

Br. 26 *Biblioteka*

Helsinške SVESKE

**Ka izgradnji održivog
kosovskog društva**

**Beograd
2007.**

Biblioteka Helsinške SVESKE Br. 26

Ka izgradnji održivog kosovskog društva

IZDAVAČ:

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

ZA IZDAVAČA:

Sonja Biserko

* * *

PRIREDILA: Izabela Kisić

KORICE: Ivan Hrašovec

ŠTAMPA:

"Zagorac", Beograd 2007.

TIRAŽ: 300

ISBN - 86-7208-143-5

Ka izgradnji održivog kosovskog društva

Projekat „Kosovske zajednice: koraci ka izgradnji održivog društva“ čiji je deo i štampanje ove knjige pomogao je američki Institut za mir (USIP). Tekstovi u ovoj kniizi ne odražavaiu stavove USIP.

UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE

Sadržaj

● Rešavanje statusa Kosova	7
- Kosovski Srbi	9
- Sukob sa međunarodnom zajednicom i zemljama u regionu	13
- Podela Kosova i posledice	18
- Potencijalni rizici unutar Srbije	26
● PANEL: Ljudska bezbednost na Kosovu, Priština, 7. jun 2007.	33
KOSOVSKE ZAJEDNICE: KORACI KA ODRŽIVOM DRUŠTVU	
● Građenje platforme sa kosovskim Srbima za njihovu integraciju u kosovsko društvo	75
- Učesnici u projektu; podrška i prepreke	76
- Izveštaj sa prvog sastanka srpskih i albanskih žena	77
- Prevazilaženje prepreka i zaključci	79
- Diskusija u selu Plementina, 22. decembar 2006.	79
- Zaključci i preporuke	82
POLITIČKI PROCESI KOSOVSKIM ALBANCIMA	
● Izlaganja na panelu	85
- <i>Izabela Kisić</i>	87
- <i>Olga Manojlović Pintar</i>	88
KOSOVO U TEKSTOVIMA „HELSINŠKE POVELJE“	
● <i>Bojan al Pinto-Brkić</i> , „Realnosti koje preziremo“	93
● <i>Dubravka Stojanović</i> , „Kraj nacionalne arogancije“	96
● <i>Ivan Torov</i> , „Ko, zapravo, siluje Srbiju“	99
● <i>Velimir Ćurgus Kazimir</i> , „Između statusa i svakodnevice“	102
● <i>Teofil Pančić</i> , „Miki Maus u Prištini“	104
● <i>Sonja Biserko</i> , „Kosovska završnica“	107
● <i>Miroslav Filipović</i> , „Začarani krug bola i patnje“	113

● <i>Denisa Kostović</i> , „Opasna logika i – alternativa“	116
● <i>Teofil Pančić</i> , „Kroz odžak u Evropu“	119
● <i>Vojislava Vignjević</i> , „Ruska karta“	121
● <i>Nenad Ilić</i> , „Strateški pristup u odnosu na Srbe na Kosovu“	124
● <i>Nikola Samardžić</i> , „Istorija zaustavljena u jednom danu“	127
● <i>Sonja Biserko</i> , „Domet međunarodne pravde“	130
● <i>Bojan al Pinto-Brkić</i> , „Koliko smo duboko zagazili“	134
● <i>Teofil Pančić</i> , „Naši putinisti“	137
● <i>Sonja Biserko</i> , „Srbija mora biti realna“	140
● <i>Miroslav Filipović</i> , „Koliko je sati u Moskvi“	142
● <i>Ivan Torov</i> , „Dobrovoljne monete za potkusurivanje“	146

SKUPŠTINA SRBIJE O KOSOVU

● Vanredno zasjedanje Narodne skupštine Republike Srbije, 24. jul 2007.	153
---	-----

DOKUMENTA

● Rezolucija Skupštine Srbije o neophodnosti pravednog rešavanja pitanja Kosova i Metohije zasnovanog na međunarodnom pravu .	205
● Alternativni predlog Liberalnodemokratske partije	208
● Izveštaj državnog pregovaračkog tima za Kosovo i Metohiju o pregovorima vođenim u Beču od 21. februara do 2. marta 2007.	211
● Govor predsednika vlade Srbije Vojislava Koštunice na završnoj rundi pregovora u Beču, 10. mart 2007.	231
● Govor predsednika vlade Srbije Vojislava Koštunice na sednici Saveta bezbednosti UN, 3. april 2007.	235
● Završna reč predsednika vlade Srbije Vojislava Koštunice na razgovorima u Beču, 10. marta 2007.	240
● Govor predsednika Republike Srbije Borisa Tadića na završnoj rundi pregovora u Beču, 10. marta 2007.	244
● Zaključci i preporuke	248
● Summary	251

Rešavanje statusa Kosova

Srpska politička elita uspela je da odloži konstituisanje države Srbije, koja bi bila zasnovana na legitimnim i međunarodno priznatim granicama. Ponašanje i potezi srpskog pregovaračkog tima, Vlade i predsednika¹ tokom pregovora pokazali su da oni vode ka održavanju postojećeg stanja koje bi u Srbiji i dalje generiralo nacionalizam, kao jedini vrednosni koncept što sprečava radikalne reforme i uključenje zemlje u evropsku zajednicu na političkom, ekonomskom i socijalnom nivou.² Na kosovskom pitanju pokazalo se da je politika Demokratske stranke Srbije koju predvodi premijer Vojislav Koštunica – antievropska i antireformska, zasnovana na emocijama i mitovima, a ne na racionalnoj politici. Demokratska stranka Borisa Tadića nije se tome snažno suprotstavila.

Umesto da priprema građane Srbije za novu realnost i dobrosusedske odnose sa kosovskim Albancima, vladajuća srpska elita odbila je Ahtisarijev plan za rešenje statusa Kosova i nastavila da indukuje nacionalizam i tako odvlači pažnju od važnijih pitanja, poput evropskih integracija, ekonomskog razvoja, socijalnih pitanja, ili ekologije. Medijske kampanje i pozivi na linč onih koji smatraju da Kosovo i Srbija treba da budu odvojene države ukazuju na ozbiljnu opasnost da će konačno formiranje države Srbije biti zloupotrebjeno za obračun sa delom društva koje se zalaže za evro-atlanske integracije i definisanje novog koncepta razvoja Srbije.

Tokom pregovora beogradski tim pokazao je potpunu nebrigu za kosovske Srbe i njihove probleme. Ni u jednom govoru ili skupštinskoj deklaraciji, kao i u Ustavu, nisu pomenuti građani srpskog porekla na Kosovu, već isključivo teritorije. U severnom delu Kosova srbijanski političari na vlasti instalirali su političku grupaciju poslušnu Beogradu oličenu kroz *Srpsko nacionalno veće* (SNV).

¹ Predsednik Srbije Boris Tadić tražio je u februaru 2006. na sednici Saveta bezbednosti UN odlaganje konačnog rešenja statusa Kosova na 20 godina (www.b92.net).

² Srbija je osamdesetih upravo iskoristila kosovski mit za početak sukoba sa bivšim jugoslovenskim republikama. Kosovo je iskorišćeno da Srbija otpočene rat najpre za unitarnu Jugoslaviju, a potom veliku Srbiju.

Taj centar je glavni destabilizujući faktor koji ne dopušta formiranje alternative među kosovskim Srbima. Bez obzira na snažne pritiske, srpska alternativa na Kosovu je u procesu formiranja. Odbijanjem Ahtisarijevog plana Beograd sprečava i unapredjenje položaja Srba na Kosovu.³

S druge strane, Beograd nije pokazao spremnost na saradnju sa albanskim predstavnicima, a tokom pregovora svojim sagovornicima su se obraćali uvredljivo⁴ i s omalovažavanjem. Zainteresovanost Beograda isključivo za teritorije, a ne i za suživot sa Albancima na ravnopravnim osnovama, potvrđuje i činjenica da Ustav Srbiju definiše prvenstveno kao državu srpskog naroda.

Na pitanju Kosova prelama se i odnos političara prema nasleđu Slobodana Miloševića i potvrđuje kontinuitet s njegovom politikom. Kao i krajem osamdesetih kada je na tom pitanju Srbija ušla u sukob sa drugim jugoslovenskim republikama i inicirala raspad Jugoslavije, cementiran je konsenzus među vodećim srbijanskim strankama. Ne prihvata se činjenica da je režim Slobodana Miloševića vodio rat protiv kosovskih Albanaca.

Demokratska stranka i predsednik Srbije Boris Tadić, na kosovskom pitanju nisu se suprotstavili politici Demokratske stranke Srbije. Funkcioneri Tadićeve DS svojim porukama samo prate političke izjave Koštuničine DSS. Jedina razlika je u jeziku koji se koristi, pri čemu je za Koštuničin DSS karakterističniji tvrdji nacionalistički diskurs bliži Srpskoj radikalnoj stranci koji podrazumeva i pretnje međunarodnoj zajednici i sopstvenim građanima koji se ne slažu sa Vladinom politikom. Koštunica je više puta poručio "da u celoj istoriji Srba nije bilo nijednog suprotnog mišljenja, da se još nije rodio Srbin koji bi rekao da Kosovo nije deo Srbije i da "kada ga nije bilo dosad neće ga biti ni ovsad".⁵

³ Kontakt grupa poslala je jasnu poruku Srbima da ekonomski razvoj zahteva saradnju dve zajednice. Ukazala je da decentralizacija lokalne vlasti može pomoći zajednicama na severu Kosova da očuvaju svoj identitet i zaštite svoja prava. „Naročito što se može omogućiti kroz decentralizaciju je *transparentno* (italic HO) pružanje pomoći iz Beograda i omogućiti veća autonomija lokalnim vlastima u ispunjenju posebnih potreba njihovog stanovništva.“ U poruci se navodi da su zaštita imovinskih prava, sloboda kretanja i povratak raseljenih pitanja koja veoma zabrinjavaju i Srbe i Albance, a statusno rešenje trebalo bi da obezbedi njihovu punu primenu. Rekli su i da će po objavljivanju statusa na Kosovu biti uspostavljena međunarodna struktura koja će nadgledati primenu statusnog rešenja i osigurati prava celokupnom narodu Kosova. *Politika* 5. avgust 2006.

⁴ Opisujući atmosferu na pregovorima savetnik premijera Aleksandar Simić je u emisiji *Kažajprst* na B92 izjavio da ih tokom obraćanja često oslovljava sa Šitpari. "Šitpar" je uvredljiv naziv za Albance.

⁵ *Beta*, 29. decembar 2006.

Po prvi put, međutim, u Srbiji se stvara i nova politička snaga okupljena oko Liberalno demokratske partije, koja je, uprkos jasnom insistiranju na novom konceptu pristupa politici rešavanja kosovskog pitanja,⁶ uspela da udje u Skupštinu Srbije sa više od 200.000 glasova podrške. Liberalno demokratska partija je bez obzira na snažnu opstrukciju (političku i medijsku) unela u javni život novi racionalniji pristup kosovskom pitanju koji se zasniva na realnoj situaciji na terenu i zagovara nove odnose u regionu, pre svega među Srbima i Albancima. To je i jedina srpska politička grupacija koja odlazi na Kosovo i sa pozicije ravnopravnosti razgovara sa albanskim kolegama. Svoju politiku o Kosovu snage okupljene oko LDP bazirale su na direktnim razgovorima sa grđjanima srpskog porekla koji su ostali na Kosovu.

Srpska strana nije iskreno ušla u pregovore⁷ sa ciljem nalaženja rešenja. Tokom pregovaračkog procesa često je uslovljavala svoj odlazak na pregovore u Beč, a posle gotovo svake runde pregovora iskazivala nezadovoljstvo. Tokom pregovora bila je u sukobu sa međunarodnom zajednicom, a u medijima je lansirana i gotovo rasistička kampanja protiv specijalnog izaslanika UN i vodje pregovora Martija Ahtisarija.⁸

Nova taktika Beograda u cilju odlaganja rešenja bila je u pokušaju da se dobije produžetak pregovora, na čemu je nastavljeno da se insistira i nakon iznošenja Ahtisarijevog plana. Poslednji pokušaj Beograda bio je da se na pregovarački sto stavi predlog za osnivanje srpskog entiteta, što bi bio put ka podeli Kosova ili, kako se to sve češće naziva, „korekciji granica“.

Kosovski Srbi

Kosovski Srbi, posebno u enklavama, nakon objavljivanja predloga Martija Ahtisarija našli su se u velikoj konfuziji i neizvesnosti, jer ne znaju šta je u

⁶ Videti njihov predlog Rezolucije povodom nastavka pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije, kao i delove skupštinske rasprave objavljene u ovoj publikaciji.

⁷ Pregovarački proces počeo je u februaru 2006. Godinu dana kasnije, specijalni izaslanik generalnog sekretara UN Marti Ahtisari predstavio je *Sveobuhvatni plan za rešenje statusa Kosova* kojim je predviđeno da Kosovo dobije „nadziranu nezavisnost“.

⁸ Analitičar blizak DSS, Djordje Vukadinović u *Politici* od 6. februara 2007: „No, glupo je ljutiti se na Ahtisarija, Finac je od početka bio samo poštar, nerevozni izaslanik i povremno arogantna marioneta onih koji su ga uprkos njegovim rdjavim balkanskim refernecama, na to mesto postavili, tu zadržali, i na kraju izrazili 'zadovoljstvo njegovim radom' i njegovim 'kompromisnim predlozima'“. U isto vreme *Nedlejni telegraf* je objavio tekst „Svetski mirovnjak – sin naciste“ (br. od 7. februara 2007) koga su preneli i neki dnevni listovi.

njemu predloženo za srpsku zajednicu. Jedini izvor informisanja bili su mediji na srpskom iz kojih nisu mogli da saznaju precizne informacije već samo nejasne propagandne poruke.⁹ Budući da se radi uglavnom o seoskom stanovništvu treba imati u vidu da su medijski potpuno izolovani s obzirom da nemaju čak ni kompjutere i internet.

Kosovski Srbi su se žalili da im se od srpskih lidera niko nije obratio povodom Ahtisarijevog plana. Bilo je pokušaja predstavnika međunarodne zajednice, pre svega kancelarije SAD u Prištini i misije OEBS da srpskom stanovništvu objasne sadržaj plana, ali ni ove organizacije nisu imale dovoljno kapaciteta da obidju sva mesta u kojima žive Srbi.

U momentu proglašenja međunarodnog priznanja Kosova, poruka¹⁰ lidera *Srpske liste za Kosovo* Olivera Ivanovića Srbima, bila bi da donose individualne odluke i da ne čine ništa euforično. On smatra da u momentu međunarodnog priznanja Kosova Srbi treba da ostanu neko vreme i procene šta će se dalje dešavati. Po njegovom mišljenju, jedina alternativa su kolektivni centri u Srbiji budući da 90 odsto onih koji su ostali na Kosovu nemaju gde da idu. Oni koji ostanu, smatra Ivanović, treba da se organizuju i da se za svoj položaj bore u kosovskim institucijama. Ivanović takodje upozorava da konfuzija koja se stvara medju Srbima može naterati stanovništvo na selidbu.¹¹

Glavni destabilizujući faktor medju kosovskim Srbima je *Srpsko nacionalno veće* koje sprečava integraciju Srba u kosovsko društvo. Članovi Veća formalno učestvuju i u radu pregovaračkog tima Vlade Srbije u kome su vodjeni isključivo namerama i idejama beogradske delegacije. Na severu Kosova, pre svega u Kosovskoj Mitrovici, deluju i neformalni centri moći koji grubo zastrašuju sve one koji smatraju da Srbi treba da saradjuju sa kosovskim institucijama.¹² Veće blokira stvaranje kapaciteta koji bi osnažili srpsku zajednicu na Kosovu da samostalno deluje u odnosu na Beograd i lobira za unapredjenje sopstvenog položaja, ukazujući pri tome na stvarne probleme s kojima se suočava. Dok SNV kao

⁹ Na osnovu razgovora predstavnika Helsinškog odbora sa Srbima u enklavama.

¹⁰ Rekao u razgovoru sa Helsinškim odborom, mart 2007.

¹¹ Oliver Ivanović: „U medijima je (Ahtisarijev plan) zastrašujuće prikazano, a oni (Srbi) ne znaju da li će njihovo selo biti obuhvaćeno decentralizacijom. Neko to mora da ima objasni (...) Selidbi će biti ukoliko bude konfuzije i ukoliko Srbi sa Kosova ne dobiju pravu informaciju kakav je to status koji donosi Ahtisarijev plan i šta republika Srbija može za njih da uradi“. *Kurir*, 4. januar 2006.

¹² Pojedini istaknuti pojedinci koji žive u severnom delu Kosova žalili su se Helsinškom odboru na pretnje koje dobijaju od pojedinaca ukoliko se javno zalažu za saradnju sa kosovskim institucijama. Žalili su se i da ih je strah da u tom delu formiraju bilo kakve organizacije kosovskih Srba koje bi oponirale Srpskom nacionalnom veću.

prioritet ističe bezbednost i to pre svega u funkciji negiranja kredibiliteta kosovskog društva i njegove sposobnosti da se razvija u pravcu multietničnosti, „obični“ građani u razgovoru sa Helsinškim odborom kao glavne probleme navode ekonomske teškoće, nemogućnost kretanja (ne samo u bezbednosnom smislu već i tehničkom¹³), pružanje zdravstvenih usluga, snabdevanje električnom energijom. Prema rečima Nenada Radosavljevića (član Državnog saveta za Kosovo i u nekoliko mandata savetnik u kabinetu šefova misije UN), vlasti u Beogradu se bave samo „krupnim temama poput statusa, decentralizacije... a iza svih fraza nisu se konkretno i delotvorno dotakli suštinskog – a to je izboriti se za svakodnevni život čoveka na Kosovu, njegovu imovinu i povratak naroda“.¹⁴ Radosavljević kaže da su kosovski Srbi „predali sebe, ali i sudbinu naroda u ruke političara iz Beograda“.¹⁵

Srpsko nacionalno veće napalo je lidera Srpske liste za Kosovo Olivera Ivanovića kada je objavio svoj predlog o decentralizaciji,¹⁶ koji je Marti Ahtisari uvrstio u pregovarački paket i o kome je albanski pregovarački tim bio spreman da razgovara. Ivanović je to uradio sa ciljem da se „pregovori koji su zapali u ćorsokak poprave“.¹⁷ Članovi beogradskog tima su tu inicijativu okarakterisali kao „zabijanje noža u ledja“ srpskom pregovaračkom timu i optužili Ivanovića za nacionalnu izdaju.¹⁸

Istraživači BIRN (BYRN) sa Kosova, Jelena Aleksić i Tanja Matić navode da Beograd insistira na široj autonomiji za srpske opštine, dok Oliver Ivanović smatra da Srbi treba da imaju jednaka prava kao i Albanci u svojim opštinama. Na tom konceptu, srpska zajednica na Kosovu, može da nadje zajednički jezik sa albanskom zajednicom.

Ivanović smatra da SNV i Beograd greše kad insistiraju na teritorijalnim rešenjima i kad veruju da će izolacija doneti bezbednost kosovskim Srbima.

¹³ Nedostatak redovnih autobuskih linija koje bi ih prevozile od mesta do mesta što bi im inače stvorilo veće šanse za pronalaženje posla

¹⁴ *Blic*, 14. jun 2006.

¹⁵ Radosavljević: „Sigurana sam da Koštunicu i Tadića, i mnoge druge, najvećim delom ne veže ništa za ovaj prostor. Oni imaju obavezu utoliko što pred sledeće izbore moraju da navedu i nešto o Kosovu“. *Blic*, 14. jun 2006.

¹⁶ Oliver Ivanović je predložio je da se uz pet postojećih formira još osam srpskih opština, dok Beograd traži formiranje 12 novih opština i 3 mešovite.

¹⁷ *Glas javnosti*, 14. jun 2006.

¹⁸ Član pregovaračkog tima Beograda Marko Jakšić: „Ovo je nož u ledja pregovaračkom timu Beograda i stajanje na stranu albanskim nacionalnim interesima. Ovo nije smelo da se uradi“. Jakšić smatra da je to rušenje zvanične državne politike o Kosovu i da šteti državnim interesima Srbije. *Glas javnosti*, 12. jun 2006.

Nasuprot tome, Srpska lista za Kosovo smatra da je održavanje paralelnog društva opasno, „jer bi to moglo pojačati etničke tenzije i dovesti srpsku manjinu u opasnost“.¹⁹ Ivanović kaže da treba da postoje kontakti i razgovori između premijera, Vlade i predstavnika Srba i ohrabruje srpsku delegaciju da ide na razgovore u Beč povodom sastanka o manjinskom pitanju.²⁰ S druge strane Srpsko nacionalno veće je to odbilo jer ne priznaje da su Srbi manjina.²¹

Opštine na severu Kosova (Leposavić, Zvečan i Zubin Potok, kao i severni deo Mitrovice) početkom juna prekinule su svaku saradnju sa vladom Kosova i međunarodnom zajednicom i navodni razlog zbog koga je to učinjeno (pronalaženje krivaca za napade na Srbe i uspostavljanje bezbednosti na Kosovu) samo je instrument za postizanje drugih ciljeva: načelnik kosovsko-mitrovačkog okruga Momir Kasalović poručio je međunarodnoj zajednici da „Srbi koliko god im bilo teško, neće pristati na pakleni plan stvaranja nezavisnog Kosova, te da će se svim sredstvima boriti da Pokrajinu sačuvaju u sastavu Srbije“.²²

Vlada u Beogradu, Srpsko nacionalno veće i neformalni srpski centri moći blokiraju svaku saradnju srpske i albanske zajednice na Kosovu čime Srbe potpuno isključuju iz kosovskog društva što generira strah među stanovništvom. Često pod pritiskom i pretnjama srpskih struktura na Kosovu otkazane su posete pojedinih kosovskih funkcionera srpskom stanovništvu u enklavama koje, pre svega, treba da budu pokušaj informisanja srpske zajednice „iz prve ruke“ o namerama kosovske vlade i izgradnje poverenja između dve zajednice.²³ Srpsko nacionalno veće ogradilo se od „ukazane dobrodošlice“ predsedniku Kosova Fatmiru Sejdiću u manastiru Visoki Dečani za vreme Uskrsa. S druge strane, podržali su stav vladike Artemija da ne dopusti premijeru Agimu Čekuu da prisustvuje uskršnjoj službi u manastiru Gračanica.

U Srpskoj pravoslavnoj crkvi na Kosovu po prvi put počinju da se javljaju disonantni tonovi u odnosu na zvaničan crkveni stav. Vladika australijsko-zelandski Irinej Dobrijević kaže da niko u Crkvi nije za nezavisno Kosovo, ali bi

¹⁹ *Danas*, 7. oktobar 2006.

²⁰ Oliver Ivanović: „Mislimo da je komunikacija sa Vladom (Kosova) vrlo važna i da tu treba tražiti rešenje za takva pitanja (decentralizacija, prava i zaštita Srba)“, *Danas*, 12. avgust 2006.

²¹ Marko Jakšić: „Opšte poznato i prirodno da narod u svojoj državi ne može biti manjina“. *Glas javnosti*, 8. avgust

²² *Danas*, 6. jun 2006.

²³ Iskustvo Helsinškog odbora i rad na terenu pokazali su da direktni susreti predstavnika srpske i albanske zajednice imaju velikog uspeh u stvaranju međusobnog poverenja. Srbi u enklavama su u razgovoru sa HO rekli da im takvi susreti pomažu i tražili su da ih bude što više.

bilo „neodgovorno da se ne pripremimo za svaku eventualnost da pokušamo da izvučemo maksimum kako bi se obezbedilo srpsko prisustvo na Kosmetu. Srpska crkva je vodeći deo naroda na Kosovu...“²⁴

Osim Socijaldemokratske partije Olivera Ivanovića koja već ima razradjenu strukturu na Kosovu, novi potencijal među kosovskim Srbima bi mogla da bude *Samostalna liberalna stranka* na čelu sa Slobodanom Petrovićem koja je za stvaranje multietničkog Kosova. Osnivačka skupština održana je u septembru u Lapljem Selu kod Prištine. To je i prva srpska stranka koja je otvorila svoju kancelariju u centru Prištine čime i konkretno pokazuje svoju volju da saradjuje sa kosovskim vlastima u rešavanju problema srpske zajednice. Ova stranka izložena je inače, snažnim pritiscima formalnih i neformalnih struktura koje su locirane na severu Kosova.

Sukob sa međunarodnom zajednicom i zemljama u regionu

Pitanje Kosova Vlada Srbije, a pre svega premijer Koštunica i DSS, zloupotrebljavaju u cilju odlaganja pregovora u vezi sa evroatlanskim integracijama, odnosno ulaskom Srbije u Evropsku uniju i NATO. Premijer Vojislav Koštunica je jasno poslao poruku da „Srbija nikad neće pristati da se zarad bržeg puta ka EU odrekne Kosova i Metohije, a na eventualnu nezavisnost Pokrajine, Beograd bi odgovorio svim pravnim sredstvima“²⁵ i da su sve „ponude šargarepe“ da Srbija odustane besmislene jer za KiM ne postoji nadoknada.²⁶ Reagujući na izjavu američkog predsednika Džordža Buša da se Srbiji ponude evroatlanske integracije u zamenu za nezavisnost Kosova, i predsednik Srbije Boris Tadić je odbacio „bilo kakvu mogućnost prihvatanja kompenzacije za gubitak dela teritorije“.²⁷

U poslednjoj Rezoluciji o Kosovu, od 28. jula, Vlada Republike Srbije i svi državni organi se obavezuju da „blagovremeno i energično odgovore svakom nagoveštaju ili činu bilo kojeg međunarodnog subjekta koji bi bili usmereni na jednostrane akte povrede suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Srbije“. Uoči donošenja Rezolucije političari su pominjali čak i prekid odnosa sa državama koje priznaju Kosovo što bi Srbiju odvelo u samoizolaciju. Posle prezentacije Ahtisarijevog plana, Demokratska stranka Srbije (u koaliciji sa

²⁴ *Glas*, 7. jun 2006.

²⁵ *Danas*, 31. jul 2006.

²⁶ Skupštinski govor, 14. februar 2007.

²⁷ Izjava je data 12. juna 2006, preneto iz *Danasa*, 13. jun 2006.

Novom Srbijom) upozorila je međunarodnu zajednicu da „svaka država koja prizna nezavisnost Kosova mora da vodi računa da će to proizvesti ozbiljne posledice u odnosima sa Srbijom“. Koštunica je najavio i „ozbiljno ugrožavanje“ odnosa sa NATO i njenim članicama i to koristeći istu argumentaciju koju je upotrebljavao Slobodan Milošević: „Ako bila koja država – članica NATO prizna nezavisnost Kosova, to bi proizvelo ozbiljno ugrožavanje odnosa Srbije i NATO, jer bi to značilo da je NATO bombardovao Srbiju da bi došlo do otimanja Kosova“.²⁸ U istom kontekstu tumači se i Koštunicina izjava da je „prvi državni i nacionalni interes“ Srbije - da propadne Ahtisarijev plan „za rasparčavanje Srbije“.

Ugrožavanje odnosa sa državama koje bi priznale Kosovo, najavio je i Tadićev kadar i ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić: „Srbija ne bi u tom slučaju, imala drugog izbora već da preispita odnose sa zemljama koje bi odlučile da naruše njen suverenitet i teritorijalni integritet“.²⁹

Večernje novosti, jedan od najtiražnijih listova blizak Vladi, objavile su u julu 2006. tekst u kome navode da bi moguća ponuda međunarodne zajednice Srbiji za nezavisno Kosovo bila: članstvo u Partenstvu za mir,³⁰ sporazum o priključenju EU bez obaveze o Mladićevom izručenju, finansijska pomoć SAD, pristup fondovima EU i povećanje direktnih stranih investicija.³¹ Novostima je u Vladi Srbije rečeno da je stav Vlade Srbije jasan i da bi „samo neka marionetska

²⁸ Citirano iz platforme koju su DSS i Nova Srbija Velimira Ilića objavile u januaru. DSS je naveo i da je prihvatanje te platforme preduslov za dalje pregovore o Vladi. Iz kabineta Borisa Tadića nije bilo javnog odgovora na platformu. (izvor: www.b92.net) Koštunica je isti stav ponovio i u drugim prilikama: „...to bi stavilo u potpuno drugačije svetlo takozvanu humanitarnu intervenciju NATO 1999. onda bi se moglo dovesti u vezu bombardovanje zemlje i otimanje dela teritorije Srbije sedam godina kasnije. U tom slučaju sigurno da ništa ne bi moglo biti kao do sada u odnosima Srbije sa tim zemljama, bez ulaženja u pojedinosti“. *Večernje novosti*, 18. novembar 2006.

²⁹ *Danas*, 27. jun 2007.

³⁰ To je već učinjeno pre januarskih izbora u Srbiji, ali Vlada za tri meseca nije ispunila nijednu svoju obavezu i potpisale dokumente koje je obavezuju na članstvo u toj organizaciji.

³¹ Postoje čak i pojedini krugovi bliski vladi koji pokušavaju da je ubede da je bolje odreći se Kosova budući da je to već izvesno. Direktor Centra za proučavanje alternativa Milan Nikolić: „Ako smo stavljeni pred izbor da izgubimo Kosmet, onda je bolje da to uradimo s nekom kompenzacijom. Savetovali smo naše pregovarače da ne pregovaraju tako što će reći: ne damo, već šta možemo dobiti za uzvrat“. Po njegovim rečima, ukoliko se Srbiji oduzme Kosovo, ona bi morala da dobije „ozbiljnu ekonomsku nadoknadu: ubrzani put u EU, pristup pretkandidatskim i kandidatskim fondovima uz dodatnu finansijsku pomoć SAD od 4 do 5 milijardi dolara“. (*Politika*, 10. septembar 2006)

vlada pristala da 15 odsto svoje teritorije trampa za političke ustupke“.³² „Premijer Koštunica i njegov kabinet veruju da ti koji nude 'šoping listu' neće u Srbiji naći takvu vladu koja bi na to pristala! To bi bila izdajnička vlada“.³³

Demokratska stranka Srbije po pitanju evro-atlanskih integracija šalje istu poruku kao i Srpska radikalna stranka. Zamenik predsednika SRS Tomislav Nikolić rekao je da je EU "neprijatelj" ako "otima teritoriju" Srbije.³⁴ Branko Milanović³⁵ u listu *Politika* piše da Srbija pod hitno mora da „razvija i rezervni plan čija bi polazna tačka trebalo da bude to da Srbija nikada neće postati punopravni član EU. On sugerše da Srbija ne prihvati uslove EU o razvijanju dobrosusedske saradnje sa Kosovom ukoliko ono postane nezavisno. Stoga, „Srbija na spoljnom planu, mora da se mnogo više angažuje na jačanju ekonomskih i političkih odnosa sa vanevropskim (i dosledno tome, neevroatlanskim) partnerima. Uostalom ne treba zaboraviti da 21. vek svakako neće biti vek Evrope“.³⁶

Preko pitanja Kosova zvanični Beograd održava i tenziju u regionu, posebno u odnosu prema Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji.

Zvanični Beograd preko političkih aktera u Republici Srpskoj (RS) praktično se meša u unutrašnje prilike u Bosni i Hercegovini upotrebom teze da bi u slučaju proglašenja nezavisnosti Kosova RS mogla da proglasi nezavisnost i u perspektivi se priključi Srbiji. Srpski politički akteri u Republici Srpskoj i u Srbiji time praktično drže pitanje RS još otvorenim. Neposredno pre usvajanja Rezolucije o Kosovu, Skupština Srbije je usvojila i Sporazum o uspostavljanju specijalnih paralelnih odnosa između Srbije i Republike Srpske, a najtiražniji dnevnik *Večernje novosti* tim povodom objavljuju tekst „Srpska sve bliža“.³⁷ U poslednjih godinu ipo dana premijer i predsednik Srbije intenzivirali su odnose sa liderima RS Draganom Čavićem i Miloradom Dodikom. Dodik je izjavio da će „ljudi u RS ako Kosovo postane nezavisno tražiti da ona ima status kao Kosovo“.³⁸ Predsednik RS Milan Jelić kaže da u RS postoje snage „koje se zalažu za identičan

³² *Večernje novosti*, 8. jul 2006.

³³ *Večernje novosti*, 8. jul 2006.

³⁴ Nikolić: „Ako EU bude rekla da za Srbiju ne važe pravila UN i da će samo Srbiji odvojiti jednu teritoriju kao nezavisnu državu, onda je EU naš neprijatelj. I u životinjskom svetu ne nazivaju prijateljima one koji im otimaju teritoriju“. *Beta*, 28. decembar 2006.

³⁵ Ispod teksta je potpisan kao stručnjak Karnegijeve zadužbine za međunarodni mir. Tekst je objavljen u rubrici *Pogledi* u kojoj se štampaju mišljenja uticajnih ljudi u javnom mnjenju Srbije; *Politika*, 30. avgust 2006.

³⁶ *Politika*, 30. avgust 2006.

³⁷ 17. jul 2007.

³⁸ *Glas javnosti*, 19. septembar 2006.

pristup rešenju pitanja Srpske kao što je to pitanje Kosova. Istina za sada je sve pod kontrolom. Međutim, priznanje Kosova sigurno će uticati na destabilizaciju prilika ne samo u regionu već mnogo šire“.³⁹

Šef Ekonomskog tima za Kosovo Nenad Popović je dao sličnu izjavu proširujući tenziju i na druge prostore da „rešenje za (nezavisno) Kosovo može da se primeni i u Pridnjestrovlju, Abhaziji, Južnoj Osetiji... ali i u slučaju RS i BiH“.⁴⁰

Kako će se rešiti kosovski čvor, od izuzetnog značaja je za Makedoniju, s obzirom na ravnotežu koja je uspostavljena u makedonsko-albanskim odnosima nakon Ohridskog sporazuma. Svako odlaganje i eventualna podela Kosova preti da dovede do narušavanja te ravnoteže. Makedonski premijer Nikola Gruevski izjavio je da je Ahtisarijev plan prihvatljiv za Makedoniju. Ocenio je da će Ahtisarijevo rešenje „pomoći stabilizaciji regiona i državama regiona da se pripreme za članstvo u EU i NATO“. Predsednik srbijanskog parlamenta Oliver Dulić je nakon zvanične posete Makedoniji izjavio u Skoplju da će “Srbija adekvatno odgovoriti ako Makedonija prizna nekakvu nezavisnost Kosova”.⁴¹ Od posebnog značaja za Makedoniju je i to što se u predlogu plana rešava i tehnički problem neobeležene granice Makedonije i Srbije u delu prema Kosovu.

Predsednik Albanije Alfred Mojsiju smatra da je Ahtisarijev plan „dokument kompromisa s novom realnošću na balkanskim prostorima“ i „da vodi uspostavljanju mira i stabilnosti“.⁴²

Svaki pokušaj zemalja u regionu da uspostave saradnju sa Kosovom, Vlada Srbije je pokušala da blokira. Izjave Vlade povodom tih regionalnih napora vratile su Srbiju dvadeset godina unazad na početak jugoslovenske krize kada je otvaranje kosovskog pitanja bilo upravo u funkciji sukoba sa drugim jugoslovenskim republikama. Tako su se 2006, na udaru posebno našle Slovenija i Crna Gora, a u napadima na te zemlje korišćen je jezik propagande koja je prethodila ratovima u bivšoj Jugoslaviji. Slovenija je oštro kritikovana zbog školovanja kosovskih državnih funkcionera u Ljubljani u Centru za evropsku budućnost pri slovenačkom Ministarstvu spoljnih poslova. Tim povodom o

³⁹ “Nezavisna Srpska”, *Kurir*, 19. jun 2007.

⁴⁰ *Novsti*, 24. avgust 2006.

⁴¹ *Vesti* za 20. jul 2007, www.B92.net; Georgijevski je izneo uveravanja da je Makedonija, i u prošlosti i danas, veliki prijatelj Srbije i njenog naroda, a Dulić je na to uzvratilo da ne bi bilo prijateljski da Makedonija prizna nezavisno Kosovo. Makedonski premijer Nikola Gruevski rekao je, nakon razgovora s Dulićem, da njegova vlada podržava plan izaslanika Martija Ahtisarija za Kosovo i proces u Ujedinjenim nacijama kao osnovu za postizanje održivog rešenja za buduću status.

⁴² *Danas*, 5. februar 2007.

Sloveniji je posebno uvredljivo pisao provladin list *Politika*.⁴³ Autor teksta se protivi školovanju kosovskih činovnika i pita „nije li preuranjeno da Slovenija organizuje nastavu za kosovske aparatčike“.⁴⁴ (Svojevremeno Beograd je otkazao gostoprimstvo slovenačkom predsedniku Janezu Drnovšku zbog njegovih izjava o nezavisnosti Kosova.)

Povodom izjave da je Srbija spremna da žrtvuje svoju evropsku perspektivu reagovao je i slovenački ministar spoljnih poslova Dimitrij Rupel rekavši da je takva izjava s evropske tačke gledišta problematična.⁴⁵ On je procenio da se u „poslednjim fazama rešavanja kosovskog pitanja „sa svih strana gomilaju razne izjave, različite ‘investicije’ koje su sve drugo osim doprinosa rešavanju konačnog statusa Kosova“. Na to je reagovao savetnik premijera Srbije Aleksandar Simić, po kome je Rupelova izjava u skladu sa ranijim slovenačkim pozicijama „u razbijanju SFRJ, kao promotera secesije i izazivača kasnijih tragičnih događaja na prostoru bivše Jugoslavije“. Simićeva izjava je samo jedan od primera interpretacije prošlosti koju zastupaju vodeći politički i intelektualni krugovi i koja ukazuje da je srpska politika koja je bila na delu u početku raspada SFRJ i sada aktuelna.

Crna Gora je napadnuta zbog zvanične posete kosovskog premijera Agima Čekua Podgorici. Tim povodom, Vlada Srbije upozorila je Vladu Crne Gore da je „dužna da strogo poštuje suverenitet i teritorijalni integritet Srbije (...) U suprotnom, odgovornost za ozbiljne posledice u odnosima Srbije i Crne Gore snosiće Vlada Crne Gore“. Koštunica je optužio Vladu u Podgorici da stavom da je Kosovo sused Crne Gore „najdirektnije zadire u suverenitet i teritorijalni integritet Srbije“. Istim povodom predsednica Koordinacionog centra za KiM Sanda Rašković Ivić izjavila je: „Žao mi je što je zvanična Podgorica, gradeći vlastiti identitet na antisrpsvu, primila Agima Čekua kao državnika i time izdala Srbiju“.⁴⁶ Za tadašnjeg crnogorskog premijera Mila Djukanovića, Rašković je rekla da je „morao da zna da je najgore biti Juda“. Potpredsednik Srpske radikalne stranke Tomislav Nikolić je tražio prekid diplomatskih odnosa sa Crnom Gorom, dok je generalni sekretar SRS Aleksandar Vučić optužio Djukanovića da je dobio novac i politički nalog „da naškodi Srbiji“. *Politika* je na naslovnoj strani objavila tekst pod naslovom „Protiv Srbije“.

⁴³ Vidi brojeve od 21. i 22. septembra 2006.

⁴⁴ Aparatčik – uvredljiv termin za državnog službenika

⁴⁵ Rupel je samo nedelju dana ranije, tokom posete Beogradu, najavio mogućnost stvaranja grupe za pritisak koja bi se zvala *Prijatelji Srbije*.

⁴⁶ *Politika*, 6. novembar 2006.

Svi naponi Srbije da održi *status quo* okrenuti su ka Rusiji.⁴⁷ Glavna i odgovorna urednica *Politike* Ljiljana Smajlović piše: „Jedina šansa da se Kosovo i ove godine sačuva u granicama Srbije jeste da Rusi ne dozvole usvajanje rezolucije u Savetu bezbednosti koja bi otvorila put unilateralnom priznavanju Kosova. Rusija će možda istrajati u nameri da spreči rešenje koje nije povoljno za Srbiju, a možda i neće. To ne možemo sa sigurnošću znati. Jedino što možemo sa sigurnošću znati jeste da Putin neće biti veći Srbin od Koštunice i Tadića. Ali, ako njih dvojica nastave da se bore za Kosovo, možda će i on. Pa makar to, u krajnjoj liniji, radio i iz nekih samo njemu poznatih, sebičnih interesa.“⁴⁸

Podela Kosova i posledice

Uoči samog kraja pregovora, Beograd je oživeo staru ideju podele Kosova ili „korekciju granica“⁴⁹ koja bi izazvala posledice na jugu Srbije, severu Vojvodine,⁵⁰ u Makedoniji.⁵¹ Ideje o podeli Kosova dolaze iz Beograda, dok su kosovski Srbi koji žive u enklavama protiv toga. Protiv podele Kosova je i Srpska pravoslavna crkva, budući da bi srpskoj zajednici „pripao“ severni deo koji je vezan za Srbiju, ali u kome se ne nalaze bitne crkve i manastiri.⁵²

S obzirom na činjenicu da je deo oko Mitrovice⁵³ već praktično izdvojen iz postojećeg pravnog sistema na Kosovu i da su u njemu uspostavljene paralelne institucije vezane za Vladu u Beogradu postoji potencijal da Beograd po krajiškom

⁴⁷ Rusija do sada nikada nije eksplicitno izjavila da će uložiti veto: „Predsednik Rusije Vladimir Putin nikada nije izjavio da će Rusija upotrebiti veto u Savetu bezbednosti zbog Kosmeta, već da bi odluka da Kosmet dobije nezavisnost bez obostrane saglasnosti bila bez presedana u posleratnoj istoriji,“ rekao je ministar spoljnih poslova Rusije Sergej Lavrov za nemački *Spiegel*, a prenosi *Glas javnosti*, 4. februar 2007.

⁴⁸ *Politika*, 6. februar 2007.

⁴⁹ Ova ideja je stara gotovo tri decenije i prvi ju je formulisao Dobrica Ćosić koji se smatra glavnom figurom savremenog srpskog nacionalizma. Ona je ponovo oživela sredinom devedesetih, a tada je na njoj insistirao savetnik predsednika Srbije Dušan Bataković.

⁵⁰ Videti fusnotu 54 i stenograme sa skupštinske sednice (govore Rize Halimija i poslanika Saveza vojvodjanskih Madjara)

⁵¹ Videti deo „Sukob sa međunarodnom zajednicom i zemljama u regionu“

⁵² Episkop raško - prizrenski Artemije ideju o podeli smatra „lošijim rešenjem za Srbiju nego nametnutu nezavisnost južne srpske pokrajine“. *Danas*, 15. avgust 2006.

⁵³ Severni deo obuhvata površinu od 1000 kvadratnih kilometara (celo Kosovo je površine više od 10.000 kvadratnih kilometara) i osim severne Kosovske Mitrovice obuhvata Zvečan, Leposavić i Zubin Potok. U njemu, prema srpskim izvorima, živi oko 50.000 Srba. *Blic*, 4. februar 2007.

modelu u Hrvatskoj i Bosni insistira na pripajanju tog dela Srbiji i njegovom međunarodnom priznanju. Takvo rešenje bi ozbiljno ugrozilo bezbednost u regionu i isprovociralo slične zahteve kod drugih manjina u Srbiji⁵⁴ i regionu. Podeli se snažno suprotstavljaju Srbi koji žive u enklavama u centralnom delu Kosova.⁵⁵

Na posledice podele upozorava i nosilac Srpske liste za KiM Oliver Ivanović koji kaže da je to „lako moguć scenario“ i da će u slučaju nezavisnosti Kosova Srbi u severnom delu proglasiti otcpljenje: „Tada bi južni deo Kosova imao potpunu, a ne neograničenu nezavisnost i pitanje je ko bi Srbima, kojih ima 60.000 u južnom delu Kosova, mogao da garantuje bezbednost. To bi u nekom periodu dovelo do njihove seobe.“⁵⁶

Nakon objavljivanja Ahtisarijevog plana beogradski tim je izašao sa predlogom stvaranja srpskog entiteta na Kosovu.⁵⁷ Predloženo je da opštine na Kosovu dobiju pravo na medjuopštinsku saradnju i veze sa ustanovama Srbije u pitanjima od zajedničkog interesa u obavljanju njihovih nadležnosti. Beogradski pregovarački tim je zahtevao da Srbi budu konstitutivan narod, da imaju svoj entitet, pravo veta na odluke o pitanjima od vitalnog značaja, a da ustav Kosova mora da bude uskladjen sa ustavom Srbije.⁵⁸

Stvaranje entiteta bi mogao da bude prvi korak ka podeli Kosova. U tom smislu srpski projekat iz devedesetih je bio kantonizacija po etničkom principu što bi dalje vodilo stvaranju entiteta, a u krajnjem slučaju podeli Kosova.

Funkcioner Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope Goran Svilanović ocenio je da bi se do podele moglo doći u fazama, prvi korak bi bili razgovori o

⁵⁴ Poslanik u Skupštini Srbije i predstavnik albanske zajednice Riza Halimi je rekao (na skupštinskom zasjedanju) da Ahtisarijev plan treba ozbiljnije posmatrati, jer i manjine u Srbiji žele da imaju ista prava koja se sada nude zajednicama na Kosovu. Albanci su učestvovali na parlamentarnim izborima „jer žele da rešavaju probleme preko institucija Srbije“. U Platformi Albanaca iz Preševske doline iz 2005. godine stoji da će Albanci Preševa, Bujanovca i Medvedje ukoliko dodje do podele Kosova tražiti pripajanje tih opština Kosovu. Predstavnik Albanaca s juga Srbije Skender Destani „očekuje i smatra potpuno legitimnim da u budućem statusu Kosova budu predviđene specijalne veze između Albanaca koji žive na jugu centralne Srbije i Prištine, kao što i Srbi sa Kosova treba da imaju specijalne veze sa Beogradom.“ I poslanici Saveza vojvodjanskih Madjara najavili su da će ukoliko se u toku pregovora nadju povoljna pozitivna rešenja u oblasti prava i zaštite sloboda nacionalnih manjina tražiti da se ona primene na sve nacionalne zajednice u Srbiji.

⁵⁵ Na osnovu razgovora Helsinškog odbora sa Srbima u enklavama

⁵⁶ *Blic*, 4. februar 2007.

⁵⁷ Predlog je iznet 21. februara 2007. na sastanku pregovaračkih timova u Beču.

⁵⁸ *Blic*, 23. februar 2007.

posebnom statusu severnog dela Kosova.⁵⁹ On kaže da status severnog dela Kosova ne bi bio rešen u toj prvoj fazi, već da bi u drugoj fazi moglo da se pokrene pitanje *korekcije granica i pripajanja tog dela pokrajine Srbije*. Srbija bi zauzvrat prihvatila nezavisnost ostalog dela Kosova. Svilanović smatra da bi trebalo da se insistira i na snaženju ovlašćenja srpskih opština na severu, pa i na tome da one dobiju "obrise entiteta".

Probni balon u vezi sa podelom Kosova pustila je Sanda Rašković Ivić u avgustu kada je izjavila za *BBC*: „Kosovo bi trebalo da uživa suštinsku autonomiju u okviru Srbije, ali bi ako ništa drugo ne urodi plodom, onda i podela mogla da bude jedna od opcija“,⁶⁰ a slično je potvrdila i u emisiji *TV B92 Poligraf*⁶¹ nekoliko meseci kasnije.

Povodom izjave Sande Rašković Ivić novinar provladine *Politike* na naslovnoj strani lista zaključuje: „Uostalom, kada bi Srbija i želela podelu Kosova, verovatno bi čekala da to Albanci prvi ponude. U tom slučaju bi situacija mogla da se okrene za 180 stepeni. Kosovski Albanci, međutim, čvrsto stoje na polaznom stanovištu – ništa manje od nezavisnosti – i do promene njihovog stava bi moglo doći jedino ako uvide da im obećana samostalnost neće doći tako brzo, odnosno u strahu od odlaganja brzog rešenja koje im je obećano. Takvu ponudu

⁵⁹ Svilanović: "Onaj deo javnosti koji smatra da je Kosovo izgubljeno, prihvatio bi podelu kao nekakav rezultat pregovora, čak i kao pravedno rešenje. Ahtisarijev plan već sadrži predlog de fakto podele. Ne čini mi se, naime, realnim da se u ovom trenutku odmah postigne pravna podela, ali mi se čini da bi jačanjem entiteta, njihovih ovlašćenja i mogućnosti saradnje sa Srbijom, mogao da se definiše poseban status za sever Kosova, na period od nekoliko godina, koji bi po protoku tog roka ponovo bio razmatran". (www.b92.net, 25. mart 2007)

⁶⁰ *Danas*, 14. avgust 2006.

⁶¹ **Rašković- Ivić**: Mi upravo da ne bi oslabili svoju poziciju nećemo da razmišljamo o varijanti B i C. Jer, ako razmišljate o varijanti B i C, onda vam oslabi koncentracija i oslabe vam sve one snage kojima podržavate varijantu A. Uostalom, ako se Kosovo proglasi nezavisnim, i ako međunarodna zajednica dođe i kaže – mi ne poštujemo međunarodno pravo i nema svetosti granica - onda je zaista sve dozvoljeno.

B92: Ali, granice nikada nisu bile svete.

Rašković- Ivić: Znam, ali onda je zaista sve dozvoljeno. Jer, po čemu onda ne bi bilo moguće menjati granice nezavisnog Kosova? Zvali mi to, kako to Amerikanci vole da kažu 'border adjustment', odnosno prilagođavanje granica, zvali mi to podela, zvali mi to ne znam kako.

B92: Korekcija granica.

Rašković- Ivić: Ili korekcija, bilo šta, ali mi u ovom trenutku imamo svoju platformu, zalažemo se za suštinsku autonomiju Kosova i Metohije s visokom decentralizacijom, i nema reči o podeli. (Preuzeto sa www.b92.net, 4. april 2007)

bi Beograd morao veoma ozbiljno da razmotri, i to je verovatno ono na šta je aludirala Sanda Rašković Ivić“.⁶²

Analitičar i istraživač javnog mnjenja Srđan Bogosavljević kaže da se u partijskim i političkim krugovima u Srbiji još flertuje sa idejom podele, upakovane u celofan korekcije granica: „Znam da je opcija podele veoma prisutna, i u političkom razmišljanju stranaka i političkih elita i u javnom mnenju. Kao što znam da je podela reč koja skoro ne sme da se pomene u međunarodnoj upotrebi. Tako da sam ja onda naprosto mislio da je pametnije razgovarati o korekciji granica.“⁶³

Podela je, inače, već duže vreme, jedina konstanta u srpskoj politici prema Kosovu. Ova ideja često se javljala u vidu principa „decentralizacije i stvaranja srpskog i albanskog entiteta na Kosovu“.

Predsednik Srbije i lider Demokratske stranke Boris Tadić, krajem 2005. godine, ponudio je Platformu pod nazivom "Formiranje srpskog entiteta na Kosovu i Metohiji". Tadić je insistirao na stvaranju srpskog i albanskog entiteta na Kosovu, pri čemu bi srpski entitet imao direktne institucionalne veze sa Beogradom, dok bi Kosovu bila garantovana „suštinska autonomija“. Platforma predviđa specijalno uređene odnose dva entiteta u okviru zvaničnih kosovskih institucija. Tadić je rekao na sednici Saveta bezbednosti⁶⁴ UN da bi Albancima bilo ponudjeno da u većini pitanja svakodnevnog života budu samostalni u odnosu na Beograd – „pod uslovom da takvu istu autonomiju prihvate za srpski entitet“.

Prema Tadićevom predlogu srpski entitet obuhvatio bi sadašnje i novoformirane opštine „sa jasnom srpskom većinom“. Predlaže se formiranje novih opština u severnoj Mitrovici, centralnom Kosovu, u Kosovskom Pomoravlju i Metohiji. Entitet bi obuhvatao i „najvažnija središta pravoslavne vere na Kosovu i Metohiji kao što su Pečka patrijaršija, Visoki Dečani, Bogorodica Ljeviška, Sveti Arhandjeli i Devič, sa zaštitnim zonama oko njih“. U predlogu se navodi da pri formiranju zaštićenih zona treba "uzeti u obzir i opravdane zahteve Srpske pravoslavne crkve za povraćajem imovine oduzete nacionalizacijom posle Drugog svetskog rata". Nadležnosti organa lokalne samouprave bili bi: puna kulturna autonomija (obrazovanje, mediji i kultura, zaštita verskih i kulturnih spomenika; pravo na posebne institucionalne veze u tim oblastima), samouprava u oblasti zdravlja (odredjene nadležnosti u oblasti socijalne zaštite i penzionog osiguranja; pravo na materijalnu i kadrovsku pomoć Beograda u ovim oblastima). „Kada su u pitanju odluke (kosovskog) parlamenta koje se tiču vitalnih interesa

⁶² *Politika*, 15. avgust 2006.

⁶³ www.slobodnaevropa.org, 7. februar 2007

⁶⁴ Februar 2006.

srpske zajednice, uključujući i donošenje pokrajinskih zakona, treba predvideti da se odluka ne može valjano doneti ako za nju ne glasa i većina poslanika srpske nacionalnosti", kaže se u Predlogu.⁶⁵

Slični predlozi nalaze se i Planu Vlade Srbije za političko rešenje na Kosovu i Metohiji usvojenim 29. marta 2004.⁶⁶ (koji je skupština potvrdila u aprilu 2004.) kao i u drugim dokumentima koji se tiču Kosova. Vladin plan iz aprila 2004. predviđa podelu na entitete po ugledu na rešenja iz Bosne i Hercegovine, kojim je zaustavljen rat, ali praktično priznati rezultati etničkog čišćenja.⁶⁷ Područja buduće autonomije činile bi opštine, delovi opština i naselja, u kojima su Srbi pre izгона 1999. godine bili većina stanovništva. *Te teritorije bi obuhvatile i poljoprivredno zemljište i ostale površine koje su bile u vlasništvu Srba pre rata 1999*" (Plan za rešenje sadašnje situacije na Kosovu i Metohiji, Odeljak II, tačka 2.2). Iz Plana se naslućuje i da zvanični Beograd ne računa na povratak Srba u velike gradove:⁶⁸ „S obzirom da je većina prognanih Srba živela u gradskim centrima u kojima ih danas nema ili se njihov broj svodi na stotine (Priština, Peć, Gnjilane, Prizren, Uroševac, Istok, Lipljan, južni deo Kosovske Mitrovice) kao i da njihov povratak u te gradove u dogledno vreme nije moguć, neophodna je pravedna nadoknada (*compesatio lusatum*). To bi značilo da Srbi imaju pravo na delove teritorije koja prirodno povezuje srpska većinska naselja, u kojima oni nisu prethodno bili u većini, ali na koje se vraća stanovništvo prognano prilikom etničkog čišćenja." (Plan za rešenje sadašnje situacije na Kosovu i Metohiji, Odeljak II, tačka 2.2.) Uređenje Regiona, prema Planu podrazumevalo bi zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast.

Srpska strana insistira na teritorijalnoj organizaciji kosovskih Srba još od završetka NATO intervencije i to po ugledu na Republiku Srpsku u Bosni i Hercegovini. Takvi planovi podele Kosova na entitete postojali su i ranije, pre svega u srpskim akademskim krugovima uticajnim u vladi, a prema nekim

⁶⁵ *Novosti* 25. novembar 2005.

⁶⁶ Skupština Srbije usvojila je 20. aprila 2004. jednoglasno Plan za političko rešenje situacije na Kosovu i Metohiji. Taj plan predviđao je podelu na entitete po ugledu na rešenja iz Bosne i Hercegovine. Taj plan kritikuje i Ustav iz 1974. po kome je Kosovo imalo najviši stepen autonomije - Vlada smatra da to rešenje «nije bilo racionalno i pravedno».

⁶⁷ Plan je objavljen je u *Službenom glasniku*, godina LX – broj 47 od 29. 4. 2004.

⁶⁸ Sanda Rašković – Ivić je, dok je bila na funkciji predsednice Koordinacionog centra za KiM tvrdila da je realnije da se Srbi vrte u Gračanicu „koja je u blizini Prištine, da ona postane srpski centar i da se ojačava postojeći intelektualni i ljudski potencijal koji tamo postoji“.

pokazateljima na tome se konkretno i radilo.⁶⁹ Nakon 17. marta 2004. Srbi su uspeli da nametnu pitanje decentralizacije, koja bi bila zasnovana na etničkom principu, kao deo pregovaračkog procesa o statusu Kosova⁷⁰. U posleratnom periodu, Srbi nastoje da legalizuju enklave i da ih povežu u kompaktnu teritoriju koja bi praktično formirala entitet.

Sanda Rašković Ivić u vreme kada je bila predsednica Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju govorila je da „službeni Beograd na severni deo Kosovske Mitrovice gleda kao na model mogućeg opstanka i života Srba“ te da je „cilj plana Vlade Srbije da sistemom teritorijalnih celina zaštiti preostalo srpsko i drugo nealbansko stanovništvo u pokrajini.⁷¹

Zajednica srpskih opština na Kosovu⁷² (Srpsko nacionalno veće severnog Kosova i Srpsko nacionalno veće Kosova i Metohije) predložila je 2005. koncept po kome bi Srbi bili predstavljeni u 18 novoformiranih opština na 38 odsto teritorije Kosova, odnosno sa onim procentom koliko je, po njihovim tvrdnjama, u privatnom vlasništvu Srba. Od toga 16 opština bi bile isključivo srpske dok bi preostale dve činili predstavnici goranske i muslimanske zajednice. Ove opštine bile bi međusobno povezane. Sve opštine bile bi povezane sa Srbijom i ne bi bile više enklave. Planirana je i izgradnja puteva koji bi povezivali novoformirane opštine.

Zagovornik stvaranja dva entiteta, i u konačnom ishodu podele Kosova, poslednjih godina je i G17 Plus. Čedomir Antić, dok je bio funkcioner G17, predlagao je da se Albancima ponuditi autonomija, a ako to ne prihvate – nezavisnost u tri koraka: prvi korak je stvaranje dva entiteta, drugi procena standarda u oba entiteta u narednih pet godina, a treći – pridruživanje srpskog entiteta Srbiji i proglašenje nezavisnosti drugog entiteta.⁷³

⁶⁹ Kosovski službenici nakon NATO intervencije zatekli su u Direkciji za puteve, koja je godinama bila pod srpskom kontrolom, karte na kojima je planirana izgradnja puteva isključivo korz Metohiju i koji bi povezivali delove u kojima žive Srbi.

⁷⁰ Savetnik premijera Slobodan Samardžić: „Pitanje decentralizacije usko je vezano za status. Mi želimo da odredimo položaj Srba u pokrajini pre određivanja statusa. Zato Unmik i kosovska vlada čine sve da nas zaobidju u pregovorima oko decentralizacije i utvrđivanja položaja Srba. Mi nismo u razgovorima ne zato što ne želimo, nego što nam Unmik ne da. A ne da nam jer se na pitanju decentralizacije lomi cela stvar. Unmik ne sme da popusti pod pritiskom Albanaca.“ („Unmik u panci“, *Novosti*, 17. mart 2005)

⁷¹ „U potrazi za modelom opstanka Srba na Kosovu“, *Danas*, 24. septembar 2005.

⁷² Zajednica srpskih opština formirana je u januaru 2003. Jedan od njenih osnivača Marko Jakšić izjavio je za B92 20. januara 2003.): „Albanci neka grade svoj entitet, mi ćemo graditi naš, ali taj albanski entitet ne može da izlazi iz okvira Srbije“.

⁷³ *Novosti*, 20. novembar 2005.

Ideja o stvaranju srpskog i albanskog entiteta i podeli Kosova datira još od polovine devedesetih. Akademik Aleksandar Despić javno je izneo ideju o podeli Kosova 1996. Uoči NATO intervencije, savetnik predsednika Srbije za Kosovo Dušan Bataković plasirao je u međunarodnim krugovima plan za kantonizaciju Kosova, kojim je predvideo 70 odsto teritorije za Albance i ostalo za Srbe. U vreme NATO intervencije, najuticajniji ideolog savremenog srpskog nacionalizma Dobrica Ćosić,⁷⁴ predlaže da se oko velikih srpskih manastira formiraju samostalne državnice poput San Marina, da se srpski predeli na severu Kosova pridruže Srbiji, a južni gde živi albanska većina da se priključe Albaniji ili samostalnoj albanskoj državi". Razgraničenje bi, po Ćosiću, bilo zasnovano na "kompromisu istorijskog i etničkog prava. Teritorijalno razgraničenje podrazumeva i poštovanje privatne i državne svojine kao i podelu industrijskih kapaciteta u koje je uloženi srpski kapital. Osnova teritorijalnog razgraničenja treba da bude demografsko stanje pre albanskog secesionističkog ustanka i agresije NATO na Srbiju i Crnu Goru," piše Ćosić.⁷⁵ U knjizi „Kosovo⁷⁶“, Ćosić piše: „Skoro dve decenije sam ubedjen da je Kosovo rak Srbije i da ga treba odrezati a pri tom spasti Pečku patrijaršiju, Dečane, Gračanicu i kosovopoljsko etničko područje oko Gračanice. (Slobodan) Milošević i većina srpskih političara, uključujući i one iz opozicije nisu imali hrabrosti za tu 'nacionalnu izdaju', pa se

⁷⁴ Potpredsednica Srpskog nacionalnog veća Radmila Trajković rekla je u avgustu 2005. da se lično uverila da akademik Dobrica Ćosić utiče na uređivačku politiku RTS, kao i da ima veze sa događajima u Srpskoj patrijaršiji vezanim za Kosovo i Metohiju". „Projekat decentralizacije nudi iseljavanje Srba iz centralnog dela Kosova - to je bitan strateški interes Albanaca, jasno označen kroz dokument Kosovskog zaštitnog korpusa i koji je bio tema političkog razgovora albanskih lidera, gde je javno ponudjen dogovor sa Beogradom u vezi sa zamenom i pražnjenjem centralnog Kosova za pružanje teritorija koje se graniče sa centralnom Srbijom. Dobrica Ćosić se deklarirao kao zastupnik prava Albancima na samoopredeljenje do Zvečana, što je u ovom trenutku nepotrebno. On poseduje mehanizme koji su vrlo moćni, ne znam gde su ali su fascinatni. Znam da je imao veliki animozitet prema vladiki Artemiju, a videlo se da smo imali neprijatna dešavanja prema vladiki Artemiju, iako su on i eparhija suštinski stub opstanka Srba. Drugih srpskih institucija na Kosovu mi nemamo". (*Danas*, „Rada Trajković: Akademik utiče sa RTS i SPC“, 17. avgust 2005.)

⁷⁵ Dobrica Ćosić, „Kosovo, Večernje novosti, Beograd 2005. str. 256.

⁷⁶ Knjiga "Kosovo" promovisana je širom Srbije tokom nekoliko meseci što je bilo u funkciji pridobijanja javnog mnjenja za tu soluciju. Ona takođe predstavlja neformalni stav Beograda o pitanju rešavanja kosovskog statusa. Sadašnja nedefinisana pozicija Beograda "više od autonomije – manje od nezavisnosti" u funkciji je zauzimanja mesta za pregovaračkim stolom.

kosovsko pitanje rešava vojskom i policijom. Sada je sa kosovskim Albancima neminovan rat ili kapitulantska postepena predaja Kosova Albaniji".⁷⁷

Ekspert za prostorno planiranje Branislav Krstić, koji je dugo bio uključen u državne poslove u vezi sa Kosovom, predložio je da se na Kosovu na delu teritorije na kojem Srbija ne može da uspostavi kontrolu, ustanovi (albansko) područje s posebnim statusom („područje mirovne zaštite“ po ugledu na Vens-Ovenov plan) , a da se srpske i crnogorske istorijske celine integrišu u matičnu državu. On to ne zove podelom nego prostornim preuredjenjem, a kao argument navodi da se na Kosovu mora ostvariti istorijsko pravo Srba i etničko pravo Albanaca. Preuredjeno Kosovo ostali bi pokrajina u okviru Srbije, a pod okriljem međunarodnih snaga.⁷⁸

Stabilnost na jugu Srbije (Preševo, Bujanovac i Medvedja), pretežno naseljenog Albancima biće fragilna sve dok se ne definiše status Kosova. S druge strane, ozbiljne posledice po stabilnost na jugu Srbije moglo bi imati opredeljenje zvaničnog Beograda za podelu Kosova. Kao reakcija na zahteve kosovskih Srba i zvaničnog Beograda za teritorijalnom autonomijom srpske zajednice na Kosovu, javili su se zahtevi za uspostavljanje teritorijalne autonomije na jugu Srbije. Albanski odbornici u opštinama Preševo, Bujanovac i Medvedja usvojili su 14. januara 2006. godine Političku platformu za taj region u kojoj je najavljeno da će se, u slučaju da ne budu poštovana načela Kontakt grupe o budućem statusu Kosova ili eventualne promene granica Preševske doline, angažovati na ujedinjenju tog regiona sa Kosovom. U istom dokumentu zalažu se za stvaranje specijalnih veza Preševske doline sa Kosovom kao i da taj regiona ima administrativno – teritorijalni oblik.

Lider Partije za demokratsko delovanje i poslanik u Skupštini Srbije Riza Halimi čija je stranka takodje potpisnik Platforme, je više puta naglasio da on i njegova stranka poštuju principe Kontakt grupe i da se ne zalažu za pripajanje juga Srbije Kosovu, već naprotiv, za ostvarivanje individualnih i kolektivnih prava Albanaca unutar institucija Srbije. (O Halimijevim stavovima videti opširnije u stenogramskim beleškama objavljenim u ovoj publikaciji.)

Medjutim, paralelno sa predlozima o podeli Kosova koji dolaze sa srpske strane, pojedine stranke i organizacije Albanaca na jugu Srbije poput Pokreta za demokratski progres koji predvodi Jonuz Musliu glasnije izlaze sa zahtevima za pripajanje tog regiona Kosovu. Te zahteve podržavaju i borci bivše Oslobođilačke vojske Preševa, Bujanovca i Medvedje.

⁷⁷ Preuzeto iz *Danasa*, 30. novembar 2005.

⁷⁸ „Od razgraničenja preko uređenja prostora, kantonizacije, do entiteta“, *Danas*, 30. novembar 2005.

Politički lideri Albanaca iz Preševa i Bujanovca više puta su uputili Vladi u Beogradu zahtev za demilitarizaciju Preševske doline, povlačenje svih specijalnih snaga bezbednosti koje su u taj region dislocirane posle povlačenja sa Kosova kao i prestanak gradnje vojne baze u tom regionu. Gotovo svaki ministar odbrane Srbije, međutim najavljuje pojačavanje vojnih snaga u toj oblasti, posebno u trenucima kada se donose važne odluke u vezi sa Kosovom.

Investicije u ovom regionu obustavljene su u poslednjih godina što dodatno otežava situaciju. Prema rečima lidera PDD Rize Halimija⁷⁹ pomoć za Preševo stala je u „jeku mnogih radova i projekata“. „Ni privreda nije pokrenuta, niti su Albanci počeli da rade u državnim ustanovama“, tvrdi Halimi.⁸⁰

Potencijalni rizici unutar Srbije

Sve najveće stranke u Srbiji, DSS, DS i SRS i njihovi koalicioni partneri postigli su konsenzus u vezi sa statusom Kosova, odnosno, Srbije kao u vreme otvaranja jugoslovenske krize pre dvadeset godina,⁸¹ kada su Slobodan Milošević i najveći deo opozicije bili na istim pozicijama u vezi sa nacionalnim pitanjem. Jedini potencijal za diferencijaciju unutar ove „koalicije“ po kosovskom pitanju jeste mogućnost da se neke od ovih stranaka opredele za opciju „celog Kosova unutar Srbije“, a druge za njegovu podelu. Ovaj „savez“ na svojoj strani ima i medije. Napadi na neistomišljenike, one koji kritikuju vladajuću politiku o Kosovu izuzetno su oštri i prete da u odredjenom momentu prerastu u fizičko nasilje što je osnovni potencijalni rizik u slučaju proglašenja nezavisnog Kosova. Posebno su na udaru oni koji javno iskazuju stav da Kosovo treba da bude nezavisno.

Iako je bilo odredjenih pretnji⁸² da bi Srbija u slučaju postizanja nezavisnosti Kosova mogla da reaguje i upotrebom vojne sile, Vlada se za takav korak najverovatnije neće odlučiti niti ima kapacitete za uspešno vođenje rata.

⁷⁹ Halimi je više godina bio na mestu predsednika opštine Preševo sa kog je opozvan u novembru 2005.

⁸⁰ „Ideje o odvajanju su igranje vatrm“, *Novosti*, 5. januar 2005.

⁸¹ Protiv predloga Martija Ahtisarije u Skupštini Srbije glasalo je 225 poslanika od 244 prisutnih.

⁸² „Upitan kako će Srbija reagovati u slučaju jednostranog priznanja Kosova, ministar (Slobodan Samardžić) je rekao da će prvi korak biti proglašavanje tog dokumenta ništavnim: 'Postupaćemo u skladu sa ustavom Srbije, i MUP i Vojska i političke stranke i građani'“. (*Glas javnosti*, 19. jun 2007.) Nasuprot tome, ministar odbrane (DS kadar) Dragan Šutanovac izjavljuje da „Srbija ni u jednom momentu rešavanje statusa Kosova nije smatrala vojnim pitanjem“ (*Danas*, 12 jul 2007).

Međutim, s obzirom na opšti društveni kontekst⁸³ daleko veća nepoznanica i potencijalni rizik je, hoće li unutar Srbije biti nasilja, da li bi vladini organi biti sposobni da to spreče, kao i kakve bi sve to posledice imalo na politički život u Srbiji.

Novinar hrvatske televizije je u intervjuu s predsednikom Srbije Borisom Tadićem pomenuo da neki izvori iz američke ambasade u Beogradu pominju da bi u trenutku trenutku priznanja Kosova u Srbiji izbili nemiri. Tadić je rekao da nema takvih informacija te da ne smatra da bi radi Kosova neki čelnici opozicije u Srbiji mogli postati meta napada.⁸⁴

U Srbiji se na kosovskom pitanju stvara atmosfera straha u kojoj se proglašavaju „unutrašnji neprijatelji“ protiv kojih se mogu upotrebiti sva dozvoljena sredstva – od medijskog linča do uličnog nasilja⁸⁵ prema „protivniku“ koje niko ne sankcioniše. Kultura nekažnjivosti koja se u Srbiji godinama neguje ohrabruje pojedine grupacije da posegnu čak i za fizičkim nasiljem protiv takozvanih izdajnika nacionalnih interesa kao što se to više puta dešavalo u prošlosti.

Referendumska kampanja za Ustav Srbije, koji je po svom karakteru bio u funkciji mobilisanja građana da pristanu na vladinu politiku o Kosovu, zasnivala se na emocijama i stereotipima, a ne na racionalnim argumentima. Matrica na kojoj je bila zasnovana kampanja i koja se može shvatiti i kao pretnja svima koji drugačije razmišljaju o Kosovu dobro se vidi i na primeru govora premijera Vojislava Koštunice povodom donošenja Ustava (svi kurzivi u navedenom pasusu su autorovi): „Nismo prvi koji se u istoriji našeg naroda i naše države izjašnjavamo o Kosovu, ali znamo da je taj odgovor u svim vremenima bio jedan i jedino moguć. Još od onih koji su pre više od šest vekova na Kosovu polju ostavili živote, preko svih pokoljenja koja su *živela, borila se i umirala za Kosovo*, taj odgovor je glasio da je Kosovo oduvek bilo i da će zauvek biti sastavni deo Srbije. Dok je Srbije, drugi odgovor ne postoji. (...) Od kad postoji Srbija svaki naš građanin se radja i umire sa svešću da je Kosovo uvek bilo i da će uvek biti sastavni deo Srbije (...) to znači samo jedno: za državu Srbiju Kosovo nikad neće biti nezavisno. To znači da će za Srbiju, čak i kad bi pravnim nasiljem bio otet, Kosmet po ustavu države uvek biti njen sastavni deo“.⁸⁶ Objavljajući referendum

⁸³ Stagnacija u reformi pravosudnih i policijskih organa, politička ubistva.

⁸⁴ Preuzeto sa sajta www.vecernji.hr, 24. jun 2007, intervju je emitovan istog dana na HRT, emisija *Nedeljom u dva*.

⁸⁵ Slučajevi demonstriranja ispred prostorija stranaka ili nevladinih organizacija i pozivi na linč. Postoji uvek opasnost da to preraste u veće incidente. Više o tome u delu o medijima.

⁸⁶ *Politika*, 13. septembar 2006.

o novom Ustavu, Koštunica je rekao „da nema gradjanina Srbije koji ne bi izašao na referendum o novom ustavu samo zato da potvrdi kako je Kosovo naše i kako zauvek ostaje sastavni deo Srbije“.⁸⁷

Insistiranje na kosovskom mitu održava kulturološki model zasnovan na srednjevekovnim motivima, arhaičnom jeziku i s jakim uticajem crkve što je takodje u funkciji stvaranja nacionalnog jedinstva. Koštuničin nastup u Hilandaru u vreme kampanje *Novosti* su opisale kao davanje kosovskog zaveta sa mnogo emotivnih i mitskih elemenata: „Snažno, uverljivo i obavezujuće odzvanjale su reči koje je juče izgovorio premijer Vojislav Koštunica, dok je stajao u porti Hilandara, ispod loze svetog Simeona, a nekoliko metara od njegovih moštiju i čudotvorne ikone Bogorodice Trojeručice“.⁸⁸ Podrška Koštunici u Hilandaru su bili i vladika Amfilohije Radović i pesnik Matija Bećković koji su bili među najuticajnijim predstavnicima crkvenih i intelektualnih krugova u formulisanju srpskog nacionalnog programa na kome je Slobodan Milošević rušio bivšu Jugoslaviju. Tu su bili i ministri policije i za kapitalne investicije Dragan Jočić i Velimir Ilić. Koštunica se poklonio i ikoni Bogorodice. Naglasio je da je Kosovo „bit i suština našeg naroda kroz vekove iskušenja“. Za Kosovo se i dalje tvrdi da je „srpski Jerusalim“ (ministar spoljnih poslova Vuk Drašković).⁸⁹ Šef poslaničkog kluba DS Dušan Petrović poručuje Evropi da se radi o tome da „hrišćanska civilizacija opstane na Kosovu što je značajan argument na početku 21. veka u Evropi“.⁹⁰ Državni sekretar u ministarstvu za Kosovo i Metohiju Dušan Proroković, govoreći u kontekstu Kosova i srpskih manastira kaže da nema potrebe da „tražimo neke nove sisteme vrednosti zasnovane na modernizmu“.⁹¹

Preteće poruke svima koji drugačije misle o Kosovu stižu i iz Srpske pravoslavne crkve. Jedan od politički najuticajnijih vladika Amfilohije Radović poručuje, gotovo u vidu kletve: „ima danas kod nas nekih koji kažu: ‘Dosta nam je Lazara, kosovskog opredeljenja i carstva nebeskog. Hoćemo zemaljsko carstvo’. Bog daje svakome ono što traži njegovo srce. Ali, taj mora da zna da se ispisuje iz knjige života, iz zemlje živih i kosovskog zaveta, zaboravlja ko je, šta je, kome narodu pripada i koje je njegovo prizivanje. Neka bi Gospod nama podario onu veru svetog velikomučenika kosovskog kneza Lazara, svest i saznanje da je bolje umreti za istinu i Božiju pravdu, za krst časni i slobodu zlatnu nego sramno živeti

⁸⁷ *Politika*, 13. septembar 2006.

⁸⁸ *Novosti*, 18. septembar 2006.

⁸⁹ Drašković prilikom posete Jerusalimu: „Srbiji niko ne može oduzeti Kosovo, jer je ono toliko u našim srcima i dušama. Mi ga zovemo srpski Jerusalim. Ono to i jeste. Ono je evropski Jerusalim.“ *Novosti*, 7. novembar 2006.

⁹⁰ *Politika*, 13. septembar 2006.

⁹¹ *Danas*, 16. jul 2007.

na ovoj zemlji“.⁹² Povodom obeležavanja Vidovdana⁹³ 28. juna 2007. patrijarh Pavle poručio je da je će Srbi „radije i nestati kao ljudi, nego opstati kao neljudi; za nas drugog izbora nema“.⁹⁴

Jedini Albanac u Skupštini Srbije Riza Halimi koji predstavlja albansku zajednicu Preševa, Bujanovca i Medvedje optužen je u Parlamentu Srbije da iznosi protivustavne stavove. Na grube optužbe, koje bi verovatno mogle da rezultiraju oduzimanjem imuniteta poslaniku Halimiju, a koje je izrekao predsednik SPS Ivica Dačić⁹⁵ nije reagovao niko iz DSS i DS niti je zaštitio predstavnika Albanaca od skupštinskog linča.

Od ukidanja autonomije Kosova 1989. godine pa sve do danas u Srbiji nije uspostavljen dijalog o pitanju Kosova, dok se alternativno mišljenje moglo čuti samo na tribinama i u krugovima malog broja nevladinih organizacija. Tek 18 godina nakon ukidanja autonomije Kosova, u Skupštini Srbije je po prvi put formirana poslanička grupa predvođena Liberalno demokratskom partijom⁹⁶ koja, uprkos opstrukcija i kratkog vremena za diskusiju u parlamentu, uspeva da postavi neka pitanja i pokušava da uspostavi dijalog u parlamentu o kosovskom pitanju. Lider LDP Čedomir Jovanović jasno je rekao da „Srbija više ne može i ne treba da upravlja Kosovom, niti na njemu da brani i dokazuje svoj suverenitet, jer je pod Miloševićem prvo uništila političku zajednicu Srbije i Kosova koju je obezbedjivala ustavna autonomija, a potom je kroz oružane sukobe izgubila i bezbednosnu kontrolu teritorije. Priznanje Kosova od strane Srbije Srbima omogućava najpovoljniji ustavnopravni položaj na Kosovu“.⁹⁷

Tvrđnje političara (DSS i DS) da bi „nezavisno Kosovo“ osnažilo ekstremiste (Srpska radikalna stranka) nisu osnovane posebno kada se ima u vidu činjenica da su stavovi SRS i DSS o Kosovu gotovo identični. Takve teze posebno potkrepljuju analitičari bliski vladinoj koaliciji, poput Milana Nikolića.⁹⁸

⁹² „Amfilohije: Sud Lazarevim potomcima“, *Danas*, 29. jun 2007.

⁹³ Vidovdan ima simbolični značaj za Srbe jer je to dan gubitka kosovske bitke 1389.

⁹⁴ „Bolje nestati kao ljudi nego opstati kao neljudi“, *Pravda*, 28. jun 2007, preuzeto od agencije *Tanjug*

⁹⁵ Ivica Dačić je optužio Halimija da „usred Beograda iznosi protivustavne stavove“. Rekao je i da „nije nikakva tajna da separatizam ne postoji samo na KiM nego i među albanskim partijama u Bujanovcu, Preševu i Medvedji“.

⁹⁶ U toj grupi je i Socijaldemokratska unija, a na isti način o Kosovu glasa i Liga socijaldemokrata Vojvodine koja je u drugoj poslaničkoj grupi.

⁹⁷ *Danas*, 8. april 2006.

⁹⁸ Milan Nikolić: „Nepovoljna, gruba i ponižavajuća odluka o statusu KiM promenila bi raspoloženje biračkog tela u Srbiji, na štetu stranaka koje čine vladajuću

S druge strane za opciju LDP koalicije glasalo je više od 200.000 građana, a to je i stranka koja od izbora pokazuje tendenciju rasta. Jovanović je nekoliko puta u predizbornoj kampanji rekao da je Kosovo realno nezavisno (s obzirom da je pod protektoratom međunarodne zajednice) i zbog toga nije izgubio glasove građana u Srbiji. U parlament Srbije ušlo je 14 poslanika okupljenih oko LDP koji su spremni na drugačiji pristup kosovskom pitanju što je ranije bilo nezamislivo kada je stepen saglasnosti u skupštini bio daleko veći (u prethodnom sazivu parlamenta drugačije odluke u odnosu na ostale poslanike donosila su samo dva parlamentarca Žarko Korać i Nataša Mičić).

Kao potencijalni rizik javlja se i prenošenje krize na manjine unutar same Srbije i regiona u kojima one žive. Osim ranije pominjanih efekata koje bi određene situacije u vezi sa rešavanjem kosovskog pitanja imale na Albance na jugu Srbije ili Madjare na severu Vojvodine, postoji opasnost da se kriza prenese i na Sandžak gde pretežno živi bošnjačko stanovništvo. Ukoliko bi nacionalističke snage „izgubile“ Kosovo kao glavni oslonac u generisanju nacionalizma unutar Srbije i produbljivanju stereotipa o ugroženosti srpskog nacionalnog identiteta, postoje indicije da bi nova meta bili sandžački Bošnjaci. Preko medija i *spin doktora* lansirana je u prvoj polovini godine kampanja⁹⁹ o rastu broja vebabija u Sandžaku i pripremi terorističkih akcija protiv države a u mnogim napisima pojava vebabizma je dovodjena u vezu upravo sa rešavanjem kosovskog statusa.

Koristeći matricu „teorije zavere“ general u penziji i predsednik Foruma za bezbednost i demokratiju Ninoslav Krstić¹⁰⁰ kaže da su „pojava vebabija i sukobi sa policijom u Raškoj¹⁰¹ deo šireg plana. To je usko povezano sa

koaliciju i LDP, a u korist radikala i socijalista (...) Građani će u tom slučaju biti razočarani SAD i Evropskom unijom, ali i strankama koje se smatraju njima bliskim (...) ako se, međutim, i takva nepovoljna odluka o budućnosti pokrajine razvuče na nekoliko godina, uticaj na političko opredeljenje građana Srbije bio bi znatno manji“. (*Večernje novosti*, 30. jun 2007)

⁹⁹ Za prvih šest meseci od kad je počelo intenzivno pisanje o vebabijama i sprovedena prva hapšenja nije bilo nijednog izveštaja sudskih organa o pojavi vebabija koje planiraju terorističke akcije što tekstove u medijima stavlja pod ozbiljnu sumnju. Na kampanju ukazuje i način na koji su ti tekstovi pisani: uglavnom je reč o neimenovanim izvorima, pojavu objašnjavaju „analitičari“ bez realnih činjenica i koji su svoj „ugled“ stekli u kampanjama protiv nesrpskog stanovništva i „teorijama zavere“ protiv Srbije, novinari ne intervjuišu „drugu stranu“ (pre svega kredibilne organizacije za ljudska prava koje istražuju pojavu na terenu) ili je u tekstivima potpuno marginalizuju.

¹⁰⁰ Krstić je imao uticaja na politiku o Kosovu nakon 5. oktobra i zalagao se za njegovu podelu.

¹⁰¹ Tendenciozno se koristi naziv Raška kako bi se „dokazalo“ da taj region pripada Srbima. U većini medija i citata se koristi taj izraz.

određivanjem konačnog statusa Kosova“ i „to je poruka Srbiji šta se sve može dogoditi ako se ne pristane na rešenje koje zastupaju SAD i Velika Britanija“. ¹⁰² Predsednik Centra za proučavanje alternativa Milan Nikolić¹⁰³ inače blizak Vladi Srbije, smatra da pojava vebabija i sukob sa policijom nisu plod slučajnosti i da verovatno imaju veze sa Kosovom: „(...) samo naivni ljudi misle da velike sile imaju samo jedan plan i opciju za ostvarivanje svojih interesa. Strateška politika koju vode velike sile nije javna i nije svima dostupna¹⁰⁴“. Nikolić „dopušta mogućnost da su glavni igrači odlučili da aktiviranjem sukoba u Raškoj ili na jugu Srbije prisile Beograd da prihvati nezavisnost Kosova“. Aludirajući na nemačkog ambasadora Cobela, Nikolić spinuje da „sve češća“ upotreba reči „nasilje“ i „destabilizacija Srbije“ u rečniku diplomata „sasvim sigurno nije slučajno“.

Nedeljnik *Svedok*¹⁰⁵ sugerise kroz procene „da (ne)nadano aktiviranje vebabija u Raškoj nije nimalo slučajno, da je u direktnoj vezi sa događajima oko statusa Kosova i Metohije i da je 'negde' pala komanda – destabilizujte Rašku oblast. Poslednja javna istupanja stranih diplomata, pogotovo gospodina Andreasa Cobela (nemačkog ambasadora) kao da su bila putokaz – šta sve u Srbiji može da se desi, ukoliko Srbija nastavi da se protivi – diplomatskim sredstvima, da se otme 15 odsto teritorije da se komada suverena zemlja“.

Bivši policijski funkcioner Marko Nicović pozivan je da komentariše pojavu vebabija. On kaže da „napadom vebabija“ „uopšte nije iznenađen, a kao moguća dalja odredišta osim Sandžaka, navodi i jug Srbije: „Muslimanske verske vodje idu na što veću homogenizaciju islamske zajednice, pa bi trebalo očekivati njihovo jače povezivanje sa bosanskim ekstremistima (...) Njihov cilj je da destabilizuju deo po deo Srbije“. ¹⁰⁶ To potvrđuje i predavač na beogradskom Fakultetu bezbednosti Darko Trifunović: „namera je da se destabilizuju teritorije Kosova i Sandžaka i da ih povežu sa Bosnom, najviše zbog neuspele namere albanskih separatista da izdejtstvuju brzu nezavisnost“. ¹⁰⁷

Profesor beogradskog fakulteta za bezbednost Radoslav Gaćinović projektuje tezu da se centar balkanskih vebabija nalazi u Kosovskoj Mitrovici „i da je jasno je da su dva ogranka ovog radikalnog islamskog pokreta u stalnoj koordinaciji“: „Sada je na potezu država Srbija da policijskim i političkim akcijama spreči najmanju mogućnost nasilja, jer je cilj vebabija da ugrožavanjem

¹⁰² „Udar na Srbiju“, *Kurir*, 22. april 2007.

¹⁰³ Milan Nikolić je analitičar koji oblikuje javno mnjenje glasača DSS i konzervativnog dela DS.

¹⁰⁴ „Udar na Srbiju“, *Kurir*, 22. april 2007.

¹⁰⁵ Broj od 24. aprila 2007.

¹⁰⁶ „Vebabije Cobelovim putem“, *Kurir*, 21. april 2007.

¹⁰⁷ „Vebabije Cobelovim putem“, *Kurir*, 21. april 2007.

bezbednosti u Raškoj oblasti skrenu pažnju svetske javnosti sa Kosmeta¹⁰⁸. Gaćinović dobija prostor i u drugim medijima za sejanje straha od muslimanskog terorizma: „Posle sukoba vehabija i policije očigledno je da više nema maski. Vehabistički pokret polako prerasta u teroristički i da se služi tom metodologijom... Dakle, u Raškoj deluju teroristi i mislim da to treba shvatiti krajnje ozbiljno“.¹⁰⁹

Preko ove kampanje, Srbija pokušava i da u trenutku rešavanja kosovskog pitanja veštački osnaži svoj geostrateški značaj. S obzirom na opšti kontekst proistekao iz ratova (devedesetih) na prostoru bivše Jugoslavije i planskog preseljavanja stavnovništva kako bi se promenila etnička struktura pojedinih regiona, ostaje pitanje hoće li se to desiti i u slučaju Sandžaka. Kao potencijalni rizik, naime, ostaje pitanje hoće li ukoliko Srbi napuste Kosovo, biti usmeravani ka Sandžaku, kao što je to učinjeno sa izbeglicama iz Hrvatske koji su upućivani samo u unutrašnjost Srbije i u Vojvodinu. Politički predstavnici sandžačkih Bošnjaka u parlamentu Srbije, međutim, jedini su predstavnici manjina koji nisu pokazali nikakav interes da učestvuju u skupštinskoj raspravi o Kosovu.

Izabela Kisić

PANEL: Ljudska bezbednost na Kosovu, Priština, 7. jun 2007.

Na stranicama koje slede objavljena su izlaganja sa panela "Ljudska bezbednost na Kosovu – novi koncepti" koji je održan u Prištini 7. juna 2007. godine kao deo projekta "Kosovske zajednice: ka održivom društvu". Panel je inicirao i organizovao Helsinški odbor u saradnji sa nevladinom organizacijom KIPRED iz Prištine. Panel je prvobitno trebalo da se održi Kosovskoj Mitrovici, ali se od toga odustalo budući da je Odboru sugerisano sa različitih strana da bi moglo da dodje do incidenata. U radu panela učestvovali su i predstavnici iz Mitrovice.

Sonja Biserko,
predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji
SIGURNOST POJEDINCA

Naša ideja je da ovom prilikom razgovaramo o pitanju bezbednosti na Kosovu, pre svega fokusirajući se na srpsku zajednicu, imajući u vidu konkretne probleme koje oni imaju ili osećaju da ih imaju. Druga tema jeste, kako Srbima pomoći da ojačaju svoju poziciju u odnosu na Beograd koji vrlo često manipuliše sa njima, jednostavno da vidimo da li se i na koji način mogu prevazići neke stvari, s obzirom da još uvek ne znamo kakva će biti odluka Beograda o tome da li će ih ostviti ovde ili ne. To je otvoreno pitanje na koje niko nema odgovor u ovom trenutku. Postoje indicije da zvanični Beograd želi da ih povuče, ali, u svakom slučaju, nema šta mnogo da ponudi tim ljudima ukoliko se odluči za takvu opciju.

Problem bezbednosti je nešto što je dominiralo u ovih 15 godina na Balkanu i može se reći da je Balkan sada u toku postepenog stavljanja pod neki kišobran NATO. Srbija je dobila status posmatrača u Partnerstvu za mir, što još uvek ne funkcioniše jer postoji ogroman otpor među starim kadrovima u Vojski i u nekim konzervativnim strukturama u Srbiji. S obzirom na međunarodne snage u regionu, mogućnost sukoba među državama ili raznim entitetima više ne postoji. Ono što je sada osnovni problem jeste sigurnost pojedinca, što zavisi i od nekih novih parametara, kao što su obrazovanje ili zdravstveni sistem.

¹⁰⁸ „Vehabije spremale ustanak“, *Kurir*, 20. mart 2007.

¹⁰⁹ *Svedok*, 24. april 2007

Lulzim Peci, KIPRED
POLITIČKI I DRUŠTVENI IZBOR SRPSKE ZAJEDNICE

Specijalni izaslanik UN za budući status Kosova, predsednik Marti Ahtisari, predložio je Savetu bezbednosti UN 26. marta 2007. godine da se Kosovu da nezavisnost pod privremenim nadzorom međunarodne zajednice. Predlog je podržan od strane većine zemalja-članica Saveta bezbednosti UN, ali Rusija uporno ostaje njegov najglasniji protivnik.

S druge strane, vlasti na Kosovu su odmah prihvatile taj predlog uprkos činjenici da su u njemu prepoznale "bolan kompromis", dok ga je srpska vlada odlučno odbacila. Sve je očitija namera srpske vlade da status Kosova održava nerešenim, kako bi ga konačno pretvorila u "zamrznut konflikt". Ovakav plan je rezultat nemoći Beograda bilo da integriše Kosovo, bilo da ga preuzme.

Ovakve okolnosti povećavaju izgledi za proglašenja nezavisnosti od strane Prištine i ograničenog međunarodnog priznanja, što bi najverovatnije dodatno opteretilo izgradnju održivog društva na Kosovu. Čak i u slučaju usvajanja rezulucije Saveta bezbednosti UN koja bi otvorila vrata nezavisnosti Kosova, teško je pretpostaviti da će Beograd prihvatiti takvo rešenje u bliskoj budućnosti.

Bezbednost zajednica na Kosovu i izgledi za izgradnju održivog društva zavise od niza aktera i njihovih reakcija/kontrareakcija na svaki scenario koji se odnosi na krajnji ishod statusa Kosova. Početne reakcije zvaničnog Beograda i zvanične Prištine, kosovskih Srba, kosovskih Albanaca, zemalja regiona i konačno, međunarodne zajednice u velikoj meri će odrediti put kojim bi Kosovo moglo ići u godinama koje predstoje. Stoga su - imajući u vidu izuzetnu nepredvidivost političkih procesa oko statusa Kosova - izgledi da dođe do krize i konflikta veći nego bilo kada, od 1998. godine. Shodno tome, pretnje bezbednosti, kao što su ekstremizam i terorizam, mogu se manifestovati kroz interetničke sukobe i upornosti severnog Kosova da se ponaša kao "odbegla" provincija nakon rešenja statusa Kosova.

Upravljanje situacijom u severnom i centralno-južnom delu Kosova biće verovatno ključni izazov za kosovsku vladu i međunarodno prisustvo. Bez sumnje da su integracija kosovskih Srba i njihova uloga konstruktivnih partnera u implementaciji rešenja o statusu za Prištinu ključ uspeha, dok će glavni cilj Beogradu u narednom srednjoročnom periodu verovatno biti da tako nešto ne dopusti.

Međutim, prema Ahtisarijevom predlogu, Priština ima obavezu da u implementaciji tog rešenja ostvaruje konstruktivnu saradnju sa Beogradom. Predviđene oblasti te saradnje, kao što su nestala lica, pomirenje, saradnja opština

i finansiranje od strane institucija u Srbiji, vojna saradnja (koju bi u početku, u ime Kosova, trebalo da se sprovodi kroz međunarodno vojno prisustvo, a koja bi u kasnijoj fazi bila preneti na vladu u Prištini) i policija, kao i prekogranična saradnja u razmeni forenzičkih ekspertiza (nasleđena od UNMIK) u velikoj meri će odrediti kvalitet života srpske zajednice na Kosovu.

Aktuelni razvoj političke situacije u Beogradu ukazuje da su šanse za promenu političkog kursa, koji bi vodio poboljšanju kvaliteta života i ljudske bezbednosti pripadnika srpske zajednice kroz njihovu integraciju u kosovsko društvo, veoma male. S druge strane, politiku Prištine će najverovatnije obeležiti prilagođavanje na samoizolaciju kosovskih Srba.

Ove okolnosti stavljaju srpsku zajednicu na Kosovu u situaciju da mora da napravi politički i društveni izbor. Ipak, bilo kakva opcija koja će biti u interesu srpske zajednice na Kosovu teško da se može realizovati kroz samoizolaciju ili prenošenje na Beograd odgovornosti za donošenje odluka koje se tiču njihove budućnosti.

Ljiljana Palibrk, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji
KAKO RAZVIJATI SISTEM JAVNOG ZDRAVSTVA

Poslednjih godina se i na ovim prostorima gde mi živimo počeo stidljivo pojavljivati i koristiti termin "ljudska bezbednost". Zbog evidentnog zaostajanja u praćenju i implementiranju naprednih ideja, a naročito usled tragičnih okolnosti pod kojima je došlo do neminovnih društvenih promena na kraju XX veka, tokom raspada bivše Jugoslavije, ovaj termin je manje-više prihvaćen u kontekstu potrebe zaštite ljudskih života, pojedinaca i zajednica, od ratnih dejstava, etničkog čišćenja, delovanja tajnih bezbednosnih službi, raznih vojnih i paravojnih formacija itd. No, bez obzira na nesumnjivu važnost ovog aspekta, treba napomenuti da koncept ljudske bezbednosti podrazumeva daleko širi spektar indikatora i različitih dimenzija koje utiču na društvo i svakog pojedinca unutar njega; najkraće rečeno, ljudska bezbednost treba da omogući opstanak, što je moguće bolji kvalitet svakodnevnog života i puno dostojanstvo čoveka, kao i da garantuje takav stepen slobode u kojoj će individualni, i potencijali šire zajednice biti ostvareni na najbolji način. Budući da su na Kosovu, zbog nerešenog statusa i otvorenih političkih pitanja, još uvek dominantni problemi elementarne bezbednosti građana, pojedinih zajednica pa i celokupnog društva, važno je istaći ovu suštinsku razliku u poimanju pojma ljudske bezbednosti, kako bi shvatili da će se i kosovsko društvo, poput svih drugih u regionu pa i šire, morati još dugo vremena baviti stvaranjem uslova i unapređenjem ljudske bezbednosti; taj posao mora obuhvatiti sve segmente društva, paralelno sa ostvarivanjem lične i opšte

bezbednosti koja je u ovom trenutku prioritet. Dakle, razlika između "bezbednosti" na koju se obično misli kada govorimo o Kosovu, i "ljudske bezbednosti" je velika, i nikako nije terminološke, već suštinske prirode.

Ova uvodna napomena je, između ostalog, neophodna da bi uopšte mogli da počnemo razgovor o javnom zdravstvu, i posebno, kreiranju sistema zdravstvene zaštite srpske manjine na Kosovu. Najpre zbog činjenice da je zdravlje osnovna životna i nacionalna vrednost, ono predstavlja jednu od najvažnijih dimenzija ljudske bezbednosti kako na globalnom, tako i na nivou pojedinačnih država, pa i manjih zajednica. Međutim, kada govorimo o javnom zdravstvu, ponovo se susrećemo sa neadekvatnim, čak i sasvim pogrešnim shvatanjem ovog pojma. Zbog već pomenutih okolnosti koje su bitno uslovile brzinu i način razvoja čitavog regiona, može se reći da kod nas koncept javnog zdravstva tek zaživljava i to na teoretskom planu, i uz mnogo problema, dok o praktičnoj implementaciji još nema ni govora.

U Hrvatskoj, BiH i Srbiji se edukuju prvi stručnjaci iz oblasti javnog zdravstva, rade se prve analize i pokušavaju sačiniti baze relevantnih podataka, no, sve to je još uvek daleko od ozbiljnog i sveobuhvatnog pristupa ovoj životno važnoj temi. Naravno, postignuti dometi su svuda približno isti, jer su sve novonastale države nasledile isti zdravstveni sistem, ali i slične odlike mentaliteta, tradiciju i običaje, odnos prema zdravlju i životnoj sredini itd, pri čemu je i stanovništvo, u većoj ili manjoj meri, iz ratnih sukoba izašlo sa ozbiljno narušenim zdravljem i posledicama koje će još dugo uticati na kvalitet života. Značajno je ipak, da koncept javnog zdravstva polako ulazi u državne i političke agende i na ovim našim prostorima i, ohrabrenja radi, treba reći da i mnogo razvijenije države još uvek ulažu enormni naponi u implementiranju ovog koncepta.

Primarna funkcija javnog zdravstva je unapređenje i očuvanje zdravlja stanovništva, kao i stvaranje uslova koji omogućavaju prevenciju bolesti i drugih poremećaja koji ugrožavaju zdravlje; u tako postavljenom sistemu, zdravstvena zaštita kao efikasan i dobro organizovan pristup zdravstvenim ustanovama koje se bave lečenjem i kontrolom bolesti, nije više prioritet. Do ove promene u načinu razmišljanja se došlo nakon višedecenijskog, kontinuiranog i velikog ulaganja u sistem zdravstvene zaštite i ustanove (i to u najrazvijenijim državama), pri čemu su podaci iz godine u godinu upozoravali na sve veće oboljevanje stanovništva, kao i pojave novih bolesti. U sistemu javnog zdravstva fokus se, sa lečenja posledica prebacuje na unapređenje zdravlja - zdrav stil života, zdrava životna i radna sredina, zdrava ishrana, zdrava porodica, pozitivno i kvalitetno okruženje i odnosi sa užom i širom zajednicom itd.

Već sa ovih nekoliko, sporadično nabrojanih, opštih indikatora zdravlja nameće se pitanje i problem: da li je, i kako, moguće razvijati javno zdravstvo u

okviru jačanja kapaciteta srpske zajednice na Kosovu? Nije na odmet podsetiti (naročito na ovim našim područjima, i dalje posvađanim i sa nedovoljnom komunikacijom), da veći deo sveta odavno funkcioniše na bazi razmena relevantnih informacija, zajedničkih akcija i neprestanog usklađivanja, kako bi ostvareni civilizacijski benefiti bili dostupni što većem broju građana. Osim toga, bolesti, kao i faktori zdravstvenog rizika ne znaju ni za kakve granice, niti nacionalne i etničke podele. Kada govorimo o zdravlju i zdravstvenom sistemu, uvek treba postaviti samo jedan prioritet - život! Sve što doprinosi njegovom očuvanju, zaštiti, unapređenju kvaliteta, jeste jedino merilo uspešnosti zajednice i države. Nažalost, iskustva svih nas iz bliske prošlosti, ali i sadašnjosti, govore suprotno: da život na ovim prostorima ima najnižu cenu i najmanju vrednost!

I danas, kada su svakodnevno aktuelne priče o Kosovu, o statusu, o nezavisnosti ili neotuđivosti, o decentralizaciji i raznim uticajima na ovu ili onu zajednicu... svedoci smo činjenice da niko, zapravo, ne govori i ne misli o ljudima. Ako ostavimo po strani sve spekulacije oko budućeg političkog statusa Kosova (iako je sasvim jasno da će to značajno uticati na sve segmente društva i život svakog stanovnika), i koncentrišemo se na nameru Beograda i srpskog naroda na Kosovu da se zadrži postojeća veza u okviru istog zdravstvenog sistema, trebalo bi da unapred imamo jasne odgovore na niz pitanja. Na primer: da li broj zdravstvenih ustanova i stručnih kadrova, njihova teritorijalna organizacija i opremljenost, obezbeđuju adekvatnu zdravstvenu zaštitu svih Srba na Kosovu? Trenutno stanje svedoči o velikim nedostacima i ozbiljnim posledicama. Poznati model iz Miloševićevog vremena, intervenisanje putem kraćeg boravka potrebnih kadrova iz Srbije, u zdravstvu nije rešenje i već se pokazao lošim. U vezi sa zdravstvenom zaštitom, postoji i niz administrativnih, tehničkih i finansijskih problema. Možda je i moguće osmisliti mehanizme za njihovo prevazilaženje, ali bojim se da oni neće uvek biti primenjivi, a još manje efikasni; u tom slučaju, rezultat će, naravno, biti poguban.

Najkraće rečeno, i postojeći sistem zdravstvene zaštite srpskog stanovništva na Kosovu, kao deo zdravstvenog sistema Srbije, niti je sada dobar, niti je održiv u budućnosti. Još su teža pitanja, na koja uopšte i nema odgovora iz Beograda, koja se tiču koncepta javnog zdravstva. Primera radi, kako će se analizirati faktori rizika po zdravlje stanovništva, ako se ne uzimaju u obzir uže, ali i šire okruženje, životna sredina, geografske i klimatske karakteristike područja, različiti uticaji na ishranu stanovništva, zdravstvene navike, način života...? Na bazi kojih podataka i kojim metodama će neki institut za javno zdravlje u Srbiji pratiti sve relevantne činjenice koje utiču na zdravlje stanovništva Kosova, ako enklave naseljene Srbima posmatra izolovano? Imaju li političari u Beogradu odgovor na pitanje: kako kreirati strategiju prevencije u kompleksnim

medicinskim oblastima poput imunologije, genetike, epidemiologije, globalnih zdravstvenih pretnji...?

Ubeđena sam da javno zdravstvo, kao kompleksan sistem, čija je funkcija prevencija i unapređenje zdravlja, uopšte nije moguće razviti u izolovanim malim zajednicama, niti separatno po bilo kom kriterijumu, a najmanje po nacionalnom ili političko-administrativnom. Cena tog eksperimenta će biti jako visoka, a platiće je upravo srpska zajednica na Kosovu. I na kraju ovog kratkog priloga današnjoj panel diskusiji, želim da skrenem pažnju da se svi pomenuti problemi u istoj meri tiču i albanske zajednice na Kosovu. Kada govorimo o zdravlju stanovništva, bilo da je reč o lečenju i ustanovama, ili o prevenciji i očuvanju zdravlja, nijedan sistem zasnovan na isključivosti i izolaciji jednostavno nije održiv.

Nataša Pantić, Centar za obrazovne politike ZNAČAJNO MESTO OBRAZOVANJA

Obrazovanju pripada značajno mesto u konceptijskom okviru ljudske bezbednosti shodno čemu se bezbednost fokusira "na opstanak, svakodnevni život i dostojanstvo ljudskih bića" (A.Sen). Iako koncept ljudske bezbednosti nije do kraja oblikovan i dovršen ni na globalnom nivou, u Srbiji se i dalje uporno vezuje za državnu bezbednost kao elementarnu supstancu suvereniteta ili se, na drugoj strani, o ljudskoj bezbednosti govori isključivo u kontekstu ljudskih prava. Treba istaći, ipak, da se u određenim stručnim krugovima sve više govori i piše na temu ljudske bezbednosti, što će joj u dogledno vreme svakako obezbediti pun legitimitet.

Dakle, iako pojam ljudske bezbednosti još uvek pati od teorijske nekoherentnosti i konceptijske višesmislenosti, izveštaj o stanju ljudske bezbednosti u Srbiji 2005/06, čiju je izradu sproveo Fond za otvoreno društvo, upućuje na potrebu da se upravo pitanju bezbednosti priđe preko svakodnevnog života, tj. onog domena zajedništva u kome se očitava kvalitet života jednog društva. Ujedno, to je i domen u kome se u najjačem svetlu pojavljuje specifična priroda pojma ljudske bezbednosti, i koju obični ljudi najpre prepoznaju i cene. Fond za otvoreno društvo je imao ovo u vidu kada je u dao prednost istraživanju onih dimenzija koje najviše reflektuju potrebe pojedinca i njegovog življenja u zajednicama i porodicama, kao i onoga što najviše obavezuju državu da se bavi njihovim obezbeđenjem. Tu su javno zdravlje, bezbednost životne sredine, obrazovanje, nacionalne manjine i bezbednost lokalne zajednice.

Jasno je, i nalazima istraživanja potvrđeno, da obrazovanje može značajno ublažiti pretnje ljudskoj bezbednosti kao što su siromaštvo, nezaposlenost, bolesti i dr. Obrazovanju se takođe, mada ne bez osporavanja, pripisuje moć uticaja na

razvoj demokratije, društvene kohezije, borbe protiv raznih vidova diskriminacije. Nije iznenađujuće što je za ovako shvaćenu bezbednost obrazovanje prepoznato kao važan faktor za obezbeđenje dostojanstvene ljudske egzistencije. Postoji ogroman broj istraživanja kojima se konstatuje pozitivna koleracija između godina školovanja i smanjenja siromaštva, raspostranjenosti HIV, neželjenih trudnoća, poboljšanja ishrane, i niza drugih pokazatelja kvalitetnijeg življenja.

S druge strane, u skorije vreme se sve češće ističe problematičnost shvatanja obrazovanja kao magične pilule koja može uticati na ekonomski rast i razvoj, ili dostizanje ideala mira i socijalne pravde. Kritike preterano kvantitativnog pristupa problemu ostvarenja globalnog cilja obezbeđenja "obrazovanja za sve"¹¹⁰ koji se bazira prvenstveno na obuhvatu dece osnovnim školovanjem, dovele su do postavljanja pitanja kvaliteta obrazovanja kao imperativa u skorijim izveštajima.¹¹¹ Krupna zamerka pojednostavljanju veze između razvoja i obuhvata osnovnim obrazovanjem, jeste zanemarivanje aspiracija dece i njihovih roditelja, i značaja viših nivoa obrazovanja za razvoj ljudskog kapitala i društvenu koheziju.

Osnovna pretpostavka istraživanja stanja obrazovanja sa aspekta ljudske bezbednosti je, da je, uz pitanje kvantiteta, neophodno ozbiljno razmatrati pitanja kvaliteta obrazovanja. Drugim rečima, osim pitanja dostupnosti obrazovanja svima i na svim nivoima, neophodno je postaviti pitanje kakvo je to obrazovanje tj. koliko ono utiče na izgradnju potrebnih znanja i veština pojedinaca za učešće u aktuelnom svetu rada i društvu upšte. Potrebno je, međutim, naglasiti da je ovakva podela uslovljena metodološkim specifičnostima indikatora kvantiteta i kvaliteta obrazovanja, dok su u praksi ova pitanja nerazdvojiva.

Indikatori kvantiteta obrazovanja obuhvataju:

- pravo na obrazovanje:

- obrazovne strategije i politike

- normativna regulativa

- principi sistema - dostupnost, pravednost i demokratičnost;

- postojanje infrastrukture i resursa koji omogućuju jednako i pravedno upražnjavanje ovog prava svim građanima (mreže ustanova, opremljenost, dostupnost kadra);

- aktuelno stanje učešća u obrazovnoj aktivnosti na različitim nivoima (obuhvat, osipanje, prelaznost);

¹¹⁰ Postizanje univerzalnog osnovnog obrazovanja do 2015. godine je jedan od milenijumskih ciljeva UN.

¹¹¹ Education for All Global Monitoring Report 2005 - The Quality Imperative.

- stanje resursa i učešća sagledano je posebno na nivoima podsistema vastpitno-obrazovnog sistema (tj. predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja). U vezi sa obrazovanjem odraslih konstatovan je potpuni izostanak obrazovne strategije i politike, nedostatak zakonske regulative i standarda, i kritično stanje institucionalizacije obrazovanja odraslih. Još je manje uređeno neformalno obrazovanje koje još uvek nema obeležja podsistema.

Indikatori kvaliteta vaspitno-obrazovnog sistema i procesa obuhvataju:

- postignuće učenika (na međunarodnim testiranjima PISA i TIMSS 2003);

- nastavni kadar (karakteristike i kvalifikacije);

- relevantnosti celokupne obrazovne aktivnosti (tj. obrazovnih programa, inkluzivnost i školsko okruženje).

Mnogi globalni i lokalni izveštaji ukazuju na to da metodološki problemi merenja postizanja ciljeva na svetskom nivou mogu značajno iskriviti sliku o osnovnim problemima obrazovanja u lokalnom kontekstu. Ovo je često slučaj upravo sa zemljama centralne i istočne Evrope koje na svetskom nivou kotiraju visoko u postizanju univerzalnog osnovnog obrazovanja, dok pokazatelji stanja u ovim zemljama zapravo predstavljaju opadanje u odnosu na period devedesetih godina prošlog veka. Zato je u oceni stanja potrebno sagledati specifičnu lokalnu priliku, na primer, tranziciju i evropske integracije. Dotatan problem predstavlja izostanak sistematskog prikupljanja i dostupnosti podataka koji bi omogućili pouzdanost rezultata istraživanja u ovoj oblasti. Ipak, na kraju treba izneti pozitivnu činjenicu, potvrđenu iskustvima drugih zemalja, da se korištenjem rezultata empirijskih istraživanja iz oblasti obrazovanja u planiranju i sprovođenju obrazovnih reformi mogu značajno unaprediti obrazovne prakse, a time i bezbednost individua u društvu.

Ljiljana Palibrk, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

ŠTA POKAZUJU NEDAVNA ISKUSTVA

Da se podsetite malo nekih vrlo bliskih iskustava u regionu, gde je postojalo nekoliko modela zdravstva, kada su različite zajednice koje su, sticajem okolnosti ostajale manjinske formiranjem novih država, koje su pokušavale da se organizuju funkcionalno, ali pre svega sa jednom političkom konotacijom ili predznakom - programu u zdravstvu i obrazovanju. I na kraju, pogledajte kakva su bila iskustva još pre nego što je došlo do krupnih političkih rešenja, dakle, kakva su bila iskustva tih zajednica, dakle i hrvatske i srpske zajednice u Hrvatskoj, zatim u Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj. Svi ti sistemi su propali, i to je ono na šta želim da vam skrenem pažnju. Svi ti sistemi su propali ne samo kao politička ili ideološka matrica, propali su nažalost, u

funkcionalnom smislu, nisu bili održivi, a sve to je imalo visoku cenu za građane, naročito ako imamo u vidu da je stanovništvo u regionu ozbiljno zahvaćeno bolestima upravo zbog događaja i količine stresa zbog svega što se događalo poslednjih godina.

Što se tiče Kosova, to je možda nekima površan i neubedljiv stav, vama koji ovde živite, ali čini mi se da bi trebalo razmišljati o tome da, bez obzira na sistem komunikacije sa srbijanskim zdravstvenim sistemom, to će biti problematično na više nivoa, u organizacionom i finansijskom smislu, da ne pominjem fondove za zdravstvenu zaštitu. Dakle, to je ogromna količina administrativnih i tehničkih problema koji će se pojaviti, za koje ne kažem da nisu rešivi i da ne može da se pronađe model po kome se sve možda može uspostaviti kao funkcionalno.

Osim toga, sve to će ostati negde, čak i tako idealno postavljeno, negde van zdravstvenog sistema Srbije iz jednostavnog razloga što ćete se suočiti sa bolestima, pretnjama zdravlju, statistikama za praćenje raznih faktora koji utiču na zdravlje stanovništva, a gde Beograd, čak i da bude najbolji na svetu, sa najboljom političkom elitom, sa najmoćnijim finansijskim sredstvima, neće moći da pomogne, jer to mora da se rešava na nivou zajednica koje žive na određenoj teritoriji. Dakle, kosovski Srbi, i u slučaju da budu administrativno vezani za zdravstveni sistem Srbije, suštinski će ispasti iz njega, jer neće biti deo tih statistika koje se prave i koje su neophodne da bi se zaštitilo zdravlje stanovništva. S druge strane, ako srpska i albanska zajednica ostanu segregirane i izolovane od ostatka regiona, suočiće se sa zdravstvenim problemom na koji neće moći da odreaguju jer su izgubile međusobnu sponu koja jedina pruža elemente za adekvatnu zaštitu zdravlja građana. To je nešto o čemu treba voditi računa daleko više od ove neke administrativne ili tehničke povezanosti - da li će nam se dom zdravlja zvati ovako ili onako, ili će biti deo ovog ili onog sistema. To su tehničke stvari, ali to nema veze sa životom građana.

Dragiša Krstović, Srpska lista za Kosovo i Metohiju

NEIZVESNOST JE VELIKA

Moram priznati da sam došao na ovaj skup prilično nepripremljen, vidim da su panelisti dobili teme o kojima treba da govore i, dobro je, veoma dobro da sam u stanju da to pratim i razumem o čemu je reč. Mislim da je priča vrlo jasno, rečeno je razumljivo, a jedno pitanje koje je postavljeno, ja ću postaviti u drugoj formi, zapravo, mislim da nije pitanje kako se Ahtisarijev plan uklapa u ovo, već bi normalnije bilo postaviti pitanje kako se ovo uklapa u Ahtisarijev plan, pošto manje više svi znamo političku vrednost tog plana i svesni smo, čini mi se, da će

plan, sa našim blagoslovom ili bez njega, biti okosnica nečega što će određivati budući status Kosova.

Dakle, o ove dve teme ja ne bih imao nešto naročito da kažem, niti da postavim neko pitanje, niti da ističem neke sopstvene dileme, stvari su vrlo jasne, ali mogu da se postave brojna pitanja; zapravo, tu ima mnogo pitanja i mnogo više odgovora, što znači da na ta pitanja nemamo jasne, precizne i sigurne odgovore kada je u pitanju bezbednost srpske zajednice na Kosovu u periodu kada se rešava pitanje konačnog statusa. To pitanje na kome ni mi Srbi nemamo jasne i precizne odgovore, i biću slobodan da kažem da je to pitanje na koje niko nema jasan i precizan odgovor. Svako ima odgovor, ali je pitanje koliko je taj odgovor pravi i koliko će se poklopiti sa nečim što će se u neposrednoj, ili nekoj daljoj budućnosti dogoditi.

Mnogi od nas koji ovde sedimo su bili svedoci martovskih događaja 2004. godine i želim da vašu pažnju skrenem na činjenicu da su ti martovski događaji bili nešto što se u tom trenutku nije moglo predvideti i nije se očekivalo. To nije očekivao ni najodgovorniji čovek za bezbednost južne Evrope, čovek koji je bio najodgovorniji u tom južnom krilu NATO-snaga admiral Džonson, koji je samo tri dana pre toga bio na jednom prijemu ovde u Prištini na kome sam sticajem okolnosti bio i ja, i onda mi je u razgovoru koji smo imali, gospodin Džonson rekao da je na taj prijem došao u civilnom odelu, manifestujući na taj način svoje mišljenje da je bezbednost na Kosovu dostigla taj nivo da je potrebno da se taj vojni kontigent sve više smanjuje i da jednostavno on na taj prijem nije morao da dođe u admiralskoj uniformi zbog izuzetno poboljšane bezbednosne situacije na Kosovu. Događaji su ga samo tri dana nakon toga demantovali - dogodili su se strašni nemiri sa velikim brojem žrtava sa velikim materijalnim štetama i, na moju sreću, bio sam u prilici da se i posle toga sretnem sa njim i da ga podsetim na ovom što se dogodilo 3 dana pre 17. marta, on nije imao komentar: jednostavno je konstatovao da i on na tako visokom položaju nije mogao da ima bezbednosne informacije da se tako nešto može desiti.

Hoću da kažem da ne verujem da je sada situacija nešto bolja, ne verujem ni da je lošija, ali ne bih rekao da je u tom smislu mnogo bolja, i zaista se može postaviti pitanje, šta se to može desiti u bezbednosnom smislu, naročito u bezbednosnom smislu srpske zajednice koja je raštrkana po Kosovu i živi u malim enklavama, neadekvatno zaštićena. Jeste činjenica da KFOR i UNMIK obećavaju da će svim silama i sredstvima sprečiti svaku moguću vrstu nasilja na Kosovu; međutim, mislim da su KFOR i UNMIK bili u obavezi da to učine i marta 2004. godine, pa nije učinjeno u onoj meru u kojoj se to očekivalo. Zaista postoji velika neizvesnost, ali, u svakom slučaju, mislim da bi poruke sa važnih mesta, naročito poruke albanskih političkih krugova bile vrlo važne da se poruke upute ka

albanskoj zajednici, da se poruka uputi ka srpskoj zajednici, da se na taj način izbegne bilo šta što bi moglo da liči na ono što se dogodilo u martu 2004. godine.

Oliver Ivanović, predsednik Srpske liste za Kosovo i Metohiju **STATUS KOJI ĆE OBEZBEDITI SIGURNOST**

Kako pobošljati osećaj bezbednosti kosovskih Srba u ovoj situaciji koju možemo nazvati prililčno napetom, bez jasnih indikacija da nasilje može da se dogodi, ali sa potencijalom koji je na Kosovu uvek prisutan?

Najpre, možda treba da definišemo kako i zašto se nasilje uopšte događa. To je možda malo pretenciozno da se u kratkom vremenu to definiše, ali ja bih rekao da se na Balkanu nekažnjavanje, nesankcionisanje uvek tretira kao ohrabriranje nasilja.

Znači, 1999. godinu smo ostavili potpuno neraščišćenom. Našli smo (kada kažem, našli smo, mislim na lokalno stanovništvo) hiljadu izgovora zašto se 1999. godina morala dogoditi na onaj način, sa onoliko nasilja, ubistava, kidnapovanja, paljevina... Zašto se to Srbima moralo dogoditi? Svi sa kojima sam razgovarao, u prvoj rečenici su izrazili žaljenje, a već u drugoj rečenici su našli izgovor.

Sedamnaesti mart 2004. godine je direktna posledica nejasnog odnosa političkih prvaka, političkih predstavnika, javnog mnjenja, prema nasilju iz 1999. godine. Da li se 17. mart može ponoviti? Teoretski da, mada ja praktično sumnjam da može i to iz nekoliko razloga. Prvi i osnovni razlog je da oni kojima nasilje služi kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva, ništa iz toga više ne mogu dobiti. Više mogu izgubiti nego dobiti. Osnovni razlog što nasilje nije mnogo verovatno, jeste da oni militantni prvaci koji su nasilje uzimali kao osnovni način delovanja i put za ostvarivanje političkih ciljeva, sada smatraju da iz nasilja ne mogu dobiti mnogo, odnosno dobiju malo, rizikuju puno.

Optužnica protiv Ramuša Haradinaja pred Haškim tribunalom došla je nekoliko meseci posle 17. marta. Iako između toga ne postoji direktna veza, u percepciji ljudi oko Haradinaja, stoji da tu postoji nekakva veza.

Druga stvar je to što ovi drugi, koji mogu to da organizuju, koji imaju taj militantni potencijal i sposobnost da organizuju masovne nemire, nisu više raspoloženi za tako nešto jer imaju političke ambicije. Političke ambicije i osuda međunarodne zajednice ne idu zajedno.

Tek treća stvar je spremnost NATO da bolje reaguje sada, nego 17. marta 2004. Da bi apsolutno isključili pitanje nasilja - ja kažem, na Kosovu je to uvek moguće - ja sam u razgovorima sa ljudima kao što je novi komandant NATO za Evorpu i komandant KFOR, ponovio više puta: KFOR je najcenjenija institucija među Albancima i KFOR će taj rejting zadržati samo i isključivo ako bude vrlo

jasan u svojim porukama. Najčešće oni to nisu, najčešće daju takve političke izjave koje više dolikuju diplomatama najvišeg političkog nivoa, a ne vojnicima. Oni svojim stavom moraju jasno da ukažu na to da će reagovati na svaku upotrebu nasilja i oružja. Znači, to nije dozvoljeno, to međunarodna zajednica i NATO ne želi i ne toleriše i reaguje onako kako treba da radi.

Drugi faktor je međunarodna zajednica, odnosno pre svega Amerikanci. Oni imaju najbolju reputaciju, najveći ugled i treba jasno da kažu da oni, koji se nasiljem posluže neće dobiti ništa dobro nego samo loše, a međunarodna zajednica zna kako treba da postupi u takvoj situaciji. U razgovoru sa liderima institucija oni moraju da poruče: nemate više pravo na izgovor - taj izgovor je važio do 2004. godine, eventualno, godinu dana posle toga. Sve ključne instrumente delovanja imaju u svojim rukama, svaka priča o tome, "nemamo ovlašćenja", samo je izgovor da se ne preuzme odgovornost. Razgovor i upozorenje predstavnicima institucija mora da usledi sada, a ne kada se nešto dogodi.

Oštra, jasna ocena sa sankcijama koje slede - to će nas ohrabriti.

Konačno, bezbednost se dugoročno ne čuva militantnim, vojnim i političkim merama. Bezbednost se može čuvati samo stvaranjem, usklađivanjem odnosa, stvaranjem atmosfere komunikacije između predastavnika Srba, Albanaca i drugih nacionalnih zajednica.

Iako smo mi 2001. ušli u institucije, bili smo svesni da tada ne možemo napraviti bog zna šta. Svesni smo postali, ako nismo bili kad smo ušli, onda bar posle nekoliko meseci, bilo nam je jasno da tu ne možemo napraviti nekakav dramatičan zaokret. Ali, to je bilo jedino mesto gde smo mogli sresti albanske političke prvake i sa njima razgovarati, gde smo mogli pred očima domaće i međunarodne javnosti da kažemo šta su naši problemi. To je bio i razlog zašto smo mi i 2004. godine, uprkos opštoj klimi nepoverenja, opštoj klimi bojkota, odlučili da izađemo na izbore. Hiljadu puta je bilo lakše da se bude na onoj strani koja bojkotuje izbore, verujte mi. Bilo je strašno 24. oktobra 2004, niko na ulicu nije izašao, govorim o Mitrovici, to je bio većinski grad, a tako je bilo u svakom drugom gradu, samo zbog toga da ne bi na neki način bio viđen kao neko ko se približava biračkom mestu. Taj, rekao bih, osećaj ne bih rado ponovo preživio, ali to ne znači da ne bih ponovo izašao na izbore. Hoću da kažem da poverenje u ovaj metod, u ova politička sredstva ne postoji. Moram reći, generalno na Balkanu ne postoji baš poverenje u politička sredstva, svi su skloni nekim militantnim brzim rešenjima, ali se odnos između Albanaca i Srba i dugoročna stabilnost neće stvoriti tim sredstvima. Ova sredstva koja sam pomenuo su za mene nesumnjivo jako važna u prvoj fazi, da bi stvorila uslove da razumni ljudi sednu za sto i počnu da razgovaraju o tome kako se bezbednost popravlja iz dana u dan.

Ubistvo je za jednog Srbina velika opasnost, i veliko uznemirenje, ali taj osećaj stvara i krađa. Upravo ono što sad prolazi neprimećeno jeste da u selima u centralnom delu dolazi do ogromnog broja krađa. Ko krade? Srbi i Albanci zajedno! Ko treba da spreči to? Mi mislimo institucije. Ako kažem institucije, pitam, koje institucije, da li je to kosovska policija... Kriminalna scena je prezasićena i tu imate malih i velikih kriminalaca, a najteži problem je to što ove slabe i nejake institucije, slabo i nedovoljno obučene, ne mogu sa tim velikim problemima izaći na kraj. A suština problema je upravo u tom visokom kriminalnom nivou koji mogu da očiste samo stranci. Kosovske policijske snage i ostale institucije zadužene za vladavinu prava, moći da se bave time samo ako nauče da već pridavljenog miša uzmu. Ako mu date živog miša, mislim da će maca da pobegne. Prema tome, kosovska policija je u ovoj situaciji prilično u defanzivi, odnosno preduzima akcije samo kad zna zasigurno da nema posledica i implikacija. To, morate priznati, nije baš nešto što bi nam ulivalo sigurnost.

Srbi na Kosovu su prilično dezorijentisani. Za to smo mi sami krivi, ali i politička rukovodstva u Beogradu. Mi nismo sposobni da donosimo odluke. Pozvao sam Borisa Tadića, Vojislava Koštunicu i Tomislava Nikolića da kažu šta da radimo. Srpska lista za Kosovo i Metohiju je odlučila da njen predsednik, odnosno neko ko odlučuje, ne bude više u Beogradu. Od samog početka nismo uspeli da izgradimo koheziju unutar Srpske liste. Naša interna lojalnost mora da bude veća nego prema partijama u Beogradu. Pokušali smo 2004. godine da održimo kontakt sa institucijama, jer problemi ne mogu da se rešavaju na ulici. Unutar koalicije su tri partije među kojima je Socijaldemokratska partija najjača. Demokratska stranka i Srpski pokret obnove crpu snagu iz pozicija u Beogradu. Socijaldemokratska partija ima 15 opštinskih odbora na Kosovu i tri u Srbiji (sastavljena od raseljenih lica). Razgovori o statusu moraju da se završe, a Srbima treba odgovor - šta da rade. Taj odgovor je trebalo da ponudi formiranje Srpske narodne skupštine u Gračanici, ali je taj skup razbijen. To razbijanje nije bilo spontano. Pregovarački tim Srbije nastoji da jedini donosi odluke. Posle srpske narodne skupštine prestala je bilo kakva inicijativa i došlo je do dezorijentacije i depresije. Mi smo van igre, i Srbi i Albanci. Sami smo se izbacili, dogovor o statusu sad zavisi samo od dve velike sile, SAD i Rusije.

Šta Srbi sada mogu da urade?

Želimo da ostanemo. Očekujemo status koji će obezbediti sigurnost i garancije da neće biti nasilja. Važana je politička izjava iz Beograda. Moja molba albanskim institucijama je da budu odmerene u izjavama, da ne barataju sa datumima. Za ohrabrenje Srba neophodno je eliminisati strah i obezbediti male ekonomske projekte. Moramo se spremati za nove izbore. Neophodno je što pre održati izbore na Kosovu na svim nivoima. Ubeđen sam da je to rešenje i bar za

nekoliko meseci može da odvrati pažnju od statusa za koji nema dobrog i brzog rešenja. Jako je važno da kosovski Srbi povećaju svoj uticaj kroz kontakte sa institucijama. Ljudi u institucijama moraju da čuju šta su naši problemi i pokažu da promena kursa prema Srbima i njihova ekonomska perspektiva nije prazna priča.

Slobodan Petrović, predsednik Samostalne liberalne stranke:

NOVO VREME TRAŽI NOVE LJUDE

Dozvolite mi na početku da u nekoliko reči predstavim SLS. Dakle, SLS je 18. aprila 2006. godine dobila sertifikat od strane OEBS i praktično od tada zvanično postoji kao politička partija. SLS je liberalna, građanska i proevropski orijentisana stranka koja je inicirana unutar srpske zajednice na Kosovu, kao potreba za promovisanje, unapređenje i zaštitu građanskih i ljudskih prava svih zajednica koje žive na Kosovu, a to se posebno odnosi na srpsku zajednicu koja je trenutno u najtežem položaju.

Samostalna liberalna stranka predlaže što brže rešenje budućeg statusa Kosova, odnosno ona je za ono rešenje koje će biti, pre svega u interesu svih građana Kosova, bez obzira na nacionalnu pripadnost. SLS se zalaže za multietničko, demokratsko, napredno i građansko kosovsko društvo. Prioriteti za SLS su opstanak srpske zajednice na Kosovu, bez obzira na buduću status Kosova, poboljšanje uslova života tih ljudi i održivi povratak izbeglih i raseljenih lica, pre svega onih koji žele i imaju gde da se vrate.

Pozivamo i ohrabrujemo kosovske Srbe da bez obzira na to kakav će buduću status Kosova biti, ostanu na svojim ognjištima. SLS će učiniti sve za njihovo dobro kakav god bio buduću status. SLS osuđuje sve one snage koje podgrevaju defetizam (osećaj poraza) među kosovskim Srbima.

Osim osnovnih principa Samostalne liberalne stranke, znači, građanske demokratske orijentacije - a mi očekujemo da se i albanska politička elita drži iste - insistiramo na elementima elementarnih ljudskih prava (pravo na opredeljenje, rad, slobodu kretanja, imovinu, slobodu mišljenja...), kao jedine zdrave i prosperitetne osnove buduću zajednice, makar ona bila i monoetnička. Osnovna ljudska prava moraju da budu garantovana, inače sve kad-tad potpada pod međunarodno pravo i može da bude bumerang za sve. Imali smo ružna iskustva, treba da ih ostavimo za sobom, izlečimo se i krenemo dalje u bolju i sigurniju budućnost.

Nažalost ili na sreću, tu budućnost moramo da gradimo zajedno!

Povratak izbeglih i raseljenih lica: Njihovo kvalitetno reintegrisanje, resocijalizacija u otvoreno demokratsko buduću kosovsko multietničko društvo,

koje može i treba da ima mesta i za prijem stranih eksperata i njihove pomoći u kreiranju novih demokratskih evropskih vrednosti. Moramo da insistiramo na sličnostima u mentalitetu, tradiciji, običajima, koji su faktor zbližavanja, spajanja, poštovanja, a nikako da se srpska zajednica podvodi pod etnicitet iz fobičnog osećanja ugroženosti albanskih nacionalnih interesa. Upravo je suprotno, ukoliko se žele ostvariti nacionalni, a sad i globalno bezbednosni interesi, srpska zajednica, ne etnicitet, već kao konstitutivni i ravnopravni faktor može da pomogne u stvaranju proevropskog modela kohabitacije, čak i koegzistencije.

Homogenost i monolitnost u multietničosti, ne u monoetničnosti.

Sloboda kretanja je elementarna civilizacijska potreba i vrednost. Valjda buduću kosovsko društvo neće više da dozvoli da bude retrogradno.

Imovina lica (privatna) - zapadne vrednosti privatnu imovinu tretiraju kao svetinju.

Zapošljavanje Srba i pripadnika drugih zajednica koje nisu iz većinske albanske zajednice u interesu je buduću kvalitetnog kosovskog društva.

Poljoprivreda - ako se Srbi ne mogu odmah uposliti, neka im se pomogne u agraru. Da mogu slobodno da obrađuju svoje njive, da mogu da prodaju proizvode, da stvore sredstva za život, da društvo ima koristi od toga i da im međunarodni faktor pomogne u reorganizaciji, oživljavanju agrara, uzgoju stoke, uz donacije, mašine itd...

Osim institucija u Beogradu i Prištini, više nam je nego potrebna međunarodna pomoć u svemu, i u edukaciji u svim sferama. Pomoć predškolskom uzrastu i pomoć u psihološkoj pomoći svim zajednicama na prevazilaženju recidiva iz prošlosti.

Norveška je najbolji primer u tom pogledu. Oni imaju odlično iskustvo povezivanja Srba i Albanaca, panelima, seminarima, kursevima, vode ih u Norvešku i tamo tokom dva-tri meseca, koliko to traje, zaista uspeju da ih približe i počnu da se poštuju i razumeju.

I na samom, kraju sve ovo je gotovo nemoguće uraditi bez jasne strategije i više je nego jasno da to mogu samo novi ljudi (novi lideri kosovskih Srba), jer novo vreme traži nove ljude, lidere koji su mladi, spremni, odgovorni, hrabri i koji znaju šta hoće - lideri sa vizijom.

Znači, moraju doći novi ljudi koji su kadri da iznesu ova teška vremena, a posebno je važno da konačno neko od tih tzv. zaštitnika interesa kosovskih Srba (lažnih patriota) odgovara za katastrofalnu situaciju unutar srpske zajednice na Kosovu.

SLS je odlučna u nameri da pravi bolju budućnost ne samo za srpsku zajednicu, već za sve građane Kosova, zajedno sa tim istim građanima kojih se najveći broj političara seti samo za vreme izbora. SLS ima mlade, uspešne, hrabre

i, pre svega odgovorne ljude koji znaju šta hoće i koji su spremni da preuzmu odgovornost.

Oliver Ivanović, predsednik Srpske liste za Kosovo i Metohiju:

DEO POLITIČKOG DEKORA

Teškom mukom sam ubedio mladog inženjera 2000. godine da konkuriše za posao u regionalnoj kancelariji za održavanje puteva, teškom mukom, znajući da će to kad-tad biti kadar koji ćemo moći da lansiramo, jednostavno, da preuzmemo odgovornost i za to. Pošto je ispunio sve uslove za izbor za direktora regionalne kancelarije za severnu Mitrovicu, razgovarao sam sa resornim ministrom, premijerom, zamenikom premijera, predsednikom Skupštine i sa kim sve ne, ali on nije dobio posao i nikada nije bilo formalnog obrazloženja zašto ga nije dobio.

Mogu da navedem još takvih primera. Skupština Kosova koja ima 150 zaposlenih, ima šest ili sedam Srba od kojih su tri vozača, jedna čistačica. Mi shvatamo da je to zapravo pokušaj da se ispuni kvota, ali ne u onom kvalitativnom, nego samo u brojčanom smislu da možemo da poslužimo kao nekakva dekoracija u slučaju da je potrebna prezentacija nacionalnog sastava za neku svrhu. Na taj način, mi jednostavno, ne želimo da učestvujemo u tome. To je najgori mogući način da se prezentira dobra volja ako dobre volje ima, ili najbolji način da vam se kaže da niste dobrodošli. A, to nam se događa. Nisam siguran da je politička elita na Kosovu shvatila potrebu da Srbe zadrži, da ih animira i učešćem u tim atraktivnim institucijama, naprotiv, mislim da na nas gledaju kao na poželjni deo nekakve političke dekoracije i ništa više od toga. Svaki naš ozbiljniji zahtev, a ovo su ozbiljni zahtevi: Vrhovni sud, održavanje puteva, izgradnja mosta.... to su stvari koje su za njih već ozbiljni zahtevi i ne daju nam te pozicije.

Vera Marković, potpredsednica Socijaldemokratske unije:

ODGOVORNOST POLITIČKE ELITE IZ BEOGRADA

Ja bih se najpre složila sa Oliverom Ivanovićem, mislim da je on to rekao, da je kratkoročno pesimista, ali dugoročno optimista - sa tim se potpuno slažem. Jer, znam koliko su teški problemi sa kojima se u ovom trenutku susreće kosovsko društvo, srpsko društvo u Srbiji i srpska manjinska zajednica ovde na Kosovu. Ne verujem da je kapacitet dovoljno razvijen u sva ta tri segmenta beskonfliktno da može da se reši sve ono što su teški problemi koji su nasleđeni sa kojima mora da se izađe na kraj: ali, dugoročno sam optimist zato što znam da ćemo za ovim ili

nekim drugim stolom bilo gde u svetu, za nekoliko godina sedeti kao partneri koji se međusobno podržavaju na putu prema Evropi i da je to nešto što će kao najvažniju stvar u svojoj agendi postaviti i srpska politička elita i kosovska politička elita, isto tako i Srbi sa Kosova, srpska zajednica koja trenutno, prema svemu što njih brine i o čemu govore ovde iskreno i argumentovano, oseća se delimično i svojom krivicom, kao zrna u žrvnju koji ih melje. Dobro je što tako osećaju, jer iz toga može da proizađe nešto što je samopoštovanje, želja za formulisanjem jasnih političkih zahteva i odgovornost za one ljude koji iza njih stoje, a to će već na sledećim izborima koji se najavljuju, sigurno biti jedna grupa čiji će glasovi biti prikupljeni na političkim pitanjima što je vrlo bitno: znači, ne na selektivnom pristupu ko je bliži kojoj političkoj opciji u Beogradu, nego na pitanjima, bar jednim delom, na pitanjima koja se tiču Kosova.

U prilog tome ide i to što od početka pregovora o statusu Kosova, srpska delegacija zapravo u agendi nije imala u punom smislu te reči srpsku zajednicu na Kosovu, odnosno o njoj se govorilo najmanje i to je ono što nije dobro pokriveno argumentacijom, niti je tu srpska delegacija bila dovoljno glasna. Tako da ima dosta argumenata koji upućuju na to da srpska zajednica mora tako da se oseća, ali i da isto tako ima i neki put kojim će iz toga rešavanjem statusa, izaći.

Tema o kojoj je trebalo da govorimo na ovom panelu - koje korake treba da napravi Beograd - ja tako to doživljam pošto dolazim iz Beograda - koje korake Beograd treba da napravi da bi se izašlo iz ove situacije, vidim čitavu lepezu koraka koje bi Beograd mogao da napravi, koji su delotvorni uprkos tome što je sudbina tog konačnog rešenja statusa Kosova vezana za odluke velikih sila i za njihovu međusobnu nagodbu oko raketnog štita, ili ne znam kog pitanja i sad tu negde u toj agendi se nalazi i Kosovo. Meni se čini da ipak postoji lepeza koraka koje bi Beograd mogao da napravi - nažalost, moram odmah da kažem da sam dosta sigurna da ih Beograd neće napraviti - uprkos tome što su to koraci koji su delotvorni, koji bi uticali na smirivanje tenzija na obe strane.

Većina tih koraka, koje bi uprkos tom rešavanju između dve velike sile, Beograd mogao da uradi, su simbolične prirode. Kao što je kolega pominjao, što se tiče simboličnih gestova koji bi se napravili u Prištini, Beograd bi isto tako mogao da napravi niz simboličnih gestova koji bi dobro uticali na snižavanje tenzija, međutim, ja ne očekujem da su takvi simbolični gestovi mogući.

U čitavom periodu od 1999. godine do danas, postoji samo jedan sporadični slučaj, susret na nekom aerodromu između dva pripadnike dve političke elite, Kosova i Srbije, i to je otvorilo neke diskusije koje su za mene bile vrlo interesantne; ne znam kako je to prokomentarisano na Kosovu, međutim, u Srbiji je u velikom delu javnosti to ocenjeno kao ohrabrujuće, da su se sreli, da se ništa nije dogodilo, da su se jedan drugom javili, čak su se nešto i našalili, neka

anegdota je bila, i to je doprinelo relaksiranju građana, jer je potpuno odudarala od retorike u kojoj se albanska politička elita i sve ono što dolazi sa Kosova a nije srpsko, demonizuje. Znači, to je doprinelo tom snižavanju tenzija, to je bio jedan sporadični, incidentni, mali događaj, koji je ostao zabeležen, ali je neverovatno koliko jedan tako mali događaj može da proizvede mnogo efekata.

S druge strane, negativni efekti u javnom mnjenju, to je nešto čime sam se bavila celog života: javno mnjenje je živa materija na koju se utiče izuzetno snažnom političkom retorikom mnogo više nego političkim potezima i to je ta virtuelna sfera u kojoj politika može da dobije podršku i da proizvede efekte koji su, u ovom slučaju koji ću izneti, vrlo loši. Letos je rađeno neko istraživanje o tome kako percipiraju budućnost Kosova građani Srbije. Tu je bilo oko 40 odsto građana koji su u anketi, koja je doduše anonimna, ali se radi *vizavi* znači, vidi ga anketar i može da stekne neki sud o njemu, ljudi su, 40 odsto građana Srbije je reklo da smatra da će Kosovo biti nezavisno.

Od tada, pa do decembra trajala je, najpre ona kampanja oko donošenja ustava, tim ustavom Kosovo je uneto u preambulu, rečnik je onako malo retrogradni, retorika je jako čvrsta i neprimerena današnjem vremenu, političke poruke su vrlo snažne, i tad je počela ozbiljna kampanja. Paralelno sa tom ustavnim, referendumskom, počela je vrlo ozbiljna kampanja u svim medijima oko naglašavanja tog patriotskog principa...; u decembru je rađeno novo istraživanje, broj građana Srbije koji su bili u stanju da kažu da će Kosovo biti nezavisno, mada imaju sve podatke o tome da će to tako biti u ovoj ili onoj formi, broj tih građana je pao za polovinu.

Znači, postoji odgovornost političke elite u Srbiji za podizanje tenzija, isto tako i za spuštanje tenzija oko stvari koje, kako smo čuli i ovde i ja se potpuno slažem, nisu čak ni u našim rukama. Simbolični gestovi, retorika koja se koristi, moraju da budu bar u jednom segmentu, bar kada su političari u pitanju, vođeni odgovornošću za buduće posledice. Ja bih samo to još rekla - postoji ogromna odgovornost srpske političke elite u Srbiji, kako za tenzije na Kosovu, tako i za tenzije u Srbiji. Postoji odgovornost za političku zajednicu Srba na Kosovu. Ta odgovornost je vrlo ozbiljna, o njoj će se govoriti, osim što se govori danas u parlamentu, zahvaljujući tome što je LDP preskočio prag i našao se u pralmanetu i zahvaljujući tome što političke stranke, ja nisam u LDP, ja sam u SDU, deo smo iste koalicije i delimo iste vrednosti i politička zalaganja, dakle, to što mi u javnosti stalno govorimo na takav način, međutim, otvoriće se to pitanje onog momenta kada Srbija bude mogla da govori svojim glasom. Dakle, kratkoročno sam pesimista, delim one strahove za koje smo čuli u analizi bezbednosnih rizika, uključujući i ove rizike koji se tiču zdravlja i obrazovanja, to se u istoj meri odnosi i na Srbiju koja iste probleme ne rešava u skladu sa modernim koncepcijama, ali

mislim da je ono na čemu mi insistiramo u svakom javnom obraćanju i na šta kao neka rezonanca reaguju građani i prilaze nam, to je zahtev da političari koji se nalaze na vrhu države, u državnim institucijama, budu odgovorni za posledice onoga što rade. I mislim da će posledice biti vrlo ozbiljne, makar jedna vrlo ozbiljna trauma građana Srbije koji su zavedeni tom retorikom, ili sputani u izražavanju autentičnog mišljenja, jer ono se u velikom delu javnosti tumači kao izdajnički stav, i nama su tu etiketu nalepili, da smo izdajnička stranka, dakle, ne treba taj stav iznositi na takav način jer je ne samo subverzivan, čak je pominjano da je krivično kažnjivo i da nije u skladu sa našim Ustavom.

Dakle, postoji vrlo ozbiljna odgovornost za to na koji način će tu frustraciju koju dožive građani Srbije i koju će prvenstveno da doživi srpska zajednica na Kosovu, na koji način će tu frustraciju da ispolje.

Pri tome mislim na neki mogući scenario u Kosovskoj Mitrovici, ali isto tako i u nekim delovima Srbije, gde postoje dosta radikalne političke stranke koje su zapravo, lokalni lideri. Dakle, odgovornost za tu frustraciju i ono što će biti rezultat te frustracije, snosi u velikoj meri politička elita. Mi pokušavamo da razobličavamo neke mitove i lažne dileme koje zapravo u stvarnosti ne postoje, jer odgovor je jednostavan, bolan za neke ljude, za neke ljude i olakšanje, za nas je na primer, to neko olakšanje jer mi doživljavamo kosovsko pitanje kao užasan balast za Srbiju koja je zakočena u razvoju, koja se ni u kom segmentu ne kreće prema boljitku i progresu, dakle, mi to doživljavamo kao olakšanje; ali ostaje pitanje odgovornosti, kako u Srbiji, tako na Kosovu i u srpskoj zajednici na Kosovu, i ono treba što pre da dođe na dnevni red, da govorimo ko je za šta odgovoran.

Vlada Srbije sistematski obeshrabruje integraciju srpske zajednice u kosovsko društvo i njeno uključivanje u socijalni, ekonomski i politički život Kosova. Izgradnja paralelnih socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih institucija odvaja srpsku zajednicu od okruženja u kome živi. Pri tom, usluge ovako koncipiranih institucija jedva pokrivaju najosnovnije potrebe korisnika, a koncepcija afirmacije i razvoja srpske zajednice je u takvim uslovima neostvariva.

Isključivanje iz političkih institucija i političkih procesa otežava ostvarivanje faktičke konstitutivnosti srpske zajednice, njenim isključivanjem iz izgradnje kosovskih institucija, ustavotvorne i zakonodavne aktivnosti. Politička samoizolacija, osim toga, usporava političko sazrevanje političkih predstavnika srpske zajednice i razvoj njihove spremnosti da samostalno, bez instrukcija iz Beograda, preuzimaju odgovornost za bezbednost zajednice i za dinamične procese koji se odvijaju bez njihovog uticaja, što produbljuje i inače rašireno osećanje sputanosti, neizvesnosti i besperspektivnosti.

Odbacivanjem jedinog razrađenog predloga rešenja statusa Kosova, koje predviđa široku lepezu zaštitnih mehanizama za srpsku zajednicu i odsustvom

bilo kakve jasne alternative ovom predlogu, vlada Srbije dodatno pojačava neizvesnost srpske zajednice oko sada već sasvim bliske budućnosti. U svakodnevnom oglašavanju u vezi sa statusom Kosova, u "beogradskom predlogu" nema ni reči o budućem unutrašnjem uređenju Kosova, o institucijama, načinu ostvarivanja prava i mehanizmima zaštite, već se samo naglašava da je predviđen najviši stepen autonomije za albansku zajednicu, dok se za srpsku zajednicu, po svemu sudeći, predviđa da i dalje bude izolovana u enklavama i zavisna od Beograda.

Naznačeni su samo neki od elemenata situacije, koji ukazuju na propuštene mogućnosti uticaja Beograda na bezbednost srpske zajednice na Kosovu. Da li su sada, kada pitanje nezavisnosti Kosova postaje izvesnost, preostale neke mogućnosti uticaja?

Bez obzira na to koliko su malo očekivani, neki koraci su još uvek mogući. Najpre, neophodno je uspostavljanje makar simbolične komunikacije između Beograda i Prištine (pri čemu u prvom koraku možda nije najznačajnije na kom nivou i oko kojih pitanja), da bi se postepeno uspostavila stabilna i redovna razmena stavova i stvorili zajednički timovi za prevenciju bezbednosnih rizika i rešavanje drugih urgentnih problema.

Veoma je važno i otvaranje pitanja konstitutivnosti srpske zajednice, ne samo kao markiranje rezervne pozicije u pregovorima, već pre svega kao osnove uključivanja u političku zajednicu Kosova, između ostalog i kroz aktivno učešće srpskih predstavnika u izradi kosovskog ustava, u usklađivanju zakonodavstva sa budućim statusom, kao i u pozicioniranju za buduće kosovske opšte izbore.

Malo je verovatno da će zvanični Beograd ostvariti aktivan uticaj na snižavanje tenzija i smanjivanje bezbednosnih rizika za srpsku zajednicu na Kosovu u mesecima koji dolaze, delujući u nekom od naznačenih pravca. Koraci o kojima je reč zahtevali bi promenu dosadašnje politike, oko koje postoji saglasnost gotovo svih političkih stranaka, odgovornost, hrabrost i jasnu viziju budućnosti, u kojoj nema mesta za ponavljajuće loše istorije Balkana.

Azem Vlasi, advokat:

DRŽAVA ODGOVORNA ZA SIGURNOST SVIH GRAĐANA

Šta mi treba da uradimo za bolji položaj Srba i za sigurnost naših sugrađana Srba na Kosovu? Dakle, govorim o tome na Kosovu sa rešenim statusom.

Prvo, mi polazimo od činjenice, ne samo mi Albanci na Kosovu nego i u Srbiji i ovde, da uvažavamo realnost, činjenicu, da od 1999. godine Srbije ovde nema i nijedan put, ni zaobilazni, ni sporedan, nikakav, ne vodi u pravcu da

Kosovo vrati u Srbiju; svaki put vodi ka nezavisnosti Kosova i u onom punom i formalnom smislu reči. Dakle, mislim da se ne čini dobro, naprotiv, čini se loša usluga srpskom narodu u celini, a na Kosovu pogotovo, ako se i dalje neguju iluzije da je Kosovo u Srbiji, ne damo Kosovo, nikako nećemo to prihvatiti i slično. A mi ovde moramo, najpre mi Albanci, kao većinski narod, ali i svi građani Kosova zajedno - ja uvek govorim o našoj zajedničkoj odgovornosti, može se reći i sa procentualnom podeljenošću, jer mi Albanci kao 90 odsto građana ne možemo da kažemo da Srbi imaju istu odgovornost kao mi - ne, mi (Albanci) imamo najveću odgovornost! Ako hoćemo da posle velike, istorijske realnosti da smo bili u jednoj zemlji koja se zvala Jugoslavija, imali smo zajedničke veze Srbija i Kosovo, toga više nema, nema ni Kosova u Srbiji, hoćemo državu, država mora da preuzme - nije pitanje hoće li ili neće - država mora da preuzme punu odgovornost za položaj, za sigurnost svih građana, bez obzira na naciju, rasu, ili, kako se to već kaže. I to više nije samo pitanje volje, intimne volje nas Albanaca, nego jeste pitanje neizbežne međunarodne obaveze; prema tome, što to brže prihvatimo kao realnost, to bolje i za nas.

Dakle, pravo i srpske zajednice, pripadnika Srba na Kosovu, na bezbedan život, punu sigurnost, odgovornost insitucija, dakle, i sigurnosnih mehanizama kao što je policija i sve to - za punu sigurnost građana je ono što se mora ovde prihvatiti i ne može se i ne treba ni na koji način izbegavati.

Dalje, stvaranje uslova za ekonomsku održivost, za normalan život, jer ne možemo ovde nikoga na Kosovu, osim onih najugroženijih socijalnih struktura, socijalnih slučajeva, ali ne i jednu etničku zajednicu, da tretiramo kao socijalni slučaj koja treba da živi na donacijama i na pomoći iz Srbije. Ljudi treba da imaju sigurnost, ali treba da rade i da žive od svog rada. Kolektivna etnička prava po evropskim konvencijama i drugim međunarodnim konvencijama, dakle, to ne može biti neka naša izmišljotina, nego su međunarodni standardi utvrdili neke kriterijume ispod kojih se ne može ići, a iznad kojih svako ima u svakoj zemlji pravo, koliko ja znam.

Onda, neka praktična pitanja koja će doći na dnevni red - dvojno državljanstvo za Srbe sutra, jer ja razumem Srbe koji ne mogu tek tako sutra da se pomire sa tim da kažu: "Ovo nije država Srbija, mi više nismo u svojoj zemlji"...

Znate koliko je ljudi koji nikada nisu bili Turci, niti potekli iz Turske, nego su živeli na ovim prostorima - Albanaca, Bosanaca, muslimana - posle sloma turske imperije otišlo u Tursku, dakle, u tuđinu, jer psihološki nisu mogli da se adaptiraju na novo stanje. Ja nekad kažem, može to biti i gore, moji sunarodnjaci Albanci mogu da traže objašnjenje za to - ja kažem: "Ja ne bih insistirao, nijedan Srbin na Kosovu koji to neće, da kaže, 'ja priznajem državu Kosovo'." Hoćeš li da je priznaš ili ne priznaš, država je obavezna da tebi pruži punu zaštitu. Sad će

neko da kaže jeste, ja priznajem državu Kosovo pa nećemo valjda da dođemo mi na poziciju Miloševićevog režima '89 i '90 godine kada su radnicima Albancima donosili papir potpiši lojalnost državi Srbiji ili ćeš biti isteran - to je izazvalo još veću, suprotnu reakciju.

Dakle, na nama je odgovornost da pružimo sve garancije, ali Srbi moraju biti u institucijama, može biti takvih slučajeva, ono što je konkretno rekao Ivanović, slažem se s njim - ne može se glavom biti u Beogradu, a telom na Kosovu.

Srbija će uvek imati pravo da se interesuje, ne samo da se interesuje, nego i da se angažuje, za bolji položaj Srba na Kosovu, kao što niko nama neće moći da zabrani da kažemo, 'čekaj, kako žive naši sunarodnici u Preševu', na praktičkoj ravni, da li nas neko pita da li smo sretni što imamo na Kosovu Leposavić gde je 99 odsto Srba, ili bi radije imali Preševo, to su druga neka, šira pitanja, da li će Srbi, predstavnici u Vladi i Skupštini Kosova, da osećaju Kosovo više svojom državom nego Riza Haljimi, Preševac koji je poslanik u Skupštini Srbije, tamo ide, govori, da li nešto prođe ili ne prođe, to je pitanje, ili Rasim Ljajić iz Sandžaka.

Eto, to je ono što mislim da nas čeka i u nekoj praktičnoj ravni i u nekom širem kontekstu u nekim budućim vremenima.

Bojan Stojanović, potpredsednik Samostalne liberalne stranke:

POSMATRAJMO KOSOVO KAO DEMOKRATSKI PROBLEM

Ja se izvinjavam što vam oduzimam malo vremena, ja sam pažljivo slušao sve diskusije, sada mi ostaje da se sa nečim složim a sa nečim ne složim, ali bih, verujte mi, zbog nekih stvari uvredio svoj intelekt kada bih mogao da sve to progutam, da nemam svoj komentar i da ustanem odavde i da izađem: ne! Jer, kao Srbina koji je rođen na Kosovu i Metohiji, koji ovde sada živi sa porodicom, moja želja je da nastavim da živim tu gde sam rođen, jer zavičaj čovek ne može da bira. Morao bih da kažem neke stvari, jer situacija na Kosovu i Metohiji je predstavljena crno-belo. Nije baš to tako, ovde postoji puno nijansi; ja sam nekada živeo u Prištini, sada više ne; možemo da pričamo zašto se to dešava kada pričamo o ruci pomirenja, kada konstatujemo šta se to desilo u kraćem ili dužem vremenskom periodu. Na primer, samo nekoliko meseci je 1999. godine bilo to što je bilo, a tada je u osnovnoj školi bilo 4 srpska i 6 albanskih odeljenja, a sada nema nijednog srpskog đaka ovde u Prištini - osam godina. Pričamo o ruci pomirenja koja se često nudi ispod giljotine znači, pa vi date ruku, giljotina vas udari i vi onda odete na tamo neko mesto samo sa rukom, bez čoveka. I onda pričamo da li je to ispravno ili neispravno.

Ovo pričam ne sa nacionalnog aspekta - naše političko opredeljenje smo jasno definisali. Naša stranka postoji već godinu i po dana i došla je u sukob sa svim onim ljudima koji ne rade dobro za naš narod, ovde na Kosovu i Metohiji, ne rade dobro ni za celo kosovsko društvo, znači, ne radi se samo o Srbima nego i Albancima.

Kao što smo imali hrabrosti da pitamo ljude iz Beograda, otkud im ideja da u vreme kada ni Koperfildove iluzije ne prolaze, gde su mađioničari vadili zečeve iz šešira i postavljali na funkcije na Kosovu, tako moramo da skrenemo pažnju nekim ljudima da mi ipak živimo ovde i da znamo šta se dešava na terenu. Vidimo dobro da li je bezbednost poboljšana ili nije, ako se ulazi u statistiku da se pokaže da je situacija poboljšana, možemo i da vratimo statistiku i da kažemo da je onda živelo toliko Srba pa u odnosu na taj broj dobije se drugačija slika. Naravno, situacija nije ni toliko crna da ne može da se živi, da nema napretka, da kažemo, ništa se ne dešava na bolje - nije to tako. Evo, ja sam predsednik komiteta zajednice grada Priština, to je još jedno od opredeljenja naše stranke, ne da bih ispunio broj ili statistiku nego da vidimo kako to funkcioniše. U jednoj opštini gde pričamo o lokalnom nivou i gde pokušavamo da se bavimo svojim stvarima, i kada se bavimo svojim stvarima, to može i da uspe, ali kada to reflektujemo na sveukupnu situaciju, verujte mi da nije tako. Ja sam optimista, da nisam optimista ne bih sada bio ovde i ne bih bio sa svojom porodicom ovde, ne bih pristupio Liberalnoj stranci, međutim, treba puno rada, puno truda i moramo stvari da nazovemo pravim imenom, da bismo mogli da krenemo dalje.

Vratio bih se na priču o zdravstvu i obrazovanju meni je jako drago što je ta tema dotaknuta i nadam se da ću ostvariti kontakt u tom smeru, jer, sve to o čemu ste vi pričali, za kosovaske Srbe, a verovatno i za Albance, to je iz filmova naučne fantastike. Dostići takav nivo, ovde, u našim uslovima - mi ćemo vam poslati neke podatke, uputićemo vas da vidite o čemu se tu radi kada se sve to implementira na terenu, naravno, mislim da će te nam vi pomoći da napravimo zajedno neku bolju priču, da ljudi počnu da se bave onim što treba.

Imao bih toliko toga da kažem, ali ne želim da vam uzimam puno vremena, samo želim da vas pozovem da krenemo da radimo na stvarnoj priči, da implementiramo u život, to je ono što je najbitnije, da Kosovo posmatramo kao demokratski problem. Navešću vam samo jedan primer koliko je kosovsko društvo otišlo napred u pogledu lične bezbednosti što se tiče vožnje automobila - celo kosovsko društvo je shvatilo kako pojas može da mu čuva glavu samo za 25 evra. Znači, jasno definisane, demokratske institucije ovde na Kosovu, podeljena izvršna i zakonodavna vlast, demokratska, videćete kako to može da krene na bolje ako to budemo tako posmatrali.

Ramuš Tahiri:

PRIVID ŽIVLJENJA U SRBIJI

Sećam se da mi je pre tri godine Azem Vlasi prilikom jednog slučajnog susreta rekao: "Izgleda da vas sada potpuno razumijem. Nekako ste u sličnoj situaciji u kojoj smo bili mi, kosovsko rukovodstvo, osamdesetih godina prošlog stoljeća. Tada smo pravili svakojake ustupke, prema Srbima na Kosovu i prema samoj Srbiji, samo da nekako udovoljimo situaciji, i očekujući u međuvremenu podršku od drugih republika Jugoslavije. Međutim republike su iz ove situacije izvukle svoj interes, a principijelna i konkretna podrška je izostala... Sada kada vidim vas da stalno pravite svakojake ustupke na sve strane, plašim se da "ne doživite našu sudbinu, i ne budete ostavljeni na cedilu od međunarodne zajednice..."

Izgleda da je Vlasi (koji je ovdje prisutan) bio u pravu. Kosovo je u želji da bude internacionalizovano, očekujući pravedno i bolje rješenje sada globalizovano, i sada smo u situaciji da se kosovsko pitanje rješava na tom nivou i sasvim je sigurno da se rješava po globalnim, a ne lokalnim principima i da do izražaja dolaze globalni, a ne lokalni interesi. Iako je to svakako bolje nego bilo kakvo rešenje u prošlosti u okviru Srbije, ipak izgleda da nije pravo rešenje koje očekuju građani Kosova, jer polazi od kompromisa, ne samo između Kosova i Srbije nego i ostalih zemalja sudionica, svetskih sila, članica Saveta sigurnosti OUN. Sa konačnim rešenjem kosovskog pitanja se zakasnilo i posledice su tu, i snosi ih cijelo stanovništvo i cijela regija. Dobili smo Ahtisarijev plan, kao kompromisno rešenje, a u stvari, Ahtisarijev paket, u puno detalja i konkretnih rešenja je daleko ispod evropskih standarda, čak i ispod sadašnje prakse i sadašnjih rešenja na Kosovu i u lokalnoj upravi i u sistemu donošenja odluka, efikasnosti uprave itd.

Ahtisarijev plan decentralizira Kosovo na etničkom principu, bez da o tome odlučuje lokalno stanovništvo i mimo pristanka i suglasja mesnih zajednica (katastarskih celina) i općina čiji se teritorij deli. Umesto integracije nudi se model segregacije i odvojenosti jednih od drugih, nudi se model paralelnog života i stvaranja dojma da Srbi Kosova žive u okviru Srbije, a Albanci u svojoj kosovskoj državi.

Međunarodna zajednica nije postigla zapažene rezultate na povratku izbeglih Srba i drugih nacionalnosti, tokom i posle rata sa Kosova. Program povratka shodno angažovanim sredstvima, nije dao očekivane rezultate. Na Kosovu još nema postojanog i trajnog povratka, vraćaju se uglavnom stara lica koji samo čekaju povoljnu priliku, da novoizgrađenu kuću sa imanjem prodaju i isele se u Srbiju. Cijene prodaje nisu niske, kako bi se moglo očekivati, čak su veće

nego u kupoprodaji između samih Albanaca, iako je prodaja zemljišta među Albancima rijetka pojava, jer je gustina stanovništva na Kosovu velika i daleko iznad proseka na celom Balkanu. Na Kosovu takoreći, nema zemljišta i imanja na prodaju sem srpskih. (Okolo tri miliona stanovnika na oko 11.000 kilometara, daje gustinu od 270 stanovnika na kvadratni kilometar) Nema nekih vidljivih rezultata povratka na imanja, u kuće i stanove, naročito sa interno raseljenim licima koja konketno dokazuju da žele živeti na Kosovu. Akcija bi trebala biti usmjerena prema njima. Gubi se dosta vremena u raspravama o tome da li omogućiti povratak u mesta življenja, ili u druge sredine. Raseljena i izbegla lica, bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost, ako ostaju van mesta stalnog življenja duže vrijeme, jedno desetljeće, recimo, kao što je slučaj sa Srbima, onda se sve teže vraćaju jer u međuvremenu stvarali su novi život i sticali nove prilike za život i rad i uklopili se u novu sredinu, naročito mladi, koji onda Kosovo doživljavaju samo kao domovinu i mesto svojih roditelja, a ne kao i svoje mesto na koje se žele vratiti.

Danas Srba nema u velikim gradovima Kosova, iako ih je prije rata bilo na desetine tisuća. Nemamo urbanih Srba, sem na severu Kosova, i razumljivo je onda da i predstavljanje Srba i njihovih interesa nije na zadovoljavajućem nivou.

UNMIK i drugi faktori nisu radili na integraciju Srba i celokupnog stanovništva, nisu usmerili povratak u velike urbane centre i gradove, recimo, Prištinu, Uroševac Gnjilane, pa i u Mitrovicu, koja bi bila dobar primer za uspeh, i zbog principa i zbog reciprociteta. U tom slučaju imali bismo integraciju, a ne enklavizaciju. Povratak bi tekao bez velikih problema u sredinama gdje nije bilo velikih zločina i masovnih pogubljenja i streljanja, masovnih grobnica i nestalih lica u velikom broju. Sa tim u vezi, situacija je različita između kosovske ravnice i Metohije. Po poslijedicama rata, razlikuju se Priština i Uroševac od Djakovice i Peći, i shodno tome i stvarana klime za povratak, iako zločin je uvijek individualan, pa i odgovornost, i u tome bi efikasnost sudova i dovođenje odgovornih pred lice pravde puno pomoglo.

Na Kosovu nema stimulatvinih mera i raznih olakšica za mešovite sredine, slobodnih zona trgovine, zona primamljivih za investiranje, privrednih i poljoprivrednih kapaciteta, kao i kulturnih i obrazovnih, mješovitih, gdje bi ljudi bili orijentisanih jedni na druge.

Možda u tome nije namerno dala doprinos i sama Srbija, koja je želela da Srbe drži pod svojim pazuhom, koja nije željeja da kosovski Srbi imaju svoj identitet, svoj politički stav i svoje mišljenje, i da prvenstveno oni odlučuju o svojoj sudbini i o svojoj budućnosti. Srpske vlasti su, sve redom, želele da Srbi na Kosovu budu produžena ruka njihovih interesa "u obrani srpstva".

Kosovski Srbi kao, uostalom, i sama Srbija nemaju nijedan plan, nijednu platformu koja bi se odnosila na integraciju Srba na Kosovu, koja bi priznavala kosovske institucije i kosovsku vlast, kao svoju. Srbi fizički žive na Kosovu, ali stvarno u okviru Srbije, iako ta "Srbija" ima dimenziju vidokruga, tj. prostora na kome se prostire srpska enklava u albanskom moru.

Nije istina ovo što kaže Ivanović da kosovske strukture nisu do sada ništa ponudile Srbima, kao da one ne žele da razgovaraju direktno sa Srbima, nego priželjkuju razgovore i rešenje problema u razgovorima i dogovorima sa Srbijom. Navest ću jedan primer. Tadašnji predsednik Skupštine Kosova Nedžad Daci, svoj program lokalne reforme i opće decentralizacije Kosova, najpre je predočio kosovskim Srbima, a tek kasnije i Vašingtonu, i pozvao je čelnike srpskih političkih partija sa Kosova, među kojima je bio i Ivanović. Ovi nisu imali primedbe na sam plan i principe, međutim, odbili su taj plan, jer se rekli da moraju da slušaju Beograd i jer su rekli da oni prihvataju i podržavaju samo plan Vlade Srbije o decentralizaciji Kosova. Da su tada to prihvatili i da smo tada, prije tri-četiri godine radili zajedno, reforma lokalne uprave i decentralizacija na Kosovu bi bila već ostvarena, i Srbi bi bili uključeni i integrisani u sve strukture vlasti. Pa i sada imamo konkretnu situaciju da delegacija kosovskih Srba u bečkim razgovorima, jeste u sastavu delegacije Srbije, a ne Kosova, iako bi prirodnije bilo da bude u okviru kosovske delegacije, gdje bi bolje i snažnije iskazala svoj interes i formulisala zahtjeve o svojoj budućnosti.

Uzimajući u obzir primjere iz prošlosti, naročito iskustva iz Hrvatske, po Srbe, smatram da je interes Srba na Kosovu u okviru kosovskih institucija i kosovskog društva, bez obzira na konačni status Kosova. Stvaranje privida življenja u okviru Srbije, može dati određene rezultate na sjeveru Kosova, uz sigurno, recimo, zaleđe, ali nikako ne može biti dugoročan interes Srba Kosova. Otvoreno Kosovo sa slobodnim granicama, zaštita nacionalnih prava Srba, koja se nikako i u nijednoj prilici ne mogu nadglasavati, jedinstveni sistem obrazovanja, nauke i kulture, specifičan sistem zdravstva, prihvatanje realnosti, mislim da je jedini dugoročan interes Srba na Kosovu. Globalno društvo utječe i u sistemu obrazovanja i kulture i na prožimanja u okviru nacije kao i van nje. Danas Univerzitet u Mitrovici više služi za lako sticanje diploma, i za studiranje mladića i devojaka iz Srbije, nego što služi za osvarivanje nacionalnih prava Srba na Kosovu u visokom obrazovanju. Uostalom, ako Srbi na Kosovu žive samo u zaokruženim i zatvorenim sredinama, tzv. srpskim eklavana, i ako su one pretežno ratarske sredine, razumljivo je da visokoobrazovani i diplomirani ljudi neće naći posao i oni će se iseliti u Srbiji. Zanimljivo bi bilo obaviti istraživanje - kuda idu ljudi koji završe Univerzitet u Mitrovici, gde se oni zapošljavaju?

Smisao života na Kosovu nije samo u ostvarivanju nacionalnih prava. Jezik ophođenja i komuniciranja nisu više samo albanski i srpski, nego i engleski i ostali jezici. Bilingvizam nije više prepreka, nego je sve više potreba, i Kosovo, kao i uostalom i regija ima na desetine privatnih univerziteta, koji usko surađuju sa evropskim i američkim visokoškolskim ustanovama. Slična je situacija i u zdravstvu i kulturi i u medijima.

Da li će Kosovo biti nezavisno i kada, da li će Kosovo imati punu ili nadgledanu nezavisnost... nije i ne treba da bude važno za sudbinu i opstanak Srba ovde. Kao što uostalom, ne treba biti važno veće ili manje uplitanje Srbije u život Srba na Kosovu, jer to samo po sebi ne predstavlja neku vrijednost.

Važnije je uključivanje Kosova u evropske strukture, u svetske integracije, vladavina prava i evropskih standarda u svakodnevnom životu.

Vesna Jovanović, Srpska lista za KiM:

VOLELVA BIH DA POSTOJI ALBANSKI LDP

Moj utisak je da se ovakvim temama, konkretnim, vezanim za srpsko-albanske odnose na ovakav način bavi samo opozicija, opozicija u Srbiji, ili opozicija na Kosovu, kako god, ili nevladine organizacije, prevedeno - bave se ljudi koji ne mogu mnogo toga da promene, većina, ne kažem svi, ali većina.

Odmah da kažem, ja sam bila u Skupštini Kosova i u prvom i u drugom sazivu, PDK je u prvom sazivu bio u vladi, ništa se nije promenilo. Možda će pričati drugačije sada kada nisu u vladi. Ako albanske stranke žele da dođu na vlast, do sada je tako bilo, možda će se promeniti - one imaju neku retoriku koja isključuje Srbe... Ovde je rečeno da sada u gradovima nema Srba. Srbi su izgubili elitu i Srbi silom prilika sada nekako prave neku novu elitu koja mora da se snađe kako zna i ume, jer oni koji su nesto značili na Kosovu, ako nisu napravili ratne zločine, oni su se već snašli u Srbiji, pa zašto bi došli natrag u Prištinu, da se maltretiraju!? Neće!

Stvorite uslove za nas koji smo ovde. Ja sam, kada je reč o povratku, povratku Srba, rekla sam i u Beogradu i tada, a evo, i sada ovde, ja ne bih razmišljala o povratku dok ne razmislimo o ljudima koji su ovde. Mi presipamo iz šupljeg u prazno, sa tim povratkom. Gde god hoćete sada da odemo, da budemo realni, to se ili vraćaju stari ljudi, ili u neka mesta gde nema perspektive, ili se vraćaju da im se napravi kuća da bi je kasnije prodali i da odu u Srbiju. Ono što bi, ako se stvarno želi povratak, trebalo uraditi, da se osnaže one sredine, pa makar bile i enklave, da se osnaže oni ljudi koji su ostali, kakvi god da su, sa kakvim god kapacitetima, da se radi na podizanju njihovog kapaciteta, tj. da Beograd radi, da Priština radi i međunarodna zajednica da radi. I da onda sa tim Srbima koji su

ostali, pokušamo da uradimo nešto, jer ćemo mi morati da implementiramo ovu nesrećnu decentralizaciju. Ja sam se time bavila četiri godine i ne mislim da je ovo što je Ahtisari dao da je nešto pozitivno i da nešto može da se uradi, jer se plašim, ne znam, koji će Srbi moći to da iznesu. Kada pogledate postojeće opštine, one su u problemu, jer Kosovo je relativno slabo ekonomski razvijena sredina, a kamoli u selima, ruralnim sredinama. Decentralizacija se planira po selima, gde nemate odgovarajuću infrastrukturu, nemate ništa i sad je to nama kao dato, "evo, Srbi dobili ste decentralizaciju", a za uzvrat mi ćemo Albancima da damo nezavisno Kosovo... takav je utisak kod Srba, ja vam to govorim, o utiscima. Drago mi je, mada se ne slažem sa politikom LDP uopšte što se tiče Kosova, ali drago mi je što postoje, što se čuje drugačiji glas u Srbiji. Ono što bih želela jeste da jedan LDP postoji i među albanskim partijama, makar bio opozicija i da ne pređe cenzus, ali da čujem taj različiti glas, jednostavno, da vidimo da nije opasno biti Albanac a reći nešto drugo, jer mi mislimo da Albanci ne smeju da kažu nešto drugo, jer vlada neki strah među njima. Ja bih volela da se to pojavi kod albanskog naroda i uverena sam da bi to nas relaksiralo. Ne bih volela da se čeka status, mi čekamo status osam godina, pa kada dođe status, onda će poteći mled i mleko! Ne verujem, treba da se radi sad.

**Sonja Biserko, predsednica Helsinškog odbora:
ŠTO ČEŠĆI DIJALOG IZMEĐU SRBA I ALBANACA**

Meni je drago da mogu posle nekoliko godina rada u Prištini, na Kosovu, sa Srbima i Albancima da konstatujem da se ipak popravljaju taj odnos i da se te tenzije smanjuju u razgovoru između jednih i drugih, bez obzira da li smo mi tu ili ne; u svakom slučaju današnji razgovor je nekakvo ohrabrenje, bez obzira na sve teškoće o kojima smo ovde danas govorili. S obzirom da dolazim iz Beograda i dosta intenzivno pratim ponašanje beogradske elite prema Kosovu, moram da kažem da je pitanje povratka osujećeno u Beogradu Beograd nikada zbilja nije hteo povratak Srba na Kosovo, samo da pomenem da je Helsinški odbor 1999. pokrenuo projekat Hoću kući - Priština, i da su nam oni to onemogućili, da su nam slično radili i sa Hrvatskom: znači politika Beograda jeste etnička konsolidacija Srba tamo gde ih već ima; znači, oni su sprečavali povratak bez obzira na probleme koji stoje i na hrvatskoj i na albanskoj strani, hoću da kažem da je Beograd kada su Srbi u pitanju ipak tu najodgovorniji. Drugo, u ovom trenutku, nažalost, Beograd se igra time da li će Srbi ostati u enklavama, ili neće, znači, to diže jednu tenziju i kod samih Srba u tim sredinama.

U svakom slučaju, ukoliko se desi da taj scenario bude najnegativniji, mislim da će upravo ta grupacija najviše izgubiti, s obzirom da ulazi u neku

sasvim nepoznatu situaciju, Beograd se nije pokazao kao odgovoran činilac kada su u pitanju izbeglice, njihova integracija traje godinama, a nije baš u situaciji da ide u susret nekom novom egzodusu. Zato smatram da, ovo što je rekao na kraju Peci, da zapravo ovaj dijalog, ovakav kakav je danas bio, bude što učestaliji između Srba i Albanaca na Kosovu, da se rešavaju pitanja u hodu i pre rešenog statusa, bez obzira što od njega sve zavisi, ali mislim da postoje i druga životna pitanja koja su ovde danas bila pomenuta, ne samo školstvo i zdravstvo, nego i ta druga pitanja, svakodnevna, da tako kažem.

Mi ćemo ovaj izveštaj, izveštaj sa ovog sastanka (konferencije) poslati i relevantnim međunarodnim akterima sa svim ovim zaključcima koje ste vi ovde iznosili i stvarno se nadam da će biti mogućnosti da se nastave ovakvi razgovori, mislim da su korisni, tako ja bar osećam, i podržavam Srbe na Kosovu da budu što artikulisaniji i samosvesniji, jer vidim da su i oni svesni koliko zavise od Beograda i koliko nemaju mogućnosti da se u ovoj fazi odupru uprkos svojim željama, da nekako budu aktivniji kreatori svoje vlastite sudbine...

**Petar Miletić, Samostalna liberalna stranka
KOSOVSKIM SRBIMA POTREBNA NOVA ELITA**

Bezbednost je izazov sa kojim se na Kosovu u poslednjih osam godina, sa više ili manje uspeha, bori najjača svetska vojna sila - NATO. Oni tvrde da su naučili sve lekcije iz bezbednosti na Kosovu, a posebno onu najbolju od 17. marta 2004. Ne bismo bili fer ako danas ne bismo rekli da je bezbednosna situacija bolja, i da su incidenti, posebno oni međuetnički, retki, ali to nikako ne sme da bude razlog da se uspavamo i kažemo - "Sad smo rešili problem bezbednosti". Naprotiv, moramo biti budniji nego ikad. Sledeći bezbednosni izazov biće proglašenje statusa Kosova i međunarodne, a i kosovske snage bezbednosti moraju na to biti spremne. Bilo bi izuzetno neodgovorno da nas iznenadi "sneg u decembru". Političke okolnosti kažu da će Savet bezbednosti sačekati još neko vreme pre nego se proglasi novi status Kosova. Navodno, čeka se da Rusija omekša stav. Kako bilo, jednog dana Skupština Kosova će proglasiti nezavisnost i to je dan kada ćemo imati nestabilnu bezbednosnu situaciju. S jedne strane, biće euforični Albanci, a sa druge - frustrirani Srbi. Euforija i slavlje uglavnom se odvijaju uz alkohol i pucanje i to je dan u kome bi snage bezbednosti na Kosovu trebalo da budu spremne da reaguju. Pre toga komandant KFOR i drugih međunarodnih snaga, kao i politički lideri morali bi da jasno pošalju poruku građanima da će svako nasilje biti najstrože kažnjeno. Iz KFOR mora stići jasna poruka, bez diplomatskog rečnika da će vojnici KFOR imati dozvolu da pucaju ukoliko neko uzme oružje u ruke.

Konstatacija da je bezbednost poboljšana ne znači da više nema ekstremista koji su spremni na nasilje, takvi ljudi moraju biti marginalizovani. To svaka zajednica na Kosovu mora da uradi sa svojim ekstremistima. Za to je, naravno, potrebna politička volja lidera. Da li takve volje ima?

Čak i da se rešavanje statusa Kosova obavi mirno, mi ćemo biti daleko od stabilnog regiona. Za mesto sa toliko nezaposlenih, socijalnom kartom najgorom u Evropi i sa toliko kriminalnih grupa koje haraju ne samo Kosovom nego i regionom, teško je očekivati da bude stabilno. Zato uporedo sa rešavanjem statusa moraju se rešavati i drugi nagomilani problemi.

Kosovski Srbi su danas uplašeni, isfrustrirani, neobavešteni. Posebno je bitno naglasiti da nisu svi Srbi u istoj situaciji na Kosovu. Naime, oni Srbi koji žive na severu pokrajine (1/3 od ukupnog broja Srba na Kosovu) žive u najboljim uslovima, posebno kada govorimo o bezbednosti. U nešto težem položaju su Srbi u većim enklavama, kao što su centralno Kosovo (sela oko Gračanice) Sirinička župa, (opština Štrpce) Pomoravlje (Gnjilanski kraj) dok su u najtežem položaju Srbi u malim enklavama koja čine samo po jedno selo (Metohijski kraj)

Muke ljudi iz Goraždevca, Velike Hoče, Osojana i drugih sela u kojima žive Srbi okruženi Albancima često bivaju zloupotrebljene i iskorišćene za podizanja političkog rejtinga. Baviti se stvarnim problemima tih ljudi nije politički atraktivno, ili, da prevedem, ne donosi glasove. Ovo je najugroženiji deo stanovništva na Kosovu i za njih se spekulise da bi mogli da budu prve žrtve određivanja statusa Kosova u smislu novih izbeglica i njima bi trebalo dati tračak nade, kako se ne bi odlučili na egzodus.

Očekivati da ljudi iz seoskih sredina imaju velike borce za svoja prava je iluzorno, i oni uglavnom čekaju da to uradi neko umesto njih. Oni koji bi to trebali da urade su svesni da tu nema neke velike mase glasova za koje bi se vredelo boriti, a i da im neće mnogo zameriti ako se ne izbere za neke tamo pojedince koji su se odlučili da ostanu u svojim kućama.

Međutim, u razgovoru sa tim ljudima saznao sam da su oni čvrsto rešeni da ostanu na Kosovu bez obzira kakav status Kosova bio i to je ono što ohrabruje, da oni koji žive u najtežim uslovima najtrezvenije razmišljaju. Lokalni lideri su spremni da se bave isključivo "visokom politikom". Šta kažu Buš i Putin, raketni štiti, globalno zagrevanje, Savet bezbednosti... a ljudi bez struje, vode, nebezbedni i nezaposleni. Smatraju da su dnevne probleme Srba već odavno prevazišli.

Apsurd je sledeći: Među kosovskim Srbima uticajniji su oni koji su bojkotovali izbore od onih koji su na njih izašli. Doduše i oni koji su izašli doživeli su fijasko, ali svejedno, ipak su legalno izabrani.

Kao član Samostalne liberalne stranke nemam nijednu dilemu da Srbi treba da učestvuju u kosovskim institucijama i tamo se svim demokratskim

sredstvima bore za svoja prava, a ta sredstva nisu potpuno iscrpljena. Već osam godina otkako su međunarodne mirovne snage ušle na Kosovo Srbi nemaju predstavnike koji utemeljenje imaju u najvišoj instituciji demokratije - na izborima. Predstavljaju nas ljudi koji su interesantni medijima, koji su se nametnuli kontroverznim izjavama ili postupcima, ili su nametnuti (imenovani) iz Beograda. Ne vodi se briga o ljudima i njihovim svakodnevnim problemima. Nemaju vremena za probleme pojedinaca, kako to da ne primaju novac od naknada od privatizacije, o nezaposlenosti, diskriminaciji prilikom isključenja struje, pritiscima da se odreknu plata iz kosovskog budžeta...

Ne mora da bude nužno loše to što Beograd ima izuzetno jak uticaj na kosovske Srbe. To zavisi od onih koji taj uticaj u Beogradu imaju. Naša je ideja da ta komunikacija mora da bude dvosmerna. Mislimo da će Beogradu biti lakeše da pomaže Srbima na Kosovu, ukoliko upravo od nas dobijaju inicijative i instrukcije na koji način mogu da nam pomognu. Kao problem smo identifikovali pojavu da su nosioci državnih funkcija na Kosovu upravo vojnici političkih partija iz Beograda i kao takvi povinuju se svakoj odluci svoje stranke. Zato se zalažemo za jaku organizaciju kosovskih Srba koja bi odlučivala o najvažnijim temama za kosovske Srbe i prezentovala ih Beogradu i u saradnji rešavala probleme koji su nagomilani.

Politička elita kosovskih Srba je potpuno uništena. Nakon 1999. godine na političku scenu stupili su ljudi iz Kosovske Mitrovice koji su se nametnuli temom podeljenog grada i koji na toj temi još uvek uživaju pažnju. Politički lideri sa centralnog Kosova su potpuno dezorijentisani i slobodno se može reći da uopšte ne postoje. Neki se još pojavljuju u medijima, međutim realne podrške iz naroda nema. Na kraju, oni koji su učestvovali u stvaranju problema između Srba i Albanaca, ne mogu da rešavaju te probleme.

Zaključak je da je Srbima na Kosovu potrebna nova politička elita. Mladi ljudi koji će neopterećeni početi da razgovaraju sa Albancima o budućnosti i boljem životu. Potrebno je naglasiti da su se i aktivisti u civilnom društvu ugledali na svoje političare i više su nacionalni radnici nego borci za ljudska i ostala prava. Za nas kosovske liberalne pomirenje nema alternativu. Ne multietnički projekti, bratstvo i jedinstvo i slično već ozbiljan razgovor odgovornih ljudi koji imaju mnogo zajedničkih ciljeva. To mora biti dvosmerno uz podršku međunarodne zajednice, ali i Beograda. Predstavnici vlasti u Beogradu i Prištini moraju pokazati više volje za razgovorom, a ne da to budu samo diplomatski potezi kako bi pokazali da su baš oni "dobri momci". Svakako da ima potrebe da razgovaraju ministri iz Prištine i Beograda iz svih resora i to bi baš oni trebalo da iniciraju. Međutim, na terenu se mora stvoriti atmosfera kako oni ne bi bili izdajnici u svojim zajednicama zato što čine napor da obezbede bolji život za sve. Na taj

način bi obezbedili transparentnost, a to možemo videti na primeru pozajmice struje iz EPS ka KEK jer ne znamo koliko struje je pozajmljeno, je li to plaćeno, ko je platio, koliko, kome je struja isporučena... A saradnja je postojala, što naravno pozdravljamo.

Priština i Beograd će morati da sarađuju kako god se završila priča o statusu. Sagovornici, s one druge strane se ne mogu birati, svako će svoje predstavnike izabrati na izborima. Zato i kažemo da bi to trebalo da budu ljudi koji nisu opterećeni nekim odnosima iz prošlosti.

Naravno u toj ulozi vidimo i ljude iz naše Samostalne liberalne stranke.

Jelena Bjelica

POLOŽAJ MANJINA NA KOSOVU

Uvod

„Za razliku od spora, raskol bi bio takav slučaj rasprave između (najmanje) dve strane koje ne bi mogao pravedno da se razreši...” Žan-Fransoa Liotar „Raskol”

- ETNIČKI EKSKLUZIVIZAM KAO DOMINANTNI NAČIN VOĐENJA POLITIKE NA KOSOVU¹¹²

Politika integracije i interetničke tolerancije za sada je na Kosovu, samo deklarativna. Mada, stalno ponavljanje da na Kosovu ima mesta za sve, pripadnike svih etničkih zajednica koje žive na ovoj teritoriji, u velikoj meri doprinosi normalizaciji odnosa između Albanaca i Srba. Ipak, politika etničkog ekskluzivizma i dalje je dominantni način vođenja politike na Kosovu.

Doduše, ako se nastavi trenutni trend, odnosno davanje sve više prostora pripadnicima manjinskih zajednica, kao i sve brojniji pokušaji vodećih političkih partija (DSK, ORA) da privuku pripadnike manjinskih zajednica u svoje okrilje, Kosovo bi u skoroj budućnosti moglo da izađe iz začaranog kruga. Takođe, pozitivni trendovi koji dolaze od samih predstavnika srpske zajednice, kao novoosnovane i na Kosovu prijavljene Samostalne liberalne stranke, su pokazatelj promene političkog diskursa na Kosovu. Ipak, pomenute inicijative i dalje ne predstavljaju većinsko mišljenje.

¹¹² Deniza Kostovićova; "Kosovo: The Politics of Identity and Space", Routledge; London; 2005.

Analiza postojećeg stanja

- SVAKODNEVNI ŽIVOT I MOGUĆNOSTI ZA OSTVARIVANJE OSNOVNIH PRAVA¹¹³

U trenutnoj fazi razgovora o statusu, politička situacija postaje sve više usijana i ovaj trend će se verovatno nastaviti, kako se tok razgovora bude dalje odvijao, upravo zbog toga što različite zajednice na Kosovu očekuju različiti ishod ovih razgovora. Dok se albanska većina nada potpunoj i bezuslovnoj nezavisnosti od Srbije, srpska zajednica se uglavnom i dalje nada da će Vlada Srbije uspeti da izdejstvuje neku vrstu proširene autonomije za Kosovo kojom se ono ne bi odvojilo od Srbije (poslednje usvajanje novog Ustava i referendum o tom pitanju). Srbi naročito podržavaju beogradski plan decentralizacije, koji uključuje veliki broj novih opština i koji nastavlja da podržava paralelni obrazovni i sistem zdravstva koje Beograd i dalje nudi srpskoj i izvesnom broju drugih manjinskih zajednica. Ako se uzmu u obzir manje manjinske zajednice, one osećaju da u manjoj ili većoj meri moraju da biraju između ove dve strane, u zavisnosti od toga gde njihovi pripadnici žive i kakvi su im afiniteti. U nekim slučajevima, razni članovi iste zajednice biraju različite strane, kao što je slučaj sa zajednicom Goranaca koja je podjednako podeljena na obe strane.

Osim nedavnog porasta zločina, od kojih je za neke motivacija sporna, na Kosovu ima i oblasti u kojima je ustaljen obrazac uznemiravanja i zaplašivanja Roma i Srba, naročito u povratničkim selima. Lokalni i međunarodni lideri javno su osudili sve zločine.

Važno je primetiti da je došlo do poboljšanja u smislu slobode kretanja i bezbednosti lica nealbanskih nacionalnosti, ali ovo takođe u zavisnosti od regiona i održene manjinske zajednice. Sloboda kretanja za Srbe i Rome - grupacije koje su do sada najčešće bile na meti, poboljšana je do izvesne mere u regionima Priština, Gnjilane i Prizren, ali je još uvek problematična u regionima Peć i Mitrovica. Po anketi koju je Kosovska policijska služba sprovela u aprilu 2006. godine, 99 odsto članova manjinskih zajednica izjavilo je da putuje van svojih oblasti stanovanja, 80 odsto izjavilo je da se oseća sigurno tokom tih putovanja i niko od upitanih nije prijavio nijedan zločin protiv njih tokom putovanja.

Što se tiče javnog transporta, situacija je ista kao i u prethodnom periodu izveštavanja - javni autobusi prolaze kroz srpske i romske enklave, ali se u njima nikada ne zaustavljaju. Jedino sredstvo transporta za pripadnike ovih zajednica su

¹¹³ Svi podaci izneti u ovom delu izveštaja preuzeti su iz izveštaja za 2006. godinu ombudspersona o stanju ljudskih prava na Kosovu.

privatna vozila i specijalni autobusi koji dva puta nedeljno saobraćaju od manjih ka većim selima ili ka Severnoj Mitrovici gde pripadnici lokalnih manjina iz drugih delova Kosova mogu da kupe namirnice i posete domove zdravlja. Ovi autobusi najčešće putuju bez policijske pratnje, ali nakon incidenata sa kamenovanjima, ovakva pratnja je privremeno obezbeđena u nekim oblastima, sve dok odgovorne vlasti ne budu smatrale da se situacija smirila.

Generalno javno mišljenje pokazuje da su u poslednje tri godine 'vidljivo' poboljšao odnos prema procesu povratka. U novembru 2002. godine prema Izveštaju ranog upozoravanja koji je izradio lokalni tink tenk Rinvest institut, samo trideset i sedam procenata (37%) od 1100 ispitanih kosovskih Albanaca se složilo sa povratkom manjina. U novembru 2004. više od šezdeset posto (60%) ovih ispitanika se složilo sa procesom povratka, a trend i dalje raste.

Kriterijumi za obnovu kuća nisu uvek dovoljno jasni. Ombudsperson je kontaktirao Centralnu međuministarsku (?) Komisiju za rekonstrukciju zbog nekoliko slučajeva gde se objektivni kriterijum nije ispunio, ali lica kojih se ovo tiče još uvek nisu uključena u spisak korisnika.

Osim toga, nijedan poslovni objekat još uvek nije obnovljen. Razlozi za odlaganje obnove i privatnih kuća i poslovnih objekata, koje je Centralna međuministarska komisija istakla jesu navodni nedostatak finansijskih sredstava za obnovu, iako je Ministarstvo za povratak i zajednice dobilo sredstva za ove svrhe od UNMIK.

- OSVRT NA POLOŽAJ SRPSKE NACIONALNE MANJINE¹¹⁴

Većina pripadnika manjinskih zajednica kao što su srpska, bošnjačka, romska, goranska i aškalijska žive u selima i zarađuju za život baveći se poljoprivredom zbog toga što za njih ne postoji mogućnost da nađu druge poslove.

U isto vreme, Srbi u seoskim sredinama se često suočavaju sa problemima kada pokušavaju da obrađuju svoju zemlju, ukoliko se ona ne nalazi u blizini njihovih domova, bilo da je to zbog bezbednosnih razloga, ili zbog toga što su njihovu zemlju zauzeli i što je obrađuju Albanci. Ovo je veliki problem, uglavnom za Srbe i Rome koji žive u povratničkim selima u regionima Peć, Gnjilane ili u srpskim ili romskim selima u centralnom Kosovu, gde je sporno zemljište locirano u albanskim selima, ili u njihovoj blizini, ili u oblastima kao što su Lipljan, Priluzje ili Miloševo u centralnom ili severnom Kosovu. Pripadnici ovih zajednica žale se

¹¹⁴ Ibid.

takođe, na učestale krađe stoke i poljoprivrednih mašina. Policija nije bila u stanju da razreši većinu ovih sporova i navodnih krivičnih dela.

Pomenuti strah od uznemiravanja takođe utiče na pristup određenih manjinskih grupacija, uglavnom Srba i Roma različitim vidovima zdravstvene zaštite. Dok većina sela koja uglavnom naseljavaju članovi ovih zajednica ima svoje sopstvene centre za osnovni medicinski tretman, stanovništvo se i dalje oslanja na bolnice u Gračanici, Lapljem Selu i Severnoj Mitrovici i retko posećuje bolnice i domove zdravlja u oblastima naseljenim Albancima, čak iako su ove oblasti ponekad geografski bliže, što takođe, pokazuje da je i dalje prisutan nedostatak poverenja između određenih manjinskih zajednica i većinske zajednice.

Ekonomska situacija na Kosovu je i dalje teška za sve stanovnike, ali je naročito složena za određene osetljive grupacije u koje se svrstavaju i manjine, čak i kada postoji izvesni porast broja članova manjinskih zajednica u okviru KPS. Većina manjinskih zajednica i dalje ne pripada normalnom tržištu rada, a naročito Srbi i Romi. Stopa nezaposlenosti u okviru srpske zajednice u nekim oblastima prelazi 80 odsto. Ovo je naročito slučaj u povratničkim selima, u kojima ona doseže cifru od gotovo 100 odsto. Za članove romske zajednice, stopa nezaposlenosti se kreće oko 98 odsto. Iako je tokom 2005. godine Vlada Kosova otvorila više od 90 radnih mesta za članove manjinskih zajednica na centralnom i opštinskom nivou Kosovske građanske službe, do sada niko nije zaposlen na ovim radnim mestima. Prema informacijama iz kancelarija lokalnih zajednica, u nekim enklavama određena ministarstva su povukla navedena radna mesta sa objašnjenjem da ova radna mesta nisu predviđena budžetom.

Na političkoj sceni, srpska manjinska zajednica nije predstavljena na adekvatan način zbog toga što su srpski političari počeli da bojkotuju PIS pre poslednjih izbora u oktobru 2004. godine. Kada se uzmu u obzir slučajevi u kojima članovi manjinskih zajednica rade u PIS, u poslednjem izveštaju podnetom Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija o Misiji UN na Kosovu od 5. juna 2006. godine, navodi se da njihove funkcije podrazumevaju pitanja koja se isključivo tiču manjina, na primer, povratak, ili, kao što je to slučaj sa Srbima koji rade u zdravstvu i prosveti, i koji su do skoro primali plate kako od Privremenih institucija, tako i od Beograda.

Ovaj sistem dvostrukih plata stopiran je u martu 2006. godine, kada je Srpski koordinacioni centar za Kosovo i Metohiju zatražio da svi pojedinci koji istovremeno primaju plate sa teritorije Srbije i od PIS izaberu i zadrže samo jednu od plata. Zbog negativnih konsekvenci koje bi povlačenje sa platnih spiskova iz Srbije imalo na njihove penzije, većina Srba koji rade u prosveti i zdravstvu, otprilike 70 odsto po proračunima UNMIK, odlučilo je da odbije plate koje su

dobijali od PIS i sada primaju plate od odgovarajućih ministarstava sa teritorije Srbije, iako su i dalje na platnom spisku PIS.

Srbi, Romi i deo zajednice Goranaca su korisnici paralelnog obrazovnog sistema koji podržava i finansira Vlada Srbije, dok su korisnici kosovskog obrazovnog sistema pripadnici ostalih manjinskih zajednica kao i pripadnici većinske zajednice Albanaca na Kosovu.

Osim toga, još uvek je prisutan problem visokog obrazovanja većine članova određenih manjinskih grupacija koje ne govore albanski. Uprkos nastojanjima UNMIK da se ponovo otvori Univerzitet u Prištini kao multietnička institucija, ovo se još uvek nije dogodilo. Ni UNMIK ni PIS uglavnom nisu uspeli da obezbede adekvatno školstvo i više obrazovanje na jezicima manjina, kao ni podjednak pristup višem obrazovanju. Zbog toga, kao i razloga političke prirode, srpska manjina na Kosovu, kao i pripadnici drugih manjina koji govore slovenske jezike moraju da se oslone na paralelni univerzitet u Severnoj Mitrovici, čije osoblje uglavnom čine bivši profesori, kao i bivši rektor Univerziteta u Prištini koji su tamo radili do dolaska UNMIK 1999. godine. Ovaj univerzitet je pod upravom Ministarstva obrazovanja Srbije i radi po planu i programu iz Srbije.

Pre martovskih nemira (2004), više od 70 odsto ispitanih Srba za istraživanje Sistem ranog upozoravanja (EWS), smatralo je svojim glavnim problemom bezbednost i interetničku relaciju. U novembru 2004, samo 35 odsto ispitanika smatralo je ova dva pitanja svojim glavnim problemima. U poređenju sa tim 36 procenata ispitanika smatralo je nezaposlenost problemom koji ih najviše muči.

Posle tri godine nadgledanja ovih trendova kroz Sistem ranog upozoravanja, može se reći da je uočljivi progres napravljen u oblasti bezbednosti, samom činjenicom da ekonomsko blagostanje pomaračuje brige o bezbednosti unutar kosovske manjinske populacije.

- STANJE OSNOVNIH PRAVA U MANJINSKIM ZAJEDNICAMA

Kada se govori o upotrebi jezika manjina na Kosovu generalno, mora se primetiti da, iako je teoretski, srpski jezik u službenoj upotrebi na Kosovu, ovo se u praksi često ne uzima u obzir. Nivo upotrebe drugih jezika, a što uključuje i albanski u oblastima gde je nealbansko stanovništvo u većini, nije zadovoljavajuće. Ministarska komisija Saveta Evrope je došla do istog zaključka u svojoj rezoluciji od 21. juna 2006. godine u vezi sa situacijom u kojoj se manjine na Kosovu nalaze, istovremeno priznavši da su prisutni određeni pozitivni primeri redovne upotrebe jezika manjinskih zajednica u okviru zvaničnih tela. Savet Ministara je takođe primetio da nije bilo dovoljno političke volje niti kapaciteta što

je ograničilo mogućnost osobama koje pripadaju manjinskim zajednicama da upotrebljavaju svoje jezike, kako bi komunicirali sa javnom administracijom u određenom broju mesta. Ovo se takođe odnosi na privatnu upotrebu ovih jezika, naročito na upotrebu srpskog, što je opet povezano sa trenutnom napetom političkom situacijom.

- TERMIN MANJINE, KAO NEPOŽELJAN U SRPSKOM POLITIČKOM DISKURSU

I dalje je primetno neprihvatanje realnosti od strane srpske zajednice na Kosovu. Naime, korišćenje termina manjine, od strane nekih predstavnika srpske zajednice, smatra se nepoželjnim. Trojica predstavnika Srba sa Kosova iz tog razloga nisu učestvovala na razgovorima održanim u Beču 8. avgusta (2006) u okviru širih pregovora o statusu Kosova. Marko Jakšić je u uoči pregovora saopštio da ni on, a ni ostala dvojica predstavnika Srba iz pokrajine - Goran Bogdanović i Milorad Todorović, neće učestvovati u razgovorima sa timom iz Prištine, jer je posvećena položaju manjinskih zajednica na Kosovu.

"O tome se može razgovarati samo u sklopu sveobuhvatnih pregovora o budućem statusu Kosova i političkom uređenju pokrajine. Prihvatiti razgovor o pravima zajednica van tog konteksta značilo bi da prihvatamo status manjine, a narod ne može biti manjina u sopstvenoj zemlji", objasnio je Jakšić svoj bojkot pregovora.¹¹⁵

Međutim i umereniji političari smatra da termina manjine ne odgovora.

"Odbili smo da iznesemo svoje mišljenje kao predstavnici manjinske zajednice, jer i međunarodnoj zajednici i kosovskim Albancima treba da je jasno da srpska zajednica mora da ima poseban status, garantovan u preambuli budućeg ustavnog rešenja i zaštićen od eventualne promene ustava. Iako je druga po veličini, srpska zajednica je etnički ugrožena na KIM i potrebna joj je institucionalna zaštita pravne, političke i fizičke bezbednosti. Oni su prihvatili naše stavove i mi smo dali sugestije na predlog platforme koje nisu obavezujuće za Prištinu, jer smo im jasno rekli da smo mi deo pregovaračkog tima Beograda", rekao je Oliver Ivanović.¹¹⁶

- POSTOJEĆE INICIJATIVE I RAD DRŽAVNIH INSTITUCIJA

Čini se da je za sada politika kosovske Vlade samo deklarativna. Naime, brojni skupovi o problemima srpske zajednice koje premijer Kosova, ali i ostali

¹¹⁵ Inet vesti arhiva 8. avgust, 2006.

¹¹⁶ "Samo razmena stavova", *Danas*, 09/08/2006.

članovi Vlade posećuju prilično redovno, za sada su jedina manifestacija dobre volje.

Pravljenje konkretnih koraka, kao otvaranje prigradske linije koja bi povezala sve enklave na centralnom Kosovu, ili bilo kakva druga vidljiva investicija u poboljšanje života kosovskih Srba za sada su samo slova na papiru.

- POLOŽAJ ROMA KAO MANJINE KOJA JE PERCIPIRANA
KAO NEPRIJATELJSKA U OBA DRUŠTVA

Kada se priča o obrazovanju kod romske zajednice, potrebno je reći da njihova deca ili pohađaju škole prema Obrazovnom sistemu Kosova ili pohađaju one koje pripadaju srpskim paralelnim strukturama. Visok nivo siromaštva u ovoj zajednici predstavlja ozbiljne poteškoće u obrazovanju mladih, jer mnoge porodice ne mogu da priušte udžbenike za svoju decu. Što se tiče obrazovanja na romskom jeziku, postojale su inicijative u ovom smislu od strane međunarodnih NVO, no, do sada ove inicijative postoje samo na papiru. Glavni problem ovde predstavlja standardizacija romskog jezika, jer samo na Kosovu postoji 15 različitih dijalekata ovog jezika.

Što se tiče obnove bivše Romske Mahale u okolini Severne Mitrovice, SPGS i premijer Kosova su zvanično u maju 2006. godine postavili temelje novog naselja za Rome u Romskoj Mahali u blizini Severne Mitrovice. Plan je da se sagrade dve zgrade sa 24 stana i 54 kuće do kraja 2006. godine, ali od postavljanja temelja, malo je napretka na izgradnji ovih objekata.

Situacija sa kampom romskih interno raseljenih lica u selu Plemetina se poboljšava. Krajem maja 2006. godine, UNHCR i PIS su predale stanove u ovom selu za 40 porodica koje su živjele u kampu u Plemetini u veoma lošim uslovima stanovanja.

U selu Magura u opštini Lipljan, Vlada Kosova je sagradila stambenu zgradu za raseljene Rome iz Lipljana koji su živeli u kampu u Plemetini. Stambena zgrada ima kapacitet udomljavanja 18 romskih porodica.

Trenutno ima još 40 porodica u kampu u Plemetini, uključujući i pet srpskih porodica, izbeglica iz Hrvatske, koje su raseljene još od 1990. godine. Prema UNHCR, ova završna grupa će se odseliti u drugu socijalno stambenu zgradu čija je izgradnja zakazana za jun 2006. godine. Onda kada se svim preostalim porodicama obezbedi novi smeštaj, UNHCR planira da do kraja 2006. godine zatvori kamp u Plemetini.

Zaključak

- SEPARACIJA UMESTO INTEGRACIJE

Iako su pre konflikta na Kosovu, Albanaci imala sopstvene škole koje su funkcionisale u takozvanom paralelnom sistemu, sada smo svedoci izmenjenih uloga. Naime, obrazovanje srpske manjine nakon rata na Kosovu prešlo je u ruke srpskih paralelnih struktura, nastalih po dolasku međunarodnih mirovnih snaga u junu 1999. godine u bivšu južnu srpsku pokrajinu.

I dok su paralelne strukture Albanaca, nastale početkom devedesetih, bile odgovor na ukidanje autonomije Kosovu, one se kod Srba pojavljuju kao odbijanje prihvatanja nove realnosti, uspostavljene Rezolucijom SBUN 1244, kojom je Kosovo stavljeno pod međunarodni protektorat. Tačnije, prema uverenju samih kosovskih Srba, kao privremeno rešenje, dok se Kosovo ne vrati ponovo pod srpsko okrilje.

Većina kosovskih Srba koja je pre osam godina napustila Kosovo zajedno sa snagama bezbednosti i ostalim instrumentalizovanim institucijama Miloševićevog sistema, utočište je pronašla u Srbiji ili u severnom delu Kosova. Bivši predsednik Jugoslavije, Slobodan Milošević koji je posle završetka sukoba na Kosovu ostao nešto više od godinu dana na vlasti, potrudio se da zapečati sudbinu kosovskih Srba, legalizujući izmeštene pokrajinske društvene strukture, kao i organe vlasti.

Ove paralelne strukture, koje još uvek postoje u Srbiji, sastoje se od pokrajinskih izvršnih organa vlasti, zdravstva i celog obrazovnog sistema. To, pre svega, podrazumeva da ceo kadar zaposlen u ovim branšama i dalje zavisi od budžeta Srbije, iako nikome od građana Srbije nije u potpunosti jasno čemu služi, primera radi, izmešteni SUP Priština u Niškoj Banji, izmeštena uprava zatvora Dubrave u Zabeli, ili izmešteni prištinski Univerzitet u Blacu, koji je pre nekoliko godina premešten u severni deo Kosovske Mitrovice.

U svetlu najnovijih političkih događanja u vezi sa Kosovom, čini se da će kosovski Srbi još dugo ostati taoci politike Beograda, koja u godini raspleta, odnosno 2006. godini nudi za rešenje kosovskog problema, podelu bivše južne srpske pokrajine. Iako je reč o institucionalnoj, a ne teritorijalnoj podeli Kosova, izgleda da takva politika ima za cilj da sačuva pečat koji je ostao kao nasleđe Miloševićevog režima, umesto da ga razbije.

- ODRŽAVANJE POSTOJEĆEG STANJA JE IZGOVOR
ZA STVARANJE NOVE REPUBLIKE SRPSKE

Najopasnijim se ipak čini to da u budućnosti neće doći do kakve-takve integracije Srba u kosovsko društvo. Naime, ishod razgovora u Beču pokazuje da će Srbi ostati izvan ostatka Kosova, ne samo institucionalno, već i teritorijalno (stvaranje koridora povezivanjem enklava na centralnom i ističnom Kosovu). Ovakvo rešenje po svemu sudeći može da implicira stvaranje nove Republike Srpske, i samim tim nefukcionalnog entiteta, a kasnije i države.

Preporuke

- uključivanje manjinskih predstavnika u rad kosovskih institucija; lideri kosovskih Srba trebalo bi da pokažu malo više građanske i političke hrabrosti i uključe se u rad kosovskih institucija;
- potpuna integracija Srba i ostalih manjina u kosovsko društvo, odnosno državu, ovo se odnosi pre svega na pregovore i budućnost Kosova;
- umesto deklarativne politike kosovska Vlada treba hitno da preuzme konkretne korake za poboljšanje životnih uslova srpske zajednice;
- Beograd mora da dà oduška kosovskim Srbima i da ih ostavi da razmišljaju svojom glavom.

KOSOVSKE ZAJEDNICE: KORACI KA ODRŽIVOM DRUŠTVU

Gradjenje platforme sa kosovskim Srbima za njihovu integraciju u kosovsko društvo

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji u okviru projekta „Kosovske zajednice: koraci ka održivom društvu¹¹⁷“ organizovao je dve radionice u kojima su učestvovalе kosvske žene albanskog, srpskog i bošnjačkog porekla. Razgovore između žena iz različitih etničkih zajednica, u periodu oktobar – decembar 2006, Odbor je organizovao u partnerstvu sa Lobi grupom žena Balkana¹¹⁸, Unifemom i prištinskom nevladinom organizacijom Norma. Cilj ovih razgovora sa Srbima koji žive u enklavama bio je da se dodje do zajedničke platforme koja obezbeđuje ostanak Srba na Kosovu i njihovu integraciju u kosovsko društvo. U ovim razgovorima učestvovalе su i predstavnice Liberalnodemokratske partije i Socijaldemokratske unije iz Beograda.

Namera Helsinškog odbora je bila:

- da se sagledaju svi problemi sa kojima se suočavaju Srbi na Kosovu i to iz perspektive „običnih građana“;

¹¹⁷ Osim dve radionice koje su opisane u ovom izveštaju, u okviru istog projekta organizovana je i jedna u Beogradu, a na kojoj je učestvovalo četrdesetak studenata iz Beograda i Prištine. Dijalog je trajao više od tri sata, i u početku je bilo izuzetno teško uspostaviti „kreativan“ razgovor među studentima. Pokazalo se da je prepreka za razgovor bila tema definisana na početku: status, kosovski identet, istorijat sukoba. Međutim, kada se sa ovih pitanja prešlo na ona koja se direktno tiču studentske populacije, poput nastavnih programa ili korupcije na univerzitetu, pokazalo se da razgovor može biti veoma živ i rezultirati nekim zajedničkim predlozima kako da se studenti bore sa navedenim problemima. Studenti su sami nametnuli ove teme.

¹¹⁸ Predsednica Helsinškog odbora Sonja Biserko je članica Lobi grupe žena Balkana za održivi mir. Ova lobi grupa formirana je u junu. Incijativu o radu sa kosovskim Srbima Ženski lobi je predstavio u razgovoru sa Martijem Ahtisarijem i drugim međunarodnim zvaničnicima u septembru u Beču.

- da političarke i predstavnice nevladinih organizacija iz Prištine direktno informišu srpsku zajednicu na Kosovu o uslovima života i položaju na Kosovu i perspektivama nakon rešenja statusnog pitanja;

- da se definišu problemi u čijem bi rešavanju mogla da pomogne međunarodna zajednica.

Učesnici u projektu; podrška i prepreke

Početku realizacije projekta prethodio je niz razgovora predstavnika Helsinškog odbora sa predstavnicima srpske zajednice na Kosovu, albanskim političarima i članovima kosovskog civilnog društva.

Srpska zajednica: U srpskoj zajednici, sagovornici su bile ličnosti iz civilnog sektora (nekoliko pojedinaca iz Gračanice koji nisu međusobno povezani, a na različite načine su uključeni u civilno društvo) i Liberalno demokratska partija. Međutim, svi oni su nakon serije razgovora i prethodnih obećanja i podrške projektu na kraju ipak odbili saradnju i to iz različitih razloga. U srpskoj zajednici preovladjuje strah od srpskih političkih struktura (kosovskih i beogradskih) koje im ne dozvoljavaju ovakav oblik razgovora. Pojedini sagovornici žalili su se i na zastrašivanje od strane pripadnika srpske tajne policije, koja po njihovim tvrdnjama deluje na Kosovu, i organizovanih srpskih grupa koje zastrašuju „neposlušne“ Srbe. Takođe se plaše i reakcija lokalne sredine.

Liberalno demokratska stranka je prva stranka kosovskih Srba koja ima svoje kancelarije u centru Prištine i koja se izjašnjava za integraciju Srba u kosovsko društvo. Oni podržavaju ovakve projekte ali kažu da ih je strah da se pojave kao partneri u organizaciji ovakvih skupova. Strahuju, pre svega, od radikalnih srpskih struja u Kosovskoj Mitrovici. Smatraju da bi bilo nemoguće organizovati srpsko-albanski dijalog u tom gradu i da se niko ne bi usudio ni da iznajmi prostoriju za sastanak te vrste.

Helsinški odbor je imao i nekoliko odvojenih razgovora sa predstavnicima Srba koji žive u Gračanici. Oni su pokazali još više otklona (u odnosu na Liberalno demokratsku stranku) ka učešću u organizaciji sastanka. Ni oni, međutim, nisu otkazali saradnju na početku, već su to učinili uoči organizacije samog skupa i srpsko-albanskog dijaloga.

Procena Helsinškog odbora je, da je jedan od glavnih razloga za odbijanje razgovora opstrukcija od strane srpskih političkih struktura koje sprečavaju građane srpske nacionalnosti da se informišu o uslovima njihovog ostanaka na Kosovu. Srpska zajednica na Kosovu ima realne strahove. Međutim, u mnogim slučajevima ti strahovi su i iracionalni i bazirani isključivo na dezinformacijama i

nedostatku pravih informacija. Kosovski Srbi žive u potpunoj informativnoj izolaciji. Jedine informacije su one koje dobijaju od strane srpskih medija koji se mogu čuti na Kosovu i od lokalnih srpskih lidera. Naša procena je da je držanje ovih ljudi u informativnoj blokadi namerno i da je instruirano od strane Beograda i lokalnih srpskih partija. Takva politika ima veoma negativne posledice na srpsku zajednicu na Kosovu i mogućnosti njene integracije. Stoga je, kako je gore navedeno, jedan od ciljeva projekta HO probijanje te informativne blokade kroz direktne razgovore.

Albanska zajednica na Kosovu: Albanski političari i predstavnici civilnog sektora (pre svega ženskih organizacija) dali su snažnu podršku ovom projektu. Helsinški odbor je u vezi sa tim imao odvojene razgovore sa kosovskim premijerom Agimom Čekuom i njegovim zamenikom Lutfi Hazirijem. Obojica su rekla da snažno podržavaju ovakav rad sa Srbima i da su spremni da i lično učestvuju u ovim razgovorima u kojima bi dobili priliku da odgovaraju na pitanja Srba i argumentuju svoju politiku integracije. Po prvi put od NATO intervencije, albanski političari su pokazali snažan i konkretan interes za jedan projekat ovakve vrste organizovan od strane civilnog sektora¹¹⁹. Pojedini albanski političari su i sami već pokušali da odu u enklave u dogovoru sa lokalnim organizacijama Srba, ali su im oni otkazali dolazak dva dana uoči planirane posete. Na pitanje zašto otkazuju, predstavnici Srba su rekli da im je zabranjeno „odozgo“ da razgovaraju sa albanskim političarima.

IZVEŠTAJ SA PRVOG SASTANKA SRPSKIH I ALBANSKIH ŽENA

U razgovoru, koji je održan 15. oktobra u Prištini, učestvovala su Srkinje iz sela Priluzje, Grace i Plemetina i Albanke iz organizacije Norma. Iz Srbije su bile predsednica Gradjanskog saveza Srbije Nataša Mičić i predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko. Učesnicima se obratila i ambasadorica dobre volje Ujedinjenih nacija i američka glumica Nikol Kidman koja je u Prištinu došla u organizaciji Unifema.

Srkinje su rekle da su po prvi put u Prištini od 1999. godine. Došle su same, kolima. Žena koja je rođena i odrasla u Prištini, a sada živi u Plemetini rekla je da je u početku kada je dolazila osećala veliki strah, a da se onda tokom

¹¹⁹ Helsinški odbor radi na srpsko-albanskom dijalogu više od deset godina. Sve vreme, od NATO intervencije, Helsinški odbor organizuje redovne posete Kosovu i u stalnom je kontaktu sa albanskim političarima i civilnim društvom.

dana i razgovora sve više oslobadjala straha. Ona je izrazila veliko nepoverenje u lekare u severnom delu Kosovske Mitrovice i pričala kako joj je veliki problem predstavljalo da putuje u Čačak (Srbija) da se porodi. Druga žena je rekla da bi želela da se sledeći put porodi u Prištini, gde je i sama rođjena. Tokom razgovora videlo se da one nemaju informacije o životu i sigurnosti u Prištini, i da je deo njihovih strahova nerealan.

Kao jedan od problema u mestu Plemetina naveden je problem obdaništa oko čega su se čula različita mišljenja. U tom mestu postoji problem prostora za obdanište. Žena koja radi sa decom tvrdila je da su za to odgovorni muškarci u opštini Obilić i da je jedina pomoć koju je dobijala za obdanište bila od Albanci iz organizacije Norma. Jedna od učesnica skupa, Nekibe Keljmendi, upitala je zašto ne šalju decu u obdanište u Obilić u koje idu i albanska deca, ocenjujući da bi to bio dobar početak za izgradnju multietničkog društva jer bi se deca od malena učila da budu zajedno i međusobno komuniciraju. Keljmendi je rekla da bi u tom slučaju trebalo organizovati prevoz dece od sela do Obilića. Stav Srpkinja je bio da je za to još rano iz bezbednosnih razloga. Vaspitačica iz seoskog obdaništa je rekla da je razgovarala sa nadležnima u obdaništu u Obiliću o međusobnom posećivanju dece iz dva vrtića. Tokom razgovora ispostavilo se da je za Srpkinje problem to što se obdanište u selu ne plaća (jer su davane donacije za njega) dok bi boravak dece u obdaništu u Obiliću morali da plaćaju sami roditelji.

Srpkinje su takodje pričale otvoreno o pomoći koju im pružaju Albanke iz Norme u pribavljanju dokumenata, radnih knjižica i indeksa.

Srpkinje su pričale i o nepoverenju koje imaju u Vladu Srbije i Koordinacioni centar za Kosovo i Metohiju. „Oni samo dodju džipovima, prodju i odu a da ništa ne urade,“ konstatovala je jedna žena. Srpkinje su takodje istakle da je potrebno posvetiti više pažnje ljudima koji su ostali na Kosovu. One su rekle da više pomoći sada dobijaju povratnici, da oni zloupotrebljavaju pomoć, kažu da će se vratiti, a onda dodju samo da uzmu pomoć i vrate se u Srbiju.

Konstatovano je da je za unapredjenje života Srba neophodno da se organizuje međjugradski prevoz između sela i Prištine kao i da se otvore mini fabrike za zapošljavanje građana.

Nataša Mičić je poručila da je nezamislivo da u XXI veku postoje enklave, kao i da alternativa za kosovske Srbe nije da budu izbeglice u Srbiji. Ona se založila da proces integracije bude što brži i da odgovornost za to leži i na Albancima i na Srbima.

Prevazilaženje prepreka i zaključci

Helsinški odbor je nakon procene situacije zaključio da je najbolje početi dijalog između žena, predstavnicu dve zajednice, budući da su se one pokazale otvorenijima za primanje novih informacija koje protivreče slikama formiranim na osnovu pristrasnih medija i propagande. U zavisnosti od okolnosti i iskustava na terenu i uz postepeno prevazilaženje teškoća neophodno je, osim ženskih organizacija, uključiti u razgovore i druge segmente civilnog društva.

Strahovi za bezbednost kod Srba su delom realni. Međutim, ima i strahova koja su nerealni i koji su bazirani, pre svega na nedostatku informacija. Jedan od zadataka je stoga poboljšati informisanost srpske zajednice.

Učešće poznatih ličnosti, pre svega iz sveta filma, ovakve razgovore čini mnogo opuštenijim i predstavlja dobar „mamac“ za dolazak učesnika. Doobar primer koliko poznate ličnosti mogu pomoći u prevazilaženju barijera bio je dolazak Nikol Kidman.

Neophodno je što pre formirati radnu grupu za medije da svakodnevno šalje poruke kosovskim Srbima da ostanu na Kosovu sa punim objašnjenjima šta time dobijaju.

Diskusija u selu Plemetina, 22. decembar 2006.

U kosovskom selu Plemetina održan je 22. decembra 2006. drugi razgovor albanskih i srpskih žena, a u pripremi sastanka učestvovala je i nevladina organizacija „Idemo pravo“ iz tog mesta.

Predsednica Helsinškog odbora Sonja Biserko je ukazala da beogradski političari na različite načine manipulišu kosovskim Srbima, između ostalog i tvrdnjama da će oni napustiti Kosovo ukoliko dodje do proglašenja nezavisnosti. „Neophodno je da se tome zajedno suprotstavimo i vredi napraviti napor, tu pre svega mislim na predstavnice NVO i parlamentarke sa Kosova, da se pomogne Srbima da ostanu u svojim mestima. Beograd vodi sebičnu politiku koja ne razmišlja o kosovskim Srbima i koja nije racionalna ni za samu Srbiju“, poručila je Biserko.

Potpredsednica Socijaldemokratske unije Vera Marković smatra da kosovski Srbi treba da se manje oslanjaju na Beograd, na šta ukazuje i situacija u kojoj se nalaze izbeglice i raseljena lica u Srbiji. „Oni žive na periferiji, bez posla, često bez ikakvog statusa, bez socijalnog i zdravstvenog osiguranja. Takva opcija ne može biti prihvatljiva ni za kosovske Srbe“, upozorila je Marković.

Poslanice u parlamentu Kosova pozvale su Srпкиnje da se angažuju u kosovskoj politici, a slične stavove dele i predstavnice kosovskih Srba. Kosovski parlament radi na sistemskim zakonima u vezi sa položajem manjina, a parlamentarke smatraju da je neophodno da u izradi tih dokumenata saradjuju sve zajednice.

Potpredsednica partije ORA i poslanica Teuta Sahatqija istakla je da rad nevladinih organizacija mora da se dopuni i političkim aktivizmom i pozvala Srпкиnje da se uključe u politički život Kosova. „Morate da se angažujete i da vaše predstavnice budu s nama u parlamentu jer niko ne može da priča bolje o vašim problemima od vas samih. Mi imamo volju da se vaši problemi reše i sprema se set ustavnih zakona u kojima će srpska zajednica imati posebno mesto. Ali, to najbolje možemo uraditi ako smo zajedno u Skupštini, Vladi i svim drugim institucijama“, rekla je Sahatqija.

Ljiljana Milić (selo Babin Most) iz Ženske mreže i Demokratske stranke rekla je da žene moraju više saradjivati i biti uključene u razgovore o statusu. Ljudi u njenoj zajednici ne razmišljaju da napuste Kosovo, a ona očekuje da će decentralizacija rešiti neke probleme. „Žene iz nevladinog sektora moraju da apostrofiraju probleme i srpske i albanske zajednice i da zajedno rade na integraciji srpske zajednice u vezi sa svim tokovima civilnog društva“, rekla je Milić.

Tokom sastanka razbijane su predrasude i razgovarano o strahovima Srba da idu u Prištinu, kao i slobodi kretanja. Mnoge učesnice srpskog porekla i one koje ne govore albanski potvrdile su i sopstvenim primerima da gotovo bez straha odlaze u Prištinu, i kod lekara i u prodavnice. Zejna Qosja (NVO Norma), inače Bošnjakinja, koja ne zna albanski, potvrdila je da svakodnevno odlazi na prištinsku pijacu bez ikakvog straha i govori na maternjem jeziku. Ljiljana Milić je istakla i da je civilno društvo posebno napredovalo u Gnjilanu, te da je na tamošnjoj pijaci videla čoveka sa šajkačom kako prodaje povrće. Nekibe Keljmendi je poručila da je nepochodno da se pobedi strah od odlaska u sredinu u kojoj žive Albanci. Ljiljana Milić je istakla da joj je u početku bilo jako teško, ali da je postala mnogo aktivnija kada je shvatila da njena vizija budućnosti mora biti drugačija i da su joj u tome mnogo pomogle albanske koleginice. „Prva moja zvezda u svet bila je Igballe s kojom sam išla u Prištinu. Neka takve zajedničke posete budu i preporuka sa ovog sastanka,“ predložila je Milić.

Kao jedan od uzroka straha Srba od kretanja kroz sredine u kojima je većinsko albansko stanovništvo je nedostatak informacija o kosovskom društvu i isključivo negativna slika o bezbednosnoj situaciji. Predsednica Kosovskog centra za rodnu ravnopravnost Luljeta Vuniqi pokazala je razumevanje za učesnice koje se plaše da idu u Prištinu i druge gradove i ukazala da strah mora da se

prevazilazi i boljim informisanjem. „Kad nema informacija, stvara se ogroman prostor za dezinformacije i manipulisanje“, rekla je ona. Nekibe Keljmendi, inače i predsednica parlamentarne komisije za medije, najavila je i da se priprema drugi kanal Radio televizije Kosova koji će biti namenjen isključivo manjinskim zajednicama i koji će promovisati njihovo mišljenje, jezike, kulture, istorije.

Nekibe Keljmendi je izjavila da se u parlamentu zalaže da svi dokumenti na osnovu kojih će se odlučivati o budućem statusu Kosova i kojima se regulišu prava zajednica odgovaraju standardima gradjanske države. „To neće biti država ni Srba, ni Albanaca, ni drugih zajednica, nego država svih gradjana koji žive na Kosovu“, rekla je Keljmendi. Po novom kosovskom ustavu koji je u pripremi predvidja se i dvojno državljanstvo za Srbe, i kosovsko i srbijansko. Nekibe je poručila ženama srpskog porekla: „Potrudićemo se da vam poboljšamo život da niko ne bude primoran da ode sa Kosova zbog životnih uslova“.

Flora Macula, šefica Unifema za Kosovo i članica Lobi grupe žena Balkana, u kojoj učestvuju žene iz sedam zemalja, rekla je da su parlamentarke došle u Priluzje da čuju s kojim problemima se suočavaju pre svega mlade žene iz srpskih sela kako bi se ti problemi rešavali kroz politiku.

Odgovarajući na pitanja u vezi sa problemima u zdravstvu, a s kojima se sreću žene u srpskim selima (nema lekara, loša oprema ambulante, nedostatak opreme i stručnjaka za ozbiljnija ispitivanja i lečenje, skupi lekovi) Teuta Sahatqija je istakla da zdravstveni sistem u celosti nije dobar. „Fond za zdravstvo ne postoji, a ako ga nema, onda nema ni dovoljno lekova i besplatnih pregleda. Zakon o Fondu je prošao u kosovskom parlamentu, ali ga Unmikova administracija još nije potpisala i zato zdravstvo ima velikih problema sa finasijama“, objasnila je Sahatqija.

Mladje žene iz enklava rekle su da im je potrebna pomoć u organizaciji aktivnosti u selima u kojima žive. Sve vreme provode sedeći kod kuće, što govori o izuzetno neadekvatnom socijalnom ambijentu za ove žene. Maja Zdravković iz sela Priluzje rekla je da u njenom mestu ima mnogo mladih žena koje po ceo dan provode kod kuće i zatražila je pomoć drugih učesnica skupa da joj pomognu u organizovanju aktivnosti. Predsednica Mreže žena Kosova, Igballe Rogova, rekla je da će pružiti svu pomoć, pre svega u organizovanju grupe mladih žena u Priluzju i da će zajednički razmotriti ideje o njihovom aktivizmu.

Uočena je razlika kod žena u čijim su selima aktivne odredjene grupe i nevladine organizacije koje imaju komunikaciju sa Prištinom i drugim većim gradovima u odnosu na žene iz sela u kojima nema nikakvih aktivnosti.

Nacionalno mešovito selo Crkvene Vode navedeno je kao mesto sa posebno teškom socijalnom situacijom za Srbe. Danijela Nedeljković iz tog mesta izrazila je najviše nepoverenja prema skupu i rezervu da može biti poboljšana

situacija. Ona je bez posla, po ceo dan sedi kod kuće i ne konkuriše za radno mesto jer nema obezbedjen prevoz. Druge učesnice srpskog porekla su joj odgovorile da ona sama mora da se angažuje kako bi promenila situaciju. Jedna od učesnica ju je odmah angažovala da se uključi u organizovanje žena iz svog mesta za skup o rodnoj ravnopravnosti koji organizuje jedna nevladina organizacija.

Teuta Sahatqija joj je odgovorila da postoje slobodna radna mesta namenjena isključivo Srbima i još jednom pozvala Srbe da se prijave na konkurse. „Ako živite u zatvorenom društvu onda se javlja nervoza i osećaj besperspektivnosti. Morate naći načina da se družite i sa srpskim i sa albanskim nevladinim organizacijama. I na ovakvim sastancima se otvara perspektiva koju ne biste imali da ste ostali kod kuće. Uvek kažete niko nije došao meni, ali da li ste vi nekom otišli. Potpuno razumem vaše probleme, ali jedino rešenje je da se otvorite“, odgovorila je Teuta Sahatqija na dileme i nepoverenje koje je izrazila Danijela Nedeljković.

Jedna od prepreka za integraciju srpske zajednice je i nedostatak organizovanog prevoza (autobusi i kombiji) za one koji bi išli na posao u obližnje gradove. Prema Ljiljani Milić upravo to sprečava Srbe i da konkurišu za radna mesta. Jedino delovi oko severne Mitorvice i Gračanica imaju organizovan prevoz.

I Rada Radosavljević iz NVO „Idemo pravo“ (Plemetina) iznela je pozitivan primer. Ona je zahvaljujući sopstvenom entuzijazmu uspela da pomogne svom selu. Uz pomoć albanskih aktivistkinja dobila je donacije za obdanište, frizerski salon u selu gde su mogli da se zaposle drugi ljudi, uspela je da nabavi šivaće mašine za žene u selu, da uprkos nizu prepreka donese humanitarnu pomoć iz Gračanice gde je stajala mesecima. Ona je rekla da je kao žena pokrenula niz akcija i da su onda to muškarci preuzeli i nastavili, a ona je započela nove aktivnosti.

Učesnice i srpskog i albanskog porekla zaključile su da moraju da žive zajedno. Okretanje ka zajedničkoj budućnosti, kako je rekla Sonja Biserko, ne znači da ne treba imati i zajedničke razgovore o prošlosti.

Zaključci i preporuke

- Tokom dvočasovnog sastanka razvila se vrlo živa diskusija između žena albanskog i srpskog porekla. Parlamentarke i aktivistkinje NVO albanskog porekla pokazale su veliko razumevanje za strahove i probleme s kojima se suočavaju žene iz enklava i jasno iskazale volju da im pomognu. S druge strane, aktivistkinje srpskog porekla oslobodile su se nekih strahova i dobile informacije

o kosovskom društvu. Rezultat diskusije je i niz dogovorenih akcija u kojima će saradivati aktivistkinje dve nacionalne zajednice na Kosovu.

- U ovom trenutku teško je predvideti kako će reagovati Vlada u Beogradu nakon proglašenja statusa Kosova i da li će povući kosovske Srbe, kao što je to učinjeno u Hrvatskoj i Bosni 1995, nakon Dejtonskog sporazuma. Srbi u enklavama sve otvorenije govore o želji da ostanu na Kosovu i da se integrišu u kosovsko društvo, ali nemaju dovoljno kapaciteta za to i snagu da se odupru mogućoj odluci Beograda da ih preseli.

Helsinški odbor u saradnji sa partnerima iz Prištine i Ženskom lobi grupom Balkana angažovan je u enklavama kako bi pomogao ostanak Srba i njihovu integraciju u kosovsko društvo.

- Neophodno je raditi intenzivnije na upoznavanju srpske zajednice sa tim da postoji politička volja i zrelost da oni tu i ostanu i da se što detaljnije upoznaju sa onim što im se nudi. U tom smislu, na sastanku je predloženo da se snimi tv serijal koji bi govorio o pozitivnim primerima pojedinaca srpske nacionalnosti koji su uspeli da savladaju niz teškoća i da se uključe u život na Kosovu kako bi se stvorila pozitivnija atmosfera kao podsticaj za integraciju Srba u kosovsko društvo. Zaključeno je da je neophodno biti što ofanzivniji u širenju informacija i predloženo je da se napravi brošura o tome šta sve kosovski političari nude Srbima kroz afirmativnu akciju.

- Neophodno je ovakve sastanke držati i u kosovskim institucijama, uključujući i parlament Kosova. Taj predlog je dobio podršku kosovskih parlamentarki.

**POLITIČKI PROCESI
KOSOVSKIM ALBANCIMA**

Izlaganja na panelu o političkim sudjenjima Albancima u periodu vladavine Slobodana Miloševića održanom u Beogradu. Cilj ovog panela da se među srpskim elitama u Beogradu otvori razgovor na temu da li je moguće izbjeći prošlost u iznalazenju održivog rešenja za kosovske Srbe i Kosovo. Kao document za razgovor poslužila je knjiga „Montirani procesi kosovskim Albancima 1999-2001“ čiji je autor Fahri Musliu. Cilj ovog panela je bio da se u Beogradu otvori razgovor na temu da li je moguće izbjeći prošlost u iznalazenju održivog rešenja za kosovske Srbe i Kosovo.

Izabela Kisić

Tokom vladavine Slobodana Miloševića sprovedjena je dugogodišnja represija na kosovskim Albancima zbog čega se pred Haškim tribunalom danas sudi gotovo čitavom političkom vrhu iz tog vremena. Pažljivom analizom svedočanstava u knjizi „Montirani procesi kosovskim Albancima 1999-2001“, vidi se da je reč o dobro planiranoj i osmišljenoj akciji režima. Albanci su hapšeni, a njihova kvazi priznanja su iznudjivana pod torturom i emitovana na državnoj televiziji. Neki zatvorenici su i ubijeni. Cilj te akcije je bio da se nadje opravdanje za zločine koje je režim počinio na Kosovu.

U ove montirane procese protiv kosovskih Albanaca bile su uključene brojne institucije Republike Srbije: sudovi, tužilaštva, služba državne bezbednosti, policija, mediji, pa čak i medicinske ustanove. Oni su činili mašineriju za hapšenje, montiranje procesa, pripremu lažnih dokaza, prebijanje i mučenje zatvorenika. U mnogim od ovih procesa mediji su bili od krucijalnog značaja. Često, ono što je bilo prikazano na RTS-u korišćeno je i na samom sudu kao dokaz. Stradali su i advokati koji su branili optužene. Neki su kidnapovani i držani po nekoliko dana na tajnim mestima, a neki su brutalno pretučeni.

Iz toga proizilazi nekoliko pitanja:

Da li ti ljudi i dalje rade u tim istim institucijama?

Da li je ikada iko Vlade Vojislava Koštunice koja učestvuje u pregovorima o Kosovu rekao nešto o tim procesima?

Oko 2000 kosovskih Albanaca amnestirano je, a da li je time zadovoljena pravda? Nije! Da li je dovoljno da oni koji su nevinili bili u zatvorima, samo zato što su Albanci, ili zastupaju određene političke stavove da budu amnestirani ili je neophodno da bi pravda bila zadovoljena da svi oni koji su učestvovali u tim

montiranim procesima budu barem lustrirani, a da političari kažu da je to radjeno i da je to bilo pogrešno. Vojislav Koštunica je pod međunarodnim pritiskom, ali i pritiskom domaćih NVO, potpisao amnestiju za albanske zatvorenike, ali nikada nije rekao nijednu reč da je to bilo pogrešno. Nikada se nije obratio žrtvama. Država nikada nije napravila bilans šta je uradjeno u vreme Miloševićevog režima.

Tužilaštvo Haškog tribunala završilo je izvodjenje dokaza u slučaju „Milutinović i drugi“ u kome se sudi čitavom rukovodstvu Srbije za zločinački poduhvat na Kosovu „koji je nastao najkasnije u oktobru 1998“ i zločine nad kosovskim Albancima koji su se desili i u kasnijem periodu, odnosno do dolaska međunarodnih snaga. U optužnici se pominju deportacija stanovništva, ubistva, prisilno premeštanje i progon.

Suživot dve zajednice u uslovima u kojima su se odvijala ova sudjenja i tortura nad albanskim stanovništvom postao je nemoguć. Bez pravljenja bilansa i sagledavanja pozadine kosovskog problema i njegovog istorijata nema ni realnog i održivog rešenja za Kosovo. Takođe, preduslov za uspostavljanje normalnih odnosa između dve zajednice mora da bude imenovanje onih koji su osmislili, naredili i počinili ovu akciju i lustracija institucija od tih ljudi. Inicijativa za tako nešto mora doći iz samog vrha vlasti.

Olga Manojlović Pintar

Jedan od eminentnih istoričara Mađarske, profesor Istvan Rev baveći se fenomenom javnih političkih montiranih procesa naslovio je svoju studiju *In Mandatio Veritas – Istina je u lažima*. Njegov rad o montiranim staljinističkim procesima u Mađarskoj pedesetih godina je zapravo analiza procesa u kojima je krivica optuženog utvrđena i pre početka suđenja. Organizacija takvih suđenja nije bila usmerena na traganje za istinom i utvrđivanje istine. Procesu su organizovani da svojim tokom i drakonskim presudama impresioniraju javnost. Trebalo je da izvrgnu okrivljenog javnoj osudi, ali i da deluju kao upozorenje ostalim članovima zajednice.

I dok je naslov Revove studije *U lažima je istina*, Fahri Musliu je knjigu *Montirani procesi kosovskim Albancima 1999 – 2001* odlučio da otvori takođe latinskim citatom “Veritas vos liberabit” - “Istina će vas osloboditi”. Ta taj način, Musliu je čini se ovom knjigom pre svega pokušao da pokrene javnost u Srbiji i da je uvede u šire diskusije o režimu koji se potvrđivao kroz montirane procese, o njegovoj potrebi da stigmatizuje protivnika i da ga egzemplarno kazni, i najzad, da otvori diskusiju o značaju načina na koji jedna sredina pamti i na koji se odnosi prema lažima, diskriminaciji i surovosti koji su počinjeni u prošlosti, a

zaboravljeni, ili marginalizovani u sadašnjosti.

Prebacivanje dve hiljade Albanaca iz zatvora na Kosovu u zatvore u Srbiji posle potpisivanja Kumanovskog sporazuma, koje je izvršeno sinhrono sa povlačenjem vojske i policije sa Kosova i brza organizacija njihovih javnih suđenja, svedočili su o potrebi države da se u uslovima nepostojanja legitimnih interpretacija onoga što se zaista dogodilo na Kosovu tokom 1999 i svih prethodnih godina, politička suđenja iskoriste kao forumi na kojima će javnosti biti prezentovana “prava” slika prošlih dešavanja. Brojnost suđenja i njihova medijska pokrivenost, jasno su imali za cilj da neželjenu istinu sakriju od javnosti u Srbiji, prezentirajući joj “jedinu”, “zvničnu” sliku rata u po kojoj je surovost albanske strane isprovocirala reakciju srpskog režima.

Celokupan sudski ritual, prisustvo advokata, tužioca i sudija i donete presude javnost je trebalo da percipira kao objektivne predstave onoga što se dogodilo, kao neupitne istine. Istovremeno, izneti materijali trebalo je da daju potrebnu faktografiju budućim naučnim analizama i vrednovanjima. Oni su organizovani sa ciljem da proizvedu što veći broj dokaza i argumenata i da im daju validnost kroz pravnu presudu. Montirani procesi su organizovani sa ciljem da legitimišu vlast, koja je gubila legitimitnost, ali i da za buduće generacije ostave navodne dokaze koji bi potvrdili zvaničnu političku interpretaciju.

Javna suđenja su se odvijala po tačno utvrđenom sinopsisu, sa ciljem stalnog dizanja tenzije u javnosti. Ona su zapravo poštovala pravila dramaturgije vesterna u kojima je od prvog trenutka jasno ko je u priči dobar, a ko loš junak. Njihov cilj nije bilo utvrđivanje istine, već utvrđivanje krivice.

Još jednom ću se pozvati na Istvana Reva: njihova navodna “objektivna rekonstrukcija događaja bila je zapravo unapred utvrđena konstrukcija”.

Krivica, odgovornost, nevinost nisu bile centralne kategorije ovih suđenja. Centralna je bila potreba vlasti da javno obeleži političkog i narodnog neprijatelja i izvrstavajući ga ruglu, da uveri zajednicu u svoju ispravnost i moć.

Fahri Musliu je pokazao koliki je simbolički značaj montiranih procesa. Centralnu važnost u javnosti su dobila suđenja pesnikinji i doktorki Flori Brovini, albanskim studentima u Beogradu, Đakovičkoj grupi, koju je navodno činilo 145 članova i suđenje braći Mazreku – slučaj Klečka. Činjenica da je suđeno muškarcima i ženama, studentima i radnicima, intelektualcima i seljacima, maloletnicima - svima bez razlike kao teroristima - trebalo je da u srpskoj javnosti stvori utisak kolektivne krivice albanskog naroda i da direktno konfrontira dve nacije.

Knjiga *Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca 1999 – 2001*, je pre svega dokumentovano, faktografski bogato delo. Ona sadrži detaljne spiskove zatvorenika, faksimile optužnica i presuda, izjave optuženika i tužilaca, pisma

zatvorenika javnosti i medijima u Srbiji i na Kosovu. Međutim, knjiga je i lično svedočanstvo. Pisana u formi dnevnika, ona odlično odslikava vreme i atmosferu u kojoj su suđenja vršena. Njen značaj je takođe i u činjenici što beleži u javnosti proskribovane i marginalizovane, ali i stalno prisutne reakcije angažovanih intelektualaca i nevladinih institucija koje su ove procese pratile i koje su im se suprotstavljale.

Knjiga je slika vremena progona političkih i idejnih neistomišljenika, vremena policijskog nadzora, masovnih hapšenja i javnih suđenja.

U načinu na koji bude prihvaćena, pokazaće se koliko se ovo društvo promenilo, a koliko ostalo isto u odnosu na vreme montiranih političkih procesa.

KOSOVO U TEKSTOVIMA „HELSINŠKE POVELJE“

Realnosti koje preziremo

Bojan al Pinto-Brkić

Inicijativa mudrog rukovodstva da se finalna runda konsultacija o budućem statusu Kosova odloži za deset dana, prihvaćena je. Preostale inicijative mudrog rukovodstva, nažalost, nisu prihvaćene, iako su pripremane sa istom dozom ozbiljnosti i samopregnuća. Međunarodna zajednica, gotovo je jedinstvena ocena u Beogradu, i ovog će puta sa zakašnjenjem uvideti vlastite greške, a mudro rukovodstvo možda neće biti tu da ukaže na pouke, jer će sa nadgledanom nezavisnošću Kosova nužno propasti svet. Ili neće – ko će to znati...

Politička strategija srbijanskih lidera pati od hronične kratkovidosti. Malobrojni drugačiji primeri samo ukazuju na problem. Kada je reč o Kosovu, ta kratkovidost meša se sa odsustvom osećaja za realnost, čime dobijamo jednu totalno izobličenu vizuru iz koje nastaju potpuno neverovatni potezi. Jednostavno, ne može im se pronaći logika, niti konzistentnost.

Pregovori o budućem statusu Kosova trajali su godinu dana. Za to vreme, vlasti u Beogradu nudile su albanskoj zajednici na Kosovu koncept "više od autonomije, manje od nezavisnosti", koji je već ušao u antologije viceva, ali i mnoge druge koncepte, od povratka na ustavna rešenja iz 1974. godine do "unutrašnje nezavisnosti" i "nezavisnosti bez stolice u UN". Nijedna od tih ponuda nije razrađena da bi se videlo šta je to zaista Beograd nudio. Čini se da je Kosovo sada veoma blizu neke vrste nadgledane nezavisnosti; pobednici izbora okupili su novi parlament i, pre bilo koje odluke o formiranju većine i početka pregovora o vladi, izglasali rezoluciju o odbacivanju Ahtisarijevog predloga, jer otvara put nezavisnosti Kosova, kao o da o tome nisu govorili najbliži savetnici premijera i predsednika. Mediji su špekulisali da je Srbija pripremala podelu. I to nije nemoguće, ali opet nismo videli nikakav plan, makar za integraciju dve opštine koje je vlada želela pripojiti. Iz toga se može izvući zaključak da ni pregovarački tim, koji je, pretpostavljam, godinu dana uredno dobijao dnevnicu, ni oni koji stoje iza pregovaračkog tima, nikada nisu imali bilo kakav ozbiljan plan (znate ono što stalno popunjavate na poslu: ovo su ponuđena rešenja, do njih se dolazi sledećim putem, ovo su koraci, ovo su instrumenti, ovo je vremenski rok, ovo je budžet, a ovo su rizici). Plan Srbije bio je da opstruira pregovarački proces i da se nada da

će joj rešenje u poslednjem trenutku pasti s neba. "Mi se borimo za naše teritorije", ponavljaju srpski nacionalisti i ne shvataju da kada se u XXI veku na takav način bore za teritorije, rizikuju da izgube sve.

Novija istorija Balkana pokazala je da oni koji su imali fiksaciju na teritorije nisu baš dobro prolazili. Srbijanski lideri čvrsto su rešeni da to promene. Iako su pregovori zvanično završeni, u Beogradu se stvara slika kao da je konačno došlo naše vreme da izložimo argumente: međunarodna zajednica je pristala da odloži završne konsultacije za deset dana, možda će pristati i na to da vrati Kosovo pod okrilje Srbije ili, što reče jedan od članova pregovaračkog tima, da naša vojska čuva granice. Uvek se iznova raznežite kad saznate da je državni vrh odredio da u ime građana pregovara neko ko ne zna kakva se rešenja trenutno primenjuju u Srbiji, zar ne?

Iza pojedinih akademskih titula pregovarača krije se veoma malo nauke. Oni koji su negirali mogućnost promene granica i insistiraju na suverenitetu, predviđaju samo celokupnu istoriju ljudskog roda, a među nazovi argumentima ima zaista pravih dragulja, poput čuvene tvrdnje da nijedna nacionalna manjina nikada nije dobila pravo na samoopredeljenje, iako su prvi to pravo iskoristili upravo Srbi u Austro-Ugarskoj 1918. godine. Kako onda očekujemo od takvih ljudi da razumeju komplikovan svet međunarodnih odnosa? Pa, ne očekujemo. Kada su izabrani, bilo je mnogo nada da neće valjda smetati i da izvesno nisu u stanju da podriju regionalnu stabilnost "jer im Evropa i Amerika to neće dozvoliti". Situacija je takva da su vatrogasci trenutno angažovani negde drugde, a mi ćemo se sa onima koji bi trebalo da štite interese građana još o jadu zabaviti.

Izbori su promenili stvari utoliko što u klupama srbijanskog parlamenta više ne sedi 250 đaćića osnovne škole Slobodan Milošević, ali to nije garancija uspeha. U globalnom društvu koji se menja munjevitom brzinom, pa tako i njegove zakonitosti, Srbiji je potreban tim mladih, nekorumpiranih *brzih gonzalesa*, koji imaju iskustvo u svetu multinacionalnih korporacija i osećaj da reaguju pre nego što nevolje zakucaju na vrata. Umesto toga, građanima je ponuđena Borka Vučić na čelu parlamenta, sa svim njenim kvalitetima koje vešto krije. Prekršajne sudije ne gone radikale zbog nedoličnog ponašanja; ostali razmenjuju spektar zabrinutih i namrgođenih lica. Kao, teško je. Zbog Kosova. One što im je posebno teško prepoznacete po tome što na Kosovu nisu bili ni na razrednim ekskurzijama, a Albance znaju samo s televizije. Nije bilo prilike.

Naše rezonovanje o modernim međunarodnim odnosima kreće se u začaranom krugu: pre x godina važila su neka pravila, mi nismo bili pravih godina da bismo učestvovali u njihovom menjanju, nametnut nam je rat, nas su i bombardovali, sad nam uslovljavaju svaki korak napred i hoće da nam uzmu Kosovo. Niti je svet isti, niti je važno koliko ste godina imali da biste učestvovali u

menjanju pravila. Rat su nam nametnuli ljudi koje smo podržavali, uprkos protivljenju sveta i svim pokušajima da zaustave spiralu nasilja. Istina je da su nas bombardovali, ali moramo se zapitati zašto su se odlučili na takav čin, posebno sada kada razgovaramo o statusu Kosova, i zašto nam uslovljavaju svaki korak napred. To da neko hoće da nam uzme Kosovo nije tačno bar iz dva razloga: prvi, ne mogu nam uzeti nešto što nemamo, i drugi, takvo Kosovo kakvo bi nam oni uzeli mi ne bismo ni mogli imati.

Još je jedna stvar značajna. Svojim odbijanjem da konstruktivno doprinese procesu, Srbija je promenila stranu. Ovde se, naravno, ne radi o tome ko je saveznik Evrope, SAD ili Rusije, već o tome da li zemlja ima stabilan sistem i vladu koja je podesan partner. Bolje bi bilo da je Beograd na početku saopštio da nije zainteresovan i zatražio od Kontakt grupe da održivo rešenje bude osigurano bez mešanja Srbije. Umesto toga, naneli smo svom imidžu neprocenjivu štetu, demonstrirajući kako mi možemo da žongliramo ustavom i zakonima, ne da bismo poboljšali život građana, nego zašto što se nadamo da će nam neko parčence teritorije pasti u ruke. Istovremeno, vlada Srbije prešla je put od gunđala koje nešto radi, preko gunđala koje ništa ne radi, do otvorenog protivnika međunarodne zajednice i biće potrebne godine da se to ispravi. Najbolje čemu možemo da se nadamo u ovom trenutku je da će Kontakt grupa ili Savet bezbednosti uskoro zvanično saopštiti srbijanskim biračima da njihovi izabrani lideri više neće morati da se bave Kosovom, "jer nisu vlasni", kao i da će svaki njihov pokušaj izražavanja stavova o Kosovu biti tretiran kao nepristojno mešanje u stvari drugog.

Put Srbije, koji nije lak, nastavlja da biva određen intervencijama međunarodne zajednice, usled odbijanja njenog rukovodstva da prihvati realnosti i počne da razmišlja na duže staze. Taj put je obeležen odvajanjima republika i, sada, Kosova. U svim slučajevima, razlog odvajanja bila je nesposobnost Beograda da iznese jasnu ponudu i akcioni plan prevazilaženja problema. Umesto toga, imali smo gomilu platformi, zaključaka i odluka koje skupljaju prašinu u nekom arhivu i sigurno neće naći mesta u antologijama političke i diplomatske misli. Država živi u duhu stare kletve o imanju i nemanju, ne raduje se budućnosti. Građani čiji izabrani predstavnici više računa vode o teritorijama, nego o ljudima, takođe nemaju previše razloga za optimizam.

Kraj nacionalne arogancije

Dubravka Stojanović

Poslednjih nedelja, posebno od dana kada je Marti Ahtisari predstavio svoj plan, mogli smo čuti najneverovatnije izjave srpskih zvaničnika o budućem statusu Kosova. Ma kako "maštovite" ili "preteće" one bile, zajedničko im je jedno: sročene su da bi pripremile javnost u Srbiji na neprihvatanje odluke međunarodne zajednice. I, ponovo, kao i svih prethodnih godina, u svim tim izjavama reč je bila samo o imaginarnom Kosovu. Niko (osim poslanika koalicije oko LDP na skupštinskom zasedanju na kome je usvojena Rezolucija o Kosovu) nije govorio o konkretnim političkim pitanjima koja bi se postavila u slučaju već potpuno neverovatne pretpostavke da Kosovo ostane u Srbiji. Niko ni reči nije rekao o tome kako bi, recimo, srpska vojska i policija ušle na Kosovo, jer samo prisustvo organa prisile znači stvarni suverenitet u ključu razumevanja nacionalnih država. Niko nije govorio o tome kako bi građani Kosova glasali na budućim zamišljenim izborima za skupštinu Republike Srbije i kako bi srpska elita prihvatila albanske poslanike, pa i ministre u svojim budućim vladama. Kakav bi to bio školski sistem, kako bi se predavala Kosovska bitka, a kako Balkanski ratovi? Da li u duhu "jedne istine", "naše istine", kako bi rekle naše aktuelne prosvetne vlasti? Svih ovih godina, od kada je Kosovo suštinski odvojeno od Srbije, nisam uspela da čujem razradu takvih konkretnih pitanja, jer niko, ustvari, nikada nije ni pomenuo stanovništvo Kosova. Ono o čemu se govori u tolikim govorima jeste samo "Kosovo", neko u stvarnosti nepostojeće Kosovo – Kosovo bez ljudi.

Mislim da je, u suštini, Srbija Kosovo izgubila upravo na tom pitanju. Kosovo za političku i intelektualnu elite u Srbiji nikada nije podrazumevalo njegove stanovnike, već samo teritoriju, imaginarnu teritoriju istrgnutu iz vremena, istrgnutu iz realnosti. Kao neko polje, bez ljudi, u 1389. godini! Zbog toga mi se čini izlišnom rasprava o tome da li će Kosovo biti izgubljeno 2007. godine ili se to već dogodilo 1999. godine. Kada se uzmu u obzir svi relevantni podaci, mislim da se to dogodilo 1912. godine, onog istog trenutka kada je, pet vekova posle čuvene bitke, ta oblast pripojena srpskoj državi.

O čemu se zapravo radi? Odmah po početku Prvog balkanskog rata 1912. godine, srpska vojska je vrlo brzo ušla na teritoriju Kosova i ta oblast je, posle potpisivanja mira (zajedno sa Sandžakom i Makedonijom) pripojena srpskoj državi. Novine su tada bile prepune patriotskih uskliku, govoreno je da je osvećeno Kosovo, da je ostvareno Lazarevo obećanje, da je obnovljena srpska srednjovekovna država, da je ostvarena zavetna misao... Tom patriotizmu u tom trenutku niko nije odoleo, čak ni večito cinični Jovn Skerlić. I sve je bilo svečano i

patriotski dok se nije postavilo pitanje kakav će se oblik vlasti uspostaviti u toj oblasti, tačnije, pitanje slično onom na koje ni danas nema odgovora. Pokrenuta je tada u Narodnoj skupštini veoma zanimljiva rasprava na koju treba da se vratimo, ako želimo da suštinski razmišljamo o veoma teškom pitanju: kako je Srbija za manje od veka uspela da izgubi jedan deo svoje teritorije, i to onaj za koji njeni najviši predstavnici tvrde da je svetinja?

Te, 1913. godine, ta tema dobila je ime – "uređenje novih krajeva". Vladajuća stranka Nikole Pašića smatrala je da u te novopripojene oblasti treba uvesti poseban, vojno-policijski režim. U skupštinskoj i javnoj raspravi predstavnici vlasti navodili su da stanovnici tih krajeva nisu dovoljno kulturni, da nisu dovoljno politički razvijeni, da se demokratski Ustav Srbije ne može proširiti na te oblasti, jer njihovi stanovnici ne bi umeli da koriste prava koja bi dobili... Zabrinuto su se poslanici pitali šta bi se desilo kada bi stanovnici "novih krajeva" dobili jednako pravo glasa, kako bi to uticalo na odnose među političkim snagama u Srbiji, kako bi se to odrazilo na već uhodane odnose među strankama, da li bi moglo ugroziti vlast? Na pitanje opozicije u Skupštini, da li vlast namerava da stanovnike "novih oblasti" nešto pita o obliku vlasti koji bi se odredio, jedan od najuticajnijih ideologa vladajuće stranke, Stojan Protić, je rekao: "Mi njih nismo pitali ni onda kad smo ih oslobađali, a onda će nam sigurno naša braća dopustiti da sa njima upravljamo pet do šest godina onako kako mi najbolje nađemo i zato što mi bolje tu stvar znamo, što smo stariji i zreliji, nemamo ih nikakvih razloga pitati, kako treba da se oni upravljaju".

To pitanje podelilo je stranke u tadašnjoj Srbiji. Inače konzervativni naprednjaci tražili su da se Ustav Srbije odmah proširi na prisajedinjene oblasti, zalažući se za sazivanje "Velike skupštine" na kojoj bi se izvršila revizija ustava iz 1903. godine. Govorili su da se srpska demokrija nalazi na probi i da Srbi moraju ostati dosledni protivnici teze o podeli na više i niže rase, čije su posledice i sami na sebi osećali. Suprotstavljajući se vladi, Samostalna radikalna stranka, pisala je tih dana u svom glasilu *Odjek*: "Radikali su polovinu Srbije proglasili za svoj pašaluk. Oni su preko svoga ministra unutrašnjih dela polovinu Srije proglasili da nije Srbija i na toj teritoriji koju oni smatraju da nije spska zaveli su jedan režim po svojoj volji". Socijaldemokrati su bili najglasniji. U svojim *Radničkim novinama* pisali su: "Mogu se svakojake primedbe činiti turskoj ustavnosti, ali jedno je nesumnjivo: Srbija nije smela ulazeći u te krajeve ići nazad, već je trebala koračati napred – tj. na mesto polovne i lažne ustavnosti Turske ona je trebala odmah zavesti pravu ustavnost, patrijarhalno-primitivnu opštinsku samoupravu razviti u modernu, dati prilike tom stanovništvu da oseti kako se nalazi u Jevropi, upravo: s njim se nije trebalo zavojevački postupati". Na vladino poređenje demokratije sa plivanjem, i argument da stanovništvo "novih krajeva" jednostavno još ne zna da

pliva, socijaldemokrati su u skupštini odogvarali: "Da li će dete ikada moći da nuči da pliva ako ne skoči u vodu?"

Ta vrhunski kvalitetna i zanimljiva pravna rasprava koja se mogla čuti te 1913. godine u skupštini (a kakvu nismo uspeli da čujemo poslednjih godina), nije urodila plodom: preglasavanjem je usvojena Uredba o novim krajevima kojom je na Kosovu uveden poseban vojno-policijski režim. To je značilo da Ustav nije proširen na te krajeve srpske države, da građani nisu dobili ista prava koja su uživali srpski građani u starim granicama. Ključnu ulogu u donošenju te odluke imali su zaverenici okupjeni oko Apisa i *Crne ruke*. Oni su, ustvari, bili ti koji su diktirali spoljnu politiku Srbije, oni su bili ti koji su u mnogo čemu bili jači od radikalne vlade koju su na vlast doveli posle ubistava poslednjih Obrenovića. Oni su u neku vrstu svoga lena dobili novopripojene oblasti, u kojima njihova vlast nije imala nikavih granica.

Dodatan problem za stanovništvo tih oblasti značila je i činjenica da policijski, vojni i civilni činovnici nisu bili raspoloženi da svojevolejno odlaze na službu u nove oblasti. Tamo se dolazilo najčešće po kazni. To je značilo da su tamo na službu odlazili činovnici koji su u Srbiji bili kažnjavani, najčešće zbog korupcije ili fizičkog nasilja nad uhapšenima. Bila je to jedna kažnjenička, legionarska uprava koja je sprovodila ličnu vlast, koju niko nije kontrolisao. Ubrzo je došao Prvi svetski rat, pa stvaranje nove države koja do kraja svog postojanja nije uspela da usaglasi različite pravne i društvene sisteme koji su se, sticajem istorijskih okolnosti, u nju ulili. Stanovništvo "novih krajeva", stoga, sve do druge polovine XX veka nije privuklo veću pažnju vladajućih krugova.

Zbog svega toga se danas čini da je Kosovo "izgubljeno" i pre nego što je "dobijeno". "Izgubljeno" je zbog načina na koji se o njemu razmišljalo, zbog mesta koje je imalo u mitotvornoj nacionalnoj ideologiji, zbog nemogućnosti vladajućih elita da prihvate i razumeju realnost. U dvovekovnim pokušajima da "oslobode i ujedine srpski narod" i da stvore veliku nacionalnu državu, srpski državnici nisu umeli i da tim oblastima vladaju tako da novi stanovnici tu državu prihvate kao svoju. To je bio problem i sa proširenom Srbijom 1913. godine i sa svim kasnijim Jugoslavijama. Odnos prema "drugom" isključivao je toleranciju i ravnopravnost, pa su se sukobi onih koji su stalno pokazivali da su "prvi" i onih kojima je stalno dokazivano da su "drugi", mogli samo produbljivati.

Shvatanje države nikada nije izašlo iz predmoderne faze, pa samim tim odnos vlasti i podanika nikada nije redefinisao u modernom ključu. Pitanje "da li si spreman da daš život za otadžbinu", nikada nije preraslo u: "a šta je država uradila za mene"? Država nije stigla do onog stepena samorazumevanja po kome je ona samo servis građana, zadovoljnih građana. Država je ostala apstrakcija, kao i Kosovo, uostalom. Nije se prihvatilo da napredak države zavisi od napretka

njenih građana, a ne obrnuto. Samim tim, vladajuća elita nikada nije ostvarila ono što su joj socijaldemokrati savetovali još 1913. godine – da učini nešto za svoje stanovnike da bi se oni počeli osećati njenim građanima.

Zbog toga se čini, da se sada pred nama odvija kraj jedne politike, ali ne one Miloševićeve, već one koja je ideološki formirana u počecima moderne srpske države. Rasplet na Kosovu jeste rasplet te nacionalne ideologije, kraj određenog tipa razumevanja sebe, "drugoga", prostora i vremena. To je konačni poraz jednog upornog nerazumevanja sveta i istorijskih okolnosti, jednog odbijanja da se kritički suoči sa samim sobom. To je kraj jedne nacionalne arogancije, jednog pomerenog koncepta stvarnosti.

Zbog svega toga počinjem da mislim da je Dobrica Ćosić bio u pravu. Uočavam sada da je tačno rekao da je Srbija dobijala u ratu i gubila u miru. Samo ne zbog "nepravde velikih sila", kako je to on razumeo, već zbog toga što nije umela da "uredi mir", jer nije umela "ono što je dobijala u ratu" da pridobije za sebe jednom pametnom, promišljenom i kulturnom politikom. Nije "usvojila" ono što je "osvojila".

Br. 103-104, januar-februar 2007.

Ko, zapravo, siluje Srbiju

Ivan Torov

Koliko li su se samo uznemirili reprezentanti i tumači "našeg" višestruko ponovljenog NE kada je Marti Ahtisari "onako lakonski, kako on to ume", izjavio da "Srbi i Albanci mogu oko Kosova da pregovaraju i sto godina, a da se ne dogovore ni o čemu". Potegnuta je i najteža, dobro nam poznata iz "najslavnijih vremena naše oslobodilačke borbe devedesetih godina", ideološka i medijska patriotska artiljerija, sve se živo mobilisalo da tom "otimaču i kasapinu naše svete teritorije" pokažemo zube, da mu naprosto dokažemo kako smo mi, zapravo, oduvek bili širokogruđi i fleksibilni, spremni na sve moguće dogovore osim da nam se, eto, pred očima amputira 15 odsto teritorije.

I tako, između dve uredbe, kojima se "tehnička" vlada kao oprašta od vlasti dodeljujući stanove svojim lojalnim partijskim podanicima ili, pak, nacionalne penzije za sveukupne zasluge u obnovi nacionalnog bića i dostojanstva, nađena je formula koja će parirati Ahtisarijevoj "zločinačkoj ponudi". Smišljena je još jedna "saborna" rezolucija, koja će, zajedno sa ostalim sličnim ili istovetnim izljevima "naše nepokornosti i nepristajanja na ultimatum",

konačno " i Šiptarima, i tom izrodu, potomku finskog naciste Ahtisariju, i toj globalističkoj nemani zvanoj međunarodna zajednica", reći, po onoj narodnoj, "popu pop, bobu bob". Priređena je još jedna komična parlamentarna predstava, u kojoj je Tadić postao Koštunica, a ovaj, opet, samo što nije obukao onu belu majicu sa likom njegovog radikalskog saputnika i sapatnika, a svi đuture, osim onog "LDP-ovskog otpadnika i njegove družine", u stilu deseteračke sapunske opere, poručili - DA bečkim "konsultacijama" (mada nismo sigurni šta bismo tamo), NE bilo kakvom dogovoru. Ahtisari je, valjda, znao da će mu u "zavereničkom naumu" da Albancima podari još jednu državu na Balkanu, najbolji saveznici biti - srpska strana. Rezolucijom na platformu, platformom na rezoluciju, rezolucijom i platformom na plan za Kosovo, i to, tako, u nedogled, godinama, pričom o "poslednjoj liniji odbrane", koja, valjda, treba da osujeti da nam Pančičev vrh na Kopaoniku ne bude granična međa sa "nezavisnim Kosovom", nastavlja se, jedna, kako reče istoričar i publicista Desimir Tošić, "obična detinjarija". Njena svrha - dodajmo - jeste da stvori privid kako se, eto, Srbija nešto oko Kosova pita, povrh toga kako su "demokratske snage ove zemlje u stanju da Miloševićeve ruševine vrata u prvobitno stanje." "Mi", kaže dalje Tošić, "ne možemo da ne damo Kosovo, možemo samo da molimo da nam ga daju. Kosovo je u rukama UN i ono više nikad neće biti u položaju u kojem je bilo 1999, 1945, ili 1918. To mora svaki normalan i svestan Srbin da zna. Danas nema u svetu nijedna teritorije na kojoj se vlada sa tri odsto stanovništva."

Istini za volju, svaka, pa i ova najnovija parlamentarna "patriotska detinjarija" ima neke simbolike. Prva je što je održana u zgradi i dvorani u kojoj se, krajem osamdesetih i početkom devedesetih odvijao raspad "velike Jugoslavije", druga, donekle, tragikomična, da nas u zonu (ne)predvidljivih događanja sa Kosovom i oko njega uvodi Borka Vučić, danas nevina bakica, nekad čuvena čuvarica Miloševićevog trezora, pod čijom se bankarskom "umešnošću" pljačkao narod, finansirali ratovi, i milijarde dolara misterioznim kanalima iznosili preko Kipra i znanih i neznanih egzotičnih ostrva. "Čast" je, tako, pripala osobi koja nas je, valjda i definitivno, uverila da se u Srbiji istorija nikad ne završava, da pravda za patriotsko otimanje od naroda, u svakoj iole kritičnoj situaciji, a ova sa Kosovom je, kažu, upravo takva, mora biti podređena misionarskoj ulozi srpskih političara da nas stalno "iz nečega vade", spašavaju. Sledeća simbolika jeste još jedno podmetanje kukavičijeg jajeta kako, makar u nekoj virtuelnoj predstavi, možemo povratiti ono što smo ne jednom, već više puta prokockali. Zbunjenom i frustriranom plebsu se uteruje optimizam u kosti kroz stotinu puta ponovljenu laž kako su "istina, pravo i pravda isključivo na našoj strani", kako će takva "istina" nemilosrdno razbiti stereotipe o Srbiji i Srbima, pa, eto, potrebno nam je samo još malo, vrlo malo vremena, pa da taj

"antisrpski svet", uz asistenciju "majčice Rusije", preobratimo, prevedemo ga na našu vodenicu i tako odbranimo ne samo Kosovo, već "vratimo sve što nam je u bližoj i daljoj istoriji oteto, Srpsku Krajinu, Republiku Srpsku, Crnu Goru, Makedoniju, sve srpske teritorije."

Rezolucija, a, bogme, i političko-medijska kampanja koju fosiraju isti oni antićevsko-minovićevsko-vučelićevski mediji, potpomognuti novostasalim medijskim zaljubljenicima u novokomponovanu "sabornost" koštunićevskog profila, zapravo jeste poslednja linija, ali ne odbrane Kosova (jer se ne može braniti što je izgubljeno), već kamuflirane poražavajuće spoznaje da jedna nacionalistički i ideološki zadržta oligarhija svesno gura Srbiju u novu agoniju. Njena "sabornost" se, ustvari, svodi na nameru da se suštinskim odbijanjem pregovora Ahtisariju i međunarodnoj zajednici olakša ono što se u ovom času čini neizbežnim, nametanje rešenja, a na unutrašnjem planu pobegne od bilo kakve odgovornosti. Pa, kad srpska strana ide u Beč na pregovore da ne bi pregovarala, kad se unapred zna da će srpsko-albanske sesije propasti i pre nego što počnu, ako taj očekivani krah neće biti prepreka da se već krajem proleća ili početkom leta kosovsko pitanje u bilo kojoj varijanti (čvršće ili mekše rezolucije) nađe pred Savetom bezbednosti UN, šta se onda valja iza brega. Mazohističko prihvatanje, ali ne i priznavanje realnosti, pa šta bude neka bude, ili će pre biti da je na delu scenario po kome nije bitna budućnost Kosova ni kosovskih Srba, ali će i jedni i drugi poslužiti kao moćno sredstvo za unutrašnje političke, ideološke, zapravo, vlastodržačke potrebe. Prave dileme, ustvari, i nema: način na koji je donet Ustav, izvedena referendumski kampanja, ishod potonjih parlamentarnih izbora, a iznad svega, nemogućnost da se formira nekakva "normalna" demokratska vlada, izbacuju u prvi plan nameru vladajuće strukture da se po svaku cenu održi na kormilu. Odnosno, da osujeti svaki pokušaj da se bilo čime, pa i Kosovom, poremeti postojeći raspored snaga, u kome "narodnjačka koalicija" drži Srbiju, DS Vojvodinu, Beograd i poziciju šefa države, radikali, opet, lagodnu, ali i te kako profitabilnu ulogu regulatora, tačnije ucenjivača. Ako će to - zbog Kosova kao alibi - značiti da Srbija neće dobiti novu vladu ili će je, možda, dobiti u obliku nekakve "saborne" koncentracione tvorevine, u kojoj će svi biti namireni po principu "i vuk sit, i ovce na broju", a koja će, suštinski, Koštunici produžiti vladavinu, a Tadića i demokrate dovesti na rub političkog samoubistva, onda je pravo pitanje, ne šta će biti sa Kosovom, već ne ulazi li Srbija ponovo u predvorje samoizolacije, novog, nesputanog nasilja prema političkim i nacionalnim neistomišljenicima.

Ko, zapravo, u ovom času siluje Srbiju, svet (i "njegove domaće sluge u obliku NVO i nepopravljivih mondijalista") time što stavlja tačku na davno ispričanu kosovsku priču, ili srpski političari, koji svoju državu i narod drže u

hroničnoj opsadi i neizvesnosti, a svojom pohlepnom ambicijom da vladaju po svaku cenu otvaraju novi začarani krug trauma i konfrontacija...

...A možda i u scenario koji je raspojasani sociolog i ideolog "treće, saborne" Srbije Slobodan Antić 13. februara u "redizajriranoj" Koštuničinoj *Politici* preporučio u kolumni pod naslovom "Jednog dana!". Da ne bude zabune, evo citata: "Ali, Srbijo mila, slobodno plaći. I najvažnije je da ih sve zapamtiš. I one koji su se po tebi ređali, i one koji su navijali i dobacivali. Jer, jednog dana..."

...Da, da. Jednoga dana!"

Br. 103-104, januar-februar 2007.

Između statusa i svakodnevice

Velimir Ćurgus Kazimir

O Kosovu se u Srbiji piše neprekidno. Ista je stvar i sa elektronskim medijima. Samo što se u njima priča, a ne piše. Mesečni prosek od oko 600 tekstova na temu Kosova naglo se povećava samo kad se povede reč o njegovom statusu. Nije budućnost, niti planovi posvećeni njegovom razvoju, tema koja privlači novinari i njihove čitaoce. Problemi svakodnevnog života na Kosovu apsorbiraju samo oko deset odsto tekstova. Politička razmišljanja i raznorazne spekulacije i otkrića vezane za status Kosova predstavljaju stalni izvor senzacija.

Kvantitativno, to izgleda ovako: u novembru 2006. godine o kosovskom problemu je objavljeno 757 novinskih članaka od kojih je 552 bilo posvećeno problemu statusa, 62 teksta o svakodnevnom životu i 19 tekstova o incidentima. Sledećeg meseca ukupni broj tekstova se smanjio na 620, od kojih je o statusu bilo 394, o svakodnevnom životu 64 i o incidentima 41 tekst. U ovoj godini povećano je zanimanje za tu temu, pa su u januaru objavljena 804 teksta, od kojih o statusu 609, o svakodnevnom životu 41 i o incidentima 77 tekstova. Na kraju, u februaru, koji se još nije završio, imamo apsolutni rekord u broju tekstova – ukupno 1379, od čega o statusu čak 1187, o svakodnevnom životu 29 i o incidentima 69. Tendencija da tema statusa potpuno istisne temu svakodnevnog života više je nego očigledna. Izgleda, naime, da teme iz svakodnevnog života Kosova štete onoj centralnoj i glavnoj temi – rešavanju pitanja statusa Kosova. Svakodnevni život, ne samo na Kosovu, ima tu sposobnost da zamagljuje ili da odvlači pažnju od onoga što je bitno. Običan, redovni život je, nema sumnje, prepreka pri svakom pokušaju da se on uredi na neki programski i ideološki način. Običan je

život dobar, i koristan, samo ukoliko nam može poslužiti kao svojevrsna ilustracija teze koja se zastupa u ideološkom smislu.

Pitanje statusa Kosova svakako jeste političko pitanje koje će se rešavati na politički način ali je sve više jasno da ovde više nije reč o pragmatičnoj političkoj odluci, već o ideološkom stavu koji se pakuje u različite političke i pravne kutije. Osim toga, Kosovo je veoma važna unutrašnjepolitička tema koja profilira podršku i značaj političkih stranaka koje su danas na sceni u Srbiji. Mediji, takvi kakvi su, podeljeni prema uticajima i interesima tih istih političkih stranaka, istovremeno vode najmanje dve bitke: da sebe predstavljaju kao istinski patriotski medij (novinu) koji ni po koju cenu ne izbegava temu Kosova i da predstavljaju svoje političke i finansijske patrone u najboljem mogućem (patriotskom) svetlu.

Zbog prirode samih medija jasno je da tabloidi ne prate pregovore u Beču u formi izveštaja. To rade tzv. ozbiljne novine ("Politika", "Večernje novosti", "Blic", "Glas", "Danas" i "Dnevnik"). Ipak i za tabloide je tema Kosova, i njegovog statusa, apsolutno nezaobilazna. Oni tome pristupaju tako što plasiraju tzv. analitičke tekstove ili izjave „svojih“ političara u kojima ovi optužuju svoje protivnike. Posebnu poslasticu predstavljaju tekstovi koji „otkrivaju“ fašističku vezu Marti Ahtisarija i njegovu bliskost sa finskom fašističkom prošlošću – njegov otac je bio nacista. ("Nedeljni telegraf", 7. februara i 21. februara, "Kurir" od 8. februara.) Uopšte, status Kosova veoma doprinosi razvoju istraživačkog novinarstva jer se na taj način istražuje i biografija i istorijsko okruženje i razne veze svih učesnika u zaveri.

Zajedništvo i jednoglasnost koji postoje na političkoj sceni, kad je reč o statusu Kosova, postoje, naravno, i u medijima. Strah od toga da zbog Kosova ne budeš prokažen kao izdajnik prisutan je odavno. Najnovija situacija, i završni pregovori u Beču, samo su ovo stanje stvari još više ogolili, i zaoštrili. Veliko je, međutim, pitanje koliko je to promenilo javno mnjenje. Većina građana je, naime, tokom prošle godine jasno razlikovalo ono što sami žele od onoga šta očekuju. To očekivanje je daleko realističnije i prirodnije od stanja stvari kako ga prikazuju mediji i političari.

Rad na formiranju javnog mnjenja oko Kosova odavno je, međutim, izgubljen. Malo ko se ovde nada da se tu nešto bitno može promeniti. Kosovo je izvan Srbije od 1999. godine i toga su veoma svesni i nagratiji nacionalisti. Ono što se danas može uraditi na političkom planu daleko je manje od onoga što se može uraditi na planu praktičnih, životnih pitanja ljudi koji žive na Kosovu. U tom smislu bi, kao prvo, bilo važno da se o Kosovu, i sa Kosova, počne mnogo više pisati o svakodnevnom životu nego o pravničkim, političkim i istorijskim kombinacijama. Pretpostavljam da će za tako nešto biti potrebno ne samo

rešavanje statusa nego i odlučnost građana da počnu normalno da žive, kako na Kosovu tako i u Srbiji.

Br. 103-104, januar-februar 2007.

Miki Maus u Prištini

Teofil Pančić

Srbija, početak 2007: što su stvari ozbiljnije, to "ozbiljan diskurs" ima sve manje smisla. Kako je to moguće? Moguće je otuda što se svi važni akteri ovdašnje polit-scene strašno beče, mrgode i ispuštaju pompezne zvukove, ali ako malo bolje pogledaš, lepo ćeš videti da ti ljudi uopšte ne misle ozbiljno, da je sve samo laki vodvilj i opereta. Ima, doduše i onih koji (misle da) misle ozbiljno – kao tehnički nam premijer – ali to je samo ozbiljan dokaz da uopšte nisu ozbiljni. Zapetljano? Hajdemo redom.

Mesec dana nakon izbora, Srbija još nema ni obrise nove vlade, priča oko Haga postojano stoji u mestu, a u Beču se pregovara "o Kosovu", pri čemu se pregovarači ne mogu sporazumeti ni šta je to tačno oko čega pregovaraju – samo zvanični Beograd, naime, misli da se radi o "pitanju statusa", o vaganju hoće li Kosovo "ostati u Srbiji" (čuj, *ostati*) ili neće – a kamoli oko nečega drugog, opipljivijeg i suštinskijeg. Ali su ti bečki čampraz-divani zato odličan izgovor Koštunici da stvarne razgovore o novoj vladi prolongira sve do Svetog Nikad, jer će do tog značajnog datuma premijerska fotelja, s kojom se tako zbližio kao da su rod rođeni, ionako biti u njegovom posedu: čist ćar, kako god uzmeš. I zato neozbiljnost i prenemaganje kuljaju sa svih strana, cela se politička kasta, naročito njen vladajući deo, guši u raznim formama *kičastog folirantstva*. Najotužniji primer je "slučaj Mladić", o kojem je džaba više trošiti reči, jer tu nema nikakvih promena, i dalje je na vlasti oficijelna doktrina majke-mi-ne-znamo-gde-je-Mladić, uz diskretno namigivanje i podgurkivanje "a i ako znamo, neću ti kažem"; videćemo hoće li presuda Međunarodnog suda pravde, kojom se genocid u Srebrenici na upečatljiv način stavlja van svake pravne sumnje, a Srbija se između ostalog okrivljuje za neizručivanje Mladića & co, promeniti i pomeriti nešto.

Šta tek reći za formiranje nove vlade? Imamo dva ozbiljna pretendenta na mesto mandataru za formiranje vlade "demokratskog bloka" (hajde de, šta god to bilo), od kojih za jednog zlobnici kažu da izgleda i ponaša se kao Miki Maus, ali zapravo je onaj drugi taj koji vodi Miki Maus-politiku: naprosto je već neprijatno i posramljujuće gledati kako ne ume ni da prikuje da mu je opstanak u fotelji Broja

1, jedino što ga zanima, bez obzira što je za njegovu stranku, ako ćemo pravo, glasao možda tek svaki deseti birač sa januarskih izbora. Groteskni trikovi, pošalice i smicalice koje Koštuničina okolina smišlja ne bi li bar malo zabašurila gigantski, zjapeći, ogoljeni i duboko kompromitujući nesrazmer između minornih izbornih rezultata i alavih vlastohlepnih ambicija tako su lošeg kvaliteta i bednog ukusa da ne bi prošli ni kod Gaje, Raje i Vlaje (kad smo već kod Diznijeve menažerije). Svo to postizborno cinculiranje poražene vladajuće stranke/koalicije ostavlja otužan dojam temeljite neozbiljnosti. No, tek treba videti jesu li njihovi rivali iz stranke predsednika države uistinu ozbiljniji: ako popuste Koštuničinom uzurpatorskom bezobrazluku, oni će biti ti kojima pripada titula počasnih Miki Mause za ovu političku sezonu. Pa dobro, ima li uopšte neka treća mogućnost? Ima, to su novi izbori, ali i to bi iznuđeno (kvazi)rešenje, da se ne lažemo, bilo nesumnjiv pokazatelj neozbiljnosti i nesolidnosti glavnih struja i stranaka naše političke klase.

Operetsko "hvatanje Mladića", operetsko muljanje oko nove vlade... Pa, zar nema baš ničega ozbiljnog? Evo, tu je Kosovo, "najskuplja srpska reč", ne bi se valjda s tim zevzečili? U stvarnosti, međutim, tek tu vrvi od svakovrsne neodgovornosti naših elita (političkih, akademskih, medijskih...) prema jednom ne-može-biti-ozbiljnijem problemu, od čijeg rešenja mogu direktno da zavise stotine hiljada ljudskih egzistancija. O tome je na ovom mestu već više puta pisano, hajde da se ne ponavljamo, utoliko pre što je jedina "promena" u međuvremenu ta da se oficijelni diskurs još jače otkao i odlepio od stvarnosti, pa sada slobodno pluta po beskrajnom svemiru Čiste Nebuloznosti. Neki od novijih "hajlajta" tako bečarskog odnosa prema preozbiljnom i preteškom kosovskom problemu, uistinu su nezaboravni, poput famoznog "bežanja" Koštunice pred Martijem Ahtisarijem (sve sa zadivljujuće smehotresnim objašnjenjem tog infantilnog čina), vaskolikog ponašanja i mudrovanja Sande Rašković Ivić, a još više onog neverovatnog Aleksandra Simića, koji je sada već krajnje ozbiljan pretendent za titulu Koštuničinog Brane Crnčevića, etcetera, etcetera.

Iz "dopuštenog" javnog političkog diskursa glede Kosova sistematski su izgnane i poslednje natruhe ozbiljnosti, realizma ili, naprosto, elementarnog zdravog razuma: što je situacija sa stanovišta odocnelih aspiracija zvaničnog Beograda beznadežnija, to se više i oštrije insistira na drvenom jeziku "rodoljubnih" fraza, kao da će on, nekim magijskim hokus-pokusom, jednog lepog dana naprosto *preobraziti* stvarnost. Koja će valjda posramljeno ustuknuti pred njegovom *duhovnošću* i lepotom. Čovek ponekad pomisli da ovom zemljom zapravo vlada Ivana Žigon, ili već tako neka nadasve ekscentrična nuspojava naše razgranate javne scene, samo što se, eto, uspešno maskira u lik jednog sivonjavog dorćolskog pravnika.

U okruženju u kojem se tako nadahnuto i entuzijastično lupeta da bi se i onaj poslovični Maksim posramio, sve sa divizijom, i u kojoj je epicentar proizvodnje i distribucije pojmovno-vrednosne konfuzije lociran u samim vrhovima politike i vlasti, nije ništa čudno da se i druge institucije ponašaju slično tom nesrećnom "modelu". Kako god, moj favorit za ovaj mesec ipak je saopštenje sinoda Srpske pravoslavne crkve povodom Ahtisarijevog plana: iz mora uobičajenih floskula kojima obiluje crkveno saopštenje, izronio sam, naime, jedan pravi pravcati biser, onaj u kojem se Zli Finac gorko prekoreva zato što hoće da Srbiji oduzme ništa drugo doli "najdragoceniji deo njene teritorije". Ništa "jedan od", ništa "petnaest odsto", nego baš – *najdragoceniji*. Ako ste na ovo skupili obrve i zapitali se koji bi to, dođavola, deo mogao biti, onda s vašim patriotizmom nešto debelo nije u redu... Ali, mene to ipak podstiče na malo istraživanje: da li Srbija uistinu ima dragocene i manje dragocene delove? Ko i po kojim kriterijumima to određuje? I ako je baš Kosovo "najdragoceniji deo Srbije", da li to znači da bi se moglo postići neko kompromisno rešenje, po kojem bi kosovskim Albancima, u zamenu za Kosovo koje nam je tako odveć dragoceno da je vaistinu neljudski očekivati od nas da ga se odrekemo, mogao ponuditi neki drugi, *manje dragoceni* deo Srbije? Evo, recimo, Beograd sa okolinom: prostorom je, doduše, nešto manji od Kosova, ali i ovde ima mesta baš za negde oko dva miliona duša... Elem, jednostavna zamena, takoreći kvadrat za kvadrat, ključ u ruke: vi sa Voždovca u Ulpijanu, vi iz Obrenovca u Lipljan... Ako vam ovo zvuči dopola sumanuto a odpola šašavo to je otuda što to i jeste i sumanuto i šašavo, ali ne krivite mene, ja samo sledim gvozdenu logiku Saopštenja. A šta Saopštenje sledi? E, ono sledi jedan oveštali, drveni jezik trećerazrednih frazetina odavno ispražnjenih od svakog smisla i svake korespondentnosti sa životom i sa stvarnošću. Samo je u tom jeziku i u takvom mišljenju moguće da stvarna, realna Srbija, sa svojim realnim ljudima, gradovima i selima bude manje "dragocena" od one Srbije koja se odavno preselila u epske narodne pesme. Kad odvagneš sve to, vidiš da je Miki Maus nepravедно oklevetan: da njega pitaju, on se nikada ne bi ponašao tako neodgovorno.

Br. 103-104, januar-februar 2007.

Kosovska završnica

Piše: Sonja Biserko

Rešavanje kosovskog pitanja ušlo je u završnu fazu. Ahtisarijev predlog je na stolu kako Albanaca, tako i Srba. Kada je o tome reč, u Beogradu nedostaje svest o tome da je kosovsko pitanje i jedno od prioritetnih međunarodnih pitanja, jer se na njemu, kao i prethodnih godina u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, definišu nova pravila i principi. Oni se oslanjaju na postojeće principe, kako Povelje UN i Završnog helsinškog akta, tako i na druge međunarodne dokumente. Međutim, aktuelna međunarodna konstelacija, odnosno nestanak bipolarnog sveta, otvara sasvim novo polje za primenu međunarodnog prava. Jugoslovenska kriza je bila jedinstvena prilika da se međunarodno pravo profiliše bez hladnoratovskog tereta. Ipak, delovanje međunarodne zajednice u poslednjih 15 godina još uvek je bilo pod velikim uticajem odnosa snaga stvorenih u prethodnih 50 godina. Otuda mnoge nedoslednosti u primeni principa, a ponekad i popuštanje pred realnošću, kao što je bio slučaj sa Dejtonskim sporazumom.

Uprkos svemu, međunarodna zajednica je od devedestih godina XX veka vodila politiku *appeasement* prema Srbiji, uvek je izlazila ususret njenim ucenama i pristajala na situacije *fait accompli*. Zbog takvog stava ispašta ceo region. I Ahtisarijeva ponuda podseća na plan Z-4, dakle na ponudu hrvatskim Srbima koju je Beograd odbio. Kao što je plan Z-4 u principu bio protiv Hrvatske, tako je i ovaj protiv Kosova. Ahtisarijev plan kosovske Srbe trajno stavlja u poziciju instrumenta Beograda, a Albance ostavlja u konstantnoj frustraciji. Kosovo je suviše mali prostor za takav teritorijalni inženjering koji sputava razvoj celog regiona. Uostalom, u lamentiranju nad Kosovom, niko se nije setio da napravi poređenje sa Vojvodinom. Vojvodina nikada ranije nije bila srpska, pa je tokom XX veka uz konstantni etnički inženjering (naseljavanjem Srba iz cele bivše Jugoslavije) to postala.

Prošlo je više od 10 godina od zaključenja Dejtonskog sporazuma, što je dovoljno da se sagledaju njegova ograničenja, a čija je funkcija prevashodno bila da zaustavi rat u BiH. Primena etničkog principa kao osnove pokazala se poraznim i za BiH pogubnim rešenjem. Otuda i odluka Kontakt-grupe da isključi mogućnost podele Kosova, što je u osnovi jedini pristup Beograda, kada je reč o rešenju kosovskog statusa. U proteklih 8 godina, podela Kosova bila je polazna tačka beogradske strategije što je podrazumevalo blokiranje integracije Srba u kosovske institucije, stalno demoniziranje Albanaca i podrivanje međunarodnih napora. Isključivanje podele kao mogućnosti zateklo je Beograd nespremnim, što

se odrazilo i na njegovu strategiju, koja osim floskule "više od autonomije – manje od nezavisnosti", nema nikakav sadržaj.

Upravo se na tom primeru može sagledati nezrelost političke elite u Srbiji, jer ni u jednom trenutku nije razmišljala o bilo kakvom kompromisnom rešenju. Navikla da međunarodna zajednica podlegne njenom pritisku i stalnom "kreiranju nove strvarnosti na terenu", srpska elita je pokazala i nepoznavanje međunarodnog konteksta, kao i to da ne priznaje Albanace za ravnopravnog partnera. Svojevrsni rasizam i nipodaštavanje Albanaca su, u raznim prilikama, pokazali svi srpski akteri involvirani u pregovarački proces.

Srpska elita negira albansku naciju, jer, kako tvrdi Smilja Avramov, "teškoće u rešavanju albanskog problema proističu iz okolnosti da je, za razliku od evropskih zemalja, koje su bile nacije pre nego što su stvorene države, Albanija je postala država pre nego što je postala nacija". Ona takođe tvrdi da je "etnogeneza Albanaca, ili preciznije rečeno pojedinih plemena, obavijena tamom i do danas nije naučno osvetljena, budući da ne postoje ni pisani izvori, ni pouzdana kulturna baština".¹²⁰ Svetozar Stojanović ide dalje i kaže da "neće biti da je Americi važnije da protiv volje Rusije zadovolji Albance jednostranim i samovoljnim priznanjem otepljenja Kosmeta od Srbije – od saradnje sa Rusijom u rešavanju teških sukoba sa Severnom Korejom Iranom".¹²¹ Ovde se računa da će Rusija prepoznati značaj srpske pozicije i da srpskoj strani to daje "značaj koji je u nesrazmeri sa njenom snagom".¹²²

Drugi pristup srpske elite jeste pozivanje na kosovski mit i njegov uticaj na mentalitet srpskog naroda. Kaže se da se u "osnovi kosovskog kulta ogleda uzvišena filozofija, koju je jedan narod izgradio na jednom istorijskom događaju kao moralni princip svog života, žrtvovati se kada je u pitanju načelo pravde".¹²³ Iz ove tvrdnje izvodi se i zaključak da se ne radi samo "o uzimanju jednog dela teritorije već i bitan sadržaj našeg mentaliteta".¹²⁴ To se dovodi u vezu sa značajem koji kosovski mit ima u srpskoj kulturi. U suštini, bazira se na tragičnom razumevanju vlastite sudbine, što je i književnik Dobrica Ćosić eksploatisao u

¹²⁰ Smilja Avramov, "Međunarodnopravni vid kosovskometohijske krize", str. 15, *Srbi na Kosovu i Metohiji*, SANU, Beograd 2006.

¹²¹ Svetozar Stojanović, "Istorijska anomalija", *Politika*, 11. decembar 2006.

¹²² Svetozar Stojanović, "U potrazi za rešenjem", *Politika*, 13. decembar 2006.

¹²³ Zoran Konstatinović, "Kosovski kult u savremenom srpskom mentalitetu", *Srbi na Kosovu i u Metohiji*, SANU, str. 40, Beograd 2006.

¹²⁴ Isto.

svojim romanima. Odnosno, kaže se da je "kosovski mit ugrađen u kulturnu svest srpskog čoveka i odatle zrači u sve oblasti života i stvaranja".¹²⁵

Treći, i reklo bi se najautentičniji stav srpske strane u odnosu na kosovski problem, jeste da njegova suština "leži u albanskom secesionizmu, u težnji za nasilnim izolovanjem teritorije koja je bila jezgro države i kolevka srpske kulture".¹²⁶ Teza o muslimanskom terorizmu lanisirana je davno i oslanja se na beogradsku strategiju prekidanja tzv. *zelene transverzale*, Turska – Kosovo – Sandžak – Sarajevo. Ova teza je bila ključna za planiranje genocida nad muslimanskim stanovništvom u BiH i na Kosovu. Posle terorističkog napada na SAD 11. septembra 2001, srpski nacionalisti su pokušali da nametnu tumačenje da je Srbija zapravo prednjačila u borbi protiv islamskog fundamentalizma.

I na kraju, osnovna srpska frustracija u kojoj se ogleda i srpski rasizam prema Albancima i balkanskim muslimanima, jeste to što je NATO, odnosno međunarodna zajednica, stala na stranu Albanaca i pre toga, na stranu Bošnjaka. Ovakva politika SAD i EU, u srpskoj svesti je svedena na tezu o "američkom imperijalizmu, koji se zaklanja iza benignih izraza kao što su 'globalizacija' i 'novi svetski poredak'".¹²⁷

Ovi stavovi srpske elite odrazili su se i na sadržaj novog srpskog ustava, kao i na prvu sednicu novog saziva parlamenta na kojoj je odbijen predlog Martija Ahtisarija i usvojena sopstvena rezolucija. Jer, Srbija se neće "pokoriti pred pritiskom nadmoćne sile i potpisati sve što se traži od nas".¹²⁸ Taj stav prozilazi iz ocene da se tim predlogom krše suverenitet i teritorijalni integritet Srbije kao međunarodno priznate države. Ahtisarijevim predlogom se, kako se ističe u Rezoluciji, dovodi u pitanje mogućnost postizanja kompromisnog, sporazumnog rešenja kao osnovnog cilja pregovora o budućem statusu Kosova. Za usvajanje rezolucije glasalo je 225 poslanika, protiv je bilo 15, a troje je bilo uzdržano.

Premijer Vojislav Koštunica je istako da je Rezolucija bila zajedničko delo, budući da su u njoj izradi učestvovali i predstavnici parlamentarnih stranaka, a predsednik Boris Tadić je ukazao da je "Ahtisarijev predlog u osnovi plan koji otvara put nezavisnosti Kosova, čime se krše suverenitet i teritorijalni integritet naše zemlje, koje Ahtisari uopšte ne pominje", te da bi prihvatanje tog predloga imalo protivustavni karakter, na šta se jasno ukazuje i u nacrtu Rezolucije.

¹²⁵ Zoran Avramović, "Karakteristična značenja kulture kosovsko-metohijskih Srba", *Srbi na Kosovu i u Metohiji*, str. 95, SANU; Beograd 2006.

¹²⁶ Mihajlo Marković, "Evolucija kosovskog problema i mogućnosti njegovog rešenja", *Srbi na Kosovu i u Metohiji*, str. 214, SANU, Beograd 2006.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Isto.

Zanimljiva je percepcija srpskih političara o Srbiji kao civilizovanoj državi, koja se prema kosovskim Albancima postavlja moralno superiorno. Pri tome, čak ni aktuelna tzv. demokratska vlast, ni u jednom trenutku nije bila spremna da osudi ideološku osnovu Miloševićevog režima i njegovu kriminalnu praksu. To govori o svojevrstnoj manipulaciji kada je reč o nedavnoj prošlosti i interpretaciji iza koje je stala srpska elita. Radi se o pacifikaciji prošlosti i normalizaciji zločina. Dakle, sadašnji politički akteri nisu postigli ni minimum kompromisa u pogledu zločinačke prošlosti, kao i o načinu da se ona prevaziđe. Otuda stav predsednika Tadića da, "Albancima nudimo sve na šta imaju prava u okviru civilizovane, demokratski uređene države – suštinsku autonomiju koja će im omogućiti da samostalno odlučuju o gotovo svim pitanjima svog svakodnevnog života, uz obnovu ekonomskih veza sa centralnom Srbijom i spremnost da pomognemo privredni oporavak pokrajine", zvuči cinično i amoralno.¹²⁹

Osim toga, da bi ponuda predsednika Borisa Tadića bila validna, ona bi morala imati i oslonac na "konstruktivnu politiku" tzv. demokratske vlasti od 2000. godine, koja bi se jasno distancirala od politike Slobodana Miloševića. Međutim, Beograd nije vodio takvu politiku i zato svi njegovi predlozi zvuče neuverljivo, ne samo kosovskim Albancima, negi i građanima Srbije. Tadić svoj predlog formuliše kao "kompromisno rešenje do kojeg će se doći pregovorima", jer samo kompromis "ima trajni karakter" koji "vodi regionalnoj stabilnosti, koja je vitalni interes svih zemalja Zapadnog Balkana i preduslov njihovog bržeg priključenja Evropskoj uniji".¹³⁰

Najciničniji i sa moralne tačke neprihvatljivi stavovi tokom parlamentarne debate bili su oni koje su zastupali radikali i socijalisti. Radikali su u svojoj Pogramskoj deklaraciji iz devedestih do detalja razradili plan represije nad Albancima i u suštini najavili šta će se Albancima desiti krajem devedestih.¹³¹ Plan radikala je tada bio osujećen, jer je američki predsednik Buš u Božićnom upozorenju iz 1992. godine najavio mogućnost intervencije ukoliko se Milošević odluči na to. A socijalisti su potpisali Kumanovski sporazum (1991) kojim je, sa

¹²⁹ Boris Tadić, www.B92.net 15. februar 2007.

¹³⁰ *Isto.*

¹³¹ Zbog toga strani akteri, poput britanskog ambasadora u Beogradu Stivena Vordsvorta, na radikale gledaju kao na problem, jer, kako on kaže, "sve dok Vojislav Šešelj ne bude promenio mišljenje ili dok članovi njegove stranke ne pronađu novog lidera, smatraćemo to opasnim i neprijateljskim planom za EU. Partija koju vodi takav lider nije partija s kojom bi države EU, prema britanskim stavovima, trebalo da vode bilo kakve poslove. Ukoliko stvari ipak krenu tim putem, mislim da će Srbija biti vrlo izolovana". *Danas*, 17-18 februar 2007.

Rezolucijom 1244, uveden međunarodni protektorat na Kosovu. Tzv. demokratska vlast ni u jednom trenutku nije prihvatila odgovornost za kosovsku tragediju, čak ni u situacijama koje su očigledne, kao što su brojne masovne grobnice širom Srbije. Da bi se o kosovskom pitanju raspravljalo na adekvatan način, bilo bi za srpsku elitu korisno da vodi računa o hronologiji događaja, kako bi podjednako uvažavala i albanske i srpske žrtve i shodno tome preuzela odgovornost za ono što se tamo dešavalo 1988. i 1999. godine, da ne pominjemo raniji period.

Odlazeći premijer Vojislav Koštunica je odgovoran za kontinuitet i očuvanje Miloševićevog nasleđa, a time i za povratak radikala i socijalista bez ikakve odgovornosti za zločinačku politiku. Njegova strategija "legalizma" omogućila je opstanak bivšeg režima u svim institucijama sistema, ona je odgovorna za opstrukciju svih reformskih zahvata u parlamentu, ali pre svega odgovorna je za zaštitu ratnih zločinaca, kao što je Ratko Mladić.

Tomislav Nikolić, potpredsednik Srpske radikalne stranke, bez ikakve moralne osetljivosti je u srpskom parlamentu sa pozicije najjače stranke poručio da će vlasti u Srbiji imati podršku te stranke ukoliko žele da brane Kosovo i Metohiju, jer "ako mi ne prihvatimo nezavisnost i ako svi predstavnici srpske države to jasno kažu – Kosovo neće biti nezavisno". Ivica Dačić, novi predsednika SPS, ponovio je svoju ratnohuškašku ponudu, jer kako je rekao, "podržava svaku aktivnost koja vodi odbrani Kosova i Metohije".

Brojni analitičari, eksperti, savetnici i pregovarači, svi su Rezoluciju o Kosovu okarakterisali kao uputstvo za izjašnjavanje srpskog pregovaračkog tima o svakoj tački predloga izaslanika UN za status Kosova, Martija Ahtisarija. Osim toga, neki savetnici, poput Aleksandra Simića, savetnika srpskog premijera, poručuju da će koraci Srbije prema državama koje eventualno priznaju suverenost Kosova biti "sasvim sigurno, na odgovarajući način, odmereni" i da "ništa ne očekuje od Rusije i SAD", jer, kako je rekao, "Amerika ima cilj da na Kosovu sprovede 'blic krig' i da ide brzim korakom i testira čvrstinu i odlučnost Srbije da se odbrani od ultimatumu s kojim je suočena".

Vladeta Janković, takođe savetnik premijera, izjavio je da "Srbija neće dati Kosovo u zamenu za članstvo u Evropskoj uniji ili NATO, niti za milijarde u nepovratnim kreditima". On je takođe najavio da bi Srbija, ukoliko neke zemlje priznaju nezavisno Kosovo, sa "tim zemljama koje na tako drastičan način povređuju osnovne međunarodne norme, mogla da smanji političke, privredne i kulturne veze".¹³² Desimir Tošić, član Političkog saveta Demokratske stranke, svakako jedan od retkih glasova koji polaze od realnosti, rekao je da "mi ne

¹³² www.B92.net 15. februar 2007.

možemo da ne damo Kosovo, možemo samo da molimo da nam daju Kosovo. Kosovo je u rukama Ujedinjenih nacija". Takođe je rekao da Kosovo više nikada neće biti u položaju u kome je bilo 1999, 1945. ili 1918. godine. "To svaki normalan i svestan Srbin mora da zna. Danas, naime, nema nijedne teritorije na celom svetu na kojoj se vlada sa tri odsto stanovništva". Prema njegovim rečima, Srbija mora da pregovara sa međunarodnom zajednicom o Kosovu, a ne da vodi antiameričku kampanju ili kampanju protiv pregovora, te da su razne platforme i rezolucije o Kosovu koje stižu iz Srbije obične "detinjarije".¹³³

Kristalno jasan bio je samo Čedomir Jovanović, predsednik LDP, koji je rekao: "Ne prihvatamo Rezoluciju i glasaćemo protiv, ali istovremeno iskazujemo spremnost i podršku parlamentu, vladi i predsedniku države u promeni političkog kursa". Šta znači za Srbiju ovakva izjava koju zastupa 15 od ukupno 250 poslanika, koliko ih ima u parlamentu? U situacijama kada jedno društvo upadne u varvarizam, kao što se desilo srbijanskom društvu krajem devedestih godina prošlog veka, morana manjina može itekako uticati na početak procesa tranzicije, a posebno na proces tranzicije pravde. Ne treba zanemariti ni snagu istine koju ta manjina zastupa, koja može biti oslobađajuća za srbijansko društvo. No, to je ipak proces koje neće biti nimalo lak, ni jednostavan. Koalicija koju predvodi LDP je otvorila novi politički prostor neophodan za takav proces.

Otuda i nezadovoljstvo srpskih nacionalista zbog toga što je Čedomir Jovanović ušao u srpski parlament, jer se po prvi put u parlamentu čuju disonantni glasovi; pogotovo što, "iako se radi o neznatnoj manjini, njihova glasnost je obrnuto proporcionalna, što se vidi i po ehu koji odzvanja u samim svetskim centrima moći".¹³⁴ Međutim, za srpsku elitu još je veća mora pitanje, da li se Rusija stvarno vraća na svetsku scenu na velika vrata (koristeći novu energetska realnost) i da li će u tom kontekstu staviti veto na odluku Saveta bezbednosti o nezavisnosti Kosova. Mnogi analitičari sumnjaju u takav obrt ("povratak hladnog rata kad je SFRJ bila između dve supersile i kada je mogla da balansira"¹³⁵) i kroz srpske medije u poslednje vreme primetno je da se javnost postepeno priprema da takvog obrta neće biti. Osim toga, nameće se ključno pitanje za samu Srbiju – gde ona sama pripada? Jer, igranje na rusku kartu podrazumeva "da Srbija ne uđe u NATO i EU nego da bude eksponent ruske politike".¹³⁶ Neki srpski stratezi to priželjkuju i upravo oni grade tezu o neutralnoj

¹³³ Isto.

¹³⁴ Slobodan Ikončić, "Gromoglasna manjina", *NIN*, 15. februar 2007.

¹³⁵ Miroslav Jovanović, "Veto je izgubio snagu", *NIN*, 15. februar 2007.

¹³⁶ Isto.

Srbiji. Ipak, čini se da je ovakvo špekulisanje pre bežanje od odgovornosti za rat i zločine i nesposobnosti za svođenje bilansa.

Br. 103-104, januar-februar 2007.

Začarani krug bola i patnje

Miroslav Filipović

Albanci na jugu Srbije pažljivo oslušuju vesti iz Prištine nastojeći da ničim ne otežaju borbu svojih sunarodnika za nezavisnost. I njihovi političari, kao i srpski nacionalistički dvojac imaju svoje Kosovo, pa ko ne podrži to i samo takvo Kosovo, nema šta da traži na izborima. To je najbolje na svojoj političkoj koži osetio Riza Halimi jedva se vrativši u politiku posle ne tako davnog izbornog sunovrata. Pri svemu tome, kao i u Beogradu, najmanje je bitno što ta podrška donosi narodu u koji se svi zaklinju, najcrnju bedu i svakojake probleme.

Do skoro je politička scena Preševske doline bila relativno jasno podeljena na dva fronta: "dolinu" sa stidljivim izdancima građanskog društva i priznavanja i prihvatanja Srbije kao svoje države, i „šumu“, kao deo jasnog fronta za pripajanje „istočnog Kosova“ matici u Prištini. Obe političke opcije su bile dovoljno i potpuno „albanske“, a razlikovale su se samo po onome što su prihvatale da žrtvuju za višedecenijski san „Kosovo republika“, odnosno nezavisno Kosovo. „Šuma“ nije postavljala pitanje cene, uključujući i oružani ustanak i terorističke akte ako bit olakšalo borbu braće sa one strane granice. Mirnija opcija je zdušno podržavala nezavisnost Kosova, ali nije bila sklona da za tu nezavisnost učini išta što bi nanelo bilo kakvu štetu Albancima Preševske doline.

Beograd u svojoj nadmenoju nije umeo da ceni „dobre Albance“, pa su oni žestoko kažnjeni na lokalnim izborima, a onda potpuno dotučeni referendumom o nepoverenju Rizi Halimiju. Pobedila je „šuma“ koju su na vlast zajedno doveli beogradski i prištinski nacionalisti. Poruka iz Prištine je bila savršeno jasna. Preševskom dolinom se komanduje iz Prištine i političari Preševske doline se moraju ponašati u skladu sa interesima Prištine. Naravno da tu postoji jedna srećna okolnost za Srbiju, jer Prištini još uvek odgovara mir. Nažalost, to bi uskoro moglo da se promeni i onda bismo mogli da imamo reprizu dugih traktorskih izbegličkih kolona; albanskih ka jugu i zapadu, a srpskih ka severu. Tako bi sve došlo na svoje mesto i bilo onako kako mora, ali ne bez krvi i

patnji i bez novog mora mržnje i želje za osvetom, koje bi dva naroda udaljilo još više i još dalje.

U nedostatku pravih akcija, na političku scenu se puštaju probi baloni. Tako je nedavno Saljih Saljihu, predsednik bujanovačkog ogranka Demokratske partije Albanaca zatražio od zvaničnika Srbije i međunarodne zajednice da opštine Bujanovac, Preševo i Medveđa dobiju novi status uz sprovođenje međunarodnog prava i standarda EU. Zanimljivo je da to nije učinio niko od važnijih Albanaca Preševske doline, čak niko zvanično u ime stranke koja ima vlast u Preševu, već relativno beznačajni Saljihu. Naravno, to je prepoznatljiv rukopis koji omogućava da se pošalje poruka, ali i da se odstupi ukoliko bude trebalo. Demokratska partija Albanaca (DPA) je jedna od tri albanske partije koja nije učestvovala na poslednjim parlamentarnim izborima, a njen predsednik je Ragmi Mustafa, predsednik opštine Preševo.

Da podsetimo, Saljihu je tražio da se, u fazi definisanja budućeg statusa Kosova, "obezbedi pravni mehanizam koji će garantovati ostvarivanje etničkih prava Albanaca", na području koje je u saopštenju nazvao istočnim Kosovom. "Naša politička volja uvek je bila ujedinjenje sa Kosovom i za to smo se i izjasnili na referendumu koji je održan 1. i 2. marta 1992. Mi imamo legitimno pravo na samoopredeljenje i tražimo prisustvo mirovnih faktora na ovom prostoru do konačnog rešenja problema", naveo je Saljihu. Prema njegovim rečima, "neprihvatljivo je cepanje albanske zemlje", a svi koji rade suprotno tome "imaće istorijsku odgovornost za nečuvanje nacionalne sloge i za nerealizovanje platforme OVPBM (Oslobodilačke vojske Preševa, Bujanovca i Medveđe)".

Ono što je važnije na jugu Srbije, to je oživljavanje političke platforme Albanaca Preševske doline kojom Albanci iz opština Bujanovac, Preševo i Medveđa zahtevaju priznavanje vlastitog političkog subjektiviteta kroz specijalan oblik političkih i sudskih organizacija, a "koje bi bile u skladu sa istorijskim, kulturnim, jezičkim, obrazovnim, religioznim i drugim okolnostima u kojima živi ovdašnje stanovništvo". Kao glavni ciljevi navode se obrazovanje, kultura, upotreba jezika i nacionalnih simbola, korišćenje prirodnih resursa, ekonomski razvoj, lokalna i pogranična policija, stambena sfera, zdravstvo, socijalna zaštita i pravosuđe.

U platformi se zahteva potpuno i momentalno povlačenje srpske vojske i policije, a njihove kompetencije bi preuzela multietnička policija. Zahteva se zaustavljanje dalje izgradnje baze Cepotin kod Bujanovca i osnivanje posebne pogranične policije sastavljene od lokalnog stanovništva. "Preševska dolina bi trebalo da ima specijalne veze s Kosovom, čiji će politički subjektivitet biti definisan u narednim razgovorima i koje će uticati na realizaciju prava Albanaca u svim segmentima života" - kaže se u platformi.

Albanci sa juga Srbije traže decentralizaciju vlasti i prenošenje kompetencija sa centralnog nivoa na lokalnu administraciju i uspostavljanje okružnog i trgovinskog suda i odeljenja za prekršaje sa regionalnim kompetencijama.

Srbi su takođe nezadovoljni i ističu da je u Bujanovcu na delu proces, koji će, ako se nesmetano odvija, veoma brzo dovesti do političkih i bezbednosnih problema sa nesagledivim posledicama. Po njihovim optužbama, predstavnici albanskih političkih partija koje su na junskim lokalnim izborima osvojile vlast, sprovode otvoreni obračun sa Srbima, smenjujući ih sa mesta direktora javnih preduzeća i ustanova, predsednika upravnih odbora u njima, postavljajući svoje kadrove. Od multietničnosti nema ni traga, sve ide u pravcu potpune albanizacije ovog dela Srbije. Ukazivanje na pogubnost takvog ponašanja Albanaca u lokalnom parlamentu, gde imaju malu većinu (23 od 41) od strane srpskih predstavnika, za sada ne nailazi na razumevanje, već se započeti proces nesmetano nastavlja. O tome su ovih dana istaknuti Srbi Preševske doline pisali ambasadama, poslaničkim grupama, Vladi Srbije, premijeru i predsedniku Srbije.

U saopštenju se ističe da je to što se dešava u Bujanovcu nakon zadnjih lokalnih izbora uznemirilo srpsko stanovništvo, naročito kada je posle konstituisanja Skupštine izabran jednonacionalan sastav organa i tela Skupštine opštine. Potpisnici pisma navode i da je u toku smena svih Srba, rukovodilaca u javnim preduzećima i ustanovama, kao i na rukovodećim mestima u opštinskim organima. Smenjen je direktor Doma zdravlja, apoteke, smenjen je sekretar Opštinskog veća. Umesto Srba za predsednike UO izabrani su Albanci. Lokalni Srbi se pitaju, gde su sada predstavnici međunarodne zajednice, mnogobrojni prijatelji koji su pravili multietničko društvo!? Zašto neko uporno želi da inicira sukobe, a raniji zagovornici multietničkog suživota prave se kao da je ovde sve u redu i da se ništa ne dešava?

Ono što Srbi na jugu Srbije nisu napisali je to, da Albanci sada, kada su na vlasti, čine Srbima upravo ono što su Srbi decenijama činili Albancima. A, ni Srbima ni Albancima ne pada na pamet da rešenje problema potraže na pravoj adresi. Kod države koja treba da obezbedi poštovanje zakona i ljudski prava. Nažalost, kao i uvek do sada, država na jugu Srbije ne postoji, osim u resorima policije i vojske. E, tu smo jaki. Da ubijemo, srušimo, uhapsimo, prebijemo i još ponešto. Zato je narod na jugu Srbije, kao i onaj na Kosovu, bez razlike na naciju i veru proklet i osuđen da se večito vrti u začaranom krugu bola, krvi i patnje, bez nade da će uskoro pronaći način da živi kao sav normalan svet.

Opasna logika i – alternativa

Denisa Kostović

Kosovo kao da se preselilo u Njujork. Svi zainteresovani za ovo potencijalno žarište Balkana su se okrenuli ka Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija. Ovom međunarodnom telu je bivši finski predsednik i izaslanik za Kosovo, Marti Ahtisari, nedavno podneo predlog rešenja konačnog statusa Kosova. Predlog "nadziranog suvereniteta" nije izazvao neočekivane reakcije.

U Beogradu je predsednik vlade Vojislav Koštunica izjavio da je "prvi državni i nacionalni interes Srbije propast plana Ahtisarija za raspoređivanje" Srbije. Dakle, iz čitavog paketa, što zapravo Ahtisarijev predlog jeste, jer se odnosi ne samo na unutrašnju arhitekturu institucija Kosova, već i na oblik i ulogu stranog civilnog i vojnog prisustva, srpski premijer je izdvojio za kritiku samo aspekt nezavisnosti. Komentar na široku lepezu prava i institucionalnih garancija koje su planom predviđene za Srbe na Kosovu, uključujući i formiranje srpskih većinskih opština, je izostavljen. Cinici bi rekli da je to zato što su Srbi dobili gotovo sve što su tražili (osim da Kosovo zadrže formalno u okviru Srbije, kada to već suštinski nije). Ni komentar albanske strane nije bio iznenađujući. U Prištini se naveliko krenulo u pripreme za nezavisnost, ali istovremeno element "nadziranosti" iz Ahtisarijevog rešenja je ignorisan. Nije tajna da su Albanci odavno izgubili strpljenje, i da im je nemila pomisao da će "internacionalci" da budu gazde i posle nezavisnosti. Nezvanično su se takođe mogla čuti albanska negodovanja vezana za stepen zaštite, ili, takoreći, specijalnog statusa, koji su dobili Srbi na Kosovu Ahtisarijevim planom.

Diplomska aktivnost se zahuktala, i krenule su opklade o verovatnoći ruskog veta u Savetu bezbednosti. Izgleda ne samo da se proces rešavanja finalnog statusa Kosova pomerio napred, već i da se pomerio dalje iza međunarodnih kulisa diplomatskog nagađanja. Međutim, pogrešno je misliti da će se tako rešiti kosovski problem. Isto pitanje koje je osudilo na propast pregovore između srpske i albanske delegacije o finalnom statusu Kosova u Beču je takođe i ključno pitanje za uspeh bilo kakvog plana za Kosovo uključujući i Ahtisarijev – a to je pitanje položaja srpske manjine na Kosovu. Imajući u vidu Ahtisarijev predlog neminovno se postavlja pitanje – ako su Srbi dobili tako široka prava i ako su Albanci dobili nezavisnost, zašto su svi u suštini nezadovoljni ovim predlogom?

Da se zadržimo na analizi srpskog položaja. Plan je računao s time da će težina manjinskih prava, u kombinaciji sa novim opštinskim granicama biti dovoljna garancija za Srbe, ukloniti razloge njihove nesigurnosti, i time pridobiti

Srbe za nezavisno Kosovo. Ispostavilo se da to nije tako, i u tome je najveća slabost Ahtisarijevog plana.

Mnogi analitičari već duže vremena tvrde da je nerešavanje kosovskog statusa destabilizirajuće, otud i ubrzanje međunarodne diplomatske aktivnosti na njegovom rešavanju. Međutim, Kosovo može postati nezavisno *de facto* i *de jure*, ali to ne znači da će biti i stabilno. Ahtisarijev plan u suštini nije uspeo da promeni način razmišljanja i gledanja na stvari, što je neophodan uslov za dugoročnu stabilnost ovog dela Balkana.

Šta bi moglo da dovede do takve promene razmišljanja? Jedan odgovor koji treba ozbiljno uzeti u obzir je stvaranje *evropskih zona ljudske bezbednosti*, koje bi bile oformljene oko područja sa srpskim stanovništvom na Kosovu, ali koje bi bile multietničke. Njihov cilj bi, najpre, bio da se prevaziđe opasna manjinsko-većinska logika stvaranjem evropskog prostora, u kome bi važile evropske norme i evropska pravila. U takvom prostoru bilo bi nebitno ko je manjina a ko je većina. Te zone bi bile zone ljudske bezbednosti, u skladu sa najnovijim razmišljanjima u međunarodnim akademskim, analitičkim i vladinim krugovima o značenju bezbednosti.

U doba globalizacije i erozije suvereniteta i najjačih država, pitanje bezbednosti se postavlja na potpuno drugačiji način. Fokusiranje na teritoriju i granice je prevaziđeno, a u centar pažnje dolazi pojedinac i njegova prava. U tom smislu, zone bi bile odgovor na dva problema koja podstiču nepoverenje između Albanaca i Srba: stvaranjem evropskog prostora na Kosovu, uklonili bi se albanski strahovi o podeli Kosova; u isto vreme, čak i u nezavisnom Kosovu, ili bolje rečeno, baš zbog toga jer su svi izgledi da će ono biti nezavisno, Srbi ne bi ostali bez "zaštitnika", ali bi tu ulogu preuzela Evropska unija.

Ovakva strategija podrazumeva potpunu promenu percepcije srpskih enklava na Kosovu. Dovoljno je da se pročita samo delić onoga što je objavljeno o Kosovu u svetu i biće jasno da se srpske enklave smatraju preprekom integraciji Srba u "novo", Unmikovo Kosovo posle NATO intervencije 1999. godine, a samim tim i određivanju statusa Kosova. Posle povlačenja srpskih bezbednosnih snaga u političkom i bezbednosnom vakuumu pre nego što su međunarodne političke i vojne strukture uspostavile kakvu takvu kontrolu na Kosovu, povlačenje srpskog stanovništva u enklave je bilo prvenstveno bezbednosna strategija. Međutim, uskoro su se pretvorile u zgodno političko oružje Beograda za ostvarivanje svog uticaja na Kosovu. S jedne strane, Beograd je sprečio značajniju saradnju kosovskih Srba sa kosovskim Albancima. S druge strane, Beograd je na sebe preuzeo ulogu "zaštitnika", time što je finansirao takozvane paralelne strukture na Kosovu.

Šta je bio rezultat ove politike? Gledano iz ugla Beograda, ona je svakako bila uspešna jer je izolovala Srbe od albanske okoline. Ali, isto tako je bila i kontraproduktivna, ukoliko joj je zaista bio cilj da se poboljša položaj Srba. Zbog takve politike, Albanci su Srbe videli kao ispostavu Beograda. To ih je učinilo metom na koje je usmereno nasilje Albanaca, što je tragično ilustrovano napadima na Srbe u martu 2004. godine. Takođe, za Albance enklave predstavljaju nacrt za neprihvatljivu podelu Kosova i za mešanje Beograda u kosovsku politiku. U međuvremenu, kada govori o enklavama, oficijalni Beograd ih emotivno nabijenim rečnikom stavlja u kontekst geta čak i koncentracionih logora kako bi opovrgao tvrdnje Albanaca da je ikakav pomak načinjen na planu manjinskih standarda i međunacionalnog razumevanja.

Evropske zone ljudske bezbednosti odbacuju rezon da su enklave prepreka. Naprotiv, taj pristip podrazumeva da su enklave i prilika da se zaista reši problem na dobrobit svih. Najpre, enklave su etnički čiste samo ako se uzme veoma uska definicija eklava.

Mnogo je korisnije da se u obzir uzme širi geografski kontekst u kome se one nalaze. Čak je i Kosovska Mitrovica severno od Ibra, odnosno, najveća srpska enklava, sredina gde žive i Albanci u Bosanskoj mahali, kao i u nekoliko naselja i sela severno od grada. I srpska sela, recimo na istoku Kosova su monoetnička, ali su ipak okružena albanskim.

Enklave su Srbi podržavali, a Zapad ih je ignorisao. Ono što je potrebno svim stanovnicima Kosova je mogućnost da se podvojenost prevaziđe na osnovama koje će postati temelj budućnosti. Tu bi vodeću ulogu trebalo da preuzme Evropska unija.

Kao vodeći spoljašnji akter na Kosovu posle određivanja statusa, Evropska unija bi trebalo da oformi *zone ljudske bezbednosti* koje bi obuhvatale srpsko i albansko stanovništvo. U njima bi trebalo da ponudi novi model za suživot, tako što bi obezbedila uslove za razvoj, vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava. *Evropske zone ljudske bezbednosti* bi morale da obezbede zaštitu Srbima u delikatnom prelaznom periodu Unmika na EU. Bez oslonca na Beograd, kosovski Srbi bi bili ohrabreni da vide na koji najbolji način mogu da se prilagode i prihvate "novo" Kosovo, i, što je najvažnije, enklave bi trebalo pretvoriti u zone poverenja, a ne zone podvajanja dve zajednice, što bi uklonilo pretnje stabilnosti Kosova. Pošto bi one predstavljale evropski prostor, *zone* bi takođe uklonile strah Albanaca od podele Kosova. Nije nezamislivo da bi zone ljudske bezbednosti mogle da postanu model za razvoj i stabilnost ne samo na Kosovu već i u samoj Srbiji. Treba samo pogledati Brčko u susednoj Bosni i Hercegovini, koje je multietničko, a ima i najveće plate u državi.

U krajnjoj liniji, *Evropske zone ljudske bezbednosti* bi u centar pažnje stavile čovečnost, a ne etnicitet. Evropska unija kao nadzornik finalnog rešenja statusa Kosova na sebe preuzima odgovornost da to rešenje bude funkcionalno i prihvatljivo za sve. Međutim, osnova njenog angažmana mora da izbegne logiku sakralizacije etniciteta i razlika putem teritorijalizacije manjinskih prava. Ispada da je ta logika koja je deo Ahtisarijevog predloga veći problem od neizvesnosti koja se tiče glasanja u Savetu bezbednosti.

Br. 105-106, mart-april 2007.

Kroz odžak u Evropu

Teofil Pančić

Gledam kroz prozor kako se u smiraj dana vraćaju podnapiti izletnici sa Fruške i ostalih gora, neumorni udarnici još jednog prvomajskog uranka. Oni verovatno znaju šta proslavljaju, ali tu tajnu dobro kriju od nas ostalih. A baš su jednog Prvog maja, tačno pre tri godine, gotovo sve zemlje srednjoistočne Evrope - uključujući i našu ne tako davnu federalnu partnerku Republiku Sloveniju, te susednu Mađarsku – postale punopravne članice Evropske unije. U međuvremenu, pridružile su im se Rumunija i Bugarska, naši donedavni "siromašni rođaci", decenijama dežurna panaceja za sve naše komplekse niže, više i (o)srednje vrednosti. Takođe u međuvremenu, takođe prvog maja, ali prošle godine, EU je prekinula pregovore o asocijaciji sa Srbijom, i savršeno je neizvesno kada će ih i hoće li ih uopšte obnoviti. Zapravo, može i ovako: to je *savršeno izvesno*, biće to tačno onda kada Srbija ispuni svoje obaveze prema Hagu, tj. "međunarodnoj zajednici". A kada će to biti? E, to je ono što je vaistinu *savršeno neizvesno!* Ili je možda izvesno, ali u onom ne baš dobrom smislu...

Kao da se i sami osvrću na ove godišnjice, eminentni pripadnici tužne nam "političke klase" i sami su, baš na kraju prvomajskog praznovanja, prokomentarisali trenutno stanje i izgled srpske "evropriče". Tako je Aleksandar Vučić izvoleo primetiti – s karakteristično očaravajućom pronicljivošću – kako je ta Evropa, bre, naša dušmanka, i kako nam ona u kooperaciji sa prekookeanskim kaubojima "otima Kosovo", i da zato s njom ne treba imati ništa, jer nama je važno Kosovo, a ne tamo nekakva Jevropa, daleko joj lepa kuća. Karikiram? Nažalost, ne. Ali dobro, to su "ružni, prljavi i zli" radikali, zar se od njih moglo očekivati nešto dobro?! Važno je šta kažu prvaci našeg dičnog "demokratskog bloka"...

Evo, na primer, Miloš Aligrudić: kršni politički delija, dika naša, *demokratski strančanin Srbije*, jedan od najbližih saradnika čoveka koji je bio, jeste, a najverovatnije će i biti predsednik Vlade Srbije. Taj i takav Aligrudić, dakle, veli da je Srbija ispunila gotovo sve – a svakako sve bitne – uslove za pristup Evropskoj uniji, a ono što je preostalo jeste tek par nevažnih sitnica, sitničica, trica i kućina, takoreći. Ovo je veoma zanimljivo gledište, dostojno multidisciplinarnog proučavanja u izolovanim uslovima. Utoliko pre što će Aligrudić, valjda slikovitosti radi, dometnuti i to da Srbija glede standar(a)da za evrointegracije objektivno stoji mnogo bolje od... pogodite koga? Rumunije i Bugarske, dakako. Pa, kako to onda, ljudi božiji, da su ove dve zemlje u EU, a Srbija miljama daleko i od neke sporedne kapije Brisela?! Za to postoje samo dva iole racionalna i konsekvantna opcionalna odgovora: 1. *svi nas bre mrzu što smo 'vaki lepi, pametni i napredni*. Ovaj odgovor je opšteomiljen, ali bojim se da je u potpunosti istrošen tokom devedesetih. Što, doduše, ne umanjuje njegovo *omamljujuće dejstvo*; 2. *Aligrudić glupeta luposti*. Ova potonja opcija nije mnogo prijatna, obaška i zvuči uvredljivo, ali pošto joj je opcija 1 jedina dosledna alternativa, bojim se da neće moći da bude odbačena bez fatalnog ogrešenja o činjenice.

Ako uporedimo ove dve izjave, lako ćemo uočiti da ona Vučićeva odskače utoliko što nije lišena nekog perverzno "poštenja". Mahnita smuti-pa-prospi ideologija "srpskog radikalizma" inkompatibilna je sa bilo čime što oličava Evropska unija, i otuda se radikali nikada nisu mnogo femkali i prenemagali gledajući svog "evrofilstva", nego su čak i u svojoj kratkoj i površnoj tobože "postšešeljevskoj" fazi – tokom koje se nekoliko naših znamenitih "politanalitičara" platonski zaljubilo u njih, pa nikako da se odljube, dopao im se taj osećaj – mrsili kroz zube da možemo i u tu Evropu ako se baš mora, će se *žrtvujemo*, ali samo ako može da se uniđe onako kako mi 'očemo. Valjda kroz odžak, đavo će ga znati. No, ako se tako ne može – a ne može – ondak utoliko bolje, ionako nismo ni hteli ulaziti, Bog s tobom, domaćine...

Na drugoj strani, Aligrudićev verbalni ispad karakterističan je izdanak *deesesovanja*: kako ne reći ništa, ali tako da to zvuči kao nešto (barem onima koji slabo razaznaju zvukove). U neku ruku – u mnoge ruke! – ovaj je "aligrudizam" mnogo opasniji i potencijalno kobniji od "vučićizama", zato što je namenjen daljem, zapravo beskonačnom sejanju i održavanju iluzija o sebi i drugima, o svom pravom mestu u "evrokosmosu". To je rezonovanje i ponašanje tipično za naše "narodnjake", ali nije baš strano ni izvesnom soju "tadićevaca": voditi deklarativno "proevropsku", a stvarno nacionalističko-izolacionističku politiku, pa se posle sve čuditi i vajkati "zašto nam se sve ovo dešava", kad smo mi, časna reč, Evropljani sa dna kace... U suštini, tu zapravo i nema neke jasnije ideje i predstave šta je uopšte ta Evropska unija i kako se – zadovoljavanjem kojih sve kriterijuma –

postaje njenim članom, pa otuda nije uopšte tako teško bupnuti (i "ostati živ"), kako pretužna Srbija "samo što nije" uz fanfare umarširala u Brisel. Stvarnost je, naravno, sasvim drugačija: i Hrvatsku čeka još mnogo prepreka do EU, a ona je u tom procesu odmakla (samo)zaglavljenoj Srbiji za nekoliko krupnih, možda suštinski važnih koraka.

Sva sreća pa ćemo početkom maja možda ipak dobiti novu, "demokratsku vladu", pa će onda sve biti lakše. Tako bi trebalo da bude, čak i rezultati januarskih izbora – seća li ih se iko?! - bar donekle idu tome u prilog, ali... U *realnoj* Srbiji A. D. 2007. stvari su mnogo komplikovanije. Nikakva *evroidila* nije na pomolu, naprotiv, ćeraćemo se još, sa Evropom, Svetom i Kosmosom, oko Kosova, Mladića i ko zna čega još. Između Srbije i Evrope uvek se, avaj, ispreči neko *Ali*; ovaj put, ono se slučajno zove Ali-grudić...

Br. 105-106, mart-april 2007.

Ruska karta

Vojislava Vignjević

Paralisan politički život, prema deceniju i po razrađivanoj i primenivanoj gazimestanskoj ideološkoj matrici, više je nego reći dokaz restauracije Miloševićevog režima koju tako temeljno sprovodi aktuelna vlast. Bez nove vlade (do kraja aprila kada pišemo ovaj tekst), bez predsednika parlamenta, bez Ustavnog suda, sa budžetom koji je protivno zakonu oktroisao odlazeći (tehnički) Koštuničin kabinet i jednogodišnjim prekidom pregovora sa EU, ali zato sa Kosovom kao "delom teritorije" države koja nad istim nema nikakve ingerencije a koje će biti "odbranjeno" uprkos svetskim moćnicima i njihovim pokušajima da ga otmu. Tako se najskuplja srpska reč ponovo raubuje mitologizacijom i instrumentalizacijom od strane političke elite kojoj zapravo nije stalo do priključivanja Evropskoj uniji – i oni koji su deklarativno za ovaj proces, poput predsednika Srbije i Demokratske stranke Borisa Tadića, kohabitiraju sa protivnicima evropeizacije zemlje, premijerom i predsednikom Demokratske stranke Srbije Vojislavom Koštunicom.

Taj začaran kosovski krug potisnuo je i sva druga pitanja od vitalne važnosti za frustriranu državu bez definisanih granica ali sa definisanim modelom "vezivanja" Kosova gvozdenim zagrljajem kakvim se pokušalo, uz ratove, zadržavanje bivših jugoslovenskih republika pod srpskom dominacijom u ne tako davnoj prošlosti. Iako su istorija i sam život pokazali koliko je taj projekat

neizvodljiv, opet se, za poslednji čin definitivne disolucije Jugoslavije koja je i počela sa Kosovom, to isto Kosovo koristi za manipulacije za domaću upotrebu, njegovom neraskidivom istorijsko-religijskom vezom sa Srbijom. Glavni adut ove u osnovi garašaninovsko-memorandumske strategije i hazarderske političke igre jeste ruska karta. Nakon što je po ko zna koji put izneo mantru da je "prvi državni i nacionalni interes Srbije da propadne Ahtisarijev plan", pa potom i slavodobitnički "otkrio" kako je Ahtisarijev predlog o statusu Kosova "oboren" u Savetu bezbednosti UN, Vojislav Koštunica samo što nije najavio i ruski veto po istom pitanju, i pre same Rusije koja ga (još) nije decidirano precizirala. To bi dalje trebalo da znači da će se oko Kosova sukobiti SAD i Rusija. Ništa novo – raskol među svetskim silama kao i među zemljama Evropske unije svojevremeno je priželjkivao i najavljivao Miloševićev režim prognozirajući i raspad NATO pakta zbog intervencije 1999. godine.

Prema procenama upućenih posmatrača u srpsko-kosovska zbivanja, SAD i Rusija će voditi razgovore daleko od očiju javnosti kako bi se našlo rešenje za usvajanje nove rezolucije Saveta bezbednosti o Kosovu koja će biti zasnovana na predlogu Martija Ahtisarija. Ruska diplomatija se za sada protivi usvajanju nove rezolucije uz argumentaciju da postojeća (Rezolucija 1244) nije do kraja sprovedena i da tek kad se iscrpe njene mogućnosti treba preći na pripremu nove rezolucije. Zbog toga je Rusija insistirala na misiji SB koja bi utvrdila činjenično stanje na terenu. Ovakva diplomatija Rusije tumači se prvenstveno kao odlaganje rešenja i kupovina vremena. Međutim, konfrontacija Moskve, kako se procenjuje u diplomatskim krugovima, neće otići i do ozbiljnog suprotstavljanja EU i SAD.

Nakon što je prihvaćen predlog Rusije o slanju misije Saveta bezbednosti na Kosovo, postaje sve izvesnije da je to maksimum koji je Rusija postigla u ovom trenutku te da do ulaganja veta, uprkos očekivanjima Srbije, neće doći. Moskovski dnevnik "Komersant" piše da "mediji koji su pod kontrolom Vojislava Koštunice ubeđuju Srbe da je pitanje sa ruskim vetom faktički rešeno i da Rusija neće dozvoliti da se Kosovo odvoji": Ta propaganda namerno zaobilazi realnost koja se sastoji u tome da je Kosovo u suštini za Srbiju odavno izgubljeno. I danas nije reč o tome da se očuva Kosovo pod kontrolom Beograda, već da se nađe formula koja će omogućiti da se izbegne destabilizacija i sačuva obraz svima, i međunarodnoj zajednici i Srbiji, piše "Komersant". S druge strane, diplomate u UN najavljuju da će tekst rezolucije o Kosovu biti formulisan tako da ne dođe do preglasavanja u Savetu bezbednosti.

Potpuno je jasno da je ocena premijera Srbije da je Srbija "snažnim argumentima oborila plan Martija Ahtisarija u Savetu bezbednosti UN" nerealna. Problem srpske elite i jeste što ne prihvata realnost pa je tako dovodeći u pitanje Ahtisarijevu kompetentnost unapred "presudila" da će ga zameniti neko

"podobniji". Vrlo jasno je na tu temu poručeno Beogradu da Zapad neće podržati nove pregovore ili novog međunarodnog predstavnika. Sednica Saveta bezbednosti kojom je počela zvanična rasprava o statusu Kosova, ocenjena je kao uspešan korak, a sve članice SB će se složiti oko Ahtisarijevog predloga, s obzirom da je to najbolja ponuda i najbolje rešenje za sve ljude u regionu. Ovako glasi ocena posmatrača u UN koja je dijametralno suprotna navedenoj Koštuničinoj proceni. Premijer Kosova Agim Čeku u suprotnom ne bi izrazio zadovoljstvo što je Ahtisarijev plan dobio podršku većine članova SB, pohvalivši i stav Kine koja je ovo pitanje videla kao evropsko i najavila da će podržati stav EU o tome.

Navedimo za kraj dva karakteristična stava koja dolaze iz Evrope. Prvi je izneo Džef Hun, ministar za Evropu u Vladi Velike Britanije: "Događaji iz 1999. godine – kontinuirana represija Miloševićevog režima i sistematski pokušaji da se kosovski Albanci isteraju sa Kosova – stvorili su novu političku realnost. To je značilo da je povratak na vladavinu Beograda malo verovatno rešenje. Ekonomski i politički razvoj Kosova i dalje blokira neizvesnost u pogledu njegovog statusa. Pronalaženje održivog rešenja važno je ne samo za budućnost Kosova, već i za ceo region. Ahtisarijev predlog predstavlja odraz pregovora i detaljnih rasprava vođenih tokom više od godinu dana i uspostavlja ravnotežu između izlaza u susret težnjama većine na Kosovu i obezbeđivanja dalekosežnih garancija za zaštitu prava nealbanske zajednice, posebno kosovskih Srba. Vlada Kosova mora da prihvati kontinuiran i sveobuhvatni međunarodni nadzor, a srpska vlada mora da prihvati gubitak Kosova".

Drugi je ocena Joške Fišera, nekadašnjeg ministra inostranih poslova Nemačke: Sudbina Kosova prepletena je sa sudbinom EU. Snažno i strabilno Kosovo zahtevaće snažnu i ujedinjenu Evropu. Ako je EU podeljena povodom pitanja koje leži u njenom geografskom srcu – i u srcu njenih interesa – njen kredibilitet kao spoljnopolitičkog činioca u pitanjima van njenih granica dramatično će se umanjiti. A samo ujedinjena Evropa može Rusiju priključiti harmonizovanoj politici prema Balkanu... Reintegracija Kosova u Srbiju nije izvodljiva, Nakon okončanja sukoba u junu 1999, Srbija nije imala nikakvu vlast nad Kosovom. Pod administracijom UN stvorene su legitimne kosovarske institucije za vođenje domaćih poslova. Uz postojanje ovakvih institucija, narod Kosova očekuje veću samoupravu. Nažalost, beogradska vizija Kosova koje se vraća pod srpsku vlast ignoriše ove realnosti. Srbija, ustvari, nema izvodljivu strategiju za integraciju dva miliona ljudi na Kosovu u srpske političke institucije i javni život.

Oba stava više nego jasno odražavaju realnost. U Srbiji, međutim, to niko nije spreman da prihvati. I moguće je da u tom grmu i leži zec kad je reč o formiranju nove vlade – ko će kao premijer prihvatiti kosovsku realnost – i Tadić i

Koštica su na istoj liniji tzv. teritorijalnog integriteta Srbije i neotuđivog prava na 15 odsto te teritorije (Kosova). Glas razuma i realnosti može se očekivati jedino od stranaka koje su u koaliciji sa LDP Čedomira Jovanovića ušle u parlament. Pod uslovom naravno da se on konstituiše, odnosno da ne dođe do novih izbora.

Br. 105-106, mart-april 2007.

Strateški pristup u odnosu na Srbe na Kosovu

Nenad Ilić

Kosovska mitska retorika, svakako predstavlja *Pijemont* srpskog nacionalnog organicizma. Njom su se služile sve političke elite XX veka u Srbiji, naročito od 1913. godine, dok je vrhunac postignut od 1965. pa do 1999. godine. Ključni trenuci za to su, svakako, pad Rankovića, i kasnije etabliranje nacionalne elite i autoriteta Slobodana Miloševića. Nacionalno orjentisana elita, je dirigovano uzdizala mitsku pojavu Kosovskog boja, kneza Lazara, Miloša Obilića i Vuka Brankovića. Samim tim, stvorena je percepcija nacionalne posebnosti, pre svega Srba kao nebeskog naroda, i kroz nacionalnu organsku tematiku elite i novoelite – pravo na konačnu odbranu srpskih "dotada zanemarenih" interesa. Pri tom je ključno, "konačno" teritorijalno definisanje u zaslugu "otečestva", a protivnicima lepljenje etiketa – svetskih zaverenika protiv Srba, ili nacionalnih izdajica.

Takođe, ista elita je odigrala i ključnu ulogu u kreiranju javnog mnjenja o Kosovu. Kosovski problem je tako predstavljao, a i danas predstavlja, najbolji izvor za etabliranje istih (uz ostale privilegije), kao i njihovih naslednika. Tako je, na pojedinim kreatorima da podnesu odgovornost, kao i na analitičarima i medijskim urednicima koji su branili "svoje ja" (neki svesno, a neki mehanički).

Ušavši u višestranački period, Srbija je samopostavila rešenja nacionalnog pitanja (čiji je *Pijemont* Kosovo) na prostoru bivše SFRJ, paralelno opredeljujući se između NATO i Moskve, odnosno konstitucionalne građanske države i korporativne narodnjačke države. Tako smo svemu ovom prisustvovali u latinoameričkoj dinamici i populizmu.

I za vreme Koštunićine vlade, pritisnuti odbranom Kosova i mitskim paradigmatama, nastavljamo put kosovske epopeje. Politički vrh Srbije je još od marta 2005. godine znao da Ahtisari sprema varijantu uslovne nezavisnosti. Ali, ne uzimajući u obzir činjenicu, da se Srbija nalazi u evropskoj ekonomskoj i bezbednosnoj zoni, naš politički vrh se posle nekoliko "zapadnih avantura",

oslonio na činjenicu, da će Rusija najdoslednije štititi interese Republike Srbije na Kosovu.

Zašto Rusija jedina brani univerzalnost kosovskog pitanja? Pa, zato što tim učvršćuje svoj globalni položaj, pre svega u "anglosaksonsko-ruskoj retorici", oko bitnih bezbednosnih i energetske kota. *Pijemont* takvih odnosa bi trebalo da bude pitanje Irana.

Takođe, Ruski principijelni stav o univerzalnosti kosovskog pitanja je ujedno i karika u konceptu višepolarnog odlučivanja, u odnosu na anglosaksonsku dominaciju.

Inače, u takvom rasporedu odnosa oslanjati se samo na rusku doslednost, predstavlja u startu gubitak srpskih dugoročnih interesa. Jer, i sama Rusija će dosledno štititi interese Srbije, samo ako je to u njenom interesu, a takođe bi to moglo podrazumevati i neulazak Srbije u NATO.

U celoj ovoj kombinatorici, politika korekcije granica je potajna ideja srpske elite. Svakako, ovo pitanje se samo analitički opipava, jer je u ovom trenutku kontraproduktivno u sadašnjim pregovorima.

Ključan je stav EU prema kosovskom pitanju, jer u tom smislu zvanični Beograd preispituje čak i interes članstva u EU, definišući u određenim krugovima i model nekakve liberalne neutralnosti u odnosu na EU i NATO. Svakako, postavlja se pitanje da li Srbija danas ima kapacitet, da više liči na nekakav Hong Kong ili na Pjongjang? A neutralnost Norveške ili Švajcarske u civilizacijskom smislu, su svakako, samo misaone imenice za ovakvu nam Srbiju. U tom smislu, treba posmatrati stav određenih krugova u Srbiji, kojima kao kandidat za premijera smeta Božidar Đelić, ili sadašnji načelnik generalštaba Vojske Srbije Zdravko Ponoš. Da li je Ahtisarijevska pretnja – Kosovo ili Evropa, izgovor etabliраним snagama da se pod maskom neutralnosti dođe do potpunog vzdizanja konzervativnih snaga (okrenutih Moskvi)? Srbiji je upravo zbog kosovskog ćorsokaka, danas najpotrebnija EU sa njenim evropskim vrednostima.

Kosovo je duhovna vrednost Srbije, ali je ispod dostojanstva zloupotrebljavati kosovski mit, zarad uskih interesa – sprovođenjem paternalizma, poltronizma i partijske države u okviru srpskog društva.

U tom smislu je potreban nov vrednosni i strateški pristup srpske politike na Kosovu. Potrebno je, pametno i distancirano, uvažiti globalne interese, i anglosaksonskog, i ruskog uticaja u Srbiji, ali je ključno, uvažavanjem savremenih vrednosti čovečanstva, izaći iz stega zatvorenog koncepta organicističke Srbije, i ostvariti dugoročnu otvorenost i saradnju, prema susedima u regionu, kao i dominantnu funkcionalnu orijentaciju prema modernim vrednostima i dostignućima EU, pre svega Centralne Evrope.

U svom govoru, marta ove godine, generalni sekretar Ujedinjenih nacija Ban Ki Mun, je istakao da su tri faktora razlog slabijeg povratka Srba na Kosovo: 1) ekonomija, 2) nerešen status Kosova i 3) bezbednost (nije više prvi faktor za povratak, ali KFOR treba da održi visok nivo bezbednosti Srba južno od Ibra, pre svega u enklavama).

Srbima južno od Ibra je potrebna i politička alternativa u komunikaciji sa međunarodnom zajednicom i Albancima, u obliku Srpske narodne skupštine (SNS), koja je trebala već da se konstituiše u Gračanici. Pri tome, u međusobnoj komunikaciji Srba i Albanaca oslonac za saradnju i regionalnu stabilnost, svakako nije reinkarnacija Miloševićeve politike, niti nacionalistička dimenzija raspuštene OVK. Neophodan je i ulazak Srba u kosovske institucije, ali pre svega stalna komunikacija, i nadajmo se, istorijski dogovori Srba i Albanaca (po vrednosnim, tehničkim i statusnim pitanjima).

Glavni garant u srpsko-albanskom dijalogu trebala bi da bude EU, predvođena Nemačkom. Nikada za takvo nešto nije kasno, jer ne postoji, bolja alternativa za dugoročno rešenje. Osnova za pregovore leži u Ahtisarijevom planu, govoru Generalnog sekretara UN Ban Ki Muna, izveštaju Kaj Eidea (eventualno i posebne komisije Saveta bezbednosti).

Uzimajući u obzir činjenicu, da je opcija priznavanja nezavisnosti Kosova od strane Beograda, uz korekciju granice na Severu Kosova, kontraproduktivna i za Beograd i za Prištinu, a pre svega za zemlje u regionu – kao varijante kompromisne korekcije Ahtisarijevog plana oko statusa, ostaju mogućnosti koje u prvi plan stavljaju položaj srpskog stanovništva na Kosovu:

1) Prihvatanje koncepta nadgledane nezavisnosti, s tim što bi se puna nezavisnost Kosova u Savetu bezbednosti UN, postigla pristupanjem Kosova EU. Srbi na Kosovu bi dobili status konstitutivnog naroda, i sa 20 garantovanih mesta u Skupštini Kosova, bi većinskom odlukom svoje poslaničke grupe branili vitalne interese Srba na Kosovu. Zbog sporog procesa povratka, trebalo bi formirati posebne zone održivog povratka (sa posebnim fiskalnim i statusnim režimom, pod upravom EU), na primer, u području Osojana, Belog Polja, Priluzja, Sredske, Letničke župe. S obzirom na uspeh povratka, ovakve posebne zone održivog povratka, bi kasnije mogle prerasti u posebne opštine, ili bi se pripojile već ustanovljenim srpskim opštinama.

2) U slučaju da Albanci ne podrže konstitutivnost Srba na Kosovu, rezervna varijanta bi bila - formiranje posebnog kulturnog entiteta na Kosovu, koji bi obuhvatao sve srpske opštine, utvrđene zone oko spomenika srpske kulture, kasnije i uspešne zone održivog povratka. Kulturni entitet, bi imao svoje vitalne nadležnosti, a većinskim glasanjem srpskih poslanika u Skupštini Kosova branio bi svoju kulturnu autonomnost.

Isto tako, Priština bi trebala da postane otvoren grad, tj. da Srbi budu zastupljeni po odredjenom ključu u gradskim i kosovskim institucijama.

Takođe, ostaje kao humano-civilizacijski problem u Srbiji, pitanje kolektivnih izbegličkih centara, a pre svega, pitanje izbeglih Srba sa Kosova (onih koji nisu integrisani u srpsko društvo i ne mogu da se vrate svojim kućama).

Br. 105-106, mart-april 2007.

Istorija zaustavljena u jednom danu

Nikola Samardžić

Koristeći prazan prostor međuvlašća, simboličnim ili simuliranim ponavljanjem 12. marta, u gotovo svakodnevnim incidentima, nomenklatura postepeno radikalizuje javni diskurs i sužava medijske slobode. Preteće poruke reformističkoj i reformskoj opoziciji postaju nedvosmislene. Nakon izbora čiji ishod još uvek nije otelotvorila u novoj vladi, nomenklatura tone u šizofreniju prividne nadmoći i dugoročnog istorijskog poraza politike koja je čini usamljenom i u evropskom kontekstu i u samom regionu. Dvotrećinska antiliberalna većina koja je donela prevagu radikalno-narodnjačke politike, verovatno je izraz sumornog kontinuiteta u svemu osujećenih sektora društva. Pre svega, u nemoći ostvarenja kolektivističkih težnji koje savremena civilizacija čini sve manje smislenim. Evropeizirane zajednice postepeno opkoljavaju Srbiju u celini. Evropsku ideju usvojio je ne samo onaj deo njenog društva koji uspehe reformi i evropeizacije smatra sopstvenim ostvarenjem, nego i svi koji njene vrednosti manje svesno smeštaju u važne sadržaje svoje svakodnevice. Umesto za krupna državna pitanja koja je nomenklatura nametala od početaka jugoslovenske krize i dezintegracije koja se bliži svršetku, društveni prioriteti su nedvosmisleno vezani za osnove biološkog trajanja. Stvarne potrebe su, međutim, još jednom supstituisane pseudomoralnim imperativima naduvanim u kolektivističkoj histeriji nadziranih medija.

Zloćudna spirala koja je uvezala kosovski i ruski mit ponovo je, i namenski, obuhvatila srpsku politiku. Ukoliko se istorija zaista ponavlja samo kao farsa, kosovski mit je ovoga puta nametnut kao zaboravljena mantra kojom nomenklatura prikriva tekuće i predstojeće zloupotrebe u privatizaciji koju je razumela kao poslednju veliku pljačku. Ruskim mitom je ukazala na novo, sve jasnije usmerenje u spoljnoj politici kojim odustaje od regionalne politike i puta evropskih i atlantskih integracija. U stvarnosti u kojoj Rusija, niti bilo koji od

njenih satelita, nije sused Srbije, njen međunarodni uticaj ipak je ograničen, a ugled sve očiglednije sporan. Naizgled iracionalna i izvorno izolacionistička politika otkrila je, nimalo slučajno, potrebu zvanične Srbije da se najviše bavi sama sobom. Ali i u tom smislu ona nailazi na teškoće koje nastoji da savlada manipulacijama, katkad i nasiljem, kojima odražava svoju sklonost na povratak svojoj nedavnoj autoritarnoj prošlosti.

Nespretni slogan, da cela Afrika strahuje od Ahtisarijevog plana, verovatno otkriva rešenost Beograda da ljudska prava na Kosovu i pravednost zemaljskog poretka zastupa osloncem na autoritarne i totalitarne sisteme koji počivaju na poricanju individualizma kao osnovne odlike ljudske prirode i najuspešnijeg od svih do danas smišljenih političkih načela. Suštinski profil pravosuđa i opšteg sistema bezbednosti u Srbiji se, već nekoliko godina, iscrtava u organizovanoj opstrukciji procesa vezanog za ubistvo premijera Zorana Đinđića. Od same istrage i pisanja optužnice, u nedovoljno osvetljenom tunelu iz koga na svetlost dana nisu izašli i, u međuvremenu amnestirani, nalogodavci. I nije nikakva olakšavajuća okolnost u pritiscima ondašnjih zapadnih diplomata koji su, zbunjeni, potkupljeni ili korumpirani, smatrali da istragom i procesuiranjem saradnika danas aktuelnog premijera ne bi trebalo ugrožavati piramidu vlasti koja se, u iskrivljenoj optici koju samom svojom prirodom nameće politička Srbija, pogrešno, gotovo sarkastično smatrala demokratskom. Vremenom su branioци ubica, advokati mafije, uz horsku podršku njima bliskih medija, podmetali različite reinterpretacije događaja. Da je premijer, navodno, ubio samoga sebe politikom koja se odvojila od volje i interesa nomenklature. Ili da je, najavom povratka na tu politiku, izazvao na sebe gnev zapadnih sila. Jednu od suštinskih ličnosti procesa, bivšeg sudiju Marka Kljajevića, koji se povukao nakon brutalnih pritisaka i utamničenja svoga brata, koji je u istražnom pritvoru zatim proveo gotovo godinu dana, mediji su u odlučnom trenutku denuncirali ukazujući na njegovo ponašanje tokom procesa u kome brani svoga brata, za koje je ionako oštro kažnjen, kako bi njegovom ličnom diskreditacijom osporili čitav proces koji je vodio nadahnut brižnim pijetetom prema ubijenom premijeru, smatrajući ga ličnošću koju istorija svoga vremena nije zaslužila. Pravosuđe je ostalo nemo i nakon ukazivanja advokata oštećenih, Srđe Popovića i Rajka Danilovića da proces ulazi u suštinsku fazu tek utvrđivanjem krivice neposrednih izvršilaca.

Obelodanjena su i prva svedočanstva o pritiscima tajkuna na medije, upravo u nedelji nakon pokušaja ubistva novinara Dejana Anastasijevića i njegove porodice. Taj incident otvorio je niz strepnji i nedoumica. Ustvari se Anastasijević našao u obručju još jednog od krugova koji se u Srbiji lako zatvaraju. Kad nije u stanju da ubija, nomenklatura kupuje, pritiska, ucenjuje. Logika njenih interesa je

razvijena i razgranata u toj meri da sama njena analiza počinje da prevazilazi meru dobrog ukusa.

U takvoj vrsti manipulacije osnovnom političkom i moralnom antropologijom, večita oligarhija koja vlada Srbijom je nenadmašna. Smirivanje alternativa obuhvatilo je i levi liberalni nevladin sektor koji se jednim svojim delom otvoreno stavio u službu zvanične politike. Ili, najmanje, relativizacije nastojanja da se samo u jednom danu, toga kobnog 12. marta, zaustavi čitava istorija demokratske tranzicije i evropske Srbije. I u tom smislu je preuzet model putinovske autokratije koja je obuhvatila bogatu i raznorodnu unutrašnju političku strukturu Rusije. Vlast u Beogradu je samo traljava kopija vrha u Kremlju kojim dominiraju aparatčici, kagebeovci i oligarsi, koje idejnim sadržajima podržavaju ličnosti koje su pripadale, ili bi se tako činilo, liberalnoj ineligenciji i alternativnoj kulturi. Najznačajniji od njih, Gleb Pavlovski bio je disident progonjen u sovjetsko vreme zbog svojih reformističkih stavova; Marat Gelman, uspešan moskovski kolekcionar i galerista; Sergej Markov, intelektualac priznat i van granica Rusije. Pavlovski je radio u Sorosovom Institutu za otvoreno društvo, Markov u moskovskoj kancelariji Karnegijeve zadužbine za međunarodni mir, Gelman je bio omiljeni izvor obaveštenja zapadnih novinara, itd. Tranzicija, naročito ona usporena i nedovoljno uspešna, koja se ne zasniva na jasnom i opštem političkom dogovoru, ona koja otvara društvenu i svojinsku provaliju između sopstvenih žrtvi i tajkuna kao sopstvenih predatora, guta cele ličnosti i njihova uverenja obavijajući ih primamljivom raskoši bogatstva i uticaja.

Tek predstoje ozbiljna istraživanja koja bi trebalo da ponude objašnjenja posrtanja Srbije na njenom putu integracija i reformi. Obnova kosovskog mita ukazuje na kontinuitet zloupotreba moćnih etničkih emocija i identiteta. Posezanje za ruskim mitom na kontinuitet komunističke prošlosti, upravo u trenutku kad putinovska autoritarna vladavina dostiže vrhunce u kršenju ljudskih sloboda i prava, dok u spoljnoj politici pokušava da ponovo koristi hladnoratovku retoriku oponašajući samosvojstvenost nekadašnje velike sile. Politički problemi postkomunističke Srbije gotovo su istovetni posrtanju neuspešnih tranzicionih zajednica koje su ostale da tavoru na obodima Evropske unije i bivše sovjetske imperije. Nacionalizam je jedno od sredstava očuvanja nomenklatura, koje se vremenom podmlađuju i šire svoju socijalnu osnovicu i autoritarne politike. Nacionalizam se ispostavio kompatibilnim sa autoritarnim matricama tradicionalnog društva, nereformisanog i iznova paganizovanog istočno-pravoslavnog hrišćanstva, komunističke države i totalitarnog kolektivizma. U istom smislu nomenklaturi se ponekad ispostavlja kao najpreča potreba, gotovo prema obrascu nekadašnjih čistki, da se obračuna upravo s liberalnim elementima prethodne komunističke elite. Upravo zahvaljujući složenosti procesa koji su do

nje doveli, analiza tekuće diferencijacije u srpskoj politici, na nacionaliste i na one koji to nisu, nametnula je preterano pojednostavljevanje prošlosti koja je obuhvatila više od pola proteklog stoleća, ali je dobro poslužila nacionalnoj homogenizaciji u trenucima kad se za njom ponovo osećetila neposredna potreba. Takođe se moglo predvideti da će tekući talas nacionalizma, nakon iskustva i trauma etničkih ratova, dobiti sadržaj antizapadnog populizma kao izvora izolacionizma. Upravo u stvarnosti u kojoj je upravljački sloj u Srbiji, nemoćan da ponovo proizvede nasilje van svojih granica, osim na severu Kosova, poveo krstaški rat protiv liberalne, proevropske političke opozicije. Istovetni smisao dobilo je, s konkretnim ljudskim žrtvama, iscrtavanje "zelene transferzale" kao konkretnog policijskog pritiska na bošnjačku zajednicu u Sandžaku. Otvaranje novog kriznog žarišta podsetilo je, između ostalog, na neobične i opasne događaje koji su se tamo odvijali nakon inauguracije "oca nacije" za predsednika treće, "krnje" Jugoslavije. I nisu slučajno, upravo za njega lično, vezani najistaknutiji propovednici teorija o balkanskom islamskom fundamentalizmu, koji je isključivo deo stvarnosti smišljene propagandističke paranoje.

Br. 105-106, mart-april 2007.

Domest međunarodne pravde

Sonja Biserko

Vraćanje kosovskog pitanja na dnevni red međunarodne zajednice poslednja je faza raspada Jugoslavije. Paralelno sa naporima međunarodne zajednice da "upravlja" jugoslovenskom krizom došlo je do stvaranja novih međunarodnih mehanizama za rešavanje takvih i sličnih kriza. Jedan od njih je svakako i Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal) koji je ubrzao stvaranje Međunarodnog krivičnog suda, kao instrumenta za uspostavljanje pravde. Ideja o takvoj međunarodnoj instituciji potiče još od Nirnberških procesa, odnosno teškog nasleđa Drugog svetskog rata. Podeljenost sveta na dva ideološka bloka, onemogućila je sprovođenje Povelje Ujedinjenih nacija i njenih principa. Nestankom bipolarnosti, svet je postao mnogo složeniji i komplikovaniji, a sprovođenje međunarodne pravde opterećeno je još uvek nestabilnim odnosima između starih i novonastalih sila. U tom svetlu treba procenjivati i domete Tribunala. Činjenica da su se u svetu desila četiri genocida u poslednjih 15 godina (BiH, Ruanda, Darfur i Čečenija), svedoči o ograničenjima preventivnih mehanizama međunarodne zajednice.

Kada je reč o Srbiji, suđenje Slobodanu Miloševiću bilo je proces od istorijske važnosti; njegov tok će se analizirati i izvodice se različiti zaključci u narednih nekoliko decenija. U regionu, posebno u Srbiji, odnos prema tom suđenju biće pravi test zrelosti i sposobnosti da se uči na vlastitim greškama i zabludama. Srbija se neće samodefinisati na adekvatan način sve dok se ne odredi prema nedavnoj prošlosti, pa prema tome, i u odnosu na ono što se dešavalo pred Haškim tribunalom. To je, dakako, samo deo onog što se mora uraditi, ali taj deo je itekako važna karika u rekonstruisanju cele slike, odnosno konteksta bez koga, čini se, ne može biti ni razumevanja za pojavu Slobodana Miloševića. Suđenje Miloševiću ostaće tema otvorena i narednim generacijama. Važno je, međutim, da se interpretacije oslone na činjenice koje su nesporne, koje su dokazane pred Haškim sudom, kao što je, na primer, Srebrenica.

Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 808, naznačeni su ciljevi zbog kojih je osnovan Haški tribunal. Odluka da se formira međunarodni sud "za kažnjavanje odgovornih za kršenje međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991 godine" doneta je u februaru 1993. godine. Od pet stalnih članova Saveta bezbednosti, četiri člana se izjasnilo u prilog koncepta međunarodnog sudskog procesa za balkansku krizu. U svojim komentarima izdvojili su šest ciljeva, ili razloga zbog kojih je neophodno formiranje Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju: pravda za žrtve; odgovornost pojedinaca kao podstrekača, kako bi se izbegla "kolektivna krivica"; sprečavanje kontinuiranog nasilja na Balkanu; pomoć uspostavljanju mira; uspostavljanje istorijskog arhiva o konfliktu koji je i počeo iskrivljavanjem istine, što je bio važan faktor u podsticanju etničkog konflikta; da služi kao upozorenje za sprečavanje konflikata širom planete.

Ako se pođe od svakog cilja posebno, može se zaključiti da nijedan do kraja nije ostvaren. Na primer, kada je reč o žrtvama. Nema još celovitih istraživanja koja bi pokazala kakav je odnos porodica žrtava prema Haškom tribunalu, ili generalno, kao prema mehanizmu zadovoljavanja pravde. Ako je reč o žrtavama Srebrenice i presudi generalu Radislavu Krstiću, može se konstatovati da je taj slučaj formulisao nešto poput opšteg konsenzusa da su za Srebrenicu isključivo odgovorne RS i VRS. Niti u jednom procesu nije rasvetljena uloga Beograda, jer Beograd nije hteo da saraduje, niti da preda Ratka Mladića, koji je glavnooptuženi u slučaju Srebrenica. Međutim, Beograd ne samo da je pomagao logistički, finansijski, već je bio i inspirator tog rata. Srebrenica je bila deo srpskog nacionalnog projekta, jer je bila na tzv. putu zelene transferzale. Ako Srebrenica nije deo takvog plana, teško je obajsniti razloge za takvu tragediju. S jedne strane, zločin u Srebrenici se minimizira, ili pripisuje paravojskama poput *Škorpiona*, a s druge, Ratko Mladić, kao glavnokomandujući, se glorifikuje kao heroj. Još uvek

postoji teorijska šansa da se ta direktna veza potvrdi tokom suđenja Momčilu Perišiću i Jovici Stanišiću. *Glas Javnosti* je objavio podlistak u kome negira događaje u Srebrenici. Na reakciju nekoliko organizacija odgovoreno je tako što je *Glas javnosti* nakon tri nedelje obnovio distribuciju tog podlistka. Tvrdnja Đorđa Vukadinovića, političkog analitičara DSS, koji kaže da "sukob u Bosni i Hercegovini nije samo posledica Miloševićeve politike i 'velikosrpske agresije'", te da "Srbi tokom poslednjih sukoba, svakako nisu bili ništa više zločinci, i ništa manje žrtve od ostalih", govori da će srpska elita istrajavati na relativizaciji Srebrenice kao simbola genocida u BiH.

Uspostavljanjem odgovornosti pojedinca kroz identifikovanje odgovornosti pojedinaca na svim stranama, Sud je želeo izbeći sindrom kolektivne krivice koja je bila karakteristična za poražene posle Drugog svetskog rata, i delimično je doprinela formiranju Komisije za ratne zločine na Balkanu. Međutim, postavlja se pitanje kako je bio moguć Slobodan Milošević i njegova politika bez masovne podrške i kakav je to savez elita (Fišer) doveo do njegove pojave. I, da li za to postoji istorijska odgovornost ovog društva. Iskreno suočavanje sa nedavnom prošlošću ove teme čini nezaobilaznim.

Sud je takođe želeo da kroz suđenja promogne demontiranje institucija i diskredituje lidere koji su ohrabivali, omogućili i počinili zločine, te da time doprinese uspostavljanju mira na Balkanu. Ovaj cilj je samo delimično ispunjen. Jer, u Srbiji nijedna institucija koja je bila uključena u ratne operacije i zločine ne samo da nije demontirana, nego nije došlo ni do najbenignije lustracije. Naprotiv, nakon ubistva premijera Zorana Đinđića, ključna mesta u tim službama i dalje kontrolišu ljudi iz Miloševićevog vremena. Nije došlo do diskontinuiteta i to je jedan od glavnih razloga što se proces tranzicije u Srbiji još uvek nalazi na samom početku. Jer, društvo koje nije izvuklo lekcije iz prošlosti osuđeno je da ponovi iste greške.

Preventivno delovanje Haškog tribunala takođe nije imalo većeg uticaja. Rat u BiH je završen tek 1995, a genocid na Kosovu je sprečen NATO intervencijom. Znači, trebaće još mnogo vremena dok međunarodna zajednica ne stvori i druge mehanizme prevencije.

Međutim, najveći doprinos Haškog tribunala je ogromna dokumentacija koja ostaje, kao prvorazredni istorijski izvor (poput one sa suđenje Slobodanu Miloševiću). Svođenje istorijskog bilansa konflikta u kome je iskrivljivanje istine bilo glavni generator etničkog nasilja biće od ključnog značaja u sprečavanju stvaranja novih mitova i samoobmanjivanja. Dokumentacija sa suđenja će biti deo izvora kao i svi ostali koji postoje, a koje će istoričari evaluirati na adekvatan način. Za to je neophodno razumevanje konteksta, intuicija i možda životno iskustvo koje je neophodno za razumevanje takvih situacija.

Uloga domaćih medija kroz praćenje suđenja u Haškom tribunalu je takođe važan posrednik u uobličavanju javnog mnjenja. Samo na primeru suđenja Miloševiću, koji je svakako bio, kada su mediji u pitanju, najprovokativniji slučaj, može se zaključiti da su oni bili na liniji zvanične interpretacije i da su se malo bavili suštinom procesa, njegovom složenom procedurom. Mediji su uglavnom bili usredsređeni na političku propagandu koju je Slobodan Milošević vešto vodio.

Haški tribunal kao institucija imao je i vlastita ograničenja o kojima takođe treba otvoreno govoriti. Politika Tribunala je rezultanta odnosa snaga među velikim silama i njihovom razumevanju pravde u određenom kontekstu. Indikativno je takođe da se nije išlo na podizanje optužnica protiv vojnog i jugoslovenskog (krnjeg) vrha. Iz svega proizilazi da su neke zemlje vodile računa o tome da Srbija ne bude totalni gubitnik. Pokazalo se ipak da je zapadna "politika udovoljavanja" Srbiji takođe bila ograničenog dometa, jer Srbija nije preuzela svoj deo odgovornosti, te je ta politika danas u ćorsokaku, jer se mehanizam pritiska istrošio. Srbija je to pretvorila u svoju prednost i sada se ona, kada je reč o Kosovu, ponaša kao neko ko kontroliše krizu. Umesto ponude da za nezavisno Kosovo dobije članstvo u EU, Srbija "kontrolom krize" iznuđuje podelu Kosova. Umesto brzog rešenja, Srbija se opredelila za dugoročnu krizu koja sprečava demokratizaciju same Srbije. U tome ključnu ulogu ima Rusija, jer kod srpske elite stvara iluziju da ima velikog zaštitnika.

I nedavna presuda Međunarodnog suda pravde u Hagu je takođe izraz svojevrsnog kompromisa i reklo bi se, šireg konsenzusa među međunarodnim akterima uključenim u jugoslovensku krizu. Presuda je i nekoherentna u nekim svojim delovima, pre svega u delu koji se odnosi na princip utvrđivanja odgovornosti i saučesništva Beograda u odnosu na Republiku Srpsku. Po toj presudi, Srbija je odgovorna za nesprečavanje genocida, jer "SRJ nije ništa poduzela da spreči genocid u Srebrenici, uprkos saznanjima koje su vlasti u Beogradu imale". Ipak, Srbija ostaje prva zemlja (za sada i jedina) koja je oglašena krivom zbog toga što nije sprečila genocid, niti je kaznila počinioce genocida. Obaveštenije srpske nacionaliste je i takva presuda prilično uznemirila, jer je jasno da i sa tako manjkavom presudom, Srbija, moralno i etički, ima veliku odgovornost za ono što se dešavalo u BiH.

Način na koji je doživljena presuda Međunarodnog suda pravde koja Srbiju obavezuje da uhapsi Ratka Mladića, govori o svojevrsnoj moralnoj ravnodušnosti srpske političke klase. Istoričar Milorad Ekmečić ponovo insistira na tezi da je u raspadu Jugoslavije 1992. "muslimanski fundamentalizam imao ključni značaj", jer, kako on ističe, "*Stranka demokratske akcije* je naslednik *Mladih muslimana* iz 1940." Dakle, on tvrdi da je 1940. od Hitlera zahtevano da se stvori

nezavisna *Žuta Bosna*, sa dolinom Neretve kao izlaskom na more i da su upravo to svi bitni elementi Izetbegovićeve deklaracije iz 1971. Iz toga on izvlači zaključak da je američka politika napravila omašku kada je muslimanima dala da budu "osnov suvereniteta nezavisne države".

Ova presuda je u srpskoj javnosti dočeka kao olakšanje, jer je "Srbija nevinna" i "Srbija nije kriva za genocid". Već sada je jasno da će razgovor o odgovornosti Srbije za rat u BiH, da ne pominjemo Hrvatsku i Kosovo, nakon njenog izricanja biti znatno otežan. Radikali i socijalisti su iskoristili atmosferu i odmah izašli sa tvrdnjama da Milošević nije ni trebalo da ide u Hag, jer "Srbija nije bila u ratu" (to je bila Miloševićeva tvrdnja).

Imajući u vidu imperijalni karakter srpske svesti, proces postjugoslovenskog samodefinisanja Srbije biće suočen sa brojnim opstrukcijama, u prvom redu onih koji nisu zainteresovani za definisanje konteksta, karaktera rata i odgovornosti. Uz sva ograničenja, taj proces ima podršku jednog dela civilnog sektora i političke grupacije okupljene oko Liberalno demokratske partije Čedomira Jovanovića, koja ima 15 članova u parlamentu. Njihov ulazak u parlament je prvi znak sazrevanja svesti čiji je nosilac nova generacija na političkoj sceni. Bez obzira što je malobrojna, ona ima izuzetno veliki značaj moralnog korektiva, toliko neophodnog srbijanskom društvu u celini.

Br. 105-106, mart-april 2007.

Koliko smo duboko zagazili

Bojan al Pinto-Brkić

Poletna i puna energije, nova vlada premijera Vojislava Koštunice (koju nipošto ne treba povezivati sa prethodnom vladom istog premijera) uspela je da u prvih mesec dana mandata povuče dva od osam koraka ka rešenju sada već decenijskog problema. Haškom tribunalu su izručeni Zdravko Tolimir i Vlastimir Đorđević. Procesi za Srebrenicu i kampanju na Kosovu trebali bi dobiti zamah, a i Srbija je malo prijatnija zemlja za život.

Jedino što baca senku na ova izručenja je - propuštena prilika. Nova vlada premijera Koštunice, privržena saradnji sa Haškim tribunalom i evroatlantskim integracijama, morala je preuzeti odgovornost za hapšenje dvojice visokih oficira optuženih za najteže zločine i uputiti poruku da će ista sudbina zateći sve one koji se skrivaju – u zemlji ili u inostranstvu, svejedno – jer je vlada istinski opredeljena da uspostavi vladavinu prava. Uz rizik da bi se odmah našli neki koji bi u javnosti

udarali šakom o sto i nepotrebno povisili ton, čini se da je sve manja šteta od toga da pola Srbije veruje da se optuženi za genocid i masovna ubistva i progone voze čamcem ili, još gore, sunčaju pored njihove dece.

Objašnjenja koja su ponuđena javnosti kod ozbiljnih ljudi izazivaju podsmeh. Ko god ih je smišljao kao da je računao na negativnu reakciju: uhapšeni u navodnom pokušaju ilegalnog prelaska granice sa Bosnom i Hercegovinom, odnosno na neprijavljenom radu u Crnoj Gori. Poruka je verovatno trebalo da bude da država Srbija nije mislila ozbiljno da hapsi optužene za ratne zločine, nego su „okolnosti narasle“, pa je „reakcija iznuđena“. To su svojim izjavama potvrdili i ministri koji nisu mogli da se usaglase oko jedne verzije događaja, makar i izmišljenog, čime su najozbiljniji potezi nove vlade devalvirani na nivo vašarskog.

Nameće se pitanje da li su državni funkcioneri, koji su, po svaku cenu, želeli da skinu odgovornost za sprovođenje zakona sa sebe, svesno lagali. Ako nisu, morali bi da dokažu da ih je neko krivo informisao i naredi otvaranje istrage o obmanjivanju javnosti. Ako jesu, onda bi najpoštenije bilo da odmah ponude ostavku. Građani nikada nikoga nisu izabrali da izbegava odgovornost za sprovođenje zakona, a kamoli da ih obmanjuje pričama kako su, eto, optuženi za ratne zločine kao male zeke, pa se jedan zeka zaigrao i odskakutao u Bosnu, a drugi u Crnu Goru, gde su ih uhvatili lovci koji nemaju nikakve veze sa nama, ni slučajno, tako mi vezice sveže šargarepe. Građani imaju pravo da znaju šta rade njihovih demokratski izabrani predstavnici, bilo dobro ili loše. To se u teoriji države zove pravo na tačnu i pravovremenu informaciju, koja prethodi pravu ostvarenja državnih ciljeva i interesa (državna tajna). Nigde, stvarno nigde u teoriji države ne piše da državni organi, pod bilo kojim uslovima, imaju pravo da obmanjuju građane. Mogu da prečute nešto i da kasnije objasne zašto su to uradili, ali ne mogu da izgovore nešto što je netačno, jer je to u modernom svetu nespojivo sa njihovom funkcijom. Prođemo li na brzinu kroz političku istoriju XX veka, shvatićemo da je najveći broj vlada pao zbog pokušaja da se građanima laže. Specifičnost Srbije je u motivu: kod nas se ne laže da bi se sakrilo nešto loše, već da bi se sakrili potezi ka vladavini prava. Da neko slučajno ne pomisli kako postoji rešenost da uljudimo zemlju...

Slučaj Tolimira i Đorđevića pokazuje koliko smo duboko zagazili. Stvarnost zemlje zamagljena mitovima o odbrambenim ratovima na teritoriji suseda i herojima iz tih ratova koje sada traži Hag, porazila je našu sposobnost da razlikujemo dobro od lošeg. Sedam godina sa Koštunicom, najpre kao predsednikom Jugoslavije koje više nema, a zatim kao premijerom Srbije, u mnogome je umrtvilo javnost rođenu u kampanji protiv Miloševića. Reakcije na

hapšenje organizatora masovnih ubistava u Istočnoj Bosni i na Kosovu bile su znatno jače na Zapadu, dok se u mlakim saopštenjima i nevoljnim izjavama u Srbiji moglo razumeti da državni organi u redovnom postupanju po službenoj dužnosti ponekad poštuju zakon. U jednom nizu koji počinje sa pominjanjem nadaleko čuvene devete rupe na svirali, logično je da nas se Tolimir i Đorđević ne tiču. Građani Srbije su navedeni da to posmatraju kao jedan kuriozitet u inače dosadnom i bezidejnom nadgornjavanju sa međunarodnom zajednicom oko Kosova.

Zašto su Tolimir i Đorđević toliko važni, kristalno je jasno. Njihova hapšenja obesmislila su sve fantazije o optuženima za ratne zločine čija sofisticirana veština skrivanja potpuno prevazilazi kapacitete državnih organa da im uđu u trag. Sve što smo slušali o onima koji nisu tu, a možda i jesu, ali mi to nikada nećemo saznati, o mrežama jataka, o prstenima obezbeđenja, bilo je puko izgovaranje. Kažu da je kod Tolimira, prilikom pretresa stana, pronađena važeća mesečna karta za gradski saobraćaj. Toliko o sofisticiranom skrivanju neuhvatljivog obaveštajca vojske bosanskih Srba. Verovatno ćemo jednog dana otkriti da u obaveznom uputstvu tajno izdatom u Han Pijesku novembra 1995. godine piše: „Rat je završen. Iznajmite stan u vojnim naseljima i redovno kupujte mesečne karte za gradski prevoz. Kad vam priđu uniformisana lica i legitimišu se, vi pokažite mesečnu kartu – to je lozinka, a oni će vas uputiti u prednji deo vozila. Prepoznaćete ih po plavoj uniformi.“ Kondukteri, magacioneri, policajci, obaveštajci, ko će se baviti tim detaljima.

Sudbina Đorđevića je još dirljivija. Dugo se mislilo da je izabrao večnost ruskih stepa i da će kao Gogoljevi junaci živeti van vremena. „Prijatelji iz Rusije“ garantovali su mu bezbednost u Crnoj Gori. Taman je trebalo da se zaposli, kad su ga izručili, čime se otvaraju vrata socijalnom aspektu priče i problemima s kojima se optuženi za ratne zločine susreću na tržištu rada. U današnje vreme nema toliko posla za organizatore masovnih ubistava sa iskustvom, a zemlju ipak treba izgraditi. Izvlačenje Tolimira i Đorđevića iz šešira donelo je novoj vladi premijera Koštunice privid međunarodne podrške u evropskim integracijama Srbije. Zemlja je svečano nastavila pregovore o stabilizaciji i pridruživanju, koji bi uskoro mogli biti privedeni kraju, ukoliko uslede izručenja Gorana Hadžića, Stojana Župljanina i dvojice najtraženijih begunaca od pravde, Ratka Mladića i Radovana Karadžića. Pored toga, vlada mora demonstrirati odlučnost da oni koji nisu obuhvaćeni haškim optužnicama, a postoji opravdana sumnja da su počinili ratne zločine, budu izvedeni pred domaće sudove i da ti procesi ne budu reakcija na emitovanje nekog filma na TV ili štampanja novinskog članka, već da se nadležni državni organi ozbiljno pozabave istragama. Osmi i poslednji korak koji će Evropska Unija i NATO ocenjivati prilikom razmatranja kandidature Srbije za

punopravno članstvo, na političkom nivou, biće odnos javnosti prema ratnim zločinima i njihovom nasleđu. Ako možemo da zamislimo da bi službe bezbednosti u nekom trenutku možda i uredile da se Hadžić nađe u prebrznoj vožnji na autoputu Beograd – Zagreb, da Župljanin pokuša da podmiti policajce u Drvaru, da Mladić remeti javni red u Bratuncu, a Karadžić sruši saobraćajnu tablu sa natpisom Republika Srpska, trebaće mnogo više napora da se preokrene odnos javnosti prema ratnim zločinima.

Srbija mora da ojača svoje institucije i izgradi pravu kritičku javnost koja će utemeljiti odnos prema jednom od najmračnijih perioda u istoriji srpskog naroda, prema onima koji su izvikani za vođe i prema onome što je u ime naroda činjeno, a iza čega je najčešće stajala korist uskog kruga pojedinaca. Patriotizam je nešto što Tolimir i Đorđević nisu bili sposobni da dokuče. Oni su se na najgori mogući način odužili Srbiji. Na kraju, Srbija im je čuvala obraz, kao što su i oni njoj.

Br. 107-108, maj-jun 2007.

Naši putinisti

Teofil Pančić

Ljudi moji, koja ekipa! Kakav eklektički melanž egzaltiranih popova, raspilavljenih boljševika, raspamećenih Nacionalnih Radenika opšte praxe, obeučenih Pjesnika, nemudrih, a pozerski umudrenih spoljnopoličkih komentatora, vaskolike politikantske faune pretežno srednjeg zuba (nađe se tu, doduše, i poneki predsednik Vlade), te, naravno, one endemske sorte “običnog sveta” - s posebnim naglaskom na Penzionisane Državne Službenike – ergo, onih bezbrojnih ekscentrično misaono formatiranih čilaca što se predveče skupe u krug pa filozofiraju na prazno u bogomdanoj hladovini kod kvartovske samoposluge! I sve se to horski divi i do zemlje klanja Putin Vladimiru, bivšem zvaničniku/operativcu KGB-a iz njegovih najsvetlijih demokratskih dana, a sada predsedniku Ruske federacije. Štono bi se reklo: iz ruke mu jedu, niko nema nikakvu primedbu na njegovu tvrdokornu vladavinu, a ako se ponekoja zamerčica i pojavi – ovo “objektivnosti” radi – ona već u drugom delu iste rečenice bude gotovo posve obesnažena ukazivanjem na “objektivne okolnosti” (znate ono čuveno: *međunarodna situacija se intenzivira...*) koje opravdavaju stanovita, oh, pomalo aprijatna zastranjenja današnje Rusije. Jer ova, eto, između luksuza slepog pridržavanja demokratskih standarda i vođenja računa o elementarnom nacionalnom interesu Rusije ipak razumno bira ono potonje. Hm,

možda to nekome i lepo zvuči, ali pogodite ko je taj ko *suvereno definiše* šta jeste, a šta pak nije “elementarni nacionalni interes Rusije”? Taj se sigurno ne zove Viktor Peljevin ili Gari Kasparov.

Ovaj bi se šaroliki domaći fan-klub predsednika jedne strane države mogao zvati *Naši Putinisti*; uostalom, i u samoj se Rusiji horde mladih jurišnika koje organizovano podržavaju Putina zovu “Naši”. Inače divni momci, ti “Naši”; doduše, ponekad demonstrativno spale poneku nepoćudnu knjigu na nekom paležno zgodnom moskovskom trgu, ali kad se smire onda su na ranu da ih priviješ. No, vratimo se našim Putinistima, neka se o ruskom jadu (ili sreći?) zabave oni kojima je sudbina dodelila da u njemu žive. Za nas je mnogo interesantnije videti odakle je došla, šta znači i kuda nas (od)vodi aktuelna srpska *epidemija putinofilije*? Najpogrešnije bi bilo ovu pojavu banalizovati, svesti je na kalkulantsko ulaganje jednom moćnom čoveku koji bi nam, tobože, “mogao pomoći da sačuvamo Kosovo”. Naravno da ima i toga, ali to nas ne približava bitno odgonetanju ovog mnogo složenijeg (i prilično paranormalnog) fenomena. Za početak, *strateška putinofilija* je u krugovima naše “nacionalno zabrinute” političke, akademske i medijske elite mnogo starija od aktuelne fertutme oko “konačnog statusa Kosova”. Čitajući spoljnopoličke analize u našoj mejnstrimštampi, i to kako one koje su ispisivali specijalizovani novinari, tako i one koje su dolazile sa univerziteta ili iz političko-savetničkih kabineta, moglo se još zarana uočiti da se razvija stanovita *retorika dioljenja* prema novo-staroj, Putinovoj Rusiji. Pri tome, nije da nije uočavano kako je novi ruski predsednik sklon autoritarnim rezonima i naročito metodama, i kako se u mnogim važnim aspektima društvenog života savremena Rusija u manjoj ili većoj meri *resovjetizovala* otkad joj je on na čelu. Ništa od toga, dakle, nisu prevideli naši posmatrači, ali ih to opet nije sprečilo da se iz meseca u mesec, iz godine u godinu, sve više dive Vladimiru Putinu, čoveku koji će “ozdraviti posrnulog ruskog medveda”, kako su razneženo bajali oni skloniji izandalim metaforama. Zanimljivo, i Gorbačovljeva, a osobito Jeljcinova Rusija uvek je prikazivana u najcrnijim tonovima: raspad političkog i ekonomskog sistema, beda, nezaposlenost, divlja tranzicija, mafiokratija, nasilje, tajkuni, droga i ostali poroci dekadentnog Zapada, sveopšti Haos i Bezumlje... Nije da sve to nije uistinu bila jedna strana života u toj čudnoj, jedinstvenoj zemlji; no, na drugoj strani, nikada u svojoj istoriji Rusija nije bila tako slobodna zemlja, politički, ekonomski, verski, kako god hoćete. Zemlja operisana od straha, od knute bilo cara-samodržca i prateće kamarile marodera, bilo od Generalnog Sekretara i njegove Čeke, KGB-a ili čega već. Rus je smeo slobodno da misli, govori, piše, putuje, zarađuje i troši, da živi svoj život na svaki zamisliv način; ekonomski je, doduše, bio vrlo slobodan da propadne – šansa koju su iskoristili milioni - ali bogme i da se uzdigne. Ova, sasvim realno, epohalna promena, čini

se, malo je koga ovde oduševljavala; kada je, međutim, u Putinu – sa manje ili više prava, tj, činjeničnog utemeljenja - prepoznat Veliki Restaurator, mnogi su mu odavde pohrlili u međeđi bratski zagrljaj. Aktuelno prenemaganje oko Kosova samo je doprinelo da se ova bizarna šarada produbi i nadasve *omasovi*, te da se Sveti Putin beatifikuje u srpskoj javnosti, da postane “naš” svetac-zaštitnik za čije se zdravlje ima moliti svaka brižna srpska bakica, ako joj je do opstanka roda svog na vekovnim ognjištima, gde god ova bila. Evo je u međuvremenu predložilo Putina i za počasnog građanina Beograda, još počasnijeg državljanina Srbije, rezervnog Patrijarha i pričuvnog Tadića, vlasnika imena neke ulice ili bulevara... Pa dobro, kad je već tako, imam i ja predlog te vrste: neka se, recimo, grad Đakovica/Gjakove ubuduće zove Putingrad; pa, kada naši vrlji Putinisti dođu u situaciju da uistinu postave takve table na svim prilazima Đakovici, poverovaću im i ja da su ozbiljni ljudi, a ne iluzionisti i štetočinske zamlate...

Dobro, ali i dalje nismo stigli do odgonetke šta je to u srpskom političkom biću što ga vodi ka putinovskom putiću? Iskreno, mislim da je ponajviše u pitanju svojevrsna farsična repriza *romanse sa ranim Miloševićem*, a koja je bila svenacionalni sport tamo negde krajem osamdesetih. I tada se, jakako, elita isticala u zaljubljenom podvriskivanju, a “narod” je sledio koliko je umeo (a tada se baš bio potrudio, što jes' jes'). Milošević je, naime, dočekan kao (relativno) mladi i drčni reformator koji, doduše, ima pomalo deficitaran osećaj za tu, kako ono beše... ah, da: demokratiju i slične finese, ali to obilato nadoknađuje čvrstoručnom i nepopustljivom “brigom za nacionalne interese” a oni su nam, braćo, ipak najvažniji; e, jednog lepog dana, kad na najbolji mogući način – milom ili silom, dakle – posvršavamo sva naša brojna “državotvorna pitanja”, onda će na red doći ta demokratska zakeranja. Milošević je tu, dakle, da postavi hardver za Državu, a o softveru ćemo pobliže misliti kada za to dođe vreme. Šta je bio rezultat iliti ishod ovog Umovanja? Apsolutna i univerzalna katastrofa, iz koje, dvadeset godina kasnije, jedva da smo malkice izvirili na sunce. Međutim, izgleda da to nikoga ničemu nije naučilo, nego se u Putina učitavaju oni isti pogubni fantazmi koji su onomad bili učitavani u “mladog, lepog govornika kojem sunce pali nakostrešenu kosu”. A što se tog večitog *kosovskog refrena* tiče, ta sećamo se valjda, i u Miloševića su se razni naši Mudraci zatelebal najviše računajući na to da će “da spase Kosovo”; sada isto očekuju od Putina. Vidi ti đavla: svaki sledeći virtuelni spasilac Kosova stanuje dalje od prethodnog. Uostalom, i samo Kosovo je svaki put sve dalje, na onu drugu stranu. Kad se pomeri tamo negde iza Novog Zelanda, možda se nekome ovde i upali lampica da sa ovakvim rezonovanjem nešto temeljno i fundamentalno nije u redu.

Srbija mora biti realna

Sonja Biserko

Srbija je dobila vladu posle tri meseca natezanja oko njenog sastava. Dogovor o koaliciji DS-DSS postignut je još pre izbora (21. januar). Dogovoren je u neformalnom krugu oko Dobrice Ćosića koji je dao saglasnost i za Koštunicu i za Tadića. Nova vlada je u suštini ono što Srbija jeste, ni manje ni više od toga. U nedelji pre formiranja vlade ogolila se suština političkog pejzaža Srbije. Pokušaj Vojislava Koštunice da još jednom svet zaplaši radikalima tako što je na mesto predsednika parlamenta izabran Tomislav Nikolić, zamenik Vojislava Šešelja koji čeka sudjenje u Hagu, nije upsela. Sva trojica Nikolić-Tadić-Koštunica, koji su učestvovali u zaveri oko ovog izbora su pred javnošću Srbije značajno izgubili na podršci. Da je reč o dogovoru potvrđuje i činjenica da je Tomislav Nikolić lako dao ostavku i tako omogućio izbor, praktično u poslednjem trenutku, nove vlade. Boris Tadić je zbog toga imao veliku raspravu unutar DS, jer se deo partijskog članstva protivi kohabitaciji sa DSS i nagodbama sa radikalima. Veliki moralnidobitnik ovakvog razvoja jeste nova LDP koalicija na čelu sa Čedomir Jovanovićem, koja je vešto iskoristila trenutak da u parlamentu otvori neka pitanja koja se do sada nikad nisu mogla čuti. U tom smislu srpski parlament je dobio novi kvalitet. Narušeno je jedinstvo o svim ključnim pitanjima: Kosovo, saradnja sa Haškim tribunalom, odnosi sa regionom, čvrsta proevropska orijentacija itd.

Kao i obično srpska politička klasa je nadigrala samu sebe u kalkulacijama kako da hendluje Kosovo u momentu kada se raspravlja njegov budući status i kako da izbegne dublje uključivanje u evropske integracije. U 2006, suspendovani su pregovori između Srbije i EU, jer srbijanska vlada nije uhapsila Ratka Mladića. Saradnja sa Haškim tribunalom je jedan od ključnih uslova za otvaranju evropske perspektive Srbiji. Suspendovanje pregovora sa EU dobro je došlo kao izgovor vladi Vojislava Koštunici, jer su srpski stratezi razvili tezu da Srbija i ne treba da bude član EU. Naime, smatra se da će se do 2015, ili kasnije, kada se očekuje da Srbija postane član, EU i sama raspasti. Teza o neizvesnosti budućnosti EU zato se podupire tezom o Srbiji kao neutralnoj zemlji sa osloncem na Rusiju. U njenom profilisanju značajan doprinos dala je i Rusija koja se iznenada i sama aktivirala na kosovskom pitanju. Jasno je, međutim, da je to učinila zbog toga što na taj način afirmiše svoju ulogu velesile u međunarodnim odnosima.

Ekonomski veoma osnažena i politički relativno konsolidirana, Rusija je povratila je deo svoje geostrateške težine. Njen unutrašnji razvoj i, posebno,

povećano korišćenje nafte i plina kao instrumenta spoljne politike pothranjuju sumnjičavost u SAD i u Evropi prema stvarnoj prirodi Putinova režima. Ali zato u Srbiji, ona dobija sve veće simpatije u političkoj eliti.

Takav stav odražava i drugačije interese. Veliki deo "uspešnih" biznismena povezan je sa ruskim tajkunima i većina ima svoju bazu u Moskvi. Upravo oni iznose "ekonomske" argumente u prilog vezivanja Srbije za Rusiju, jer navodno, upravo Zapad nikad nije stvarno pomogao Zorana Djindjića, zatim da Srbija nije konkurentna i sl.

Logika rešavanja kosovskog pitanja takodje se vezuje za ulogu Rusije u Savetu bezbednosti. Beograd se nada da će preko Rusije uspeti da odloži rešavanje statusa, što mu daje vremena da ostvari svoju stvarnu nameru, a to je podela pokrajine. Podela je već 30 godina jedina opcija Beograda. Zato je u poslednjih 8 godina strategija Beograda na Kosovu bila sprečavanje integracije Srba u kosovske institucije, demoniziranje Albanaca i podriivanje međunarodnih napora. Beograd je u tome uglavnom i uspeo. Ashtisarijev plan, koji su podržali Albanci, EU i SAD, i sam uključuje neke elemente podele, naročito kada je reč o decentralizaciji. Međutim, Beograd očigledno nije zainteresovan za sudbinu ni Srba ni Albanaca, već samo za teritoriju. Zamišljena linija podele ni u kom slučaju ne obuhvata kulturnu i versku baštinu srednjovekovne Srbije, na šta se inače Beograd poziva u svojoj argumentaciji polaganja prava na Kosovo, odnosno tzv. istorijskog principa. Beograd je zainteresovan samo za rudnike, Trepču pre svega, šume i imovinu koja je za vreme Miloševića prenetu na državu Srbiju, što je u velikoj meri usporilo i opstruiralo proces privatizacije na Kosovu.

Suština aktuelnih problema Srbije proizilaze iz njene nesposobnosti da prihvati realnost, ne samo kada je reč o Kosovu, već i o njenom poduhvatu iz devedesetih koji je propao, ali on još uvek nije do kraja poražen, Srbija gaji aspiracije prema Bosni, Crnoj Gori i delu Kosova. Ove iluzije svakako nisu ostvarive, ali, sve dok nove generacije stasavaju na ovakvim idejama, Srbija će biti frustrirana zemlja, nesposobna da se okrene sama sebi. Zato je rešavanje kosovskog pitanje urgentno, ne samo zbog Albanaca, već i zbog Srba, jer se time napokon završava proces raspada Jugoslavije, a zatvara i pitanje državnih granica u regionu.

Mislim da nije ni čudno što Srbija još uvek nema politički konsenzus o evropskoj opciji. Opređenje političke klase Srbije za projekat koji je sprovodio Milošević nužno je doveo do odvajanja Srbije od evropskih procesa. U tom periodu evroazijska politička ideja je dominirala i zato je potreban napor da se Srbija vrati na evropsku orijentaciju. To je do sada radila EU koja je u poslednjih sedam godina bila glavni mobilizator za evropsku opciju. Ubistvom Zorana Djindjića Srbija je izgubila autentičnog proevropskog reformatora, pa je time i

napor EU otežan. I članstvo u CEFTA i PpP je više odluka međunarodne zajednice da Srbiju drži na proevropskoj orijentaciji, nego što je to unutrašnja politička odluka.

Rezultati ovih izbora su Srbiju po prvi put doveli na ključnu tranzicionu tačku: izazov – da definitivno raskine sa nasledjem Milosevicevog režima, ili definitivno cementira poziciju koja je drži u blokadi više od jedne decenije. Objektivno postoji potencijal da se Srbija tranziciono prelomi prema Evropi, ali za to je neophodna ogromna mobilizacija građana. Istovremeno i destruktivni potencijal konzervativnog bloka je takodje veliki. Pri tome je reč i o političkom spektru koji štiti zločinačku politiku Slobodana Miloševića, kao i sve ratne profite i ratne zločince. U Srbiji su koncentrisani svi ratni zločinci iz Hrvatske, Bosne i sa Kosova. Osim toga, delovi vojske, policije i njihovih službi još uvek imaju uticaj na kreiranje stvarnosti u Srbiji. Oni su i glavna prepreka u konstituisanju političke scene Srbije. Koštunica je mera snage tog bloka, koja je u opadanju, ali nosi opasni potencijal za kaos i anarhiju. Kosovo i Haški tribunal su njihovi instrumenti za generisanje nacionalizma kao jedine nacionalne ideologije, ali suštinski, koji su u funkciji sprečavanja promena i otvaranja unutrašnjeg dijaloga o odgovornosti za ratnu politiku.

Imajući u vidu sva ograničenja društva i političke elite, Srbija je pokazala svoj domet i zato je od nje teško očekivati stvarno promišljanje evropske perspektive i odgovornosti, pre svega u vezi sa ratovima i ratnim zločinima. Ksenofobični nacionalizam i sindrom poricanja su moćna kombinacija koja gura društvo u mitsku realnost.

Srpski antievropski stav je duboko ukorenjen i zbog toga uslovljavanje EU nije dovoljno da Srbiju okrene liberalnim vrednostima. Stoga sui neophodni novi pristupi i vreme kako bi se stvorile nove generacije sposobne da se suoče sa realnošću i nasledjem Miloševićeve Srbije.

Br. 107-108, maj-jun 2007.

Koliko je sati u Moskvi

Miroslav Filipović

Rusiji je teže nego Srbiji. Velika sila ne sme da promaši, a moguće je da se baš to dogodi. Rusija je stavljena pred izbor - ako uloži veto, a Sjedinjene države i Evropska unija uprkos tome priznaju Kosovo, Rusija će ostati izolovana i osromaćena a njen stav o Kosovu proglašen praznim junačenjem bez pokrića.

I posle sticanja formalne nezavisnosti, Kosovo će ostati tu gde je i danas a biće „naše“ u onoj meri u kojoj uspemo da ostvarimo dobru komunikaciju sa kosovskim vlastima. To bi mogao da bude novi početak za srpski pregovarački tim, to bi mogao da bude možda i jedini način da se spase ono što se spasti može i što srpski kleronacionalisti još na Kosovu nisu upropastili, proćerdali i izgubili. Ali, to bi značilo da ljude na vlasti neko odjednom i iznenada prosvetli, udahne im razum i mudrost, dobru volju i istrajnost, podari im savest i odgovornost da najzad, iako je skoro sve već gotovo, počnu da misle o Srbiji, njenim građanima i njihovim interesima, umesto o pukoj vlasti, skupštinskim mandatima, ministarskim foteljama, pa ako hoćete i strašnom i razornom strahu od suda i zatvora.

Ali, ovo su samo pusti snovi i neostvarive želje. Srbija je začarana prokletstvom patološke želje za vlašću, pa i najbolji i najevropejskiji Srbi, čim je se domognu, počnu da ne daju Kosovo, da trube o njemu i da nesrećnu Srbija vraćaju u naručje čuvara mita o izabranom nebeskom narodu koji samo permanentnim ratom može biti na dobitku. Umesto da bar jedan srpski političar preduzme bar jednu suvislu akciju po pitanju Kosova, oni su svi kolektivno okrenuti ka Rusiji, pitajući se, kao njihovi crveni preci koliko li je sati u Moskvi o očekujući od tuđeg predsednika ono što se u normalnim zemljama traži i očekuje od svog.

Stavljanje veta na bilo koju odluku u Savetu bezbednosti nije mala ni jednostavna stvar, i u tom slučaju se to problematično pitanje i ne stavlja na dnevni red. Dakle, ako bi priprema nove rezolucije o statusu Kosova bila normalna i uobičajena, o rezoluciji bi se glasalo tek pošto se obezbedi da neka od stalnih članica ne uloži veto. Drugim rečima, ako predlagači zatraže glasanje o novoj rezoluciji to bi trebalo da znači da veta neće biti i da je sa Rusijom postignut dogovor o tome. Međutim, ponašanje velikih sila po pitanju statusa Kosova nije do sada bilo uobičajeno, i verovatno neće biti uobičajeno do kraja.

Niko ne zna da li će Rusi do kraja zadržati čvrst stav. Prema onome što znamo, veliki broj ruskih zvaničnika uključujući i predsednika Putina, operiše stavljanjem veta i insistira na dogovoru. Sa druge strane normalni deo sveta zna da dogovora nema i da je insistiranje na dogovoru u stvari zamajavanje celog sveta i gubljenje vremena, snage i novca. Kako bi mogla da se kreće ta stvar?

Evropa

Evropska Unija nesporno podržava Ahtisarija i njegov predlog, ali bez obzira na to, među dvadeset sedam zemalja članica postoje jasne razlike oko toga šta uraditi sa Kosovom. Vlade nekih članica unije veruju da bi bilo korisno

odrediti više vremena za pregovore kako bi se pronašlo sporazumno rešenje, nadajući se u čudo jer bi upravo čudo bilo da srpska i albanska strana popuste u bilo čemu. Druge članice toliko podržavaju nezavisnost, da su spremne da idu i na nametnuto rešenje. Konsenzusa definitivno nema ali će zemlje koje se zalažu za nezavisnost, baš kao i Sjedinjene Države, verovatno ipak sačekati neku rezoluciju Saveta bezbednosti UN.

Šta, međutim ako takve rezolucije ne bude, ako njeno usvajanje spreče Rusija ili Kina? Da li će evropske zemlje i tada priznati nezavisnost Kosova?

Teško je verovati da će Evropska unija kolektivno priznati nezavisnost Kosova ukoliko u Savetu bezbednosti UN ne bude doneta rezolucija kojom bi bio izmenjen postojeći položaj Kosova u međunarodnom pravu, jer i Evropska unija, kao i Savet bezbednosti ima instituciju veta. Neke članice Unije priznale bi Kosovo, dok bi druge, poput Španije, Rumunije i Kipra, bile mnogo više uzdržane zbog zabrinutosti oko mogućih posledica po njihov teritorijalni integritet. Isto je tako činjenica da će nekakva rezolucija morati da bude doneta, jer će stalne članice Saveta bezbednosti UN pregovarati sve dok ne dođu do najnepreciznijeg i najbesmislenijeg teksta, koji bi bio prihvatljiv za Rusiju. Ideja je da se ukine postojeći pravni okvir za Kosovo i da se on zameni pravnim vakuumom kako bi taj vakuum omogućio Sjedinjenim Državama i nekim članicama EU da, ne kršeći međunarodno pravo, priznaju nezavisnost Kosova. Bez obzira na to Kosovo bi vremenom de facto postalo država sa kojom EU može da počne da pregovara.

Amerika i Rusija

Iako njena politika ima sve više protivnika, SAD su velike uspehe na domaćem i međunarodnom planu postigle zahvaljujući sposobnosti da budu praktične i da uvek govore pravim jezikom. Tako je i sa Kosovom. Za razliku od stare Evrope, Americi ne možete prodati „ono za ono“, pa je Amerika odlučila da Kosovo treba da postane nezavisno i tako će na kraju i da bude. Rusko insistiranje na drugačijem rešenju Amerika shvata kao teranje inata, ali institucionalno ne može mnogo da učini. Rusko pravo na veto je nezaobilazna činjenica i teškoća. Američke diplomate u Beogradu veruju da će se Buš i Putin ipak dogovoriti oko Kosova i da je jedna od tačaka tog dogovora i ozbiljno učešće Rusije u tzv. obnovi Kosova posle sticanja nezavisnosti. Ruska strana je tu već postigla izvesne rezultate. Ruski ambasador Aleksandar Aleksejev veoma često putuje u Prištinu. Razgovori koje je započeo sa kosovskim premijerom Kosumijem, nastavljeni su i sa Čekuom, a rusku delegaciju su pored njega činili šef kancelarije ambasade Rusije u Prištini, Sergej Bazdnik, i direktor kompanije Jugorosgas Sergej Struk. Jedan od rezultata toga je posao izgradnje gasovoda na pravcu Niš – Prokuplje –

Priština, dužine 123 kilometra koji je dobio ruski Gazprom, a svaki razgovor je završavan konstatacijom da postoje dobre mogućnosti za ekonomsku i trgovinsku saradnju Rusije i Kosova. Sa druge strane, kada završi izgradnju gasovoda Niš-Dimitrovgrad, koji košta 60 miliona dolara, Gazprom će direktno gasom snabdevati potrošače na jugu Srbije, Kosovo, Crnu Goru, a i Srbijagas će biti primoran da gas kupuje od Gazproma, ukoliko želi da gasifikuje centralni deo Srbije, jer je mogućnost uvoza gasa iz severnog pravca ograničena, i podmiruje samo potrebe sadašnjih potrošača u Vojvodini.

Kleronacionalistička Srbija stupidno istrajava u verovanju da je interes Amerike i Evrope s jedne strane i Rusije sa druge za Kosovo toliki da može da inspiriše nekakav sukob Istoka i Zapada. Međutim, tu naprosto više ne dolazi u obzir i niko normalan na to ne računa. Nijedna strana nema nikakvog interesa za sukob. Ekspanzija NATO-a se pre svega vidi kao pitanje širenje političkog i ekonomskog uticaja Zapada, a ne kao nekakvo vojno pitanje. Kada se govori o širenju zapadnih vrednosti, tu se misli na demokratiju i liberalnu ekonomiju, a ne na širenje kulta Zapada. Taj kult Zapada se širi indirektno, sa koka kolom, tehnikom, kompjuterima i tako dalje. Kad je reč o Kosovu, stiče se utisak da su i Sjedinjene američke države i Evropska unija izgubili strpljenje, da neće prihvatiti dalje produžavanje pregovora, osim, možda, o nekim tehničkim pitanjima. S druge strane, Rusija u poslednje vreme upotrebljava prilično žestok rečnik oko Kosova, ali je veliko pitanje šta će Rusija da učini. Izbor je veoma težak i ako bude pogrešan, mogao bi da uspori vraćanje Rusije u status velike sile. A propos Kosova, Rusija ne sme da promaši, a moguće je da se baš to dogodi. Rusija je stavljena pred izbor - ako uloži veto, a onda Sjedinjene države i Evropska unija uprkos tome priznaju Kosovo, Rusija će zapravo ostati izolovana a njeno junačenje bi moglo da se oceni prazno i bez pokrića. U svakom slučaju bi bila osramočena. Ako prihvati da se uzdrži od glasanja o Kosovu sramota bi bila daleko manja, jedino što bi beogradskim nacionalistima morala da objasni šta se to desilo. A možda i ne bi. U svakom slučaju, prihvatanje kosovske nezavisnosti donosi poen Zapadu, a njeno odlaganje ili prihvatanje nekog drugog rešenja donosi poen Rusiji.

Srbija u čitavoj stvari ne može da učini ništa. Njeno pozivanje na međunarodno pravo i pravo i zakon uopšte ne može „da prođe“ pored činjenice da je pre samo osam godina, tokom operacije "Potkovića" na Kosovu spaljeno 127 000 kuća, ubijeno 12 000 ljudi uz 3000 koji su spaljeni ili zakopani van Kosova, sve to praćeno horom nacionalnog ruganja žrtvama i ljudskoj civilizaciji uopšte.

Iako je novija, srpska vlast nije nimalo mudrija, pa i dalje istrajava u stupidnoj politici prema Kosovu, politici koja je sve više udaljava od puste želje otelotvorene u nedavnom predsedničkom uskliku da ćemo uskoro, još samo malo

da sačekamo, biti na našem Kosovu. Prosto je ushićujuće sa kolikom lakoćom svaka srpska vlast, pa i ova aktuelna, odlučuje da nacionalne probleme koje ima, čak i one strateške kao Kosovo, rešava mangupski, redovno birajući i istrajavajući na maksimalno neefikasnom načinu. Zavarana flagrantnom činjenicom da se domaća publika uvek i "primi" na takav način, srpska vlast tog poslovično "golog cara" nudi i međunarodnoj zajednici, besomučno drečeći i trubeći o dvostrukim aršinima i neobjektivnosti, iako međunarodna zajednica, ali i sve veći deo domaće, vidi da je car, ipak, go.

Br. 107-108, maj-jun 2007.

Dobrovoljne monete za potkusurivanje

Ivan Torov

Uprkos optimističkim najavama, procenama i uveravanjima iz krugova međunarodne zajednice od pre šest ili nešto više meseci da će priča o konačnom ili nekom drugom statusu Kosova biti zatvorena u relativno kratkom roku i bez većih potresa, sve se u međuvremenu u velikoj meri izokrenulo. Kao da je čitav proces rasplitanja kosovskog čvora poslednjih meseci dobio smer i razmere, čiji krajnji ishod sada malo ko - ako nije ostrašćen i ne pripada nekoj od zainteresovanih strana - može objektivno da predvidi. To što je Finac Marti Ahtisari završio svoju posredničku misiju i razaslao predlog da Kosovo dobije tzv. nadziranu nezavisnost, nije nas približilo izlazu iz mračnog kosovskog tunela, ali je uvećalo konfuziju i kontroverze, pa i strahovanje da je potraga za statusom u međuvremenu zalutala u lavirintu svakojakih uzajamno konfrontiranih stavova, opcija, interesa i kalkulacija. Uz strepnju da će pravi problemi tek uslediti...

Pogrešna računica evropske i američke diplomatije da će Kosovo, kao još jedan, po njihovom viđenju, regionalni balkanski problem, reklo bi se, završna epizoda davno započetog raspada bivše SFRJ, lako i bez jačih otpora rešiti, izjalovila se pred naletom probuđene i, u međuvremenu, razgoropađene ruske (Putinove) ambicije da povрати makar deo svog nekadašnjeg uticaja na međunarodne prilike. Tako je jedan, u suštini, za svet marginalan spor dobio status svetskog problema.

U svojoj prepoznatljivoj osobini da slabo procenjuje i predviđa kretanja i procese čak i u sopstvenoj kući, i manirom da potcenjuje snagu "nove" Rusije, ali i prkosnu vitalnost najvećeg dela srpske političko-nacionalističke vladajuće i

opozicione oligarhije, Evropa i SAD (posebno ovi prvi) su dospele do tačke kada mogu sa rezignacijom da zaključe da su se - pošteno zaglavili. I upravo to osećanje nemoći, ali i straha da bi cenu daljeg rusko-američkog nadgornjavanja i preganjanja oko Kosova platila ta još uvek krhka i ranjiva evropska tvorevina (EU), primorava Brisel na defanzivno iščekivanje da Buš i Putin, ipak, nađu nekakvu formulu kako se kosovska kriza ne bi Evropi lupila o glavu. Najpre su nade polagane u bilateralne rusko-američke kontakte, zatim se sve okrenulo nedavnom samitu lidera osam najrazvijenih zemalja sveta, pa kako ni taj skup nije doneo priželjkivano olakšanje, preostao je susret Buša i Putina na porodičnom imanju američkog predsednika u Mejnu 1. i 2.jula.

Taktika lidera dve velike sile - koja se može prepoznati u formuli Buš u klin, Putin u ploču ili obratno, odnosno američkoj poruci da će, ako ne bude druge, jednostrano priznati nezavisno Kosovo, i ruskoj pretnji da će upotrebiti veto - stvorila je, malte ne, svetsku konfuziju ne samo oko krajnjeg ishoda srpsko-albanskog kosovskog spora, već i oko pravih namera oba predsednika. Kosovo je u međuvremenu postalo predmet geopolitičkog okršaja Rusije i SAD, koji mnoge navodi na sumornu pomisao nismo li se, posle jedne duže pauze, ponovo našli u predvorju obnavljanja hladnog rata. Putin, preko Srbije, koristi priliku da manifestuje kako je Rusija "stala na noge", da se sa njenim "interesima ne može više olako manipulirati", pokaže da se Moskva na velika vrata vraća na pozicije velike sile. Pretnjom ulaganjem veta u Savetu bezbednosti UN, zapravo, nastoji da stvori prostor za postizanje nekih drugih, strateški za nju mnogo važnijih ciljeva nego što su Srbija, Kosovo i Balkan. S druge strane, Buš istrajava na uverenju da su SAD i dalje jedina moćna svetska sila i porukama iz Tirane, Sofije i Vašingtona testira dokle je Rusija spremna da ide u zatezanju užeta i ometanju evro-atlantskih vojnih, političkih i ekonomskih interesa.

Iako ne može da sakrije svoju zbunjenost i, donekle, zatečenost najnovijim razvojem situacije oko Srbije i Kosova, Evropa, ipak, pokušava da nekim novim predlozima, u koordinaciji sa Vašingtonom, koliko toliko zadrži inicijativu, ili bar privid da je ima u rukama. Najnovija ponuda da se važnost Rezolucije 1244. oroči na još 120 dana, u kom roku bi Beograd i Priština odradili još jednu rundu direktnih pregovora, smatra se poslednjim ustupkom Zapada Putinu pre nego što na jesen bude izglasana rezolucija o konačnom statusu. Ovim predlogom se Americi i Bušu donekle olakšava "trgovina" sa Rusijom i Putinom u pokušaju da se proces rešavanja kosovskog problema što pre odblokira, a da pritom nijedna od dve strane (SAD-EU i Rusija) ne proglasi sebe pobednikom ili gubitnikom. Time se ruskom lideru pruža prilika da se elegantno izvuče iz "svetske frtutme" koju je, dobrim delom, i sam stvorio prestrojavanjem na srpsku stranu i pretnjom da će upotrebiti veto. A Beogradu poruči da zbog njega - ukoliko Koštunica i Tadić

odbiju i ovu inicijativu - neće do kraja zaoštravati odnose sa Zapadom. Kosovskim Albancima, opet, iz Brisela i Vašingtona stižu upozorenja da nova pregovaračka runda i odlaganje rešenja do jeseni, ma koliko za njih bili frustrirajući, ne bi smeli da budu povod za ispoljavanje nezadovoljstva izazivanjem demonstracija ili bilo kakvog oblika nasilja na Kosovu.

Srpska strana - iako ne krije zadovoljstvo zbog činjenice da je Rusija učinila ono što ona sama nije mogla, osujetila tzv. brzo rešenje za Kosovo - ipak je u najdelikatnijoj situaciji. Pretežnim, čak i isključivim oslanjanjem na rusku podršku, uvećala je svoju tvrdokornost u insistiranju na jednoj jedinoj opciji, opstanku Kosova u sastavu Srbije. Ujedno, umanjila svoju uverljivost u tvrdnji da joj nije stalo da se kosovski spor odugovlači i razvlači godinama i decenijama. Svoju "konstruktivnost" iskazuje nudeći, manje-više, kozmetičke prepravke svoje platforme "nadzirane autonomije", ili ti, "suštinske autonomije", odnosno "više od autonomije, manje od nezavisnosti", a stalnim ponavljanjem poruke da "Srbija nikad neće priznati nezavisno Kosovo" i "otimanje 15 odsto teritorije", veličanjem Rusije, satanizacijom SAD, Ahtisarija i "albanskih separatista i terorista", i pokušajem izazivanja podele unutar Evropske unije, svoje šanse da utiče na konačni ishod svodi na minimum. Uz rizik da u samom foto-finišu bude izbačena iz igre, ukoliko se pokaže da sadašnji tvrdi ruski stav nije motivisan isključivo željom da Srbija zadrži Kosovo. Procena Dušana Janjića iz Foruma za etničke odnose da Beograd stalno nešto čeka, ili da se Albanci uznervozu i pokrenu nasilje na Kosovu, ili da se nekim čudom promene odnosi u međunarodnoj zajednici, što znači da Rusija ni po koju cenu neće žrtvovati Srbiju, možda je najpribližnija opisu sadašnje taktike vlade i ideološke matrice Vojislava Koštunice i njegovog okruženja. U njoj, nema sumnje, dominira logika stalnog kupovanja vremena, testiranja nečije izdržljivosti i iščekivanja da će se odugovlačenjem i razvlačenjem relativizirati, možda i do kraja obesmisлити ideja o kosovskoj nezavisnosti. To, reklo bi se, ideološko i iracionalno samozavaravanje u poslednje vreme ide dotle da se ispoljava gotovo apsolutna spremnost političke i nacionalne garniture da se "zbog 15 odsto teritorije" žrtvuje "preostalih 85 procenata". Drugim rečima, pristankom da joj Rusija bude jedini garant da će Kosovo "ostati srpsko", Srbija se našla u sendviču interesa velikih sila i predmet njihovog žestokog preganjanja. Iako je šef države Boris Tadić u intervjuu dnevniku Danas upozorio da bi bilo "loše da velike sile zatežu svoje odnose na našem slučaju", utisak je da srpska vladajuća politička grupacija oko Koštunice, potpomognuta radikalima i socijalistima, ali i (ne)voljnom indolentnošću demokrata, nije previše uznemirena opasnošću da bi Srbija, Kosovo i neke druge zemlje regiona mogle poslužiti kao moneta za potkusurivanje velikih sila. Šta više, kako spor oko statusa eskalira, ovde je sve više zalaganja da Srbija treba da "za sva vremena" izabere Rusiju i napusti

evroatlantske integracije. U nekim nacionalističkim krugovima se može čuti i mišljenje da "hladni rat i nije tako loša stvar ako će sačuvati Kosovo u Srbiji", a i još ekstremniji stav da je "Kosovo prava prilika da Srbija i njeni građani odigraju, ovog puta, kolektivnu ulogu Gavrila Principa 21.veka."

Takve i slične ostrašćene i nacionalistički obojene reakcije, uglavnom, počivaju na uverenju, zapravo, zabludi da je Srbija danas bar onoliko strateški važna kao nekadašnja SFRJ, pri čemu se ignoriše realna opasnost da se jedna mala zemlja, iza koje, inače, stoji teško nasleđe serije ratova, ratnih zločina i nacionalističkog ludila, ne može ničemu dobrom nadati ukoliko prihvati da bude u središtu suprotstavljenih interesa velikih sila. Može se zamisliti veličina novog nacionalnog poniženja i poraza i količina daljih frustracija i razočarenja ukoliko se, recimo, dogodi (što se u sadašnjoj konstelaciji snaga u svetu ne isključuje) da se Rusija - kad se u daljoj komunikaciji sa SAD i EU namiri nekim drugim strateškim interesima - odrekne podrške Srbiji. Račun će, u svakom slučaju, biti isporučen Beogradu, a način kako će ga plaćati moraće da izabere sam.

Br. 107-108, maj-jun 2007.

SKUPŠTINA SRBIJE O KOSOVU

**Vanredno zasedanje Narodne skupštine Republike Srbije
24. jul 2007. godine**

Skupština Srbije usvojila je 24. jula 2007. godine Rezoluciju o neophodnosti pravednog rešavanja pitanja autonomije pokrajine Kosovo i Metohija zasnovanog na međunarodnom pravu. Politički vrh Srbije ovim dokumentom nije napravio nijedan suštinski pomak u odnosu na sve prtetodne rezolucije i deklaracije o Kosovu koji bi kritički sagledao situaciju u kojoj se Srbija danas nalazi i svoju politiku usmerio na traženje stabilnog rešenja.

Paradoksalno i neiskrenuo deluje da nekadašnji najveći kritičari Ustava SFRJ iz 1974. godine po kome je Kosovo imalo visoki stepen autonomije i čije je ukidanje proizvelo krizu koja se završila ratom i NATO intervencijom, danas nude autonomiju Kosovu. Premijer Vojislav Koštunica, u vreme decentralizacije bivše Jugoslavije i donošenja Ustava 1974. kao i u godinama nakon njegovog usvajanja bio je i jedna od centralnih figura političkih i kulturnih krugova koji su tražili recentralizaciju Srbije, a koju je sproveo Slobodan Milošević.

Izvodi iz stenogramskih beleški skupštine Srbije objavljeni u ovoj knjizi, s jedne strane pokazuju jasan stav vladajuće elite prema Kosovu, koji se u mnogim tačkama dodiruje sa stavovima Srpske radikalne stranke, ali s druge strane pokazuje da se formira i ozbiljna politička alternativa kada je reč o Kosovu okupljena oko Liberalnodemokratske partije i Lige socijaldemokrata Vojvodine. Posebno važna su i izlaganja političkih predstavnika vojvodjanskih Madjara i Albanaca sa juga Srbije jer odražavaju činjenicu da pitanje manjina u Srbiji nije rešeno i ukazuju na moguće pravce u kojima će se kretati zahtevi stranaka manjina u zavisnosti od odredjivanja položaja srpske manjine na Kosovu.

Iako je Srpska radikalna stranka tokom rasprave iznela izvesne primedbe na Rezoluciju, suštinski ju je podržala, a šef poslaničke grupe Tomislav Nikolić izjavio je da taj dokument izgleda kao „da ga ja pisao neki malo blaži radikal¹³⁷“. Poslanici su dobili Nacrt rezolucije gotovo neposredno pred skupštinsko zasedanje, a usvajanju ovako važnog dokumenta nije prethodila ni javna rasprava u koju bi bili uključeno i civilno društvo. Nacionalno jedinstvo oko Kosova ostvaruje se i pretnjama i prema samim poslanicima – nekoliko dana pred skupštinsku raspravu, ministar za Kosovo i Metohiju Slobodan Samardžić upozorio je: „Primedbama (opozicije) posvetićemo najozbiljniju pažnju, ali i ako

¹³⁷ „Rezolucija po meri radikala“ *Politika*, 14. jul 2007.

toga ne budu hteli da glasaju za rezoluciju, onda imaju ozbiljan problem sa zemljom u kojoj žive¹³⁸”.

Za Rezoluciju je glasalo 217 poslanika, od ukupno 250. Protiv su bili bilo 12 poslanici LDP i Lige socijaldemokrata Vojvodine, poslanik Riza Halimi, dok je tri poslanika vojvodjanskih Madjara glasalo uzdržano.

Izlaganja poslanika objavljujemo kako bi stručnim krugovima i građanima na uvid pružili i njihovu pisanu verziju i sačuvali je od zaborava u skupštinskom arhivu.

BORIS TADIĆ: Prošlo je godinu i po dana od kada su u februaru 2005. godine, pod okriljem specijalnog izaslanikak Ujedinjenih nacija Martija Ahtisarija počeli bečki pregovori o budućem statusu Kosova i Metohije. Državni pregovarački tim, oslonjen na platformu, uz punu podršku Skupštine dosledno je zastupao uz postavljanje suštinske autonomije za južnu Pokrajinu Srbije, u skladu sa odredbama Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Braneci državni suverenitet i teritorijalni integritet Srbije, naš pregovarački tim je ponudio model decentralizacije zasnovan na evropskim rešenjima koji bi efikasno zaštitio interese ugrožene srpske zajednice u Pokrajini i drugih nealbanskih etničkih zajednica. Polazeći od čvrstog stava da je bilo kakva nezavisnost Kosova apsolutno neprihvatljiva, Državni pregovarački tim je kosovskim Albancima ponudio posebna prava i nadležnosti za autonomni razvoj njihove zajednice unutar Republike Srbije. Rezultat bečkih pregovora, kao što je poznato, nije doveo do poželjnog kompromisa prihvatljivog za obe pregovaračke snage, za Beograd i Prištinu, niti do rešenja koje bi se obostranom saglasnošću, uz primenu evropskih vrednosti trajno rešio jedan stari međuetnički sukob, otvorila perspektiva pomirenja i zajedničkog života unutar moderne demokratske i evropske Srbije. Uprkos našoj istinskoj spremnosti za postizanje kompromisa ni sa albanske strane niti kod međunarodnih posrednika nije bilo volje da se uvažavaju legitimni interesi demokratske Srbije i specifične potrebe ugrožene srpske zajednice u Pokrajini, kao i drugih zajednica koje su doživele izgon, poput romske i goranske.

Suprotno tome, predlog Martija Ahtisarija otvarao je vrata nezavisnosti južne srpske pokrajine, a Srbima sa Kosova nudio je znatno manje od onoga što imaju danas, a što je već osmu godinu nedovoljno za zaštitu njihovih vitalnih interesa, njihov opstanak i povratak u vlastite domove.

Da podsetim, više od 200.000 Srba napustilo je Kosovo 1999. godine. Do danas, prema zvaničnim podacima UNHCR, vratilo se samo 7.100. Na neuspeh bečkih pregovora nadovezalo se i odsustvo saglasnosti stalnih članica Saveta

bezbednosti UN oko sadržaja nove rezolucije vezano za budući status Kosova i Metohije.

Jedinstvo u državnoj politici prema rešavanju pitanja Kosova donelo je Srbiji i odgovarajuću podršku u međunarodnoj zajednici, među pojedinim članicama EU, a pre svega u Rusiji, čijim je zalaganjem za očuvanje načela međunarodnog prava stvorena mogućnost za nove pregovore, i to bez određivanja rokova i unapred definisanog ishoda.

Danas se pregovori nastavljaju i stavljaju pod okrilje Kontakt grupe, ali legitimnu odluku o budućem statusu Kosova može doneti samo Savet bezbednosti. Jedina odluka te institucije UN može imati potvrdu međunarodnog prava.

Pozicija Srbije, imajući u vidu trenutak kada su pregovori o Kosovu započeti, danas je kud i kamo bolja, ali to ne znači da smo u sjajnoj situaciji i da je sve rešeno. Nas čekaju vrlo teški dani i pregovori kojima se još ne zna niti forma, niti ko će ih voditi i sve to tek treba da bude definisano. U svakom slučaju, stižu se nove šanse za odbranu suvereniteta i teritorijalnog integriteta Srbije i stvara se mogućnost da proces pregovora na kraju za rezultat ima kompromisno rešenje prihvatljivo za obe strane.

Između dva saziva Narodne skupštine Republike Srbije, Državni pregovarački tim je dosledan platformi i mandatu narodnog predstavništva, uspeo najpre da odloži, a zatim i da ospori unapred spremljen plan o neizbežnoj nezavisnosti Kosova, koji bi samo bio overen konačnim predlogom sada već potpuno osporenog Ahtisarijevog plana.

Najveći predstavnici Srbije su u martu ove godine, u završnoj sesiji bečkih pregovora, Ahtisarijev plan odbacili kao jednostran i neprihvatljiv. Danas, posle formiranja nove Vlade Republike Srbije, neophodno je da se obrazuje novi pregovarački tim koji će u sledećoj etapi pregovora o budućem statusu Kosova imati jasno određen mandat i odgovarajuća ovlašćenja za predstavljanje, nova ovlašćenja koja će pomoći da se dođe do kompromisnog rešenja za status Pokrajine, u skladu sa međunarodnim pravom.

Uz puno poštovanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, mi se zalažemo da se do takvog rešenja dođe diplomatskim, pravnim i mirnim sredstvima, a ne ratom i novim nasiljem. Dozvolite da podsetim da istorijat srpsko-albanskog sukoba traje decenijama unazad i da je kulminirao 90-ih godina prošlog veka. Ipak, jedan od najglasnijih argumenata koji se u međunarodnoj zajednici koristi kao povod za davanje nezavisnosti kosovskim Albancima, jeste nasilje Miloševićevog režima. U isto vreme, čak i neki pregovarači ističu da Kosovu treba dati nezavisnost da bi se izbeglo potencijalno nasilje Albanaca nad Srbima. Jedna se strana, dakle, kažnjava zbog primene nasilja oduzimanjem dela

¹³⁸ “K one glasa ‘za’ ima problem sa Srbijom”, *Glas javnosti*, 15. jul 2007.

teritorije, a druga nagrađuje dobijanjem nezavisnosti samo da ne bi pribegla nasilju.

Današnja demokratska Srbija ne prihvata da je pretnja nasiljem argument za prekranja granice legitimnih demokratija i rušenje normi međunarodnih prava. Srbija zato upozorava na nesagledive posledice ovakve neprincipijelne, pogrešne i opasne politike i ostaje privržena traganju za mir i diplomatskim rešenjem. Pretnje kosovskih Albanaca su, ponavljam, u oštroj suprotnosti sa evropskim demokratskim načelima za koje se zalaže Srbija, štiteći interese svih svojih građana, što, naravno, podrazumeva i kosovske Albance.

Stoga, pozivam Albance sa Kosova i Metohije da se uzdrže od svakog oblika nasilnog i jednostranog pristupa rešavanju statusa Pokrajine, a njihove legitime predstavnike da pristupe obnovljenim pregovorima u duhu dijaloga koji bi vodio međuetničkom pomirenju.

Skupštinska rezolucija o Kosovu i Metohiji treba da konstatuje da je Srbija u pregovorima o budućem statusu Pokrajine definisala jedinstven državni stav. Ova rezolucija treba još jednom da potvrdi politiku Srbije u procesu rešavanja budućeg statusa Kosova i da iza nje stanu sve državne institucije. To će biti značajna poruka međunarodnim političkim činiocima. Rezolucijom se ponovo potvrđuje da će se Srbija ponovo boriti svim političkim i pravnim sredstvima za očuvanje integriteta i suvereniteta na celoj svojoj teritoriji.

Važno je da Vlada Republike Srbije sastavi pregovarački tim, kako bi institucija koja je nadležna za pregovore dobila mandat Narodne skupštine Republike Srbije da, sprovodeći jedinstvenu državnu politiku, zauzme poziciju traženja rešenja za Kosovo, koje je prihvatljivo za obe strane. Čuvajući integritet i suverenitet Srbije, mi ne treba unapred da definišemo mere prema onim državama koje bi, eventualno, unilateralno priznale nezavisnost Kosova, jer bi na taj način prejudicirali po nas nepovoljno rešenje. Umesto toga, Srbija mora dosledno, argumentovano i uporno da nastavi odbranu svojih nacionalnih i građanskih interesa u pregovaračkom procesu.

Gospodo narodni poslanici, predstoje intenzivne konsultacije sa međunarodnom zajednicom, EU, Rusijom i SAD oko forme budućih pregovora, oko nadležnosti i broja novih posrednika, kao i o drugim tehničkim detaljima pregovora. Zbog toga očekujem da Narodna skupština Republike Srbije danas usvoji predloženu rezoluciju, da Vladi Republike Srbije poveri mandat da obrazuje novi pregovarački tim i podrži dalje napore za očuvanje Kosova i Metohije.

VOJISLAV KOŠTUNICA: Uveren sam da je upravo ovo najbolji trenutak da Narodna skupština razmotri dosadašnju i odredi buduću politiku Srbije u

rešavanju najvažnijeg državnog i nacionalnog pitanja, a to je, naravno, pitanje budućeg uređenja Pokrajine Kosova i Metohije.

Skupština Srbije, da li na to treba podsećati, održava se nekoliko dana posle važnog, a kao što će se možda kasnije pokazati i presudnog događaja koji se odigrao u Savetu bezbednosti. Naime, posle duge i rogovske borbe koja je trajala od kako je generalni sekretar UN imenovao Martija Ahtisarija za međunarodnog posrednika, američki i evropski kosponzori rezolucije o nezavisnom Kosovu doneli su odluku o povlačenju svog predloga iz Saveta bezbednosti.

Ne treba uopšte sumnjati da je predloženi nacrt rezolucije imao za cilj da obezbedi i početak procesa nezavisnosti Kosova i Metohije. Samim tim, jasno je da povlačenje rezolucije iz Saveta bezbednosti predstavlja značajnu pobedu Srbije i rezultat zajedničke politike Srbije i Rusije, čiji je cilj zaštita Povelje UN i odbrana suvereniteta i teritorijalnog integriteta naše države.

Sa sigurnošću možemo da kažemo da je ovom pobedom završena, zapravo, prva faza odbrane Kosova i Metohije. Podjednako dobro znamo da nas sada čeka još teža borba i još veća iskušenja u nastojanju da se Kosovo sačuva u granicama Srbije.

Ali ako se osvrnemo i pogledamo šta smo za proteklih nekoliko godina uspeli da uradimo samo zato što smo bili složni, onda se rađa nada da se zajedničkim snagama, iza kojih stoji čitava Srbija, ipak možemo izboriti za ostvarenje ovog našeg najvećeg nacionalnog i državnog cilja. Kao što je trenutak da se ovo kaže "pravi", tako je i Skupština Srbije pravo mesto odakle želim danas da svim građanima Srbije, svim institucijama i svim društvenim, privrednim i kulturnim organizacijama i naravno svim političkim partijama uputim poziv da ispolje istinski patriotizam i jedinstvo u pravednom zalaganju, da sačuvamo Srbiju u njenim međunarodno priznatim granicama. Pozivam na istinski patriotizam jer Srbija ne želi da otima ništa što je tuđe, već hoće da sačuva ono što joj pripada po Povelji UN, što joj pripada po Ustavu Srbije, što joj pripada po demokratskim vrednostima i pravilima koja važe u celom svetu.

Srbija, jednom rečju, hoće da sačuva ono što je njeno. U našim rukama je zato najjače oružje svakog istinskog patriotizma, a to oružje su pravo i pravda.

U prethodnom periodu smo videli šta je sve politika sile pokušavala u prilog nezavisnosti Kosova i uverili se da na kraju sila ostaje nemoćna pred argumentima prava i pravde.

Prava je prilika da se podsetimo i na nekoliko važnih činjenica koje su obeležile ovu upravo završenu prvu fazu pregovaračkog procesa. Setićete se da je Ahtisari početkom februara, dok još ni izbori nisu bili završeni, a kamoli formirana nova vlada, doneo u Beograd, kako je rekao, fer predlog o nezavisnom Kosovu. Setićete se, takođe, da je Ahtisari insistirao da dođe baš početkom

februara, jer pregovarački proces je tobože morao da bude završen do kraja juna. Danas je 24. juli i zahvaljujući razložnoj, doslednoj, strpljivoj i odlučnoj zajedničkoj politici državnih institucija Srbije nalazimo se na početku novog pregovaračkog procesa za rešavanje budućeg uređenja Pokrajine.

Za ovu, sada okrenutu, novu stranicu u borbi za Kosovo, Narodna skupština svojom rezolucijom mora da utvrdi nastavak politike koja će se temeljiti upravo na do sada iskazanoj razložnosti, doslednosti, strpljenju i odlučnosti. Prirodno je očekivanje da u novom pregovaračkom procesu neće učestvovati Marti Ahtisari i da je njegova uloga završena sa povlačenjem iz Saveta bezbednosti rezolucije koja se zasnivala na njegovom planu. Time, zapravo, konačno je završena Ahtisarijeva era i njegov plan je sada već deo prošlosti. Uoči novih pregovora najvažnije od svega je da se za razgovore odredi osnova koja može dve strane da dovede do kompromisnog rešenja. Jedini pravi put u određivanju ove osnove za pregovore vodi nas do Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti. Suštinski elementi Rezolucije 1244 predstavljaju jedinu moguću osnovu za uspešne pregovore, a tri su, kao što je poznato, ključna elementa ove rezolucije: a) da se izričito potvrđuje suverenitet i teritorijalni integritet Srbije; 2) da je rešenje u suštinskoj autonomiji za Pokrajinu i 3) koji je posebno važan, da se u rezoluciji nigde ne pominje nezavisnost Kosova i Metohije.

Polazeći od ova tri suštinska elementa Rezolucije 1244, Srbija će, kao i do sada, konstruktivno učestvovati u novom pregovaračkom procesu. Podrazumeva se da novi pregovori mogu da se vode pod isključivim mandatom Saveta bezbednosti, jer samo ovo visoko telo UN ima mandat da donosi odluke o budućem uređenju Pokrajine.

Uloga Kontakt grupe je i u dosadašnjem procesu bila nesumnjivo veoma značajna u usmeravanju pregovora. Uostalom, Savet bezbednosti je odobrio tzv. rukovodeće principe Kontakt grupe, kao neku vrstu smernica za razgovore. Kontakt grupa je radila u značajnoj meri složno sve dok Ahtisari nije napravio plan o nezavisnosti Pokrajine koji Kontakt grupa nije nikada usvojila. Srbija očekuje da Kontakt grupa bude aktivna, ali i da ceo novi pregovarački proces bude pod jasnim mandatom Saveta bezbednosti. Prirodno i logično je da se samo na osnovu kompromisnog rešenja, do kojeg dve strane dođu u pregovorima, može usvojiti nova rezolucija Saveta bezbednosti.

U novom pregovaračkom procesu posebno je važno sve stvari nazvati pravim imenom, a to znači da ne postoji problem Kosova i Metohije, jer je u pitanju neotuđiv i neodvojiv deo teritorije Srbije. Postoji nešto drugo, otvoreno pitanje albanske nacionalne manjine u Pokrajini i neophodno je da se kroz konstruktivan dijalog pronađe pravo rešenje za ovo pitanje. Istorijska je činjenica,

takođe, dobro poznata, da se albanski narod već jednom samoopredelio i to onda kada je stvorena država Albanija.

U svakom slučaju, nigde na svetu, ni jedna nacionalna manjina nema pravo na samoopredeljenje i na razbijanje priznatih međunarodnih država. Pitanje je koliko bi uopšte država sačuvalo svoje granice kada bi sve nacionalne manjine po Evropi i svetu počele da se samoopredeljuju. Reći da je albanska nacionalna manjina posebna i da ima posebna prava, kao i da je država Srbija posebna i da samo ona može da se razbija, kao i uz to tvrditi da tako nešto više nikada nigde neće da se ponovi na kugli zemaljskoj, predstavlja siguran početak podrivanja samih temelja na kojima počivaju mir i stabilnost postojećeg međunarodnog poretka.

Srbija zato poziva evropske države koje za svoje nacionalne manjine imaju razvijene sisteme autonomija da nam kažu - evo, mi smo ovako rešili pitanje naše nacionalne manjine, zašto Srbija ne preuzme isti takav model. Mi odmah unapred dajemo odgovor da je Srbija spremna da prihvati svaki oblik autonomije koji danas postoji u Evropi. Ko može da ospori da je ovo evropski način rešavanja problema položaja albanske nacionalne manjine na KiM?

Poštovani poslanici, važno je da se osvrnemo na dve vrste pretnji koje stižu od albanskih separatista. Prva je njihova omiljena pretnja da će pribeci masovnom terorizmu ako ne dobiju nezavisnost i da će zapravo nevine žrtve biti odgovorne za to nasilje. Međunarodna zajednica koja je preuzela punu odgovornost da obezbedi mir u Pokrajini, obavezna je da na ovu brutalnu ucenu albanskih separatista odgovori jasnom i čvrstom porukom.

Druga pretnja ogleda se u najavama da će albanski separatisti jednostrano proglasiti nezavisnost. Moram reći da je duga tradicija jalovih proglašavanja nezavisnosti na Kosovu i jasno je da će Vlada Srbije odmah poništiti takav protivzakoniti akt. Ne možemo, na žalost, isključiti ni mogućnost da jedan broj država prizna jednostrano proglašenu nezavisnost Pokrajine. Videli smo da takve najave za sada u dvosmislenoj formi stižu od pojedinih država, ali upitajmo se sada, šta bi, zapravo, značilo takvo priznanje jednostrane nezavisnosti Kosova. To bi značilo da zastupnici politike sile, kada uvide da njihov projekat ne može u Savetu bezbednosti da dobije neophodni pravni legitimitet, jednostavno odlučuju da krše odluku Saveta bezbednosti. To čak ne bi bilo samo kršenje odluka Saveta bezbednosti, već bi predstavljalo direktno rušenje autoriteta Svetske organizacije i otvorenu poruku da se politika sile suprotstavlja važećem poretku oličenom u UN:

Drugim rečima, u ovom opasnom scenariju došlo bi do stvaranja novih pravila po kojima se sve što ne može da prođe kroz Savet bezbednosti na regularan način, može ostvariti zaobilaznim putem, po cenu direktnog gaženja

institucija i pravila UN. Naša je dužanost zato da, dok još ima dovoljno vremena, strpljivo i uporno objašnjavamo da odluke o budućem uređenju Pokrajine ne mogu biti donete nigde sem u Savetu bezbednosti i da to rešenje mora biti saglasno Povelji UN. Ni jedna država ma koliko bila moćna, ne sme svoju politiku da stavi iznad UN. Svako priznanje jednostrane nezavisnosti Kosova ne bi značilo zapravo ništa drugo do sprovođenje politike sile.

Neka ovaj dom danas jasno i glasno kaže da Srbija unapred odbacuje politiku i politiku sile i svako priznanje jednostrane nezavisnosti koje bi proizašlo iz ovakvog pravnoga nasilja.

U svakom slučaju, sve države koje hoće da imaju normalne i prijateljske odnose sa Srbijom moraće da poštuju Povelju UN i dokumente Saveta bezbednosti koji garantuju nepromenljivost međunarodno priznatih granica i teritorijalnu celovitost Srbije.

Posebno bi bilo važno da se države članice NATO pakta koje su bez odobrenja Saveta bezbednosti bombardovale Srbiju striktno pridržavaju Povelju UN i Rezolucije 1244, kako se ni na jedan način ne bi dovelo u vezu bombardovanje Srbije sa pokušajem da se proglasi nezavisnost Pokrajine.

Naši građani treba da znaju da u međunarodnoj zajednici zastupnici nezavisnosti Kosova često vode bespoštednu borbu kako bi ostvarili svoj cilj. Tako je nastao jedan često pominjan, skoro uobičajen, prigovor kako Srbija navodno zna šta neće, ali ne i šta hoće. Kako Srbija, zapravo, nije tokom ovih pregovora ponudila ni jedno jedino rešenje, konkretno rešenje za Pokrajinu. A istina glasi, da smo za razliku od albanske strane, čija je celokupna platforma svedena na reč "nezavisnost", ponudili jasno i konkretno rešenje u vidu suštinske autonomije za Kosovo i Metohiju. Ovo rešenje razrađeno i razvijeno sadržano je u Platformi Državnog pregovaračkog tima koja je usvojena još početkom 2006. godine.

Zato Srbija i zahteva i ponovo očekuje da međunarodna zajednica, veoma pažljivo razmotri i sasluša naš predlog budućeg uređenja Pokrajine. Došlo je vreme za prave pregovore i ukoliko postoji dobra volja zaista se može doći do rešenja koja će zadovoljiti osnovne interese i albanske nacionalne manjine i države Srbije. Do takvog rešenja se može i mora doći i zato, ne samo zarad ovog rešenja, ne samo zarad Srbije, ne samo zarad odnosa na Balkanu, već se do takvog rešenja može i mora doći i zato da bi se sačuvalo mir i stabilnost u celom regionu i u mnogim drugim delovima Evrope i sveta.

Na samom kraju, poštovani narodni poslanici, pozivam vas da podržite predloženu rezoluciju koja utvrđuje politiku za rešavanje budućeg uređenja naše južne pokrajine. Samo ovde, u Narodnoj skupštini, možemo da ostvarimo jedinstvo i prevaziđemo sve stranačke razlike kada je u pitanju očuvanje Kosova i

Metohije unutar Srbije. Dosadašnje jedinstvo ostvareno u Narodnoj skupštini dalo je veliki rezultat i odigralo veliku ulogu u svemu što smo do ovog trenutka uspele.

Posebno vas podsećam da će neprocenjiva podrška naših saveznika u borbi za Kosovo u dobroj meri zavisiti od toga da li smo i koliko smo u tome jednodušni. Utoliko smo pre dodatno obavezni da uradimo sve što od nas zavisi i sve što je u granicama naših moći, kako bi Srbija ostala cela u svojim međunarodno priznatim državnim granicama, samo to i ništa više.

I najzad, Srbija danas u svojoj Narodnoj skupštini potvrđuje da je Kosovo i Metohija ugrađeno u najdublje temelje srpske države i da je Kosovo zbirno ime za naše zajedničko biće, kulturu, veru, za našu istoriju i budućnost. Ali uz ovo, gospodo poslanici, da Kosovo zaista treba da bude nezavisno, onda bi se neko pre nas odlučio da mu nezavisnost podari. Naš naraštaj ne sme i neće dati i ako ga mi ne budemo dali, možemo biti sigurni da Kosovo i Metohija ostaju zauvek tamo gde im je mesto, u Srbiji.

SLOBODAN SAMARDŽIĆ, ministar za Kosovo i Metohiju: Iako pregovori koje je vodio Marti Ahtisari nisu dali rezultate i pored toga što je njegov, takozvani, sveobuhvatni predlog za nas bio neprihvatljiv, za našu stranu poslednja runda pregovora nije bio uzaludan posao. Treba napomenuti da smo tokom pregovora, od februara do septembra 2006. godine bili u određenoj političkoj, diplomatskoj i medijskoj blokadi kada je reč o našem predlogu o budućem statusu Kosova i Metohije. O tome najbolje govori da su tokom celih pregovora, samo jedan dan je bio posvećen glavnom predmetu pregovora a to je status Kosova i Metohije, 24. jula 2006. godine. Dakle, tačno pre godinu dana.

Od poslednjih pregovora u Beču do danas mnogo toga se dogodilo na međunarodnom planu oko rešavanja statusa Kosova i Metohije. Jedan izrazito negativan trend kretao se linijom pokušaja jednog broja zapadnih zemalja da i pored našeg odlučnog i argumentovanog odbijanja nametnu Ahtisarijev predlog kao osnovu za rešavanje statusa Kosova i Metohije.

(...) U ovom trenutku, neobično je važno da Narodna skupština Srbije donese novu rezoluciju. (...) Međutim, nije nebitno ni to koja skupštinska većina donosi takvu rezoluciju, jer Kosovo i Metohija nije samo stvar Vlade i nije samo, još manje je stranačka stvar. To je danas ključno državno pitanje, što treba da se ogleda, ne samo u tekstu rezolucije, nego i u stavu svih poslanika Narodne skupštine i svakog pojedinačno prema ovom pitanju. (...) Ukoliko takav dokument usvoji najveći deo poslanika Narodne skupštine, onda je to dokaz maksimalno zrele državne politike i to onda apsolutno obavezuje sve one koji sprovode državnu politiku o Kosovu i Metohiji. To je onda dokaz i zrele i demokratske politike. Kada se takva politika vodi i najveći protivnik počinje da vas poštuje i bar nastoji da razume, ako ne i da prihvati razloge i ciljeve vašeg

delovanja. Naši razlozi i ciljevi oko Kosova i Metohije su veoma jednostavni. Mi smo za kompromis, mir i pomirenje. (...) Za to nudimo maksimalno zamislivu samoupravu na Kosovu i Metohiji i spremni smo da prepustimo jedan deo garancija za to međunarodnoj zajednici. Te razloge i ciljeve izložićemo i braniti i tokom predstojećih pregovora, samo ako to budu pravi, pravedni i suštinski pregovori, što do sada nije bio slučaj.

VLADAN BATIĆ: Zahtevam objašnjenje od predsednika Odbora za Kosovo i Metohiju i od predsednika Narodne skupštine, zašto nije održana sednica Odbora za Kosovo i Metohiju, jer ako ikad treba da bude održana sednica tog odbora koji je slavljn i hvaljen kada je formiran, onda je to trebalo, valjda povodom ove rasprave. To se nije dogodilo, pa tražim objašnjenje, zašto se to nije dogodilo. Inače, taj odbor je imao samo jednu besmislenu sednicu predavljanja dela budžeta za Kosovo i Metohiju, nakon što je on već bio usvojen. Tako da je to jeftina demagogija, uostalom, to je neodgovornost koja se ovde inače dugo vremena demonstrira. Da ne bude nedoumica, ovde govorim u ime Demohrišćanske stranke Srbije koja nije za nezavisnost Kosova i Metohije jer smatramo da bi to značilo kršenje elementarnih principa međunarodnog prava, pre svega Povelje Ujedinjenih nacija, ali Demohrišćanska stranka Srbije nije ni za takmičenje u patriotizmu koje je ovde na dnevnom redu, ni za novi ciklus narodnih junačkih pesama o Kosovu i Metohiji, za spremnost da se inatimo i prkosimo celom svetu, za vraćanje na suludu Miloševićevu politiku koja nas je skupo koštala, na politiku svežih humki i crnih barjaka, umesto belih pelena i dečjeg smeha, na jeftine priče o patriotizmu koje su se u prošlosti završavale tužnim traktorskim kolonama pred fabričkim halama i sportskim salama, pred kolonama na kojima je bio natovaren i deo naše nacionalne istorije, nacionalnog ponosa i nacionalnog identiteta. Pitanje Kosova i Metohije i pitanje odgovornosti, onih koji su sve stavili na jednu kartu, na kartu Rusije, koji su nekakve planove, tajne, tajnovite, kao da je u pitanju protok korsijanskih mudraca, doneli ne u Narodnu skupštinu nego Budinu, a da izabrani narodni predstavnici i ne znaju šta im u tim planovima piše.

Dakle, oni tvrde da su pobedili Ahtisarija, da su pobedili Savet bezbednosti, da su u novom ratu protiv Amerike za Kosovo izvojevali pobedu, i ako je tako treba da dobiju sva priznanja i svu slavu koja im pripada. Ali, šta ćemo ako tako ne bude, ako to ostane samo pusta želja ili "labudova pesma", to onda povlači pitanje odgovornosti i onda više nema bogoradanja od zavere čitavog sveta protiv Srbije i protiv srpstva, onda više ne vredi priča o stranim plaćenicima i domaćim izdajnicima, onda to treba da znači definitivan odlazak sa političke scene.

NATAŠA MIĆIĆ: (...) Član 104. jeste povreda dostojanstva Narodne skupštine i ovaj put i po ko zna koji put to ni manje ni više čini Vlada, ono malo dostojanstva što imamo u javnosti, najpre ugrožava Vlada Republike Srbije. Evo, na sledeći način.

Još 14. februara smo usvojili ovde Rezoluciju po kojoj su Vlada i pregovarački tim bili u obavezi da nam dostave izveštaj o radu pregovaračkog tima, jer Vlada odgovara i izveštava Narodnu skupštinu. Izveštaj nam nije dostavljen, a evo, prošlo je već šest meseci. Sada u članu 8. ponuđene rezolucije, ponovo kažete da će Vlada redovno izveštavati. Trebalo bi da stoji: najmanje dva puta u toku pregovora ili jednom mesečno.

Drugo, još 11. jula najavljeno je u medijima da će ova sednica, na kojoj nam je ponuđeno da raspravljamo o Predlogu rezolucije, čiji je predlagač Vlada, biti 24. jula, a ja sam gospodine predsedniče, juče oko 18 časova, morala da uragiram kod vas da bih dobila i izveštaj i Predlog. Pored toga nije prošlo ni kroz nadležan Odbor za Kosovo i Metohiju, niti rezolucija niti izveštaj. Tako da Vlada konstantno krši dostojanstvo Narodne skupštine i sve najvažnije odluke za ove četiri godine koliko je premijer Vojislav Koštunica na čelu Vlade. Sve se dešavalo noću: i Ustav, i izbor predsednika Skupštine i budžet i izbor Vlade, pa i ova sednica će biti noćna. Sad se samo pitam da li zato da biste sprečili javnost da se dobro informiše ili ne znam šta, da bi nas gledale sove možda.

Član 136, gospodine predsedniče (Skupštine), vi ste prekršili Poslovnik, u stavu 2. piše da rezolucija mora da sadrži obrazloženje i to taksativno nabrajano šta sve, ali tačka 3. kaže, i pojedinačno objašnjenje svih pravnih instituta i pojedinačnih rešenja.

Mislim da ovde, ako pročitate, ovo se naziva obrazloženje i objašnjenje, ali je samo prepis tačaka 2, 4, 5. i 6, a mnoge stavke traže dodatno obrazloženje i objašnjenje, pa na primer, iz tačke 6. rečenica glasi: "Obavezuje se Vlada Republike Srbije i svi državni organi da blagovremeno i energično odgovore svakom nagoveštaju ili činu bilo kojeg međunarodnog subjekta". Dakle, zašto u obrazloženju ne postoji objašnjenje šta znači energičan odgovor, šta znači nagoveštaj ili bilo koji drugi čin međunarodne zajednice. Mi nismo švajcarski parlament, ali i da jesmo, i tada bi bilo potrebno imati ovakvo objašnjenje, a da vas ne podsećam da smo parlament države koji je do pre sedam godina imao najneslavniju moguću istoriju upravo zbog energičnih odgoovra koje smo pružali.

Dalje, stav 3. člana 136, govori da rezolucija mora biti sastavljena u skladu sa opšte prihvaćenim načelima međunarodnog prava, a u tački 5. rezolucije, Narodna skupština zahteva od Ujedinjenih nacija, zatim Narodna skupština zahteva od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, to nisu dobre opšte prihvaćene međunarodne norme. Čudi me da se poslanici demokratske većine,

predsednik države, ministar inostranih poslova, šefica poslaničkog kluba, koja je bila predsednica međunarodnog odbora od 2001. godine, nisu izborili da makar umesto ovog zahteva (...) stoji očekujemo, ili neki drugi izraz. Ova rezolucija faktički samo služi za hladne odnose sa međunarodnom zajednicom, da se preti. S druge strane, mačka u džaku, jer nemamo dovoljno informacija i objašnjenja. Pitam poslanike demokratske većine da li mislite da bi bolji bio međunarodni signal, da ste ovu rezoluciju, koja bi kao naša koju smo podneli juče, ali je tek danas dostavljena, u prvom redu, pretpostavlja evropsko jasno, nedvosmisleno opredeljenje, zatim brigu o Srbima.

IVICA DAČIĆ: Shvatili smo ovu sednicu kao sednicu na kojoj treba da se trudimo da iskažemo jedinstvo Srbije, države Srbije, srpskog naroda i političkih stranaka Srbije oko odbrane Kosova i Metohije. Zato ne želimo da se ova sednica pretvori u međupartijsku raspravu.

(...) Važnije od naših međupartijskih rasprava jeste koliko će Srbija danas biti jedinstvena. Čini mi se da je cilj nekih poslanika da napravi lakrdiju od današnje sednice Narodne skupštine Republike Srbije. Zato pozivam sve narodne poslanike da se uzdržimo od međupartijskih rasprava i da vodimo računa o tome u kakvom trenutku se danas kao država i narod nalazimo.

ČEDOMIR JOVANOVIĆ: Mi smo održali kao šefovi poslaničkih grupa pripremni sastanak pre ove sednice sa namerom i ambicijom da zaista ova sednica protekne u atmosferi koja je drugačija od one koja obeležava uobičajeni rad republičkog parlamenta. (...) Teza jedinstvo jeste nešto o čemu možemo razgovarati, ali do jedinstva se ne stiže tako što ćemo svi misliti jednom glavom.

TOMISLAV NIKOLIĆ: Ne želeći da na bilo koji način ometem donošenje ove rezolucije, moram da obavestim javnost Srbije da vi imate Vladino Kosovo i Metohiju i da vam je dovoljno to što imate većinu, da se automatski podrazumeva podrška SRS i da se to vidi u svemu ovome što se dešavalo oko ove sednice. Zaista, već sedam dana mediji znaju da će danas biti sednica. Juče ujutru državna televizija obavestava da će Vlada u toku jučerašnjeg dana da usvoji, da razmatra Izveštaj i da ga usvoji, da predloži rezoluciju. Juče u 15.10, čini mi se, Vlada šalje Skupštini Predlog rezolucije, juče se pojavljuju potpisi narodnih poslanika većine koji traže sednicu, sinoć ostali narodni poslanici dobijaju Izveštaj i Predlog rezolucije.

(...) Vlada je odbacila Ahtisarijev plan. Nas niste pozivali da sednemo i da razgovaramo o planu Martija Ahtisarija. Ne kažem da ga ne bismo odbacili, ali vi ste izbegli da Narodna skupština Republike Srbije odbaci predlog Martija Ahtisarija i veoma slabi ste podržavali Rusiju u nastojanjima da nam sačuva Kosovo i Metohiju. Ja ovo rukovodstvo Srbije vidim kao ljude koji trenutno, neko iskreno neko ne, pomažu Rusiji da nam sačuva Kosovo i Metohiju. Sam Predlog

rezolucije uz zaista ovu primedbu da bi bilo dobro da je Narodna skupština raspravljala o predlogu Martija Ahtisarija, vi ste prognozirali da bi Narodna skupština odbacila taj plan, ali onda nemojte da govorite da ga je Skupština odbacila. Vi sada nama predlažete da utvrdimo, "novi pregovori moraju biti otvoreni u pogledu ishoda i trajanja". E sada, ako je Ahtisari odbio pregovore sa jasnim ishodom, on je odmah rekao, čudnovato rečima koje je malopre izgovorio predsednik Republike, da zbog nasilja Miloševićevog režima mi smo izgubili Kosovo i Metohiju. Znači on je već odmah rekao da je u pogledu ishoda jasno da Kosovo i Metohija moraju biti nezavisni. Vi ne smete da krenete u nove pregovore i da budete otvoreni u pogledu ishoda. Vi krećete odavde sa mandatom Narodne skupštine Republike Srbije da krajnji ishod pregovora bude Kosovo i Metohija u sastavu Srbije. Nema otvorenosti u pogledu ishoda, nemate ni mandat da uopšte otvarate pitanje ishoda. Ili će biti srpsko ili vi niste pregovarali.

(...) Ne može vama Narodna skupština da kaže da ćete blagovremeno da odgovorite. Narodna skupština mora da vam kaže kako da odgovorite. Nije to u vašim rukama. Ako je u vašim rukama, nemojte od nas ni da tražite rezoluciju. Imate javnu saglasnost da branite Kosovo i Metohiju, nećete da nam kažete kako ćete, pa onda radite. Kako ste se dogovorili, kakva vam je Vlada, tako i radite. Nemojte nama da kažete da će Vlada da odgovori, a mi u blaženom neznanju čekamo kako će Vlada da odgovori. To nije dobar odnos prema Narodnoj skupštini.

(...) Hajde da rešimo danas, hajde da glasamo da li nam je Rusija neprijatelj ili nam je Amerika neprijatelj. Ne mogu oboje da nam budu prijatelji. Ovaj otima, ovaj nas brani. Ko nam je tu prijatelj? Kakvi prijatelji u NATO-u? NATO nam je prijatelj, jel da?! Ohajo nam je prijatelj?! Sve to lepo zvuči. Učinićemo sve da budemo u NATO, a treba nam ruski veto! Nama mozak nije toliko podeljen. Mi umemo jasno, seljački da razlučimo ko nam je prijatelj, a ko nam je neprijatelj.

Uostalom, pre samo nekoliko dana predsednik Srbije je izjavio da Srbija ne razmišlja o raskidanju diplomatskih odnosa sa državama koje priznaju nezavisno Kosovo i Metohiju, jer, kaže, to bi bila izolacija, to rade ovi gubitnici - radikali. Šta će to onda Vlada da preduzme, gospodine predsedniče Vlade? U toj Vladi bitan član je DS, čiji je predsednik predsednik Srbije. Vi nam ovde nagoveštavate mere Vlade prema državama koje priznaju nezavisnost, predsednik Srbije u javnosti kaže da te mere nisu prekid diplomatskih odnosa. Koje su to onda mere?

(...) Što se nas tiče, mi ne nalazimo opravdanje u zahtevima za nezavisnost u nasilju Slobodana Miloševića. To treba da vas bude sramota, gospodine Tadiću.

Nikad ni u jednoj državi predsednik države neće da govori loše o svom prethodniku.

(...) Nije bilo nasilja Slobodana Miloševića na Kosovu i Metohiji. I da su u mom Kragujevcu krenuli puškama da sačekuju policiju i vojsku i da ubijaju, morala bi policija i vojska da intervenišu u Kragujevcu. Šta bi moglo da se kaže - nasilje Slobodana Miloševića nad Kragujevcem? Tretirajte Kosovo i Metohiju i tada, kao i danas. I danas, gospodine predsedniče, da neko napravi zasedu i da ubije policajca, šta biste uradili vi - izvršili biste nasilje nad onim ko je ubio policajca? Vi to priznajete danas ovde u govoru, kojim bi trebalo na početku kampanje za predsednika da se predstavite kao patriota.

(...) Mi ćemo glasati za ovo, odmah vam kažem. Čak nismo ni amandmane davali. Besmisleno je da vas opterećujemo amandmanima. Rezolucija je nešto najdalje što sam od vas očekivao. Da mi je neko rekao pre godinu dana da ćete stati iza ovakvih reči, rekao bih da to sigurno nije moguće. Dostigli ste ono što je trebalo da se uradi pre više meseci. Kažem vam, moraćete da idete dalje.

Hoćemo li da prepustimo Vladi da odredi novi tim za KiM? Vidim, ovde piše - obavezuje se Vlada da formira tim. Valjda se ovlašćuje, ali dobro, čak kaže da je dužna da redovno izveštava Narodnu skupštinu o međunarodnoj i unutrašnjoj situaciji u vezi sa KiM. Ja gledam dnevnik, čitam biltene agencija, ne treba vi da me obavestavate o međunarodnoj situaciji. Vi mene treba da izveštavate o toku pregovora, ono što izbegavate već koliko meseci.

Kaže - Vlada će da formira novi tim. Hoće li Vlada ponovo da izbegne SRS? Kažem vam, ako želite da radikali budu u tom timu, mi moramo da ga predvodimo. Tako je narod hteo. Mi smo najjači i naša je politika najbolja za KiM. Što da čekamo da se vi pаметite po nekoliko meseci ili godinu dana, kad možemo sve zahteve da iznesemo odmah. Jasno, radikalski, ko je saglasan - saglasan, ko nije - nije. Protiv smo nezavisnosti KiM. Šta ćemo uraditi ako dođe do samoproglašenja? Hoćemo li da blokiramo granicu prema KiM? Hoćemo li da zabranimo prolaz svim automobilima, izvoz i uvoz robe na KiM? Hoćemo li mi da napravimo takav dogovor sa ostalim državama u okruženju, da jedna država koja ne poštuje Povelju UN da bude izolovana? Hoće li neka druga država da prizna nezavisnost KiM? Da, hoće, i vi znate koje su. Već na televiziji govore o tome. Šta ćete preduzeti? Koja je to mera Vlade Republike Srbije? Kako se zove ta mera? Šta vam diplomatija kaže, koje su to mere kojima jedna država brani svoju teritoriju? Ako je napadnuta diplomatskim putem, diplomatskim putem da je branimo. Ako je napadnuta oružjem, hoćemo li još jedan pogrom srpskog stanovništva da dozvolimo zato što neko tamo preti da će da pobije Srbe? A mi ćemo da čekamo da li će međunarodna zajednica da ih odbrani ili neće. A šta ako ih ne odbrani?

Da vas ne podsećam na sudbinu Republike Srpske Krajine, kada su Srbi otišli iz Krajine, za UN više nije postojao problem. I dan danas bi Krajina trebalo da bude pod zaštitom UN. Ako Srbi odu sa KiM, uzalud vam borba. Šta ste učinili da Srbi, vidim da su pozvani predstavnici, ni to nisam znao. Neka su, dobro je da čuju. Ne znam kako ste izabrali predstavnike Srba sa KiM, ali dobro je da čuju. Šta ste preduzeli da ostanu na KiM?

(...) Da nije Rusije, da li biste bili ovako čvrsti? Ne biste. Poštujte malo taj ruski stav. Nema pregovora sa Eu dok nas Rusija podržava da odbranimo KiM. Nema priče o NATO ako nam je Rusija bitan faktor da odbranimo KiM. Ne možete da ljutite Rusiju.

NADA KOLUNDŽIJA: (...) DS će glasati za predloženu rezoluciju o rešavanju pitanja KiM iz više razloga. Prvi razlog je što se mandat za novu rundu pregovora utvrđuje na temeljima međunarodnog prava, Povelje UN, Helsinškom dokumentu, Rezoluciji Saveta bezbednosti 1244 i Ustavu Republike Srbije. Drugi razlog zbog kojeg će DS glasati za ovu rezoluciju je što se ovom rezolucijom definiše obavezujući mandat novog pregovaračkog tima u novoj rundi pregovora. Treći razlog je razlog što se ovom rezolucijom istovremeno šalje poruka i onim učesnicima koji učestvuju u ovom pregovaračkom procesu o nepodeljenoj političkoj podršci, nastavku razgovora, traganju za pravednim i održivim rešenjem zasnovanim na međunarodnom pravu, principima na kojima počiva savremeni svet. Četvrti razlog za DS je što je ova rezolucija potrebna i da bi se dala snažna podrška novom pregovaračkom timu u novoj rundi pregovaračkog procesa.

(...) Za DS nova runda pregovora je u izvesnoj meri i priznanje demokratskoj prirodi srpskog društva i srpske države i priznanje postojanja jednog demokratskog kapaciteta Srbije i na tom priznanju mislim da mi treba da istrajemo, na onome što će potvrditi taj demokratski kapacitet, a to je naše insistiranje na evropskom putu Srbije.

Insistiranje na evropskom putu Srbije jeste potvrda demokratskog kapaciteta i potvrda spremnosti Srbije da prihvatajući evropske vrednosti i evropske standarde pokazuje da ima kapacitet da brani svoje interese i da sve probleme koje ima u zemlji rešava na način koji svet može da prizna. Zbog toga DS zaista misli da ne postoji ni jedan objektivni razlog, bez obzira na možda nekakve manjkavosti oko predstavljanja narodnim poslanicima onoga što je bio dosadašnji proces, da sve poslaničke grupe i svi poslanici ne glasaju za ovu rezoluciju, mi očekujemo zaista da ćemo time poslati jasnu poruku onima koji treba da učestvuju u tom procesu. Istovremeno ćemo dati snažnu podršku onima koji u ime Srbije treba taj proces da vode.

MILOŠ ALIGRUDIĆ: (...) Ja sam svakako za evropske integracije. Jedan od prioriteta DSS jeste učlanjenje u šire saveze, naročito u Evropsku uniju, kao jedan od osnova mogućeg lakšeg prosperiteta, ali ne možemo biti članica Evropske unije, niti možemo ići putem evropskih integracija ili bilo kojih drugih integracija ako je ulaznica ili članska karta za te integracije lišenje 15 odsto dela svoje teritorije, i to ne bilo kojeg dela teritorije, već onog dela teritorije koji je neraskidivo vezano za pojam srpske državnosti i srpskog naroda. To je nemoguće. Ko bi nam ne daj bože ikada postavio takav uslov, on bi nam postavio nemoguć uslov. Znači, postavio nam uslov koji ova država nije u mogućnosti da ispuni. Jedini način da kroz evropske integracije postignemo pun i pravi rezultat za Srbiju, to je da država Srbija bude integrisana u šire saveze u punoj svojoj celovitosti, ustavno-pravnoj celovitosti, a to je jedini način po mom dubokom uverenju da se i oni stanovnici Srbije koji predstavljaju nacionalnu manjinu, kakvi su i Albanci na Kosovu, nađu u jednom novom sistemu koji će i njima kao i ostalim stanovnicima Srbije služiti za njihov lični boljitak i svaki prosperitet.

SUZANA GRUBJEŠIĆ: (...) Ma kako mi ovde u Srbiji tumačili ovakvu odluku, bilo kao pobedu Beograda i Rusije ili poen za Prištinu, jedno je ipak sigurno, pokazuje se nemoć svih onih koji su nudili brza i jednostavna rešenja za izuzetno složen kosovski problem.

(...) Pregovori koji su vođeni od februara 2006. godine do marta 2007. godine ništa nisu bili ni fer ni suštinski. Nisu vođeni sa namerom da se pronađe dugotrajno, održivo i kompromisno rešenje, već da se pronađe modalitet da Kosovo postane nezavisna država, a da Srbi dobiju status u nezavisnoj državi Kosovo.

(...) Postavlja se pitanje da li ima prostora za kompromis između srpskog stava sem nezavisnosti, albanskog stava ništa osim nezavisnosti. Prostora ima ali da bi se došlo do kompromisa potrebni su novi posrednici, ovaj put nepristrasni ili makar oni koji nisu na platnom spisku jedne od strana u pregovorima i koji neće insistirati na tome da je Kosovo junikejs, jedinstven slučaj, koji ne može da bude predsedan za bilo koji drugi slučaj u svetu. Takvo objašnjenje treba da opravda dosadašnju politiku prema Kosovu, u kojoj se jednoj strani Albancima nudi sve, a drugoj, Srbima, daje samo ono što savremeno međunarodno pravo i onako daje manjinskim zajednicama i što država Srbija garantuje svim svojim nacionalnim manjinama.

Status Kosova i Metohije može da se reši samo putem pregovora i uz kompromise obe strane, ali da bi Albanci bili spremni na kompromis, međunarodna zajednica mora otvoreno da im kaže da nezavisnost nije jedina opcija i da ne mogu da je jednostrano proglase, pa makar to silno želeli da učine i na veliki praznik albanske države, dan zastave, 28. novembra, kako je najavio

kosovski premijer Agim Čeku. U danima koji su pred nama videćemo da li je međunarodna zajednica spremna i sposobna da odgovori Albance od jednostranog proglašenja nezavisnosti i da ih privoli na nastavak pregovora sa srpskom stranom.

Država Srbija mora da nastavi da se bori diplomatskim sredstvima, da vodi aktivnu i ubedljivu politiku odbrane svojih državnih interesa. Svedoci smo da se dosta toga promenilo od momenta kada se prešlo sa nekoliko ustaljenih fraza i opštih mesta kao što su "ne damo Kosovo", "nikad nećemo potpisati nezavisnost Kosova", na pravu diplomatsku ofanzivu. Treba istrajati na tom putu jer bi zaista bio jedinstven slučaj da se jednoj staroj evropskoj državi, kao što je Srbija, uzima ne samo teritorija već se zbog albanske želje za nezavisnošću krše sve važne norme i načela međunarodnog prava.

IVICA DAČIĆ: (...) SPS će glasati za Predlog rezolucije. Ne postoji Predlog rezolucije ili bilo kog akta u kom stoji da je Kosovo i Metohija sastavni deo Srbije za koji SPS neće glasati, bez obzira šta mislimo o onima koji eventualno to predlažu, bez obzira da li činimo vlast ili opoziciju. Ovo nije pitanje vlasti ili opozicije, ovo je pitanje odnosa prema državi i prema svom narodu. Zato treba da se čuvamo međusobnih optužbi, jer albanska politika je po ovom pitanju jedinstvena, a srpska politika se sastoji samo u tome da optuže jedni druge ko je za šta više kriv.

(...) U osnovi problema na Kosovu i Metohiji je separatizam i terorizam, u osnovi problema je otvorena podrška jednog broja zemalja iz međunarodne zajednice težnji da se stvori nezavisna albanska država, još jedna nezavisna albanska država u Evropi pored Republike Albanije. Da bismo imali jaku poziciju države u ovoj situaciji neophodno je da postoji političko jedinstvo u ovome. (...) Naravno, jesmo za nastavak pregovora, naravno jesmo za suštinsku autonomiju kao što piše u Rezoluciji 1244, jesmo za pregovore bez uslovljavanja, bez nametnutog rešenja. Za šta ste vi to onda? Vi ste onda protiv Rambujea, jer je ovo što se sada dešava nastavak onoga što je započeto u Rambujeu. Da je tada naša država prihvatila ono što se od nje tražilo, posle tri godine bi bio raspisan referendum i Kosovo i Metohija danas ne bi bila u sastavu Republike Srbije. Ali i tada su neki od vas kritikovali zašto je Srbija odbila Rambuje zato što ste bili opozicija. Naša pozicija ne sme ovde da zavisi od toga da li smo na vlasti ili u opoziciji, nego jesmo li za Kosovo i Metohiju u sastavu Srbije ili ne.

(...) Naravno, jednostrano priznanje, to je realnost sa kojom možemo biti suočeni. Zato je veoma dobro da budete jasni i jedinstveni oko toga šta hoćete. Nemojte da se sutra raspadne Vlada zbog toga što sve stranke u Vladi nisu jedinstvene. Znači, Vlada Srbije mora da zna kako će da reaguje dalje jer je u njenim nadležnostima, u njenim rukama je dalji tok i reakcija na mogući ishod

pregovora, kako će Vlada reagovati. Hoće li Vlada pasti, hoće li se neke stranke izmaći iz Vlade, naročito kada se ostvari ono o čemu je gospodin Aligrudić malopre govorio, da se postavlja pitanje evropskih integracija ukoliko Evropa jednostrano prizna Kosovo i Metohiju. G17 Plus je izašla iz Vlade zato što niste uhapsili Mladića prošli put. Evo koliko je meseci prošlo, ali ne znam koliko im još lufta dajete. Bilo bi izuzetno i niko ne bi mogao da kaže da to nije dogovoreno da kao reakcija na mogući odnos Vlade Srbije prema onima koji jednostrano priznaju Kosovo i Metohiju bude u stvari pad Vlade Srbije.

(...) Vidite, iz ovoga o čemu govorite, jer u rezoluciji jasno stoji da će Srbija imati odlučan stav, da Srbija treba da blagovremeno i energično odgovori svakom nagoveštaju ili činu bilo kog međunarodnog subjekta koji bi bili usmereni na jednostrane akte povrede suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Kada je to neko od nas govorio, naravno, to je naišlo na salve osuda, pa i od strane onih koji sve to izgovaraju.

(...) U svakom slučaju, na kratko je zaustavljena mašinerija za brzo i jednostrano priznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije. Veoma je bitno da o ovome Vlada Srbije i Narodna skupština imaju jedinstveno mišljenje. Pošto se gospodin Halimi, čini mi se, javio za repliku, kada već odgovara, želim da mi odgovori i na sledeće pitanje: kako je moguće da bilo koji državljanin Srbije, pa i narodni poslanik Republike Srbije, pa i pripadnik albanske nacionalne manjine, svejedno, ima pravo da u intervjuu određenim novinama kaže da će u određenim uslovima tražiti pripajanje Bujanovca, Preševa i Medveđe budućem nezavisnom Kosovu i Metohiji.

Ovde, dame i gospodo, imate pravo da kažete sve. Za ovom govornicom imate pravo, jer vas štiti Ustav, ali valjda postoje i neke obaveze za pripadnike političkih stranaka i nacionalnih manjina. Postoji obaveza poštovanja države u kojoj živite. U ovoj Skupštini možete da govorite na albanskom jeziku, a nisam siguran da u Tirani postoji uopšte Srbin koji bi mogao da govori albanski, jer ih više nema. To ne znači da vi ne treba da imate prava. Treba da imate sva prava, ali ne može se graditi državno jedinstvo na tome da svako ko god stigne, u ime svog političkog interesa, narušava princip svake države, a to je teritorijalni integritet i suverenitet ove zemlje. Vi možete da budete radikal, socijalista, demokrata, deesesovac, čedista, liberal, šta hoćete možete da budete, ali morate da budete državljanin ove zemlje i da poštujete pravila i Ustav ove zemlje. Ne postoji zemlja koja bi trpela to što vi ovde govorite.

Baš zato, pošto ste poslanik Narodne skupštine Republike Srbije, vi otvoreno glasate za prihvatanje Ahtisarijevog plana koji se zalaže za nezavisnost Kosova i Metohije. Nemate posledice zbog toga, jer ste poslanik i ne treba da ih imate, ali nemate pravo da se u javnim nastupima zalažete otvoreno za rušenje i

cepanje ove države. Pozivam državne organe da to imaju u vidu, zato što je to primer i za Vojvodinu, za Rašku oblast i za bilo koju drugu koja će sledeća doći na dnevni red.

Danas imate izjavu Miodraga Vukovića, koji kaže da državljani Crne Gore mogu imati samo jedno državljanstvo. To je odgovor na najavu da bi neki državljani Crne Gore mogli imati dvojno državljanstvo. Pre svega, tu mislim na Srbe. Mi sada treba još da budemo prezadovoljni. Potpredsednik Vlade je bio u Crnoj Gori. Zar posle svega, tolikog junaštva Crnogoraca i crnogorskog naroda, mi sada treba da budemo prezadovoljni što će Crna Gora biti uzdržana po pitanju nezavisnosti Kosova i Metohije? I vi na to ne reagujete? Potpredsednik Vlade se ne sretne sa predstavnicima Srba u Crnoj Gori. On je potpredsednik Vlade Srbije i ima predstavnike svog naroda u Crnoj Gori.

Znači, mislim da tu Srbija treba da ima veoma oštar odnos. Toma Nikolić je rekao da će možda Vlada da zarati sa Makedonijom, rekao je da se plaši da bi Vlada mogla, u svojoj ponesenosti ovim velikim i širokim tumačenjem ovoga, da zarati sa Makedonijom. U svakom slučaju, bojim se da ima mnogo država sa kojima ćemo morati veoma ozbiljno da pretresemo naše odnose, upravo zbog toga što je nemoguće da sa jedne strane neko vama bude prijatelj, a sa druge strane da se zalaže za otcepljenje jednog dela vaše teritorije. Uostalom, tako bi sve države na svetu reagovala da je u pitanju njihova teritorija.

U svakom slučaju, meni je drago što se pojedini ministri i visoki funkcioneri više ne stide da kažu da Kosovo i Metohiju treba braniti i što se više ne stide i ne smatraju delom prošlosti da treba veoma oštro da reaguju na jednostrane akte narušavanja teritorijalnog integriteta i suvereniteta ove države. Mi bi sada, sledeći logiku opozicije i vlasti, trebalo da budemo protiv toga što vi kažete, zato što ste na vlasti, ali od toga da li ste vi ministri, mnogo je važnije da li će biti pitanje Kosova i Metohije rešeno na način da se pronađe dogovor između građana Srbije koji žive u tom delu autonomne pokrajine.

Takođe, kada je reč o prijateljima, vi znate da Srbija u ovom trenutku nema mnogo saveznika na međunarodnoj sceni. Kontakt grupa, koja se sutra sastaje, nju čine SAD, Velika Britanija, Francuska, Nemačka, Italija i Rusija. Šta mislite, koja će od ovih država braniti interese Srbije? Šta mislite i da li se sećate šta ste o toj državi govorili kada ste došli na vlast 2000. godine i koliko ste potcenjivački govorili o tome čak i na onoj sednici kada je bila tema izbor predsednika ove Narodne skupštine? Morate da shvatite da Rusija ne brani Srbiju zato što je voli, ne samo zato što smo prijatelji, nego zato što štiti međunarodno pravo i međunarodni pravni poredak.

Na kraju želim da zahvalim Srbima koji su ostali da žive na KiM i koji su ovde prisutni, koji gledaju naše zasedanje. Možemo da govorimo o KiM koliko

hoćete, ali danas, oni kojima je najteže, jesu upravo Srbi na KiM. Oni brane naše nacionalne i državne interese i Srbija je dužna da im pomogne da svakodnevni život učini prihvatljivijim, da ne budu građani drugog reda. Dok njih ima na KiM, tamo je Srbija. Kad ih ne bude bilo, nećemo više moći govoriti o srpskim nacionalnim i državnim interesima. Oni su ostali iako im je bilo možda lakše da pobegnu. Zato Srbija ne sme da pobegne sa KiM. Državni organi treba KiM da smatraju u punoj meri sastavnim delom Republike Srbije, a ja želim da pozovem i resorno ministarstvo da brže rešava sve probleme koje Srbi na KiM imaju i da pozovem još jednom sve nas ovde, time što glasamo za Predlog rezolucije ne dajemo podršku nijednoj političkoj partiji, niti Vladi Republike Srbije, dajemo podršku nastojanjima da Srbija, da Kosovo i Metohija ostane sastavni deo Srbije.

RIZA HALIMI: Da postoje mogućnosti, verovatno bih govorio na albanskom, kao što su srpski poslanici govorili na srpskom u kosovskom parlamentu, kada su učestvovali. Bilo je u prvom sazivu, ako se sećate, govorili su na srpskom, a ministar za povratak na Kosovo srpske nacionalnosti, dobro znate, u direktnoj kontakt emisiji na Pinku naš ministar je potvrdio da njegovo ministarstvo ima višestruko veći iznos sredstava nego što manjine ovde raspoložu. To su činjenice.

Što se tiče maločas iznete izjave, koja se verovatno ticala moje diskusije na prethodnoj sednici Skupštine koju smo održali 14. februara, a u vezi sa Ahtisarijevim dokumentom i paketom, jeste da sam i tada i posle toga i dalje tvrdim da je to bio dobar kompromis, bolji dokument još uvek nije ponuđen, da se konačno veoma udaljene pozicije približe.

Hteo bih da ovaj dokument koji sada Vlada nudi, mislim na rezoluciju, bude približan po paketima tom dokumentu. Ali na žalost, šta nam je u rezoluciji ponuđeno. Ono što Ivica s pravom sada kaže, nema nikakve razlike u odnosu i na diskusiju i na dokumente koga u ovoj ili Narodnoj skupštini je mogla javnost da čuti, prilikom donošenja predloga odluke o referendumu kojim je odbijena međunarodna pomoć u rešavanju kosovskog pitanja 1998. godine.

Imam ovde papir našeg poslanika koji je tada pročitao. Da znate da se iz toga može videti da nema bitne razlike. Ista meta, isto rastojanje, ista logika. Nema pomaka. Mi čitavo vreme tražimo da kosovski čvor rešimo. Slažemo se da taj problem nije iz ovih dana, da on vuče korene iz daleke prošlosti, ali ako Albanci i Srbi nisu mogli taj problem sami da reše, gde je zdrav razum.

I u ličnim problemima ljudi traže pomoć od trećeg, a mi odbijamo međunarodnu pomoć. I ovom prilikom pretimo međunarodnoj zajednici. Gde tu ima logike?

IVICA DAČIĆ: Neću voditi polemiku o ovim pitanjima. Uopšte nije sporno bilo kakvo pravo nacionalne manjine. Za mene je samo sporno pitanje

kako neko, bilo ko, da li je poslanik ili ne, to je odgovor na pitanje koje ja postavljam, može da u intervjuima govori da će se založiti za otepljenje dela naše teritorije. To je nemoguće. Sve ostalo je moguće, da govorite na albanskom, da formirate partije, da imate sva prava, da imate svoje škole i fakultete i sve, ali ne možete da se založite za otepljenje dela naše teritorije. Zato sam i spomenuo vaše ime.

ČEDOMIR JOVANOVIĆ: Pokušaću da u ime, pre svega naše poslaničke grupe, a potom, ukoliko mi to dozvolite i u vaše ime, pokušam da vratim politiku u ovu raspravu, jer mi se čini da su poslednjih sat, sat i po vremena obeležili najdosadnije diskusije od konstituisanja ovog parlamenta, što je poražavajuće, s obzirom na temu o kojoj razgovaramo. Pripremljeni referati, fraze narušili su početak današnjeg zasedanja.

Pred poslanicima, građanima i građankama Srbije je predsednik Republike, tu je aktuelni premijer, tu su parlamentarne stranke Srbije i mi moramo ponuditi političke odgovore na pitanja koja su postavljena i tokom ove rasprave, na pitanja koja su postavljena i mimo naše volje.

Dakle, prvo o izveštaju Državnog pregovaračkog tima. Nismo ga dobili na vreme. U skladu sa dnevnim interesima i vladajuće i opozicione stranke su otvarale pitanje rasprave o izveštaju pregovaračkog tima kada je to njima odgovaralo. Mi smo jedina stranka koja je na tome insistirala od prvog trenutka. Danas rasprava o izveštaju Državnog pregovaračkog tima mnogo više pristaje istorijskom arhivu, nego parlamentu Srbije.

Zbog toga ne želim da analiziram pojedinače navedene činjenice i argumente. Ali me interesuje, gospodine Samardžiću, šta se desilo sa pojmom entiteta koji je pomenut u jednom od dijaloga koji su vođeni tokom te nedelje bečkih pregovora. To je veoma važno za LDP, jer je to jedan od principa na kojim mi gradimo našu političku platformu u rešavanju kosovske krize. Mislim da nije ovo vreme u kome treba da procenjujemo pozitivne i negativne posledice odluke vršioća dužnosti predsednika Vlade, gospodina Koštunice, da u Beogradu ne razgovara sa Martijem Ahtisarijem, a da sa njim potom razgovara naš pregovarački tim u Beču.

Ali bih vas upozorio na posledice izjava koje ste gospodine Koštunica izneli ovde u svom govoru. Ako je sve ovo, zapravo, kraj Ahtisarijeve ere, moram vas podsetiti da ta era nije započela Ahtisarijevim predlogom za rešenje kosovske krize, već da je Ahtisarijeva era započela 1999. godine, sporazumom koji je tadašnja država Srbija prihvatila, na predlog tog istog Ahtisarija. Iz tog predloga je proizašla Rezolucija na koju se mi danas pozivamo, Rezolucija 1244. Zato je vaša izjava neoprezna i ona ugrožava i osnove politike na koju vi gradite predlog ove rezolucije.

Sada bih se upravo usredsredio na tu politiku. U ovom parlamentu postoje dve jasne politike prema Kosovu i Metohiji. Jedna je politika SRS i ona je ispoljena u rezoluciji te stranke koju parlament nije raspravljao. Druga je rezolucija LDP. Ona je takođe prenetu parlamentu. I jedan i drugi dokument na vrlo jasan način daju odgovore na sva ova pitanja koja je Vlada zaobišla ne da ih definiše, već da artikuliše kroz inicijative koje bi preduzela u slučaju njihovog otvaranja. Zbog toga idemo na rezoluciju koja je pred nama.

Tačka jedan, svaki pokušaj rešenja kojim bi se prekršila osnovna načela bio bi proglašen ništavnim i opasnim po opstanak države Srbije i kao takav bi predstavljao povod za odgovarajuće delovanje državnih organa Republike Srbije u skladu sa međunarodnim pravom.

Predsedniče Republike, predsedniče Vlade, ministre Samardžiću, ministre inostranih poslova, zašto mi kao poslanici Skupštine Srbije nemamo to pravo da dobijemo odgovor na pitanje - šta se podrazumeva pod "odgovarajućim delovanjem"? Ako ovo nije trenutak da nam se to saopšti, ja se sa tim neću složiti, ali da li je to odgovor na naše pitanje. Ali vas molim da nam date odgovor na pitanje zašto smo uskraćeni za definiciju "odgovarajućih delovanja državnih organa Republike Srbije, u skladu sa međunarodnim pravom".

Tačka dva, Republika Srbija je spremna da otpočne novu fazu pregovora. Novi pregovori, sa starim stavovima. Kakva je sudbina takvih pregovora? Zašto nismo ništa kvalitetno novo uneli u tu inicijativu? Jasno je da postoji spremnost za nešto takvo. Iz izjave predsednika Republike koji je, recimo, citirao šefa poslaničke grupe SRS, doživljavam na takav način kao spremnost predsednika Republike da unese izvesne promene u dosadašnju državnu politiku. Ali je besmisleno započinjati novu fazu pregovora, sa starim identičnim stavovima koji su nas doveli do blokade u kojoj se nalazimo.

Treća tačka rezolucije, za razliku od bezuspešnosti pregovora koje je vodio Marti Ahtisari, novi pregovori moraju biti otvoreni u pogledu ishoda i trajanja. Kriza na Kosovu kulminira, naravno uz poštovanje načela i normi međunarodnog prava. Kriza na Kosovu kulminira jedino srpskoj zajednici ne odgovara prolongiranje, odugovlačenje, jer je neizvesnost izvor nestabilnosti, a srpska zajednica na Kosovu će platiti cenu te nestabilnosti i te nesigurnosti kojoj je izložena. Mi o tome želimo da govorimo. Pa neka nam onda naša politička konkurencija meri časnost. Ali danas o tome treba da se priča, a ne onda kada bude kasno. Svaki razgovor o "Oluji", o "Bljesku", o 1999, o 2007. je besmislen. Ali nije besmislen razgovor o posledicama koje će pratiti neefikasnost, nesposobnost, nesprijetnost preuzimanja politike koja će krenuti da joj izađemo u susret.

Tačka četiri, Narodna skupština Republike Srbije smatra da nova rezolucija Saveta bezbednosti o Kosovu treba da se usvoji tek posle završenih

pregovora, kojima bi se utvrdilo kompromisno rešenje budućeg statusa Pokrajine. Novi pregovori mogu se voditi samo na osnovu postojeće rezolucije Saveta bezbednosti i na osnovu jasnog mandata UN. Ako je ovo kraj Ahtisarijeve ere, onda je time okončana Rezolucija 1244, jer ona proizilazi iz dokumenta koji je 1999. godine kreirao Marti Ahtisari. Zato je to neoprezna izjava gospodine Koštunica.

Šta se podrazumeva pod "jasnim mandatom UN", kada mi istovremeno diktiramo pravilo ponašanja Savetu bezbednosti UN? Ono što smo tražili od gospodina Samardžića nismo dobili - vrlo jasno ispoljenu spremnost Republike Srbije da poštuje svaku odluku Saveta bezbednosti i UN, a ne samo one odluke koje se Srbiji dopadaju. Dobro je oslanjanje na međunarodno pravo i to je međunarodno pravo nama oduvek bilo važno, ali smo mi kao država selektivno poštovali međunarodno pravo i sebe doveli u poziciju na identičan pristup međunarodne zajednice prema nama. Na osnovu koje glave Povelje UN se gradi to pravo međunarodne zajednice? Na glavi sedam i sigurno dobro znamo da je to tako i zbog toga je potrebna istina i jasna politika.

Tačka pet, "zahtevamo od svih država članica UN", "zahtevam od generalnog sekretara", to nije dobar jezik. Poslednji put je takav rečnik korišćen tokom 1999. godine. Sa posledicama i danas ne možemo da izađemo na kraj. Ja ne mislim da je vaša želja bila gospodine Samardžiću ili želja Vlade bila, da se Srbija izloži onim posledicama kojima je bila izložena 1999. godine, baš naprotiv. Ali zato apelujem na vas - promenite rečnik. Promenite rečnik, iritirali smo deo međunarodne zajednice. Koliko god bile jake simpatije u jednom delu, iritirali smo drugi deo. Od ovakvog rečnika korist neće imati Srbi na Kosovu, neće imati Albanci na Kosovu, neće imati građanke i građani Srbije.

Tačka šest, Narodna skupština Republike Srbije smatra da bi jednostrano priznanje nezavisnosti Kosova imalo nesagledive posledice po regionalnu stabilnost. Slažemo se sa vama. Ali hajde da izbegnemo to jednostrano proglašenje kosovske nezavisnosti tako što bi se definisali jasni okviri, vremenski, u koje bi zajedno tragali za prihvatljivo rešenje i za jednu i za drugu stranu. Šta je problem? Obavezuje se Vlada Republike Srbije i svi državni organi da blagovremeno i energično odgovore svakom nagoveštaju ili činu bilo kog međunarodnog subjekta, koji bi bio usmeren na jednostrane akte povrede suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Srbije. Gospodin Nikolić je postavio to pitanje, postavljamo ga i mi. Zašto smo uskraćeni za definiciju tog odgovora? Odsustvo jasnoće po tom pitanju otvara širok prostor za različite interpretacije. Mi, recimo, to tumačimo kao vašu spremnost da ostavite ova vrata odškrinuta za međunarodnu zajednicu.

Neko će to protumačiti kao vašu najavu konačnog raskida bilo kakvih normalnih odnosa sa međunarodnom zajednicom. Zato je potrebna jasnoća. Ono što bi ovu rezoluciju učinilo kvalitetnijom je poruka svetu - šta god nam vi radili mi nikada nećemo pristati na politiku koja će se na kraju završiti katastrofalnom posledicom po naše društvo, odnosno izolacijom kojoj smo bili izloženi tokom devedesetih godina.

Pravo i pravda nisu dobri argumenti u ovom trenutku. Reći ću vam zbog čega, zbog toga što ni pravo ni pravda nisu poštovani u ovim fazama kosovskog života koje su dovele kosovsku zajednicu u takvu traumatičnu poziciju u kojoj se sada nalazi, u kojoj se nalazila tokom devedesetih, a u kojoj se konačno nalazi i danas. S tim što su pozicije Srba i Albanaca u međuvremenu promenjene, pa su iz pozicije žrtve, Albanci danas prešli u poziciju suverene na Kosovu, a iz pozicije suverenog naroda Srbi su prešli u status getoizirane zajednice. Ali ni pravo ni pravda ne mogu biti te poštapalice i fraze na kojima ćemo mi graditi svoju politiku. Pogotovo šta osuđujemo? Pogotovo osuđujemo zloupotrebu jakog prisutnog i izraženog osećaja nepravde našem društvu kada se govori o odnosu međunarodne zajednice prema Kosovu.

Ako nije bilo pravde i prava na Kosovu u Srbiji u ovom regionu je oduvek bilo u izobilju i nepravde i bezakonja i upravo zbog toga, na tim osnovama, na tim temeljima se ne može graditi politika. Ako svet nije bio fer prema Srbiji u pojedinim trenucima i ako to nije danas, po mišljenju Vlade, onda mi moramo biti ti koji će pokazati šta podrazumevamo pod fer odnosom. Pa, reci da nije fer očekivati da svet pristane na status kvo, da nije fer očekivati da neka međunarodna zajednica ima interes tapkanja u mestu zato što niko ovde nema hrabrosti da kaže da je današnja situacija na Kosovu posledica jedne politike koja ima svoj kontinuitet i u nekim merama na kojima insistira Vlada u svojoj rezoluciji. Nama je veoma važno pitanje odgovornosti, ne zato što želimo da ratujemo sa duhovima prošlosti, nego što definisanjem te odgovornosti mi konačno u srpskoj politici uspostavljamo one principe koji postoje u svakodnevnom životu građanki i građana ove zemlje. Sama je politika u Srbiji profesija u kojoj pitanje odgovornosti nije pitanje na koje neko mora da da odgovor. Neodgovorno ponašanje u politici se ne sankcioniše. U zdravstvu se sankcioniše, na univerzitetu se sankcioniše, na carini se sankcioniše, u svakom segmentu života se sankcioniše, samo se u politici ne sankcioniše. Hajde da se vrsatimo zato na ovu rezoluciju, pa da kažemo šta to podrazumeva ova vlada pod suštinskom autonomijom. Od Vas smo, gospodine Samardžiću, dobili odgovor da je to toliko puta objašnjeno u štampi. Vi znate da mi imamo dobru analitičku službu. Prošli smo puno argumenata za svoju politiku, ali nijednu činjenicu koja bi za nas bila prihvatljivo objašnjenje suštinske autonomije. Mi to tumačimo kao

opis postojećeg stanja. Više je od autonomije, manje od nezavisnosti činjenično stanje na Kosovu. Ovo je nezadovoljavajuće i za srpsku i za albansku zajednicu. Hajde da odemo korak dalje, pa da zamislimo situaciju u kojoj bi albanska zajednica prihvatila političke principe na kojima mi gradimo poziciju i status Kosova u okviru srpske države. Kakva bi bila ta srpska država? Sa državom u državi. Mi kao da molimo Albance da oni pristanu na svoju državu pod uslovom da je tako ne zovu i da nikad ne kažu istinu koja je svakome očigledna. Hteli mi to da priznamo ili ne, principi o kojima je govorio premijer Koštunica navodeći osnove razgovora u okviru kontakt grupa, pa ti principi su nešto što ignoriše ova rezolucija. Šta je rekla Kontakt grupa? Nema povratka na staro, nema prisajedinjenja nekoj drugoj državi i nema podele Kosova. Zato sam vas pitao gospodine Samardžiću zašto ste zaobišli pojam entiteta u svom skupštinskom nastupu i pitam ministra inostranih poslova koji je ovde pred nama, samo što ni predsednik republike, ni predsednik Vlade, ni ministar za Kosovo nijednom rečenicom nisu pomenuli vaše predstojeće postojeće sa Sjedinjenim Državama. Da li je platforma sa kojom tamo idete tajna ili je to drugorazredna tema o kojoj parlament uopšte treba da razgovara. To je za nas, takođe važno pitanje, jer mislimo da neće ništa dobro proisteći iz komplikovanih odnosa Srbije i Sjedinjenih Država.

Hajde da vidimo dalje. Šta je suštinska namera ove rezolucije po našem mišljenju? Da li prolongiranje, i izbegavanje odgovornosti, podela društva na patriote i izdajnike? Mi smo već u fazi Kosovskog boja. Zna se ko je Murat. Mislim da nema dileme ni oko Vuka Brankovića, jedino ne znam jeste li se dogovorili oko toga ko će biti Lazar, ko će biti Obilić, ko će biti Kosovka devojka, ali to nije ono što je potrebno našoj deci i mi o tome treba da razgovaramo. Našoj deci je potrebna sigurnost koju mi nismo imali. Verujem da su naše političke namere iskrene i ne želim uopšte da sumnjam u vašu želju da Srbiju učinite srećnom i mirnom državom, ali način na koji to radite je pogrešan.

Šta je ono što želimo da se unese u ovu rezoluciju? Želimo da rezolucija srpskog parlamenta kaže da će poštovati svaku odluku Saveta bezbednosti. Na takav način mi definišemo drugačiju poziciju Srbije u okviru te, za nas presudno važne međunarodne Organizacije ujedinjenih naroda. Želimo da povežemo, a Vlada to upravo izbegava, ostvarenje u punom kapacitetu konačnog statusa Kosova sa ostvarenjem punog kapaciteta članstva Srbije u Evropskoj uniji. Jedini garant i amortizer tih nestabilnih procesa koji će pratiti utvrđivanje konačnog statusa Kosova.

Da li mi želimo brzo članstvo u Uniji - da želimo, i tu postoji paralelizam u namerama. Hajde da kažemo da je jeftina ona politička poruka koju nam iz Brisela poručuju, kada kažu da ne treba poistovetiti sudbinu Kosova i sudbinu

evropskih integracija Srbije. Koja zemlja je postala članica Evropske unije, a da pritom nije definisana kao država? Ako narednih 500 godina budemo guslali svoj ep o Kosovu, tačno toliko godina ćemo čekati punopravno članstvo u Evropskoj uniji jer smo se kroz proces rešavanja kosovske krize konfrontirali sa Evropskom unijom i Ujedinjenim državama.

Odnos prema Rusiji. Mislim da taj odnos nije iskren i da se često ruski politički stav zloupotrebljava i to nije dobro. Mi možemo razumeti principijelnu poziciju u spoljnoj politici Ruske Federacije, ali sa jedne strane Evropska unija zajedno sa Sjedinjenim Državama je inicirala šest rezolucija tragajući za nečim što je prihvatljivo za srpsku stranu. Sa druge strane nije bilo nijedne inicijative koja bi nama dopustila da možemo da kažemo nešto više od onog što svakodnevno govore predstavnici Ruske Federacije, da je njihov stab izbalansiran i da oni uopšte ne prave razliku u pristupu kosovskim Albancima i Srbiji. Oni jednostavno u svakom trenutku podcrtavaju jasnu poruku - za nas je prihvatljivo samo ono rešenje oko kojeg će se usaglasiti dve strane. Pošto mi želimo nove pregovore sa starim modelom, jasno je da tog rešenja i saglasnosti neće biti u doglednoj budućnosti. Zbog toga su pregovori Saveta bezbednosti, gde su drugačiji mehanizmi odlučivanja, premešteni u Kontakt grupu. Kao što i 1999. godine Savet bezbednosti nije rekao "da" - bombardovanju Srbije, nego je to uradio onaj ko je bio u mogućnosti da to uradi, a niko drugi nije mogao da ga zaustavi, ovakvom politikom ćemo vrlo brzo naše društvo dovesti u poziciju da će žaliti za Ahtisarijevim dokumentom, kao što danas žalimo za propuštenom šansom iz 1991. godine, kada smo odbili mirni razlaz Jugoslavije za članstvo u Evropskoj uniji, kao što danas Srbi u Bosni žale Vens-Ovenov plan, kao što žalimo "Z-4" plan, kao što danas pozivamo na retroaktivnu primenu Rambujea i to je ono što je poražavajuće. Potrebno je više hrabrosti.

Nismo ovde došli da bi optuživali ministre iz Koštuničine vlade, predsednika Republike, opoziciju za stanje u kom se Srbija nalazi, ali od vas tražimo odgovore i spremnost da to stanje menjate, a ne da ga održavate u postojećoj konstelaciji. U nama imate potpunu podršku za promenu. Koliko god to izgledalo neverovatno, gospodine Koštunica, šta god mi o vama govorili i šta god vi nama radili, po pitanju Kosova, po pitanju evropskih integracija, po pitanju saradnje sa Haškim tribunalom, u svakom trenutku u kome vaša vlada bude pravila političke zaokrete imaćete podršku LDP-a, ali ćete imati i žestok otpor, bez obzira na etikete koje nam lepите u vašoj nameri da politikom kontinuiteta praktično dovedete Srbiju do pozicije u kojoj će svako drugi osim političara u Srbiji biti odgovoran za stanje u kome se nalazi srpsko društvo. Srbi na Kosovu ne smeju biti žrtve srpske politike, kao što su to bili Srbi u Bosni i Srbi u Hrvatskoj

iako je jako teško izmeriti visinu njihovih međusobnih žrtava jer su one poražavajuće i to ne bih želeo da radim.

Hvala vam i spremni smo sa vama da saradujemo, ali ova rezolucija je još gora rezolucija od one februarske i sa velikom obavezom prema Srbiji glasaćemo - protiv.

PÁSZTOR BÁLINT: Naravno da je stav Saveza vojvođanskih Mađara ostao nepromenjen od 14. februara. Tada smo rekli da SVM jedino može da bude za započinjanje novih pregovora i za nalaženje rešenja putem pregovora, nakon kojih pregovora se ni jedna strana ne bi osećala pobedom i potpuno poraženom.

Pozdravljamo i to što se Vlada zalaže za kompromisno rešenje budućeg statusa Kosova i Metohije, koji bi se postigao putem pregovora.

Bez obzira na ove činjenice, mi ćemo ipak biti danas uzdržani, isto tako kako smo bili uzdržani 14. februara. Ne možemo prihvatiti ovaj konkretan tekst Predloga o Kosovu i Metohiji iz dva razloga i sad ću ukratko izneti koja su ta dva razloga.

Kao prvi razlog smatramo da predloženi tekst rezolucije o Kosovu i Metohiji, odnosno pojedini delovi ovog konkretnog predloga teksta o Kosovu i Metohiji, nisu u saglasnosti sa savremenim rečnikom diplomatije. Tu bih kao primer naveo tačku 5. kojom Narodna skupština zahteva od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija i zahteva od pojedinih članica Ujedinjenih nacija, ne što ja smatram da Republika Srbija može da traži nešto a ne može ništa da zahteva od Ujedinjenih nacija i od bilo koje članice Ujedinjenih nacija, to nije u skladu sa rečnikom savremene diplomatije prema stavu Saveza vojvođanskih Mađara.

Ali, pored ovoga, postoji još jedan važniji razlog zbog kojeg mi ne možemo podržati ovaj konkretan predlog teksta rezolucije, a to je razlog što smatramo da tačka 6, odnosno druga rečenica, da budem precizan, je neodređena, nejasna, pa samim tim i opasna jer daje mogućnost svakakvim tumačenjima. Recimo, šta znači formulacija, nagoveštaj međunarodnog subjekta? Šta znači pojam blagovremeno? Šta znači pojam energično? Ovakve formulacije daju Vladi velika ovlašćenja ili slobodu, koje su prema našem ubeđenju izvan ustavno-pravnog sistema. Mora precizno da se kaže šta znači energično i koji postupci moraju energično i blagovremeno da budu urađeni od strane Vlade Republike Srbije i drugih državnih organa.

Znači, sada me ne može prihvatiti, štaviše, apsolutno se protivi svakom oružanom sukobu ili upotrebi Vojske, a isto tako protivi se i prekidu diplomatskih odnosa sa bilo kojom zemljom sveta. Mi smo pitali gospodina Samardžića 13. jula da li ove formulacije blagovremeno i energično znače rat eventualno ili prekid

diplomatskih odnosa sa određenim državama i nismo dobili nedvosmislene odgovore na ova naša pitanja.

Savez vojvođanskih Mađara i dalje smatra da od osnivanja, odnosno insistira na mirnom rešavanju svih nesporazuma i sukoba političkim sredstvima, kroz dijalog i uvažavanje interesa i većine i manjine na celoj teritoriji Kosova i Metohije.

Gospodin Samardžić je 14. jula izjavio, ja ću citirati tu njegovu izjavu. Tu izjavu je prenela Beta, tu izjavu je preneo Tanjug i skoro svi štampani i elektronski mediji u Republici Srbiji. Gospodin Samardžić je rekao: koliko vidim ne postoje šanse da se 100 odsto poslanika izjasni za, mada smo priliku za primedbe dali i onima koji se suštinski ne slažu sa tekstom. To je tačno. Ali, dalje kaže gospodin Samardžić: tim primedbama posvetićemo najozbiljniju pažnju ali i ako nakon toga ne budu hteli svi da glasaju za rezoluciju onda oni imaju ozbiljan problem sa zemljom u kojoj žive.

To je, gospodine Samardžiću, uvreda i dovođenje u pitanje ustavnog prava koje se odnosi na slobodu misli, prema našem dubokom uverenju. Moram da kažem da vojvođanski Mađari i Savez vojvođanskih Mađara nema ozbiljan a nema ni neozbiljan problem sa državom, nije nikad ni imala. Imamo ozbiljan problem sa Vladom Republike Srbije i ovom sadašnjom Vladom i prethodnim vladama i imaćemo problema sa svim vladama koje ne budu uzele u obzir da jednu trećinu stanovništva Republike Srbije čine nacionalne manjine. Mi imamo problem sa sadašnjom Vladom zbog toga što ova sadašnja Vlada nije još ništa rekla šta hoće da uradi u interesu nacionalnih manjina koje žive na teritoriji Republike Srbije. Ova Vlada nije još ništa rekla šta želi da uradi da bi Autonomna Pokrajina Vojvodina dobila finansijsku autonomiju, da bi se doneli zakoni o imovini, prihvati Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, što je inače obaveza Republike Srbije i prema Ustavnom zakonu. Ova Vlada nije rekla ništa šta želi da uradi da bi lokalne samouprave dobile unazad svoju imovinu. Mi smo jedina zemlja u Evropi gde lokalne samouprave nemaju svoju imovinu.

To su tri razloga zbog kojih mi imamo stvarno ozbiljnih problema sa aktuelnom vladom, ali nemamo problema sa Republikom Srbijom niti ćemo imati problema sa Republikom Srbijom. Smatram da u 21. veku ne treba poistovećivati Vladu i državu. Ta vremena su prošla.

Dobro je što je Vlada uvidela da albanska nacionalna manjina na Kosovu i Metohiji ima legitimne interese. To piše u tački 2. ove rezolucije. Savez vojvođanskih Mađara smatra da albanska nacionalna manjina na Kosovu i Metohiji ima svoje legitimne interese. Moram da kažem da isto tako legitimne interese koje se, naravno, ne manifestuju željom za otcepljenjem ili secesijom, ali isto tako imaju legitimne interese i Bošnjaci i Bugari i Bunjevci i Mađari i Hrvati i

druge nacionalne manjine koje žive na teritoriji Republike Srbije. Mi smatramo da se ovi legitimni interesi isto tako trebaju uzeti u obzir od strane Vlade Republike Srbije.

U februaru smo rekli da Savez vojvođanskih Mađara ni u kom slučaju ne smatra opravdanim povlačenje bilo kakve paralele između Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija i Autonomne Pokrajine Vojvodina. Ali, u februaru smo rekli, i želim sada da ponovim, da ukoliko se iznađu neka pozitivna nova rešenja koja se odnose na zaštitu prava i sloboda nacionalnih manjina na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija, onda mi smatramo da ta nova rešenja trebaju se primenjivati i na ostalim delovima teritorije Republike Srbije.

Ne mogu određene manjine sa teritorije Republike Srbije biti u povlašćenom položaju u odnosu na neke druge manjine koje isto tako žive na teritoriji Republike Srbije i imaju svoje legitimne interese. Na kraju bih želeo da kažem da je izuzetno dobro što država već godinama čini izuzetne diplomatske napore da sačuva teritorijalni integritet i to Savez vojvođanskih Mađara apsolutno podržava. Hteo bih da kažem da nije dobro što je ova tema jedina, već godinama, kojoj se posvećuje dovoljna pažnja. Apelujem na Vladu da se isto tako energično i nepokolebljivo posveti privlačenju investicija, stvaranju novih radnih mesta, poboljšavanju socijalne sigurnosti svih građana na celoj teritoriji Republike Srbije. U kontekstu ovoga moram da kažem da je vrlo dobro što je formulisano u Predlogu rezolucije da će Vlada redovno izveštavati Skupštinu o tome šta je postigla povodom pitanja Kosova i Metohije, ali bih ja, odnosno SVM bi želeo isto tako da Vlada izveštava Narodnu skupštinu i o tome šta je učinila u temi privlačenja investicija, stvaranju novih radnih mesta i poboljšavanju socijalne sigurnosti svih građana na celoj teritoriji Republike Srbije.

NENAD ČANAK: Kada sam, pripremajući se za ovo što ću sada reći, razgovarao sa legendom srpske političke scene, gospodinom Dragoljubom Mićunovićem, rekao mi je da je ovo deveti put da prisustvuje donošenju rezolucije o Kosovu. Ja sam naravno u šali rekao da je prvi put prisustvovao 1912, ali to je bila šala. Gospodin Mićunović je tu apostrofirao u stvari jednu veoma važnu stvar, a to je koliko puta će se donositi rezolucije posle kojih se ništa neće promeniti kada znamo da smo već dva puta svedočili donošenju ustava koji su donošeni zbog navodno toga da se zadrži Kosovo u Srbiji. Kosovo se u Srbiji ne zadržava ustavom nego nekim drugim aktivnostima, jer taj ustav koji je donet 1990. nije mnogo promenio na Kosovu, ali je mnogo promenio u Vojvodini i najviše je promenio u samoj Srbiji. Isto to se dogodilo i sa Ustavom donetim 2006. godine. Upravo zbog toga sam uzeo i pretresao sve te dokumente o kojima se ovde govori. Recimo, Rezoluciju 1244 za koju se Vlada zalaže da ne treba menjati, a ja ću podsetiti, u toj Rezoluciji 1244 subjekat međunarodnog prava je Federalna

Republika Jugoslavija, SRJ. Dakle, ne Srbija. Pasoši sa kojima pregovarački tim putuje su lažni, jer na njima piše SRJ, a ne piše Republika Srbija i taj virtualni život u nekakvoj državi koje nema zato da bi se zadržali odnosi koji ne postoje je ono što karakteriše aktuelni društveni politički trenutak u Srbiji. Za to je, naravno, najviše kriv doktor Vojislav Koštunica. Ja ću odmah reći zbog čega. Kada malo bolje pogledamo šta se u ovoj rezoluciji nudi onda dobijamo da se u Rezoluciji 1244 garantuje teritorijalni integritet SRJ, ali i teritorijalni integritet svih država u regionu. Dr Vojislav Koštunica je u Malom Zvorniku rekao da je Republika Srpska samo privremeno odvojena od matice, jel tako?

Evo imamo svedoka da je to rekao i u Velikom (Zvorniku). Dakle, ako je to tako i ako to nije nasrtaj na Rezoluciju 1244, onda ja ne znam šta je nasrtaj na Rezoluciju 1244. Mi ovde imamo SRS koja je u više navrata rekla da je Republika Srpska samo trenutno van Srbije, a u perspektivi sasvim sigurno mora biti u savezu, i naravno Republika Srpska Krajina. Da li sam u pravu? Pošto je tako, to je napad na teritorijalni integritet dve susedne države i duplo poništena Rezolucija 1244 za čiji opstanak se navodno ovde navodne patriote zalažu. Dakle, imamo sistem duplih standarda i samim tim nema način da se ovakvim rezolucijama i ovakvom navodnom borbom za Kosovo nešto odbrani. Pazite, kako zaštititi Srbe na Kosovu od evidentnog genocida koji se nad njima čini kad ovde u ovoj Skupštini sede dve stranke čiji su predsednici optuženi za najteže zločine protiv čovečnosti?

(...) Dr Vojislav Koštunica je čovek koji je odgovoran za potpisivanje ugovora CEFTA, o čemu više može reći dr Vladan Batić, po čemu je Srbija priznala Kosovo kao nezavisnu državu. Obzirom da je to međunarodni ugovor, to je prvi čin kojim se Srbija odriče Kosova i samim tim bi trebalo po ovoj rezoluciji da se odrekne saradnje sa samim sobom. To bi mogla da uradi recimo Vlada podnoseći ostavku i da na taj način dokaže da iskreno misli da sa svakim ko potvrdi nezavisnost Kosova, prekine odnose energično, dramatično ili kako god su to oni ovde naveli.

Rekao bih vam samo još jednu stvar, ne bih vas više zadržavao. Status ponuđen Kosovu koji niko ne zna šta je, ja sam imao priliku da pročitam na engleskom jeziku, na srpski nije preveden, pa je grupa vojvođanskih poslanika to i učinila. Zna li šta se nudi Kosovu? Nudi se suštinska autonomija koja glasi: "Kosovo će imati zakonodavnu, izvršnu i sudsku koja će Pokrajini omogućiti potpuno samoupravljanje osim u područjima koja će eksplicitno biti pobrojana, a u kojima će Srbija zadržati kontrolu. To su spoljna politika, odbrana, ali uz punu demilitarizaciju Pokrajine uz samo međunarodno vojno prisustvo, kontrola granica, carine, zaštita srpskog kulturnog i verskog nasleđa i u poslednjoj pravnoj instanci zaštita ljudskih prava". Sve drugo biće u nadležnosti Kosova. Kosovo će

imati u potpunosti nezavistan pristup u međunarodnim finansijskim institucijama. Zna li šta je ovo, dame i gospodo? Gospodin Vladan Batić može više reći. Ovo je Ustav iz 1974. godine protiv koga su se ljudi koji sada čine deo Vlade koju predvodi dr Vojislav Koštunica, ti ljudi su se protiv toga najžešće borili, jer je to razbijanje Srbije. Pa šta je onda ovo, dame i gospodo, ako ne razbijanje Srbije iz jednostavnog razloga. Ne pravi se ova rezolucija da bi Kosovo ostalo u Srbiji nego da bi režimska oligarhija ostala na vlasti.

Nemojte zaboraviti, po izveštajima Svetske zdravstvene organizacije na Kosovu je 60 odsto stanovnika mlađe od 30 godina. Kosovo je najmlađa zajednica u Evropi. Država Srbija je posle Japana najstarija država po proseku životnog doba stanovnika na svetu. Znači, ako je Srbija najstarija u Evropi, a Kosovo najmlađe u Evropi, mislite koja nam je budućnost.

VLADAN BATIĆ: Kad je Kosovo u pitanju, onda je najveća odgovornost na onima koji odlučuju u ime Srbije o sudbini KiM, pre svega Vlade Republike Srbije i pre svega premijera na čelu Vlade Republike Srbije. Zašto?

Čitava politika je politika igranja na jednu kartu, na kartu Rusije. Iskustva iz prošlosti ne daju za pravo da će tu rezultat biti uspešan. Nagledali smo se toga. Sećamo se arhivskih snimaka RTS o ruskoj floti koja je krenula iz Crnog mora da spreči NATO intervenciju, možda još putuje.

Već sam rekao da, ako ta karta ostvari rezultat, onda je to za poštovanje, za svaku pohvalu, za svu slavu. Ali ako ne, onda se tu postavlja pitanje odgovornosti i onda ne vrede priče da će Kosovo zauvek biti naše u sećanjima, mislima, dušama i srcima. To su neke guslarsko, epsko, pesničke kategorije, ali nisu političke i pravne kategorije. Od toga se ne živi, od toga ništa dobro neće biti za građane, za Srbe Kosova i Metohije.

Ovde smo čuli na čemu počiva ova rezolucija, Predlog ove rezolucije. Na simbolima - jedinstvo, patriotizam, pobeda. Toga smo se naslušali. To je bio vokabular jednog režima i jednog vlastodržca koji je i doveo dovde dokle je doveo. Milošević je bio spreman i proglašavao je pobedu NATO snagama na KiM. Zato očekujem da, ako bude rezultata, to je za svaku pohvalu. Ako bude loše, odgovornost podrazumeva i smenljivost, da u miru imate prilike da razmišljate o svojim zabludama. Možda ste sve dobro želeli, ali ništa dobro nije ispalo. Ne može se i dalje sedeti na tako odgovornoj funkciji, kao i u slučaju državne zajednice SCG. To je bio cilj, prioritet očuvanja i jačanja državne zajednice SCG. Ona se raspala i nema veze. Važno je biti na vlasti. To nije po pravu i pravdi.

SRĐAN ŠAIN: Romska partija će da podrži ovaj dokument, iz prostog razloga jer on stvara uslove da Srbija uđe u jedan proces novih pregovora, u jedan proces u kome će da se nađe najbolje moguće rešenje.

Takođe nam je zadovoljstvo što smo, posle razgovora sa ministrom Samardžićem, mogli da pronađemo u tekstu deo koji je usvojio naše sugestije, a to je deo da će Srbija da garantuje ne samo perspektivu mira, nego i prosperitetnu budućnost svih građana u Srbiji, odnosno na KiM.

U tom pravcu smatramo da, ne samo pravna argumentacija, već i argumentacija koja za sobom drži suštinski humanitarne elemente, može i te kako da pojača položaj Srbije u pregovorima i na taj način im stvori, pregovaračkom timu, situaciju da na najbolji mogući način ispregovara i dogovori ono što su stavovi Srbije.

Moram da napomenem da, pored 200 hiljada Srba raseljenih sa Kosova, ima i oko 100 hiljada Roma koji su napustili svoje domove na Kosovu. Od toga je oko 50 hiljada Roma u zemljama EU i u tom smislu očekujemo da srpski pregovarački tim poseban akcenat stavi na stvaranje uslova da mogu da se povrate na Kosovo sva izbegla, interno raseljena lica i da se u tom pravcu posebno akcentira položaj Roma, jer je najviše Roma u zemljama Eu koji su sa Kosova raseljeni.

Očekujem u tom pravcu da se tokom pregovora vodi stalna aktivna politika Vlade, da se prevaziđu socijalni problemi u kojima se nalaze svi građani, a posebno pripadnici Romske nacionalne zajednice koji su izbegli. Očekujemo da se stane čvrsto na stanovište i da se stalno objašnjava međunarodnoj zajednici da moramo da ostvarimo povraćaj imovine svima onima koji su bez svoje imovine ostali na KiM.

Danas sam primio izbegla lica sa Kosova koja su ispod Gazele. Među njima su ljudi koji su imali i dvospratne zgrade tamo, a danas žive ispod Gazele, očekujući da li će vlasti Beograda da im opredele kakav-takav alternativni smeštaj ili će da budu žrtve određenih pregovaranja u pregovaračkim procesima sa gradskim vlastima.

Zbog vremena bih samo još tri stvari kratko istakao. Smatram da političke partije koje su u parlamentu Srbije zajedno sa Nacionalnim savetom treba da daju bitan doprinos pregovaračkom timu u definisanju svojih pravih stavova. Bez obzira što sam govorio na prošloj sednici Skupštine da Ministarstvo za upravu nije raspisalo vanredne izbore za nacionalni savet i ako je bilo u obavezi na to, kao građanin Srbije smatram da ovo telo treba da se uključi u pregovore, jer je to jedino legitimno telo koje postoji sada. Ali to ne umanjuje odgovornost resornog ministarstva, da zaista svoju zakonsku obavezu ispuni. Sa ove govornice želim da pokažem jedno razumevanje za budućnost Srbije koje ima Romska partija, ali nerazumevanje za ponašanje ovog resornog ministarstva.

Takođe smatram da je gospodin Pastor slučajno kod nacionalnih manjina, pod "ostalima" svrstao Rome. Ja mislim da oni to ne zaslužuju u Srbiji ni po brojčanosti, ni po bilo kom drugom svojstvu.

Na kraju, sa time zaključujem, da Romska partija glasa za, jer očekujemo da ovo otvara perspektivu za dogovore i da ovo otvara mogućnost za postizanje najboljeg mogućeg rešenja, rešenja koje će da bude najbolje moguće za Srbiju i srpski narod i rešenje koje će pripadnicima albanske nacionalne zajednice na Kosovu i Metohiji da stvori odgovarajući prosperitet.

ALEKSANDRA JERKOV: (...) Bojimo se da to nije kompromis. Zato što između kosovarskog stava da neće pristati ni na šta manje od nezavisnosti i stava pregovaračkog tima da nikada neće priznati nezavisnost - autonomija nije nikakav kompromis, pogotovo ova suštinska koja se nudi. Jer ta suštinska autonomija koju naša država predstavlja kao veliki ustupak, nije ništa kao drugo nego evropski standarad autonomije koji ima bilo koja regija bilo koje države centralizovane Evrope. Da je ova Srbija nudila pre 16 ili 17 godina kao rešenje kosovskog problema možda bi to bio primenjivo. Ovako i sada - teško.

Međutim, postavlja se pitanje kako je to odjednom decentralizacija Srbije koju ste svi redom do sada osuđivali kao faktor dezintegracije i način da se rasturi zemlja, odjednom postala faktor integracije i način da se sačuva Kosovo unutar Srbije. To što vi sada predlažete to je Liga socijaldemokrata Vojvodine predlagala 1999. godine, samo smo mi tada bili separatisti, a vi ste sada državotvorci i ujedinitelji.

Evo vidimo sada ovog istog Vojislava Koštunicu, koji se u svojoj kampanji hvalio time kako je pisao naučne radove o štetnosti Ustava od 1974. godine, evo građanima Kosova nudi ista ta rešenja iz istog tog Ustava, ali bojim se sa 30 godina zakašnjenja.

Gospodine Koštunica, ne trebaju građanima Kosova rešenja od pre 30 godina, njima trebaju rešenja za narednih 30, 60 i narednih 100 godina. Međutim, iz ovog predloga koji Državni pregovarački tim Vlade Republike Srbije nudi vidi se i dalje da vladajuća većina i dalje ima nameru da se samo deklarativno zalaže za Kosovo u Srbiji, a da zapravo nema nameru da Kosovo zaista tretira kao deo Srbije. To se vidi iz odredbe - da neće biti potrebe da kosovski Albanci učestvuju u institucijama i sistemskim rešenjima u Srbiji. Meni je jako žao, ali i te kako ima potrebe za tim. To je njihovo pravo i vi ne možete da im ga oduzmete. Sve dok budete tvrdili da je Kosovo deo Srbije, a ne tretirate građane Kosova kao građane Srbije nemate prava da to tvrdite.

Uostalom kako očekujete posle Ustava koji ste usvojili da iko poveruje da je Srbija spremna da pruži bilo kakvu autonomiju Kosovu, a onoj svojoj pokrajini koja nema nikakvih separatističkih tendencija, oduzima svu autonomiju? Kako

očekujete da međunarodna zajednica poveruje u to i mnogo važnije, kako očekujete da građani Kosova poveruju u to?

Na kraju, kada govorimo o mogućnosti da neke zemlje ipak priznaju Kosovo i Metohiju, smatramo da je nedopustiva i izuzetno opasna definicija "o blagovremenim i energičnim akcijama države", bez objašnjenja šta one podrazumevaju. Zbog toga se neću složiti predsedniče Tadiću sa vašom izjavom od nedelje da je gubitnička rezolucija koja bi to spominjala.

Mi ne vidimo ništa gubitnički u tome da se građani informišu šta će se dešavati sa njihovim životima. Za vas smo glasali i zbog toga što ste u predizbornoj kampanji tvrdili i da ćete zastupati politiku drugačiju od ove, koja smatra da je gubitnički govoriti građanima šta će se događati u njihovo ime.

Zbog očuvanja Kosova i Metohije u sastavu Republike Srbije Liga socijaldemokrata Vojvodine će glasati protiv ove rezolucije zbog toga što smatramo da je ovo samo jedan u nizu načina da se produži ova agonija i da se Srbija uvuče u sukob i sa građanima Kosova i sa međunarodnom zajednicom.

ZVONIMIR STEVIĆ: U dosadašnjim diskusijama je bilo dosta demagogije, dosta licemerja, a veoma malo, skoro nimalo o životu Srba na Kosovu i Metohiji. Oni zagovornici koji su govorili o ugroženosti ljudskih prava Albanaca, ovde ni jedna reč o ugroženosti Srba na sopstvenoj teritoriji. Na pragu 21. veka najugroženija ljudska prava u Evropi i na Balkanu su prava Srba. Zato koristim svoje pravo iz Poslovnika član 226. u razgovoru sa narodom gospodine predsedniče, na ova pitanja na koja narod traži odgovor, tražim da mi se pismeno odgovori, a to je sledeće. Da li znate dok mi ovde raspravljamo na Kosovu i Metohiji u srpskim enklavama restrikcija struje 5+1, a tamo gde nema struje u enklavama nema ni vode, da je najugroženije stanje u Metohiji u opštini Klina u selu Brestovi? Zašto se na putu Merdare po ovoj vrućini u sred bela dana čeka i po tri sata? Da li je to posledica bivšeg režima i bivšeg rukovodstva? Ne, to je problem u rukovođenju, u neznanju i u nesposobnosti. Dokle će Srbi sa Kosova i Metohije, iz centralnog dela, iz moravskog kraja da plaćaju duple registracije? Šta to znači duple registracije? Do Merdara sa registracijom Republike Srbije, a od Merdara su u obavezi da uzmu registraciju privremenih institucija Kosova i Metohije. Da bi izašli iz Kosova i Metohije ako nemate registraciju Srbije morate da platite određenu taksu državi Srbiji. Zašto se Srbi sa Kosova i Metohije u činjenju prekršaja u saobraćaju kažnjavaju kao strani državljani, po hitnom postupku i odvođe se odmah kod sudije za prekršaje? Da li smo državljani Srbije ili smo strani državljani ako imamo vozačke dozvole, registraciju i saobraćajnu Republike Srbije?

Da li znate, da li 7.000 ljudi koji su radili u privredi na Kosovu i Metohiji, koji su godinama stvarali, od toga 17.000 u Srbiji, a 10.000 na Kosovu i Metohiji

prima minimalac, 4.600 odnosno 9 plus 30 odsto, iako smo čini mi se doneli zakonsku obavezu, imperativ da se isplaćuje za ove ljude koji su u Srbiji 9.000, po jednom delu, jednom broju isplaćeno jedan mesec, pa se ponovo vratilo p starom.

(...) Zašto se posle osam godina ne napravi jedinstvena baza podataka da vidimo šta to država Srbija finansira na Kosovu i Metohiji? Jesmo li napravili krupne greške? Imamo porodicu sa osam članova koja prima po 200%, sa jedne strane, i porodicu sa druge strane koja ima pet ili šest članova ima jedan minimalac ili dva minimalca. Da li je to problem? Da li je to posledica bivšeg režima?

RAJKO ĐURIĆ: (...) Samo tri predloga, gospodine Duliću, ako dozvoljavate, s obzirom na ovo što smo čuli od gospodina Šaina, predlažem da se uključe predstavnici Roma u Ministarstvo za Kosovo. Drugo, da se stvore uslovi za popisivanje njihove imovine. Treće, da se u toku ove ili početkom iduće godine održi evropska konferencija.

NENAD PROKIĆ: Poštovani, u finalnoj ironiji će AVNOJ-evske granice za koje se Srbija tako nesrećno i pogrešno trudila da ih promeni biti promenjene, ali jedino u slučaju na štetu Srbije. To je cena hoštaplerske politike koja vodi glavnu reč tako dugo u Srbiji. Srpske političke elite još uvek veoma zastarele i trapave nespemne su na bilo kakve istinske promene. One tumače svet na svoj prevaziđeni način i udaljavaju Srbiju od njega sve više i više vitalno ugrožavajući strategiju razvoja celog društva i njegove budućnosti. Suverenitet jedne zemlje danas se sve manje meri veličinom njene teritorije i snagom njene vojne sile, a sve više stepenom opšteg civilizacijskog i pojedinačnog usko stručnog informatičkog znanja članova zajednice. Kolektivno dostojanstvo danas više nije moguće braniti na drugi način. Vlada nam čak i ne objašnjava kako će da primeni svoju politiku na Kosovu. Kako misli recimo da preduzme nadzor na granici Kosova sa Albanijom i Makedonijom? Ali, jedno je ipak jasno, ovo je poslednji put da neke političke snage u Srbiji preko Kosova ostvaruju svoje sebične političke ambicije u samoj Srbiji. Zapravo, potpuno nezainteresovane za Kosovo i za Srbe i Albance na njemu.

Kada samo proklamovane srpske patriote marširaju na Kosovo 2007. u neuspešnoj i bednoj matrici (ne razume se) skoro dve decenije kasnije oni to čine da bi podsetili zapadni hrišćanski svet na zahvalnost koju navodno duguje Srbiji i na njeno istorijsko pravo, odnosno na Kosovski broj 1389. kada je branjeno hrišćanstvo. Ono na šta nisu podsetili svet je bitka kod Nikopolja 1396, samo sedam godina kasnije, gde su srpske trupe kao deo turske vojske na čelu sa despotom Stefanom Lazarevićem, vazalom i šurakom komandanta Bajazita dosledno slomile hrišćanske zapadnoevropske vitezove i taj "kudegras" je odlučujuće doprineo vojnom prisustvu otomanske imperije u Evropi sledećih 500

godina. Koliko nam zaista duguju zahvalnosti? Nije emancipovano istoriju doživljavati samo kao deo pristrasne stvarnosti. Da li je novi Ustav bio poziv za reintegraciju kosovskim Albancima u Srbiji? Nije. Da li se sa tako brojnim susednim narodom na potpuno novim osnovama mora praviti dobronamerno baza za prijateljstvo i partnerstvo u 21. veku? Mora. Da li postoji budućnost u kojoj je većina ljudi u Srbiji srećna, bez razumevanja i uklapanja u svetske procese? Ne postoji. Veoma mnogo i dugo, veoma neiskreno i neuspešno se iz Beograda nariče o Kosovu, a samo Kosovo je ostajalo i dalje uvek najzaostaliije, uvek najsiromašnije. Tako se ne postupa sa svetom zemljom.

Podgrevanje mita sa toliko laži moralo je na kraju da bude neuspešno. Državne poslove trebalo bi da prestanu da vode ljudi vođeni idejama koje su bile moderne u 19. veku. Da je to učinjeno pre 20 godina, danas bi Kosovo rado i zauvek ostalo u Srbiji i zajedno sa njom u evropskoj zajednici. Ovako smo ga izgubili. Ko će biti novi vazal i šurak ovog puta Putinu, odvajajući nas opet, po ko zna koji put, od evropske domovine, ostaje da se nagađa.

MIROSLAV MARKIĆEVIĆ: (...) Na kraju, nisam po obrazovanju prevodilac, nisam ni diplomata, nisam ni državnik, dakle ne moram da budem suzdržan ovde, želim svim kolegama poslanicima, koji nisu razumeli suštinu predložene deklaracije, da prevedem u dve rečenice: Kosovo je srce Srbije, ne damo Kosovo.

ALEKSANDAR MARTON: Šta se samo pre sedam dana govorilo u zdanju Narodne skupštine Republike Srbije? Brojni poslanici, dakle predstavnici naroda, govorili su, prilikom rasprave o specijalnim odnosima Srbije i Republike Srpske, o otcepljenju jednog dela susedne, dakle međunarodno priznate države BiH. Isto tako, govorilo se i o otcepljenju dela Hrvatske, isto tako međunarodno priznate države. Da li je to dobro za trenutni položaj Republike Srbije? Naravno da nije. Praktično, na ovaj način, pozivanjem na dezintegraciju dve susedne države, možemo da kažemo da se već tako krši Rezolucija 1244. Bojim se da to nije dobro za Republiku Srbiju.

Otvoreno se poziva na kršenje međunarodnog prava, a sa druge strane se priča o poštovanju međunarodnog prava. Mislim da je to malo licemerno. Nama u Srbiji, a tako i građanima Kosova i Metohije, treba evropska budućnost, budućnost koja će značiti bolji, dobar život. Dolazim iz AP Vojvodina, potpuno lojalne Republici Srbiji. Mislim da je to svima jasno. U AP Vojvodina su u službenoj upotrebi srpski, mađarski, slovački, rumunski, rusinski i hrvatski jezik, a u pojedinim opštinama i romski, ukrajinski i češki jezik. Koji su službeni jezici u upotrebi u Srbiji? Samo srpski i pismo ćirilica. Kao što smo čuli, u Republici Srbiji nema 13 posto predstavnika nacionalnih manjina, kao što kaže zvaničan popis,

nego više od 35 posto. To je nešto što je činjenica. Mi smo jedna zemlja, Kosovo i Metohija je još i mislim da će ostati sastavni deo Republike Srbije.

Na kraju bih još jednom istakao ono što je i maločas rekla poslanica Jerkov, LSV čvrsto stoji na stanovištu da Kosovo i Metohija treba da ostane sastavni deo Republike Srbije i nadam se da ćemo mi našim evropskim delovanjem u Skupštini Republike Srbije i uopšte u državi Srbiji pokazati da ova zemlja ima evropsku budućnost i da Kosovo u Srbiji takođe ima evropsku budućnost.

ALEKSANDAR VUČIĆ: (...) Malopre je jedan od poslanika izašao i nazvao politiku očuvanja državne teritorije ili pokušaj očuvanja državne teritorije hohštaplerskom. Pre bih rekao da je politika koja razara zemlju, Ustav Republike Srbije, banditska politika. Ta banditska politika nije i nikada neće moći da prođe kod naroda i građana Srbije. Ta banditska politika koja podržava separatističke težnje Albanaca na KiM, ona banditska politika koja podržava i terorističke akte na KiM, pritom optužujući Srbiju zbog toga što su odgovorili šiptarskim teroristima i što su branili svoju zemlju i svoj narod, pa se ne libe, čak i predsednik Republike danas, valjda nam se vajka, žali se što je Miloševićev režim činio zlodela po Kosovu i Metohiji. Nije, činili su ih albanski teroristi, gospodine Tadiću. Ne znam odakle vam ta saznanja. Voleli bismo da nam kažete gde su to srpske policijske i vojne snage u borbi protiv terorizma činile takve zločine.

(...) Šta je naše da tu uradimo? Naše je da vidimo kako i na koji način da sačuvamo rusku podršku, kako i na koji način da nam Ruska Federacija ostane kao strateški partner da bismo sačuvali teritoriju Republike Srbije. Jer onim banditima, ja ne mogu drugačije da ih nazovem.

Siguran sam, gospodine predsedniče Narodne skupštine da se vi sa tim slažete, banditi su oni koji ne poštuju Ustav Srbije i koji direktno rade protiv njega. Dakle, onim banditima koji misle da je dobro da izgubimo teritoriju Kosova i Metohije, koji su u izbornoj kampanji dobijali od Čekua, Tačija i nekih drugih i koji misle kako je to super, kako je to fensi, kako je to ultra moderno, mora samo jedna stvar da im se poruči.

Ljudi, ovo nije vaša prćija i nije to koliko ćete vi para da imate, da kradete preko ovog ili onog kriminalca. Srbija postoji samo sa Kosovom i Metohijom. Srbija bez Kosova i Metohije nije Srbija, to je ostatak Srbije. Ali kako ja to banditima da objasnim?

(...) Kosovo i Metohija su bili i ostaće deo Republike Srbije, želelo to ili ne državno rukovodstvo. Postavljam samo još jedno pitanje: gde nam je Ustavni sud, gde su nadležni državni organi, da jasno banditima, koji su protiv teritorijalnog integriteta Republike Srbije pokažu gde im je mesto? Sasvim sigurno, nije u sali Narodne skupštine Republike Srbije.

VESNA PEŠIĆ: Ne vidim zašto se donosi ova rezolucija. U njoj zaista nema ništa novo i čini mi se da mi prisustvujemo jednom ritualu. Čuli smo malopre da je profesor Mićunović rekao da je ovo već deveta rezolucija. Mi smo se sastali da se trezveno dogovorimo oko novih pregovora, i to zaista pozdravljamo iz poslaničke grupe LDP. Dobro je što će biti novi pregovori. Nismo razumeli da ćemo se ovde dogovoriti kakva je naša strategija, kakav je realan plan, koji su neki maksimalni, koji su neki minimalni rezultati koje možemo da postignemo tim pregovorima. To je bila neka ideja zašto bi ovo moglo da izgleda smisljeno, međutim, ja vidim da ovde nema nikakvog smisla, da ćemo se mi ritualno izjašnjavati po sto puta, pa čak se traži i jednodušje, jednodušje, a to izgleda kao da smo u nekom savezu komunista, nekom kongresu, pa ćemo jednodušno i jednoglasno doneti neku rezoluciju gde nikakav razgovor, nikakav plan, ništa trezveno nismo pripremili za nove pregovore.

Znači, ako se pogleda šta se predlaže, predlaže se već mumificirana rezolucija 1244. Hoću da objasnim građanima da Savet bezbednosti može da donese koju god hoće rezoluciju i da ga ta rezolucija uopšte ne obavezuje, da za nove pregovore takođe predložimo ono što je već propalo na prethodnim pregovorima, suštinska autonomija, a moram da podsetim da je možda neko bacio pogled da je naša poslančka grupa predložila, moglo se o tome razgovarati, ovde nema nikakvih razgovora ni o čemu, predložili smo da, imajući u vidu da je opasnost da treba pre svega razmišljati o zaštiti srpske zajednice na Kosovu, da bi trebalo vratiti za ove pregovore ideju o stvaranju dva entiteta, dva konstitutivna naroda srpskog i albanskog. Ako bi se to uradilo, to bi bio nekakav ključ, pa šta god da bi doneo neki savet bezbednosti, ovaj ili onaj, onda bi ipak imali jednu situaciju u kojoj bi srpska zajednica bila obezbeđena. Ovde ne čujem uopšte da ima o tome reči, a to je bila jedna od novih ideja koje smo mi pokušali da predložimo. Međutim, stare reči, stare ideje. Pitam se čemu ovakav ritual, čemu jednoglasje bez razumne rasprave šta nam valja činiti. Evo zbog čega. Zato što je ova priča, to znaju i građani, oni su potpuno na to oguglali, znaju da Kosovo treba da služi kao lestvica, kao ideologija za demagoge kojima treba 20 godina narednih da dolaze na vlast i takođe da ova država nikad zaista ne postane normalna država, nego će u njoj većito carevati i siromaštvo i korupcija i bezvlašće itd.

Na kraju bih odgovorila ovde ovom ritualnom govoru kojeg svaki dan slušamo u Skupštini, koji smo malopre čuli. Nije reč o tome da će nas neko oko Evropske unije uslovljavati da uđemo u Evropsku uniju s obzirom na pitanje i status Kosova. Mi smo ti koji svakodnevno čujemo u ovoj Skupštini da mi njih uslovljavamo, znači da smo mi ti..., a videla sam i izjave nekih drugih ovde prisutnih, da ćemo mi biti ti koji će uslovljavati da uđemo u Evropsku uniju. Znači, mi ćemo reći "ne", znači mi ćemo uslovljavati, a to neće činiti Evropska

unija. Bar do sada, od onih relevantnih faktora, takvo uslovljavanje do sada nismo čuli. Zato ja predlažem ili da se otvori prava rasprava, inače ovakve ritualne priče nemaju više nikakvog smisla.

MARKO JAKŠIĆ: Ovde u ovoj sali, negde pre više od dvadesetak godina, Skupština u ondašnjem sazivu, Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, raspravljala je, pre svega, o onome što se dešava na prostoru Kosova i Metohije.

Raspravljala je, pre svega, o povratku Srba. Donosila je jugoslovenski program za povratak Srba na prostor Kosova i Metohije i to radila počev od Vlade Ante Markovića do Milke Planinc. U to vreme, da vas podsetim, da je Đorđe Balašević pevao pesmu "ne lomite mi bagremove", upravo sve iz razloga i cilja da je i tada bila naseljena Srbima na prostoru Kosova i Metohije, da je više od 150 hiljada, onda po merilima ondašnjih zvaničnika, ovde 1974. godine, napustilo prostor Kosova i Metohije. Šta to govori? Govori jasno i glasno da etničko čišćenje i zločini nad Srbima jako dugo traju.

Odavde na samo stotinu metara u jednoj drugoj zgradi, pre stotinu godina je Kraljevina Srbije raspravljala o arnautskim zločinima nad Srbima na prostoru ondašnje stare Srbije. Ubijanje Srba nije novijeg datuma. Ono što Srbi kao narod doživljavaju i preživljavaju u ime stvaranja još jedne albanske države na Balkanu je protkano i prožeto zločinima i traje više od 300 godina. Setimo se samo vremena kada Hadži Serafim Ristić, iguman manastira Dečani, opisuje da je to vreme iz 1850. godine vreme kada su živi zavideli mrtvima.

Mi dole na prostoru Kosova i Metohije imamo borbu dva naroda za prostor, kako god to mi govorili, želeli i pričali. I danas, albanska politička vrhuška govori o nasilju, ako ne dobiju još jednu albansku državu na Balkanu, i dalje govore i prete da će da ubijaju Srbe ako ne dobiju još jednu svoju državu.

(...) Nažalost, i za vreme prisustva međunarodne zajednice od 1990. godine, taj egzodus Srba se nastavlja. (...) Mislili smo da će svrgavanjem Slobodana Miloševića sa vlasti da se položaj Srba na prostoru Kosova i Metohije popravi. Nažalost, nije se to desilo i nije se dešavalo. Oni su naše institucije počeli da nazivaju paralelnim strukturama. Imali smo velike muke i nevolje da sačuvamo naše škole koje su posle skoro hiljadu godina od Svetog Save postale paralelne strukture. To su nam, da tako kažem, oni koji su došli 1999. godine da naprave red i mir prikazali i pokazali i u startu, na samom kraju videli da je njihova želja bila pre svega da naprave još jednu albansku državu na Balkanu.

Albanci su na Kosovu, u Prištini formirali takozvani tim jedinstva. Tim jedinstva jednostavno treba da napravi još jednu albansku državu na Balkanu. U istom timu su i Čeku i Haradinaj i Tači i svi oni drugi i znamo da njihove partije milicije stalno vode borbu uz međusobna ubijanja i obračun, ali kada je u pitanju

stvaranje još jedne albanske države tu postoji apsolutno jedinstvo. Mislim da od njih, da od svega toga možemo puno toga da naučimo. S druge strane, imajmo u vidu i samu poziciju odakle takva i tolika želja za stvaranje još jedne albanske države na Balkanu, pre svega od Amerike i pojedinih zemalja EU: To je cena ratnog savezništva tokom bombardovanja Srbije iz 1999. godine, to su obaveze, jer dok su nas oni bombardovali iz vazduha ovi su ratovali na zemlji ne bi li trupe NATO pakta došle na prostor Kosova i Metohije. Iz još mnogih drugih razloga albanska politička vrhuška želi za sebe još jednu svoju državu. Pre svega, stvaranjem još jedne albanske države na Balkanu albanska politička vrhuška koja je činila zločine bila bi oslobođena tih zločina. Inače, nalaze se, i svi mi to znamo, na poternicama MUP-a Srbije. Takođe, u ovih osam godina ponavljam, uzeli su sve ono što je država Srbija gradila na tom prostoru, dočepali su se više od 100.000 hektara zemlje koja je pre svega u vlasništvu crkve i u vlasništvu Srba i između sebe podelili tu zemlju. Ako bude još jedna albanska država oni tu zemlju neće vratiti. Ako je nema sve što su uzeli moraće da vrate, uz jednu samo opasku da takvu, toliku privatizaciju nažalost vrši Evropska agencija za rekonstrukciju.

Ja lično mislim da nezavisno Kosovo nikada neće biti i nikada se neće stvoriti. Ako budemo složni, složni, jedinstveni. U interesu ponosa, dostojanstva mi moramo da branimo Kosovo u sastavu države Srbije, moramo, ne iz epskih, ne iz lirskih razloga. Priznavanje Albancima pravo na još jednu državu mi ćemo faktički ubicama dati za pravo, zločince amnestirati jer ćemo kazati da su bili u pravu jer su ubijali u cilju stvaranja još jedne albanske države. Robotmiteljima takođe ćemo dati za pravo da su bili u pravu što su toliko Srba prognali i proterali, jer su ostvarili svoj cilj stvaranjem još jedne albanske države. Zbog ponosa, zbog dostojanstva, zbog nas samih, zbog budućih generacija ne smemo da pristanemo niti da dozvolimo da zločincima i zlikovcima dozvolimo da formiraju još jednu svoju državu. Mislim da u timu jedinstva ne sme da bude predstavnik Beograda, bez obzira iz bilo kakvih i bilo kojih političkih struktura, jer gubitkom Kosova neće biti isto kao što je bilo pre. Nećemo biti više narod, bićemo samo jedna amorfnu masu bez mirisa, bez boje i ukusa, jer ćemo priznati da se zločinima mogu ostvariti politički ciljevi. U smislu toga i u svetlu toga ja apelujem i očekujem da ćemo svi ovde skupa, složno i glasno, glasati za rezoluciju i opstanak Kosova u okviru države Srbije.

ŽARKO KORAC: Ovo skupštinsko zasedanje u suštini je suvišno. Već jedanput je donesena rezolucija koja govori o integritetu države Srbije koja ni tada nije nikakav suštinski razgovor pavela o tome kakva politika je dovela dos tanja koje faktički imamo na Kosovu i da li imamo hrabrosti da bilo šta kažemo što bi moglo da dovede do nekog stvarnog rešenja, a ne da prepustimo, kao što u suštini

prepuštamo, bez obzira na silu zaklinjanja da je to u našim rukama, da konačan status Kosova ne odrede ni Srbi ni Albanci, već nažalost međunarodna zajednica.

Ono što se ovde u mnogim govorima pojavljuje, pa i u samoj rezoluciji, je da Kosovo odlazi zbog politike međunarodne zajednice i to je ono osnovno što želim da kažem. Kosovo odlazi zbog neuspeha politike za koju je apsolutno odgovorna Srbija i to je krah jedne politike koja traje od 1912. godine. Ona je samo u poslednjoj fazi, njen nosilac bio je Slobodan Milošević koji se na toj politici ustoličio za lidera svih Srba i sa tom politikom doživeo krah 1999. godine, kada je u ratu sa NATO paktom potpisao Rezoluciju koja je upravljanje Kosova dala u ruke Savetu bezbednosti OUN. Nemojmo kriviti druge za neuspehe srpske politike. Zašto Kosovo nikada nije bilo dobro integrisano u srpsko društvo, to je velika i teška tema i nije laka za odgovor, ali je činjenica da je za tu politiku pre svega odgovoran Beograd. Ni između dva svetska rata ni za vreme komunizma posle Drugog svetskog rata, nikada Kosovo nije bilo do kraja integrisano u srpsko društvo i mi danas plaćamo cenu jednog ogromnog istorijskog neuspeha srpske politike. Može se reći da je ta zabluda koštala mnoge i da sada prisustvujemo konačno, nažalost, tragičnom epilogu te politike, za koji je još jednom pre svega odgovoran Beograd.

Ako kažemo da je situacija na Kosovu teška, da jedan broj Srba živi teško, žive i mnogi Albanci teško. Zaista je mučno i teško gledati ljude koji stiču patriotske poene ovde na toj nesreći, vičući - ja sam za opstanak Kosova u Srbiji, nikada nećemo dati Kosovo. A ti isti ljudi su bili u vlasti koja je 1999. godine potpisala Kumanovski sporazum i predaju upravljanja Kosovom Ujedinjenim nacijama. Imajmo bar malo poštovanja za građane Srbije koji to pamte. Oni koji su u toj politici tada učestvovali nemaju prava da se pozivaju na patriotizam i da prete onima koji žele ovde da na jedan drugi način govore o kosovskom problemu koji nažalost sada ide svome kraju.

Samo još jedno pitanje, ne vidim zašto ova vlada, zašto ova Skupština treba da preuzme odgovornost za jedan istorijski uspeh za koji je u poslednjem krugu odgovoran Slobodan Milošević i njegova vlast, za neuspeh čiju finalizaciju sada gledamo. Imajmo hrabrosti da povedemo jedan otvoren razgovor o tome i da naučimo jednu lekciju - šta je propustila srpska politika od 1912. godine. Za početak, pročitajte šta je Dimitrije Tucović govorio o toj 1912. godini i o ukupnoj srpskoj politici.

ZORAN ŠAMI: (...) Mi smo u ovom parlamentu čuli i žal za tim što nismo valjda oberučke prihvatili plan Martija Ahtisarija. Treba zbog takvih koji to misle, ja moram da pomenem nešto što većina u ovoj sali veoma dobro zna, a to je ta užasna sumorna statistika zbivanja na Kosovu i Metohiji od 1999. godine na ovamo. Ubijeno je više hiljada Srba i nealbanaca, proterano 226.000 ljudi,

porušeno više desetina hiljada kuća, srušeno 146 manastira, etnički očišćeno tri četvrtine teritorije Kosova i Metohije, tako da ono civilizacijsko zalaganje da gradite multietničko društvo u takvim uslovima, zalaganje za tako nešto deluje potpuno cinično. Onda se s pravom postavi pitanje da li svako onaj ko nije zadovoljan državnom u kojoj živi može, ne birajući sredstva, dakle i sa puškom u ruci da pravi svoju novu državu.

(...) Konačno, zbog onih koji misle da smo Kosovo već izgubili, zbog onih koji misle da pravda i pravo nisu argumenti, zbog onih koji misle da je Rezolucija 1244 munificiranim "art aktefakt", zbog onih koji žale što je došlo do blokade u procesu odlučivanja o statusu Kosova, do blokade doduše jeste došlo, ali samo do blokade brzopoteznog sticanja nezavisnosti Kosova i ja lično mislim da je ta vrsta blokade dobra. Dakle, zbog svih takvih da kažem da nije naša podela ovde na stranke, nije naša podela ni na skupštinsku većinu ili skupštinsku manjinu, nije naša podela na patriote i nepatriote, naša podela je mnogo ozbiljnija, naša podela je o stavu prema osnovnim ljudskim vrednostima.

RIZA HALIMI: Poštovani predsedniče, poštovane dame i gospodo, ja sam dosta toga promenio što sam na početku imao da kažem. Moram prvo da konstatujem da ako je bio cilj homogenizacija političke atmosfere u Srbiji, ona je bila i u prethodnoj sednici 14. februara dostignuta. Ne vidim ništa novo.

Tamo gde se vladajuće partije, najveće, i opozicija slažu, ne vidim gde ima većeg jedinstva? Zbog čega te frustracije da nema jedinstva kod Srba? Mislim da apsolutno to ne stoji, čak ima tu malo kritičkog razmišljanja o stvarno ozbiljnim problemima. Nema uopšte novog pristupa u rešavanju i te kako osetljivih problema koji nas muče ne sada, već duži period. Večeras, nažalost, vratili ste se u osamdesete godine, tirada iz tog vremena i u novinskim člancima i u TV emisijama, u malom koncentrisano, ovo večer smo ponovo slušali. Mi znamo kako se ta homogenizacija, ta indoktrinacija, čime je završila, kakvim je katastrofama na našim prostorima završena. Šta sad? Mi imamo situaciju, sa časnim izuzecima, kao da se ovde zaboravlja zbog čega je potpisan Kumanovski sporazum, zbog čega imamo Rezoluciju 1244. To je zbog humanitarne katastrofe na Kosovu. To je egzodus od 800 hiljada Albanaca prema Makedoniji i Albaniji. Vi ste spominjali BBS i druge međunarodne novinske i informativne agencije. To su dokumenti poznati iz tog vremena.

Ako ovaj parlament to neće da vidi, onda je ozbiljan problem i apsolutno je veliki problem da nakon toliko vremena, takvog iskustva da najviši predstavnici, najviši organ jedne države ne uzima u obzir to iskustvo i ne pokušava na osnovu tog iskustva da ima novi pristup u rešavanju društvenih, socijalnih i političkih problema koji muče državu u dužem periodu.

Ja sada u ovom pogledu postavljam jedno pitanje. Čitavo vreme govorimo da želimo u EU, bez obzira na izuzetke koji bi sa Belorusijom i Kubom. Ali čitavo vreme govorimo da je cilj, ozbiljan cilj svih balkanskih naroda da se uključe u evropske tokove i evropske procese. Ovamo čeka rezolucija da se evropska zajednica uključi da reši efikasnije problem građana Kosova, životne probleme građana, a mi sada u neku ruku euforično konstatujemo da smo uspeli da to sprečimo - da sprečimo rešavanje životnih problema i Srba i Roma, a naravno i većinskog albanskog naroda na tom prostoru.

Znači, gde je logika da se odbija ono što čitav, svi delovi Evrope i oni koji su upravo ušli i oni koji čekaju na red i čitavo vreme insistiraju na integraciji u evropske tokove, a mi uporno odbijamo i hvalimo se tim odbijanjem. Gde ima tu logike?

Mislim da je ovo ovde što je maločas rečeno, kaže 15 posto prostora i žitnicu. Pa hoće da stvori tu žitnicu. Samo li će prostor da bude žitnica ako nema ljudi, ako se mi uopšte ne bavimo problemom ljudi? Gde su ljudi u našoj politici? Šta ćemo sa ljudima koji su tu na terenu? Da li treba sa tim da se bavimo?

Da li uopšte Vlada, kada vidim ovaj izveštaj, prvi put sam ga danas video, zamislite Ahtisari predlaže dvostruku većinu u donošenju najvažnijih zakona za Kosovo, malte ne svih zakona, a naš tim je tražio trostruku većinu, jer nema poverenja i kaže ako ima obezbeđenih 20 poslanika, ne na osnovu rezultata, od 120 - 20 poslanika gde bi 10 bilo Srba, 10 iz drugih manjina i šta sad? Ne, kaže, Srbi će imati 11, kao što je moglo. Vi znate da je u prvom sazivu bilo 32 poslanika manjina, 22 Srba i 10 drugih i šta sad?

Kaže u materijalu Vlada sledeće: da je neprihvatljivo i oko Ustava i oko svih zakona, nije dobro da od tih 20 - 11 odlučuje da li će prihvatiti, a 10 iz drugih manjina. Znači 10 Srba ne mogu, a ako budu izašli na izbore još 12, šest, sedam Srba, a ostalo manjinski predstavnici, ne mogu da prihvate te zakone. Sada kaže ne dvostruka nego trostruka većina, posebno će morati predsednika Kosova i zakone, da da saglasnost - klub manjina, klub Srba i onda klub većinskih poslanika.

Zamislite, znači nedovoljna je dvostruka, to nigde u svetu nema, traži se trostruka većina, a to zapravo samo da se odbije jer nema ozbiljne logike da se stvarno te nemoguće stvari gde nigde toga u svetu nema, ali ipak je po meni preovladala logika da se samo glatko odbija to što međunarodna zajednica pruža i apsolutno onda idemo u prolongiranje u nedogled. Šta dobijamo prolongiranjem? Gde je kraj? Kako se rešavaju životni problemi ako se mi hvalimo ruskim vetom a ne idemo u rešavanje životnih problema građana Kosova. Mislim da je to suština. Mislim da je krajnje vreme da u saradnji sa međunarodnom zajednicom jer ako nisu Albanci i Srbi tokom čitavog 20. veka imali mogućnost da reše međusobne

sporove, onda je apsolutno red da međunarodna zajednica bude ta koja će u ovom slučaju jednostavno reći tačka, više tih nesporazuma, više tragedija, više katastrofa ne može u 21. veku biti nego ćemo ići ljudski i da u Evropi Evropljani odlučuju, neka Putin rešava svoje probleme.

LASLO VARGA: Savez vojvodanskih Mađara neće podržati Predlog rezolucije. Mi ćemo biti uzdržani.

Ovom prilikom bih se želeo osvrnuti samo na tač 1. i 6. Predloga rezolucije. Smatramo da formulacije u smislu odgovarajućeg delovanja, blagovremenog i energičnog odgovora su formulacije koje su za nas potpuno neprihvatljive. Za nas je manje-više jasno da ova formulacija sadrži pretnju prekidom diplomatskih odnosa.

Predsednik Vlade je pre nekoliko dana izjavio da je Srbija ostvarila značajnu pobedu povlačenjem nacrtu ove rezolucije o Kosovu sa tačke dnevnog reda Saveta bezbednosti. Ministar Samardžić je isto izjavio da je to bila velika pobeda srpske diplomatije. Ministar Jeremić je izjavio da je to bio rezultat napornog rada srpske diplomatije. Stoga je za nas pretnja prekidom diplomatskih odnosa potpuno besmislena u jednoj situaciji u kojoj je Srbija ostvarila tako značajne pobeđe na planu diplomatije. Meni vladajuća većina u ovom trenutku liči na jednu sportsku ekipu koja preči povlačenjem sa onog terena na kojem pobeđuje i to u trenucima kada pobeđuje.

Ja mislim da i vladajuća većina mora da prizna da je ovo dosta nelogično u ovom trenutku. Rekli smo 14. februara, a i danas smo to ponovili, da ne vidimo nikakvu i ne želimo povlačenje nikakve paralele sa situacijom u Vojvodini i na Kosovu. Ali smo i tada i danas istovremeno rekli da ukoliko se tokom rešavanja konačnog statusa Kosova iznađu ili pronađu mehanizmi zaštite manjinskih prava na Kosovu, onda ćemo to isto tražiti i za sve ostale zajednice, na svim ostalim područjima Republike Srbije.

Tokom bečkih pregovora je Državni pregovarački tim podneo mnogo amandmana na predlog gospodina Ahtisarija. Postavlja se logično pitanje, da li to znači da je Vlada Srbije spremna da isti ili slična prava ponudi i ostalim manjinskim zajednicama i ostalim nacionalnim zajednicama na području Republike Srbije. Sada bih želeo da navedem nekoliko konkretnih primera iz ovog dokumenta.

Što se tiče uvodnog dela, jedan deo se odnosi na zvanične jezike na teritoriji AP Kosovo i Metohija. Tu je delegacija Srbije predložila amandman, potpuno logično, da se i srpski jezik utvrdi kao jezik u zvaničnoj upotrebi na Kosovu. Ja bih ovom prilikom postavio pitanje - da li to znači da je Vlada Srbije spremna da smanji zakonski cenzus za uvođenje manjinskih jezika u službenu upotrebu na teritoriji Republike Srbije, sa sadašnjih 10% na 5%.

S druge strane, postavlja se pitanje da li Vlada Srbije sprema novi zakon o upotrebi jezika koji bi omogućio vođenje drugostepenih postupaka na jezicima nacionalnih manjina. Postavlja se i logično pitanje da li će se u budžetu za sledeću godinu predvideti sredstva za finansiranje višejezičnosti, itd.

U istom uvodnom delu, u članu 2. je predviđeno načelo nediskriminacije. To je predvideo gospodin Ahtisari u svom predlogu. U tom delu stoji da Srbija prihvata odnosno da podržava nediskriminaciju u dobijanju finansijskih sredstava iz javnih izvora. Postavlja se logično pitanje da li će se ovo načelo primeniti i na ostalim delovima Republike Srbije. Tu pre svega mislim na jednu obavezu ove države, a to je - formiranje fonda za nacionalne manjine, koji pet godina nije formiran, od donošenja Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina.

Što se tiče oblasti lokalne samouprave amandmanom našeg pregovaračkog tima je predviđeno formiranje srpskog entiteta. Postavlja se pitanje da li je Vlada Srbije spremna da prilikom usvajanja novog zakona o lokalnoj samoupravi ovo pravo u nekoj formi predvidi i za ostale nacionalne zajednice na ostalim područjima Republike Srbije.

Što se tiče tačke osam Predloga, ona predviđa kao prioritetni zadatak institucija na Kosovu povraćaj imovine. Sa ovim se naša delegacija složila. Isto se postavlja logično pitanje da li Vlada Srbije smatra svojim prioritetnim zadatkom da se i na ostalim područjima Republike Srbije ovo pitanje postavi kao prioritetno.

Što se tiče Ustavne komisije formiranje je predviđeno isto ovim dokumentom. Prema amandmanu pregovaračkog tima predviđeno je obavezno učešće srpskih i ostalih manjinskih zajednica u ovoj komisiji, čak i veto predstavnika srpske zajednice prilikom donošenja ustava. Želim da podsetim da je prilikom donošenja važećeg Ustava Republike Srbije, da su praktično nacionalne manjine bile isključene iz postupka donošenja ovog ustava. Mislim da je ovo politika dvostrukih aršina.

Dalje, što se tiče aneksa jedan tog predloga, koji se odnosi na zakonodavnu vlast na teritoriji Kosova i Metohije, predlog sadrži mogućnost uvođenja zagarantovanih mesta za pripadnike srpske zajednice, kao i za predstavnike drugih manjinskih zajednica na Kosovu. Istovremeno, želim da podsetim da dve stranke vladajuće koalicije, DSS i G17 Plus smatraju da ovo pravo u Vojvodini ne treba da uživaju nacionalne manjine. Čak je direktor službe za ljudska i manjinska prava izjavio da bi bilo rasističko ponašanje formiranje biračkih spiskova na osnovu kojih bi se birali ti poslanici sa lista nacionalnih manjina.

Ja mislim da bi bilo mnogo logičnije da Vlada Republike Srbije predloži izmene i dopune Zakona o izboru narodnih poslanika i da se u slučaju Narodne

skupštine Republike Srbije uvedu ista ta garantovana mesta. Iz tog razloga, onda bi se omogućilo da autentični predstavnici nacionalnih manjina sede samo u klupama Narodne skupštine Republike Srbije.

Mi smatramo, odnosno vidi se iz funkcije iz perioda funkcionisanja Narodne skupštine, da praktično predstavnici nacionalnih zajednica koji su izabarani na listama većinskih stranaka ne mogu da izađu za govornicu i ne smeju da iskažu stavove svojih nacionalnih zajednica.

Što se tiče Ustavnog suda i to je jedan primer iz tog predloga. Naša državna delegacija je podnela amandman kojim je predloženo da dvoje sudija od šest sudija Ustavnog suda na Kosovu bude izabrano uz saglasnost srpske zajednice i nacionalnih manjina.

Postavlja se pitanje da li će se neki sličan princip primenjivati i prilikom izbora Ustavnog suda Republike Srbije.

Što se tiče aneksa tri, decentralizacije, amandmanom Državnog pregovaračkog tima su predviđene proširene nadležnosti za opštine sa srpskom većinom u mnogim oblastima.

Mi bismo bili veoma zadovoljni ako bi se u oblasti obrazovanja ili kulture samo deo tih nadležnosti, da bi bio samo deo tih nadležnosti prenet na nacionalne savete nacionalnih manjina, kao što se inače predviđa amandmanom Državnog pregovaračkog tima.

Što se tiče pravosudnog sistema veoma je interesantan predlog, odnosno amandman prema kojem bi skupštine opštine birale nosioce pravosudnih funkcija na teritoriji autonomne pokrajine. To je bio amandman našeg pregovaračkog tima. Mi naravno to ne tražimo, jer to nije u skladu sa principima nezavisnosti sudske vlasti. Ali svakako tražimo da se poštuju bar proporcije u stanovništvu, tj. da se nosioci pravosudnih funkcija biraju na osnovu brojčane pripadnosti pojedinim nacionalnih manjina na pojedinim područjima.

Na kraju sam imao još jedan predlog što se tiče bezbednosnog sektora. Ovim planom je bilo predviđeno da se i lokalni komandiri policije biraju od strane skupština opština. Ja mislim da bi omogućavanje davanja mišljenja, ne pravo izbora, ali davanja mišljenja od strane skupština opština prilikom izbora lokalnih načelnika policije bilo moguće ne samo na teritorijama gde žive nacionalne manjine nego i u svim ostalim opštinama u Republici.

SLOBODAN SAMARDŽIĆ: Najpre, što se tiče opšte stvari, neka svima bude jasno, naime, onima kojima to nije jasno da je pre nekoliko godina Kosovo u nekom političkom smislu bilo klinički mrtav slučaj za Srbiju. U poslednjih nekoliko godina Srbija je konsolidovala svoju državnu politiku oko Kosova i Metohije. Ona je, dakle, napravila korak po korak jednu politiku koja se može jasno raspoznati.

(...) Stvari se iz nedelje u nedelju, iz meseca u mesec pomeraju. Pomeraju se na bolje ako to posmatramo sa jednog kriterijuma. Taj kriterijum je da se Kosovo i Metohija sačuvaju u okviru Srbije. (...) To je ono što karakteriše državnu politiku Srbije u kontinuitetu dve vlade, dakle i prošle i ove sada. Prošla vlada je deo svog mandata radila u kohabitaciji sa predsednikom Republike i ta stvar je išla polako ali se ipak napravila zajednika politika koju je svet počeo polako da respektuje. Pregovori su tome doprineli.

(...) Bila je ovde primedba da pregovori nisu ni postojali, tj. da su oni bili farsa. Znaite šta, bilo je to nama manje-više jasno, ali mi smo morali da prihvatimo tu politiku da bismo tu farsičnu formu pregovora iskoristili za naše stavove i za sadržaj naših priloga za rešavanje pitanja Kosova i Metohije.

(...) Što se Rusije tiče i njenog stava prema ovom problemu, to je sasvim jasno da je Rusija tu odlučuje pomogla do sada. Mogu vam reći da je ruski stav definitivno bio fakat da podrži stoprocentno stav Srbije tek negde, po mom dubokom uverenju, od januara 2006. godine kada je Putin u Londonu rekao da Kosovo ne može biti jedinstven slučaj, da ne može biti famozni unikatan slučaj i da se Kosovo mora rešavati kao i sva druga slična pitanja secesije, želje manjine koja u brojčanoj formi u većini živi na jednoj teritoriji da se odvajaju od države itd. kada je rekla da je to uobičajeni problem koji se mora rešavati sredstvima i načinima kako se to inače rešava u svetu i pomoću mehanizama međunarodnog prava i manjinskih prava itd. Eto tog momenta je Rusija definitivno stala iza Srbije, a mislim, ili sasvim sam siguran da je vrlo pomno svakodnevno pratila šta se u Srbiji događa. Tek kada je videla da tu postoji neka politika koja je za respekt, koja je čvrsta, koja je jedinstvena, koja daje rešenje i za drugu stranu, a ne samo za sebe, koja daje rešenje za regionalni problem Evrope, tog momenta Rusija je stoprocentno stala iza Srbije.

Izvinjavam se što neću moći da odgovorim na sve pojedinačne primedbe zato što to možda nije ni cilj, ali ako dopustite grupisao sam prigovore samo o nekoliko tačaka po jednom kriterijumu. Po kriterijumu da li je više poslanika davalo istovetne prigovore. Tako da mi je to bilo važno, jer ako je više poslanika dalo istovetne prigovore, to znači da su prigovori ipak ozbiljniji, mada ne sporim i da je pojedinačni prigovor mogao biti ozbiljan, ali nemamo vremena za kompletnu diskusiju.

Nekoliko poslanika je postavilo pitanje čemu uopšte ovakva diskusija, ovakva rasprava, čemu rezolucija. Odgovoriću sasvim jednostavno i lako. Naime, predsednički dom jedne države mora oko jednog važnog državnog pitanja da se povremeno okuplja, da diskutuje i da donosi odgovarajuća dokumenta, pa i odluke. Mi se povremeno okupljamo oko Kosova i Metohije, ali postoje dva nova momenta u odnosu na Rezoluciju od 14. februara, da vas podsetim, koja se nalaze

u ovoj rezoluciji, koja jesu povod za to da se pravi nova rezolucija. Jedno je da mi krećemo u novu fazu pregovora posle dosta problema i drugi je da je potreba da država odgovori na otvorene pretnje jednostranog priznanja posle eventualne jednostrane secesije. To su dva apsolutno nova momenta u odnosu na 14. februar i mi u rezoluciji imamo nekoliko tačaka o tome. Znači, imamo dovoljan razlog da stavimo rezoluciju kao predlog na skupštinsku raspravu i na skupštinsko glasanje.

Dosta je bilo primedbi oko toga na koji način su predviđene te mere države i reakcije države na pojedine akte jednostranog priznanja i povrede suvereniteta i teritorijalnog integriteta Srbije. Interesantne su bile primedbe koje su se kretale od jednog ekstrema ka drugom. Jedan ekstrem predstavlja stav da država uopšte ne treba da reaguje, ili pak da rezolucija ima loš rečnik, lošu verbalistiku u tom pogledu. Drugi stav je da država treba žestoko da reaguje i da to stavi u ovu rezoluciju. Naš predlog u rezoluciji je negde na sredini, ali ne radi sredine same nego radi načina na koji država treba da reaguje na ove pretnje i predviđanja nekih loših scenarija.

Mi mislimo da parlament treba da donese opštu odluku o tome. To je dakle ta formulacija da treba delovati na odgovarajući način, da treba delovati blagovremeno, energično itd, a da Vlada tu odluku eventualno treba da sprovede ukoliko bude povoda da se takva odluka sprovodi. To je sasvim jasno u nekom parlamentarnom sistemu vlasti gde imate zakonodavstvo i izvršnu vlast. Ova vlada ima potpunu odgovornost izvršne vlasti po njenom Ustavu i na njoj je da ukoliko dođe do tih nepredviđenih, neželjenih situacija da odlučuje o tome kako će sprovesti ovu generalnu odluku parlamenta. Zbog toga je ta formulacija kažem opšta, ali mislim dovoljno jasna za svakog onoga ko hoće da potegne taj preki potez, da deluje efektom odvratanja, ako mogu tako da kažem i to jeste zaista i do sada postiglo takav efekat.

Jedna oblast primedbi se tiče navodnog ili pravog, što je još gore, nepoznavanja onoga šta mi zastupamo pod sintagmom suštinska autonomija.

(...) Ovde je pokazano jedno krajnje nepoznavanje tog predloga. Poređeno je sa Ustavom iz 1974. godine. Napravljeno je jedno poređenje sa autonomijama koje postoje u drugim državama u Evropi. Od toga nema ništa. Taj program je potpuno drugačiji i molim sve one koji nisu čitali da ga pažljivo pročitaju.

U krajnjoj liniji, suštinska autonomija treba da izađe u susret jednoj potrebi albanske zajednice, da živi na Kosovu i Metohiji uživajući maksimalne nadležnosti a da opet srpska zajednica i srpska država dođu do svog prava na Kosovu i Metohiji. Teško je očekivati da se albanska zajednica, kako je to jedan poslanik rekao, integriše u srpsko društvo. Ona se nikada nije integrisala, to je

tačno, ali se ona nikada nije integrisala ni u makedonsko, ni u grčko društvo, tu zajednicu je teško integrisati.

Ako čitate pažljivo koncept suštinske autonomije, videćete način kako ona ako hoće da se integriše može, ako neće ne mora, ali imaće svoj normalan život u okviru Kosova i Metohije u režimu suštinske autonomije.

Najzad, jedno poslednje objašnjenje oko problema entiteta. O amandmanima i tokom naše diskusije u Beču mi smo promovisali taj koncept i ukratko ga ovako označili. Srpski entitet na Kosovu i Metohiji predstavlja sva prava koja Srbi na Kosovu i Metohiji uživaju, dakle i decentralizaciju, to je jedan poseban oblik prava koje im se daje i zaštita srpskih spomenika kulture i prava koja uživaju van opština u kojima predstavljaju većinu. Čitav taj set prava predstavlja pojam srpskog entiteta na Kosovu i Metohiji. To piše u amandmanima, ne piše u izveštaju, to je tačno, ali izveštaj nije mogao sve da obuhvati, to piše u amandmanima sa jasnom definicijom šta to jeste i jasnim objašnjenjem, šta to zapravo predstavlja.

TOMISLAV NIKOLIĆ: Mislim da je ovde povređeno dostojanstvo Narodne skupštine i da je trebalo da reaguje predsednik Narodne skupštine. Zaista mi je neprihvatljivo da čoveka toliko izmeni ministarska funkcija da on počne da vređa poslanike i da priča da mi nešto ne razumemo i da on to sad treba da nam objasni šta je suštinska autonomija, a ne da nam objasni šta će Vlada da radi u slučajevima koje je predvideo Rezolucijom.

Gospodine ministre, mi smo ovde zbog Srbije ceo dan vas ovde trpeli, nismo zaslužili ovaku tiradu na kraju. Mislim da treba da reaguju poslanici DS. Direktno ste kritikovali vlade pre Vojislava Koštunice da nisu imale stav o Kosovu i Metohiji i da je tek dolaskom Vojislava Koštunice Srbija predstavila program koji spašava Kosovo i Metohiju. Ne kažete da sve to zavisi od Rusije, džabe vaše priče i vaši pregovori, da je Rusija prihvatila bilo koju od ovih rezolucija džabe bi bilo to što ste vi na vlasti. Tako da vas ja molim, da ste nas poštovali vi biste bar ovaj izveštaj, ja sad to moram da kažem, koji ste nam podneli datumirali, jer vi ste, gospodine Samardžiću pozvali Skupštinu danas da raspravlja o vašem izveštaju. Kog datuma je taj izveštaj pisan? Ima li i jednog izveštaja u kojem se vi obraćate bilo kome da ne napišete datum? Od kog datuma vam je ovaj izveštaj? Nemojte da nam držite tiradu, posebno ne kasno noću u jedan sat, sami ste krivi što je sednica počela u četiri. Obraćajte se malo narodnim poslanicima sa dostojanstvom i mi se vama obraćamo.

ČEDOMIR JOVANOVIĆ: Mislim da posle osmočasovne rasprave, 30 minuta posle ponoći, poslanici zaslužuju više respekta u nuđenju odgovora na pitanja koja su tokom rasprave na vrlo ozbiljan način pokrenuta. Mi te odgovore nismo dobili i, gospodine Samardžiću, naravno da kao ministar i kao predstavnik

predlagača imate pravo da nas uskratite za te odgovore, ali to je još jedan od argumenata na koje se mi suprotstavljamo u ovoj rezoluciji.

Mislim da ste uvredili naše dostojanstvo zbog toga što ste nas uskratili za definiciju odgovarajućeg delovanja državnog organa u skladu sa Međunarodnim pravom, da ste nas uskratili za veoma važno obrazloženje obaveze Vlade i svih nadležnih organa da blagovremeno i energično odgovore svakom nagoveštaju, jednostranog priznanja Kosova, odnosno kršenja pravila na kojima vi insistirate u svojoj politici.

Posebno smo nezadovoljni tumačenjem u kojem ste se prepoznali, u kome ste nas definisali kao neozbiljne i neodgovorne zbog toga što smo propustili priliku da razumemo sve ono što se podvodi pod pojam suštinske autonomije. Obavestiću vas da smo od vašeg ministarstva tražili dokumente na osnovu kojih bi mogli da protumačimo taj pojam, a da smo kao odgovor dobili uputstvo da obrazloženje potražimo na internetu. U razgovoru sa vama vi ste nas uputili na štampu.

Što se tiče veoma važnog pitanja o entitetima, odgovor na to nema u izveštaju, uputili ste nas na amandmane, a znate i sami da smo napisali stotinu amandmana, nemam ništa protiv toga, mi smo pohvalili vaš rad na tom pitanju, ali ne očekujte od parlamenta da na takav način diskutuje o ovoj rezoluciji. Nismo zadovoljni vašim obrazloženjima, a zabrinuti smo zbog toga što smo sigurni da su obrazloženja izostavljena ne zato što vi ne želite da ih date nego zato što ih nemate.

DOKUMENTA

**REZOLUCIJA SKUPŠTINE SRBIJE O NEOPHODNOSTI PRAVEDNOG
REŠAVANJA PITANJA AUTONOMNE POKRAJINE KOSOVO I METOHIIJA
ZASNOVANOG NA MEĐUNARODNOM PRAVU**

(Usvojena 25. jula 2007)

Imajući u vidu postojeći proces i stanje u međunarodnoj zajednici povodom rešavanja pitanja Kosova i Metohije, a posebno:

- pregovore od 21. februara 2006. do 10. marta 2007. godine između predstavnika Republike Srbije i privremenih institucija Kosova, koji su neuspešno završeni, jer su bili organizovani na neodgovarajući način i politički pristrasno vođeni,

- pokušaj da se posle završenih pregovora nametne tzv. Sveobuhvatno rešenje statusa Kosova, čiji je autor Specijalni izaslanik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Marti Ahtisari,

- sadržaj tog dokumenta kojim se krše osnovna načela i norme međunarodnog prava, a pre svega Povelja Ujedinjenih nacija, Završni akt iz Helsinkija i Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244, kao i Ustav Republike Srbije,

- skorašnje pokušaje jednog broja članica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija da izdejtvuju novu rezoluciju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, čiji bi smisao bio u poništavanju postojeće Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (1999) i u naknadnom nametanju osnovnog sadržaja Ahtisarijevog dokumenta,

- odlučno držanje jednog broja država u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija i van njega, posebno Ruske Federacije, protiv kršenja međunarodnog prava u procesu rešavanja problema Kosova i Metohije,

- pojačani proces traganja za izlaskom iz postojeće nerešene situacije unutar Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i van njega,

Imajući, takođe, u vidu odlučan stav Republike Srbije o rešenju problema Kosova i Metohije u skladu sa međunarodnim pravom i Ustavom Republike Srbije, kao i otvorenost Republike Srbije za suštinske pregovore kojima bi se došlo do stabilnog, trajnog i održivog rešenja,

Potvrđujući stav da Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 mora ostati na snazi i biti poštovana od strane svih međunarodnih činilaca sve do njenog ispunjenja, kao i do postizanja kompromisnog rešenja statusa Kosova i Metohije,

Podsećajući da je Republika Srbija odbacila Ahtisarijev Predlog i da je Vlada Republike Srbije 25. maja 2007. godine predala Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija inicijativu za nove pregovore,

Nastavljajući svoju aktivnost na osnovu prethodnih rezolucija o Kosovu i Metohiji koje je donela Narodna skupština Republike Srbije, a posebno rezolucija usvojenih 21. novembra 2005. i 14. februara 2007. godine,

Prihvatajući izveštaj Državnog pregovaračkog tima za Kosovo i Metohiju o pregovorima vođenim u Beču, a na osnovu Rezolucije Narodne skupštine Republike Srbije od 14. februara 2007. godine,

Na osnovu člana 99. tačka 7. Ustava Republike Srbije i člana 134. Poslovnika Narodne skupštine Republike Srbije („Službeni glasnik RS”, br. 56/05 - prečišćeni tekst i 81/06),

Narodna skupština Republike Srbije, na sednici Sedmog vanrednog zasedanja u 2007. godini, održanoj 25. jula 2007. godine, donela je

REZOLUCIJU
NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRBIJE O NEOPHODNOSTI
PRAVEDNOG REŠAVANJA PITANJA AUTONOMNE POKRAJINE
KOSOVO I METOHIJA ZASNOVANOG NA
MEĐUNARODNOM PRAVU

1. Kosovo i Metohija neodvojivi je deo države Srbije na osnovu važećih i opšteobavezujućih ustavnih i međunarodnopravnih dokumenata. Suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije garantovani su ne samo Ustavom Republike Srbije, nego i Poveljom Ujedinjenih nacija, Završnim aktom iz Helsinkija i odgovarajućim rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, posebno Rezolucijom 1244. Svako rešenje budućeg statusa Kosova i Metohije mora polaziti od ovih osnovnih načela i uvažiti ih u krajnjem ishodu, poštujući pri tom i odgovarajuće odluke Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Svaki pokušaj rešenja kojim bi se prekršila ova osnovna načela bio bi proglašen ništavnim i opasnim po opstanak države Srbije i kao takav bi predstavljao povod za odgovarajuće delovanje državnih organa Republike Srbije u skladu sa međunarodnim pravom.

2. Republika Srbija je spremna da otpočne novu fazu pregovora oko pronalaženja najpovoljnijeg rešenja za Kosovo i Metohiju imajući u vidu svoje temeljne državne interese, legitimne interese albanske nacionalne manjine u pokrajini, opšte interese osiguranja regionalne stabilnosti, kao i perspektivu mirne

i prosperitetne budućnosti svih svojih građana. Izlažući predlog o suštinskoj autonomiji Kosova i Metohije, Republika Srbija je spremna za postizanje kompromisnog rešenja ovog pitanja.

3. Sa tim ciljem, neophodno je da zainteresovani međunarodni činioци, zajedno sa predstavnicima Republike Srbije, obezbede prave pregovore između predstavnika Republike Srbije i privremenih institucija samouprave na Kosovu i Metohiji. Za razliku od bezuspešnih pregovora koje je vodio Marti Ahtisari, novi pregovori moraju biti otvoreni u pogledu ishoda i trajanja, uz poštovanje osnovnih načela i normi međunarodnog prava.

4. Narodna skupština Republike Srbije smatra da nova rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija o Kosovu i Metohiji treba da usledi tek posle završenih pregovora kojima bi se utvrdilo kompromisno rešenje budućeg statusa pokrajine. Novi pregovori mogu se voditi samo u okviru postojeće Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i na osnovu jasnog mandata Ujedinjenih nacija.

5. Narodna skupština Republike Srbije zahteva od svih država članica Ujedinjenih nacija da poštuju suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije, saglasno međunarodnom pravu, Povelji Ujedinjenih nacija i Rezoluciji Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244. Narodna skupština Republike Srbije takođe zahteva da Generalni sekretar Ujedinjenih nacija preduzme sve mere koje mu stoje na raspolaganju, na osnovu obavezujućih dokumenata Ujedinjenih nacija, da spreči kršenje Povelje Ujedinjenih nacija i Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244. Obavezuje se Vlada Republike Srbije da deluje u pravcu ostvarenja ovih zahteva Narodne skupštine Republike Srbije.

6. Narodna skupština Republike Srbije smatra da bi jednostrano priznanje samoproglašene nezavisnosti Kosova imalo nesagledive posledice po regionalnu stabilnost. Obavezuju se Vlada Republike Srbije i svi državni organi da blagovremeno i energično odgovore svakom nagoveštaju ili činu bilo kojeg međunarodnog subjekta koji bi bili usmereni na jednostrane akte povrede suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Srbije. Ovo se posebno odnosi na pretnje i eventualne akte jednostranog priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije.

7. Obavezuje se Vlada Republike Srbije da formira novi Državni pregovarački tim za pregovore o budućem statusu Kosova i Metohije.

8. Vlada Republike Srbije dužna je da redovno izveštava Narodnu skupštinu Republike Srbije o međunarodnoj i unutrašnjoj situaciji u vezi sa Kosovom i Metohijom.

RS broj 29

U Beogradu, 25. jula 2007. godine

ALTERNATIVNI PREDLOG LIBERALNODEMOKRATSKE PARTIJE

Liberalno demokratska partija podnela je narodnoj Skupštini predlog rezolucije povodom nastavka pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije.

Na osnovu člana 99. tačka 7. Ustava Republike Srbije i člana 134. Poslovnika Narodne skupštine Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 56/05 - prečišćeni tekst i 81/06),

Narodna skupština Republike Srbije, na sednici Narodne skupštine Republike Srbije održanoj 24. jula 2007. godine, donela je

REZOLUCIJU

Narodne skupštine Republike Srbije povodom nastavka pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije

Polazeći od svog položaja u ustavnopravnom poretku i ovlašćenja i obaveze kao najvišeg predstavničkog organa Republike Srbije; Uzimajući u obzir činjenicu da se očekuje početak novih pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije;

U uverenju da kao najvažnija demokratska institucija u državi ima posebnu odgovornost da odlučuje o najvažnijim pitanjima i presudno doprinosi razvoju Republike Srbije i zaštiti prava, sloboda i interesa njenih građana;

Predstavljajući državnu politiku Republike Srbije zasnovanu na poštovanju ljudskih sloboda i prava, demokratskih pravila, normi međunarodnog prava i odluka međunarodnih organizacija čija je Republika Srbija članica; Štiteći interese građana Republike Srbije u postupku odlučivanja o budućem statusu Kosova i Metohije;

Uvereni da se održivo i sveobuhvatno rešenje ovog pitanja mora tražiti u ozbiljnim, iskrenim i konstruktivnim pregovorima čiji je osnovni cilj rešavanje teških pitanja koji opterećuju ovo područje i ugrožavaju njegovu evropsku budućnost;

Iskreno se zalažući za uspeh pregovora,

Narodna skupština Republike Srbije (u daljem tekstu: Narodna skupština) utvrđuje sledeća načela za učešće u pregovorima:

1. Narodna skupština pozdravlja odluku da se omogući početak novog pregovaračkog procesa za pronalaženje održivog i pravednog rešenja za Kosovo i

Metohiju zasnovanog na interesima i potrebama svih građana i neophodnom učešću čitavog regiona u evropskim integracionim procesima.

2. Narodna skupština izražava spremnost i volju da svi njeni državni organi ovom procesu pristupe u najboljoj nameri i da konstruktivno rade na nalaženju rešenja polazeći od državnih interesa Republike Srbije i svih njenih građana bez obzira na njihovu nacionalnu ili etničku pripadnost ili teritoriju na kojoj žive.

3. Narodna skupština izražava svoje nedvosmisleno opredeljenje za evropsku budućnost čitavog regiona koja mora da bude zasnovana na prevazilaženju tereta prošlosti i stvaranju mehanizama da sva društva, uključujući naročito srpsku i albansku zajednicu, u budućnosti budu sastavni deo i punopravni članovi evropske zajednice naroda zasnovane na principima vladavine prava, poštovanja ljudskih prava, slobodnog protoka ljudi, roba, kapitala i informacija, kolektivne bezbednosti i uzajamne saradnje u zajedničkom interesu.

4. Narodna skupština ovlašćuje predstavnike Republike Srbije da buduće pregovore vode imajući u vidu dva najvažnija interesa naše države i njenih građana: 1) prevazilaženje trajnog problema položaja Kosova i Metohije kroz definisanje rešenja za sigurnu budućnost njegovih građana i 2) nedvosmisleno opredeljenje države Srbije i njenih građana da svoju blisku budućnost vide u punopravnom članstvu Evropske unije.

5. Narodna skupština je uverena da su ova dva interesa neodvojiva i podjednako važna za sve učesnike u pregovorima i da u njihovom mirenju i istovremenom rešenju treba tražiti pravedan i efikasan mehanizam za rešenje problema.

6. Narodna skupština smatra da konačno rešenje statusa Kosova i Metohije treba da bude funkcionalna zajednica koja je deo jedinstvenog evropskog vrednosnog, političkog i ekonomskog prostora. U tom smislu, pregovori o budućem statusu treba da budu usmereni na uspostavljanje mehanizama i jasnih i efikasnih garancija za održivu budućnost svih građana Srbije i Kosova i Metohije, uključujući naročito definisanje odnosa na samom Kosovu i Metohiji kroz elemente koji srpskoj zajednici i svakom pojedincu obezbeđuju mogućnost odlučivanja, efektivne političke reprezentacije, upravljanje poslovima od interesa za zajednicu u kojoj žive, slobodu i bezbednost, slobodu kretanja, ekonomske slobode i socijalna prava. Naglašavamo da uspostavljanje principa konstitutivnosti i konsenzusa, kojim se utvrđuje jednakost u statusu srpske i albanske zajednice na Kosovu, jednaka prava i obaveze, predstavlja prvi korak u definisanju realnog i trajnog, međusobno prihvatljivog rešenja.

7. Polazeći od ovakvog opredeljenja, Narodna skupština smatra da predstojeći pregovori treba da omoguće aranžman koji, sam za sebe, nije konačno rešenje statusa nego neophodan korak u otklanjanju političkih i bezbednosnih prepreka za zajednički status čitavog regiona kao punopravnog dela Evropske unije.

8. Narodna skupština očekuje od međunarodnih aktera koji učestvuju u pregovaračkom procesu i postupku donošenja odluka da uspeh pregovora olakšaju jasnim predstavljanjem evropske budućnosti regiona koja će biti uslovljena samo spremnošću konkretnih društava da sve izazove i probleme rešavaju mirnim sredstvima i u cilju priključenja Evropskoj uniji.

9. Narodna skupština u ovom procesu svoje partnere prepoznaje u svim međunarodnim faktorima sa kojima deli prava i odgovornosti koje proističu iz savremenog međunarodnog poretka: zaštita vitalnih nacionalnih interesa kroz učešće u međunarodnim organizacijama; međusobni odnosi zasnovani na prepoznavanju i ostvarivanju zajedničkih interesa; integracije; mirno rešavanje sporova; učešće u sistemima kolektivne bezbednosti i zajednički odgovori na bezbednosne i druge pretnje.

Republika Srbija naročito insistira na potrebnoj pomoći najvažnijih međunarodnih faktora: SAD i Ruske Federacije i regionalnog integracionog okvira Evropske unije i njene zajedničke spoljne i bezbednosne politike.

10. Interes Republike Srbije i njenih građana nije blokada procesa nalaženja rešenja i dalje zadržavanje nestabilnosti i nerešenih odnosa u regionu. Narodna skupština ovlašćuje i obavezuje sve predstavnike Srbije u budućim pregovorima da pregovore vode u konstruktivnom duhu i u nameri pronalaženja rešenja zasnovanog na navedenim načelima i da, vodeći računa o interesima države Srbije, iskoriste sve zakonite i legitimne metode pregovaranja u cilju postizanja kompromisnog i održivog rešenja uključujući naročito sredstva predviđena Poveljom Organizacije Ujedinjenih nacija.

11. Narodna skupština insistira na poštovanju obaveze da se rešenje potvrdi kroz odgovarajuće dokumente Saveta bezbednosti Organizacije Ujedinjenih nacija koji imaju opšteobavezujuću pravnu snagu i autoritet organa koji predstavlja najvišu instituciju međunarodne zajednice.

IZVEŠTAJ DRŽAVNOG PREGOVARAČKOG TIMA ZA KOSOVO I METOHIJU O PREGOVORIMA VOĐENIM U BEČU OD 21. FEBRUARA DO 2. MARTA 2007. GODINE*

Uvod. Specijalni izaslanik Generalnog sekretara UN, Marti Ahtisari, predao je 2. februara 2007. državnom rukovodstvu Republike Srbije svoj „Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova“ i najavio završnu rundu bečkih pregovora na kojima bi se raspravljalo o tom predlogu.

Narodna skupština Republike Srbije je 14. februara 2007. godine donela rezoluciju povodom Ahtisarijevog predloga i nastavka pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije. Rezolucija je obnovila mandat Državnom pregovaračkom timu i obavezala ga da na daljim pregovorima u Beču zastupa već usvojenu politiku „odbrane suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Srbije, zaštite prava i interesa srpskog naroda i Srpske pravoslavne crkve u pokrajini, očuvanja celokupnog srpskog verskog i kulturnog nasleđa na Kosovu i Metohiji“, kao i zaštite „interesa nealbanskih zajednica“. Narodna skupština je u Rezoluciji izričito istakla da „odbacuje sve stavove“ iz Ahtisarijevog predloga „kojima se krši suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije kao međunarodno priznate države“ i upozorila da se takvim stavovima „dovodi u pitanje mogućnost postizanja kompromisnog, sporazumnog rešenja kao osnovnog cilja pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije“. U istom mah, Narodna skupština je posebno obavezala Državni pregovarački tim da u nastavku pregovora iznese stav Republike Srbije „o celini predloga Specijalnog izaslanika GS UN“, s tim da pri tom formuliše, „u skladu sa ovom Rezolucijom, svoje konkretne predloge i rešenja, kao i da odmah po povratku sa pregovora podnese izveštaj Narodnoj skupštini, koja odlučuje o daljem toku pregovora“.

Delegacija Državnog pregovaračkog tima, koju su predvodili koordinatori Leon Kojen i Slobodan Samardžić, učestvovala je na pregovorima u Beču od 21. februara do 2. marta 2007. godine. Pregovori su vođeni 21, 22. i 23. februara, a zatim nastavljeni 27. i 28. februara, kao i 1. i 2. marta. Isključiv predmet pregovora bio je Ahtisarijev „Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova“, koji sadrži „Opšta načela“ i 12 aneksa. U skladu sa poverenim mandatom, naša

* Sastavni deo ovog izveštaja su istupanja predsednika Republike Srbije u Beču 10. marta i predsednika Vlade Republike Srbije u Beču 10. marta i u Njujorku 3. aprila 2007. godine, koji se nalaze u prilogu Izveštaja.

delegacija iznela je stav Republike Srbije o celini Ahtisarijevog predloga i formulisala ga u velikom broju sopstvenih amandmana. Celovit tekst amandmana naše delegacije predat je Specijalnom izaslaniku GS UN 2. marta 2007, a po povratku iz Beča dostavljen je, u engleskom originalu i srpskom prevodu, svim poslaničkim klubovima u Narodnoj skupštini.

Tokom pregovora iscrpno su razmotrena kako „Opšta načela“ Ahtisarijevog plana, tako i svih 12 aneksa. Našu delegaciju su na svim sastancima predvodili koordinatori Leon Kojen i Slobodan Samardžić, na svim sastancima učestvovao je i član Tima Aleksandar Simić, a na pojedinim sastancima učestvovali su i članovi Tima Dušan Bataković, Goran Bogdanović, Marko Jakšić, Sanda Rašković-Ivić i Milorad Todorović.¹³⁹ Kao i na ranijim rundama bečkih pregovora, u sastavu naše delegacije bilo je i više eksperata, koji su dali izuzetno važan doprinos predstavljanju i obrazlaganju naših stavova u pojedinim oblastima: prof. dr Zoran Lončar, ministar za državnu upravu i lokalnu samoupravu, prof. dr Dragor Hiber (ustavne odredbe); dr Gordana Matković, dr Boško Mijatović, Duško Čelić, (decentralizacija); Gordana Marković, direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture Srbije (versko i kulturno nasleđe); prof. dr Dejan Popović, dr Boško Mijatović, Nenad Popović, potpredsednik Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju, prof. dr Dragor Hiber (svojina); prof. dr Boris Begović, Ana Gligorijević, viceguverner Narodne banke Srbije, Vesna Džinić, direktor Trezora Ministarstva finansija (međunarodni dug); ambasador Stanimir Vukićević (međunarodni civilni predstavnik). Na sastanku posvećenom položaju Srpske pravoslavne crkve na Kosovu i Metohiji i zaštiti srpskog verskog i kulturnog nasleđa učestvovali su i vladika bački Irinej, vladika žički Hrizostom i vladika lipljanski Teodosije.

Pitanje suvereniteta i teritorijalne integriteta Republike Srbije. Kao što je konstantovano Rezolucijom Narodne skupštine od 14. februara 2007. godine, Ahtisarijev predlog suštinski krši suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije, neosnovano i u suprotnosti sa međunarodnim pravom pridajući Kosovu i Metohiji attribute suverene države, „čime se na protivpravni način polažu temelji za stvaranje nove nezavisne države na teritoriji Srbije“.

Sve ovakve odredbe Ahtisarijevog predloga naša delegacija je na pregovorima izričito odbacila i tražila da se izbrišu iz teksta predloga, zamenjujući ih gde je to bilo neophodno sopstvenim amandmanima. Na primer, prva odredba „Opštih načela“ Ahtisarijevog predloga glasi: „Kosovo će biti

¹³⁹ Milorad Todorović nije formalno član Državnog pregovaračkog tima, ali je učestvovao na svim rundama bečkih pregovora posvećenih decentralizaciji i dao značajan doprinos ukupnom radu Tima.

multietničko društvo koje će vladati sobom na demokratski način i uz puno poštovanje vladavine prava, kroz svoje institucije, zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.“ Naša delegacija zahtevala je da se ova odredba izbriše i zameni sledećom: „Kosovo i Metohija je Autonomna pokrajina u sastavu Republike Srbije. U skladu sa Ustavom Republike Srbije, njom će se upravljati na demokratski način uz puno poštovanje vladavine prava i multietničkog karaktera njenog stanovništva.“ Kao i ovde, naziv „Kosovo“ svuda je u našim amandmanima zamenjen nazivom „Kosovo i Metohija“, u skladu sa Ustavom Republike Srbije i uobičajenom praksom u našem javnom životu.

Za one odredbe Ahtisarijevog predloga koje direktno pripisuju pokrajini attribute nezavisne države, bilo je dovoljno tražiti da one budu brisane iz teksta predloga, što je naša delegacija i učinila. Tako su, recimo, u našim Amandmanima brisane sledeće odredbe iz „Opštih načela“ Ahtisarijevog predloga: „Kosovo će imati pravo da pregovara i zaključuje međunarodne sporazume i imaće pravo da traži članstvo u međunarodnim organizacijama“ (čl. 1.5); „Kosovo će imati svoje posebne nacionalne simbole, uključujući zastavu, pečat i himnu koji odražavaju njegov multietnički karakter“ (čl. 1.7); „Kosovo neće imati teritorijalnih pretenzija prema drugim državama ili delovima država niti će nastojati da se ujedini sa njima“ (čl. 1.8); „Kosovo će preduzeti sve potrebne mere u cilju ratifikacije Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih Protokola“ (čl. 2.1). Iz Aneksa I, „Ustavne odredbe“, brisana je odredba po kojoj će „budući Ustav Kosova“, pored ostalog, „omogućiti da svi građani bivše SFRJ nastanjeni na Kosovu do 1. januara 1998. godine i njihovi direktni potomci steknu pravo na državljanstvo Kosova bez obzira na sadašnje boravište i eventualno drugo državljanstvo“ (čl. 1.6). Iz Aneksa VIII, „Kosovski bezbednosni sektor brisane su sledeće odredbe: „Teritorija Kosova biće definisana granicama Socijalističke Autonomne pokrajine Kosovo u SFR Jugoslaviji, kakve su one bile na dan 31. decembra 1988. godine, izuzev tamo gde je stanje promenjeno Sporazumom o demarkaciji između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Srbije od 23. februara 2001. godine“ (čl. 3.2); „Kosovo će, u saradnji sa Međunarodnim civilnim predstavnikom i Međunarodno vojnim prisustvom,¹⁴⁰ formulisati strategiju koja će omogućiti da Kosovska policijska služba postepeno preuzme odgovornost za kontrolu granice i upravljanje njom“ (čl. 3.1); „U onim oblastima bezbednosnog sektora gde u skladu sa ovim Sporazumom postoji trajnije međunarodno angažovanje, Kosovo će, u saradnji sa MCP-om i MVP-om, formulisati strategiju kako da se vremenom izvrši pun prenos nadležnosti na vlasti Kosova“ (čl. 1.5); „Proces organizovanja

¹⁴⁰ U daljem tekstu „MCP“ odnosno „MVP“.

bezbednosnog sektora na Kosovu biće potpuno transparentan za susede Kosova, a Kosovo će uspostaviti odgovarajuće veze i mere za jačanje poverenja sa regionalnim činiocima“ (čl.1.6); „Kosovo će poštovati standarde i praksu UN-a, OEBS-a i EU u oblasti bezbednosti i kontrole naoružanja, kao i druge regionalne sporazume o bezbednosti i saopštenja u delokrugu OEBS-a“ (čl. 1.7); „Kosovo će preuzeti puno vlasništvo nad svojim vazдушnim prostorom, kontrolisaće ga i biće odgovorno za njega“ (čl. 7.1).

Budući da je Kosovo i Metohija autonomna pokrajina u sastavu Republike Srbije, njen budući ustav i čitavo političko, pravno i ekonomsko ustrojstvo moraju biti saglasni sa Ustavom Republike Srbije. Polazeći od toga, naša delegacija je na odgovarajući način amandmanima menjala pojedine važne odredbe Ahtisarijevog predloga. Na primer, druga i treća odredba „Opštih načela“ Ahtisarijevog predloga glase: „Vršenje javne vlasti na Kosovu biće zasnovano na jednakosti svih građana i na poštovanju najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i na unapređenju i zaštiti prava i doprinosa svih Zajednica Kosova i njihovih članova“ odnosno „Kosovo će usvojiti ustav. Ustav Kosova propisace i garantovace pravne i institucionalne mehanizme neophodne da bi se osiguralo da se Kosovom upravlja prema najvišim demokratskim standardima i da bi se omogućio miran i prosperitetan život svih njegovih stanovnika“ (čl. 1.2 i 1.3). Našim amandmanima tekst ovih odredaba izmenjen je tako da glasi: „Vršenje javne vlasti na Kosovu i Metohiji biće zasnovano na jednakosti svih građana i na poštovanju najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao što je naznačeno u Ustavu Republike Srbije (čl. 18), kao i na unapređenju i zaštiti prava i doprinosa svih Zajednica Kosova i Metohije i njihovih članova“ odnosno „Kosovo i Metohija će usvojiti Ustav, koji će biti u punoj saglasnosti sa Ustavom Republike Srbije. Ustav Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija propisace i garantovace pravne i institucionalne mehanizme neophodne da bi se osiguralo da se Kosovom i Metohijom upravlja prema najvišim demokratskim standardima i da bi se omogućio miran i prosperitetan život svih njegovih stanovnika“.¹⁴¹ U istom duhu je amandmanima promenjena sadržina i niza drugih odredaba Ahtisarijevog predloga, naročito u „Opštim

¹⁴¹ Ovde, i na još nekim mestima, crnim slogom su obeležene formulacije koje je uneo naš pregovarački tim. Tako je učinjeno i u tekstu samih amandmana koji je predat Specijalnom izaslaniku GS UN i kasnije dostavljen poslaničkim klubovima u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Međutim, radi veće preglednosti, naši amandmani u nekim slučajevima su ovde citirani bez posebnog razlikovanja delova zadržanih iz Ahtisarijevog teksta i delova koje je unela naša delegacija. Tako je učinjeno svuda gde je bilo dovoljno istaći samu sadržinu našeg amandmana, a ne i razliku između njega i prvobitne odredbe iz Ahtisarijevog teksta.

načelima“ i Aneksu I, „Ustavne odredbe“ (vidi „Opšta načela“, čl. 2.1, 2.2, 2.4, 3.2, 8.5; Aneks I, čl. 1.1, 1.2, 2.1, kao i Aneks II, čl. 1.1).

Na isti način našim amandmanima su brisane ili modifikovane i neke važne odredbe Ahtisarijevog predloga koje bi imale opravdanja jedino pod pretpostavkom da je Kosovo i Metohija nezavisna država ili na putu

da to postane. Na primer, u Aneksu I brisana je odredba „predsednik Kosova predstavljaće jedinstvo naroda“, dok je u „Opštim načelima“ odredba „Nepokretna i pokretna svojina Savezne Republike Jugoslavije ili Republike Srbije koja se nalazi na teritoriji Kosova u trenutku ovog Sporazuma postaće svojina Kosova“ (čl. 8.3) modifikovana na sledeći način: „Nepokretna i pokretna svojina Savezne Republike Jugoslavije ili Republike Srbije koja se nalazi na teritoriji Kosova i Metohije u trenutku ovog Sporazuma ostaće svojina Republike Srbije do usvajanja Ustava Kosova i Metohije. Tada će status te svojine biti rešen na osnovu Posebnog sporazuma između pokrajinskih i centralnih vlasti.“

Najzad, našim amandmanima brisane su i sve one odredbe koje podrazumevaju da su Republika Srbija i Kosovo i Metohija dva ustavno-pravno i međunarodno-pravno ravnopravna entiteta, a ne suverena država i autonomna pokrajina u njenom sastavu. Na primer, u „Opštim načelima“ brisane su sledeće odredbe: „Kosovo i Republika Srbija ohrabruju se da u dobroj veri sarađuju u pitanjima vezanim za sprovođenje i ostvarenje ovog Sporazuma“ (čl. 1.9), odnosno „Od Kosova i Republike Srbije se očekuje da pravično i nediskriminatorno postupaju sa imovinskim i finansijskim zahtevima građana druge strane, kao i da obezbede pravičan i nediskriminatoran pristup svojoj jurisdikciji i svojim mehanizmima za rešavanje ovakvih zahteva“ (čl. 8.6).

Opšta pitanja bezbednosti i međunarodno vojno prisustvo. Ahtisarijev predlog zadire u suverenitet naše zemlje i time što predviđa da se osnuje vojska Kosova, to jest „nove profesionalne i multietničke Kosovske bezbednosne snage (KBS) koje će razviti lako naoružanu komponentu osposobljenu za obavljanje određenih bezbednosnih funkcija“ („Opšta načela“, čl. 9.4). U početku bi te snage bile „lako naoružane“ i ne bi posedovale „teško naoružanje kao što su tenkovi, teška artiljerija ili ofanzivni vazduhoplovni kapaciteti“, a brojale bi ne više „od 2 500 aktivnih pripadnika i 800 rezervista“ (Aneks VIII, „Kosovski bezbednosni sektor“, čl. 5.2). Kasnije bi, međutim, sva ova ograničenja mogla biti otklonjena (Aneks VIII, čl. 5.3), tako da bi se u perspektivi KBS mogao pretvoriti u pravu vojsku, koja bi svakako predstavljala potencijalnu pretnju regionalnoj bezbednosti i stabilnosti. Prema Ahtisarijevom predlogu, Međunarodno vojno prisustvo (MVP) nadziralo bi i podržavalo osnivanje i obučavanje KBS-a (Aneks XI, „Međunarodno vojno prisustvo“, čl. 1.1v) i imalo bi „izvršnu vlast nad KBS-om“ sve dok se ne proceni „da su te snage sposobne da samostalno deluju i ispunjavaju zadatke koji su im

povereni u skladu sa međunarodnim standardima“ (Aneks XI, „Međunarodno vojno prisustvo“, čl. 1.4). U svakom slučaju, Ahtisarijev predlog predviđa da će, „dugoročno gledano“, MVP „nastaviti saradnju sa KBS-om dajući savete u pogledu daljeg integrisanja Kosova u evroatlantske bezbednosne strukture i uključivanja elemenata kosovskih snaga bezbednosti u misije sa međunarodnim mandatom“ (Aneks XI, čl. 1.7). Što se tiče samog Međunarodnog vojnog prisustva, njega će činiti „oružane snage pod vođstvom NATO-a kojima će rukovoditi, upravljati i koje će politički kontrolisati Severnoatlantski savet putem komandne hijerarhije NATO-a“ („Opšta načela“, čl. 13.2).

Postojanje ovakvih Kosovskih bezbednosnih snaga grubo bi narušilo neophodno jedinstvo oružane sile, koja u svakoj državi mora biti pod vrhovnom komandom za to nadležnih i ustavom određenih organa. Na teritoriji Srbije jedina legitimna vojna sila je Vojska Srbije, pa su zbog toga našim amandmanima iz teksta Ahtisarijevog predloga brisane sve gore navedene odredbe, kao i druge koje se odnose na KBS.

U skladu sa usvojenom državnom politikom, naša delegacija je predložila potpunu demilitarizaciju Kosova i Metohije („Opšta načela“, amandman na čl. 9.6), sa izuzetkom određenih međunarodnih vojnih snaga, čije bi prisustvo bilo „uspostavljeno na osnovu Posebnog sporazuma između Republike Srbije i Ujedinjenih nacija“ (Aneks XI, čl. 1.1). Prema našim amandmanima, te međunarodne vojne snage bi bile odgovorne za „osiguravanje opšte bezbednosti na Kosovu i Metohiji (Aneks XI, čl. 1.1a) „održavanje sigurnog i bezbednog okruženja na celoj teritoriji Kosova i Metohije“ (Aneks XI, čl. 1.1b) i „proveru poštovanja svih aspekata ovog Sporazuma koji se odnose na vojnu bezbednost“ (Aneks XI, čl. 1.1g). Sve drugo što se tiče veličine, sastava, ovlašćenja i nadležnosti, kao i trajanja mandata takvog međunarodnog vojnog prisustva bilo bi „određeno u svetlu Posebnog sporazuma između Republike Srbije i Ujedinjenih nacija“ na osnovu kojeg bi se takvo prisustvo i uspostavilo (Aneks XI, amandman na čl. 2).

Međunarodni civilni predstavnik. U skladu sa usvojenom državnom politikom, naša delegacija je izrazila spremnost da se i posle postizanja sporazuma o budućem statusu Kosova i Metohije u pokrajini zadrži međunarodno civilno prisustvo. Ono bi bilo uspostavljeno „na osnovu Posebnog sporazuma između Republike Srbije i Ujedinjenih nacija“ („Opšta načela, amandman na čl. 11.1) i njime bi rukovodio Međunarodni civilni predstavnik (MCP). U Ahtisarijevom predlogu vrlo se detaljno govori o mandatu i ovlašćenjima MCP-a (Aneks IX, „Međunarodni civilni predstavnik“, čl.2). Naša delegacija je iznela stav da se taj mandat i ovlašćenja moraju zasnivati na pomenutom „Posebnom sporazumu između Republike Srbije i Ujedinjenih

nacija“ i da se, prema tome, ovo pitanje može rešiti tek u trenutku kada taj sporazum bude zaključen.

Suštinska autonomija Kosova i Metohije. Naša delegacija je putem amandmana na tekst Ahtisarijevog predloga konkretizovala stav iz preambule Ustava Republike Srbije po kojem „Pokrajina Kosovo i Metohija ima položaj suštinske autonomije u okviru suverene države Srbije“. To je naročito iskazano kroz amandmane na prvi član Aneksa I, „Ustavne odredbe“. Tu se, pored ostalog, izričito kaže da će budući ustav Kosova i Metohije „biti saglasan u svim svojim odredbama sa Ustavom Republike Srbije“ i tumačiti u skladu s njim, dok će u slučaju konflikta između njihovih odredaba biti merodavan Ustav Republike Srbije (čl. 1.1); da će Ustav Kosova i Metohije „potvrditi da Kosovo i Metohija uživa suštinsku autonomiju u sastavu Republike Srbije“ i da će, „u skladu sa Ustavom Republike Srbije, Kosovo i Metohija dobiti nadležnosti u oblasti zakonodavne, izvršne i sudske vlasti“ (čl. 1.2); da će, „u vršenju ovih nadležnosti, Kosovo i Metohija imati autonomiju, sa izuzetkom sledećih nadležnosti rezervisanih za Republiku Srbiju: spoljni poslovi, kontrola granice, monetarna politika, carinska politika, posebna carinska i inspekcijaska kontrola, zaštita ljudskih prava u poslednjoj instanci, i zaštita srpskog verskog i kulturnog nasleđa“ (čl. 1.2.1); i da će se „uspostaviti slobodno kretanje ljudi, robe, kapitala i usluga između Republike Srbije i Autonomne pokrajine Kosova i Metohije, kao i dodatni oblici saradnje u oblastima kao što su bankarstvo, harmonizacija poreske politike, infrastruktura i komunikacije“ (čl. 1.2.2).

Na ovaj način su još jednom reafirmisani ključni elementi ideje suštinske autonomije Kosova i Metohije, sadržani u Platformi Državnog pregovaračkog tima, usvojenoj u januaru 2006. a prvi put predloženoj javnosti u maju iste godine.

Ustavne odredbe. U okviru široke suštinske autonomije koju Platforma državnog pregovaračkog tima obezbeđuje za Kosovo i Metohiju, predviđeno je da pokrajina ima sopstveni ustav, koji mora biti u punoj saglasnosti sa Ustavom Republike Srbije. U ovom Izveštaju već je bilo reči o tome kako su u ovom pogledu našim amandmanima modifikovani stavovi iz Ahtisarijevog predloga, pa se nećemo više vraćati na pitanje neophodne saglasnosti između Ustava Republike Srbije i budućeg ustava Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija. Ipak, treba pomenuti da je amandmanima naše delegacije izričito zatraženo da Ustav Kosova i Metohije bude saglasan sa Ustavom Republike Srbije i u pogledu jemstava ljudskih prava i osnovnih sloboda (Aneks I, „Ustavne odredbe“, čl. 2.1). U skladu s tim je i amandman naše delegacije na čl. 2.4.1 koji glasi: „Ustav će pojedincima koji tvrde da su javne vlasti povredile njihova Ustavom zajemčena prava i slobode dati pravo da se obrate Ustavnom sudu Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija a, ako to ne da rezultata, Ustavnom sudu Republike Srbije,

ukoliko prethodno budu iscrpena sva ostala pravna sredstva.“ U daljem izlaganju ćemo se zadržati na drugim amandmanima ustavno-pravnog karaktera koje je naša delegacija podnela na Aneks I Ahtisarijevog predloga.

Prema Ahtisarijevom predlogu, budući ustav Kosova treba da garantuje da „nealbanske zajednice“ imaju određenu zastupljenost u organima vlasti, pre svega u Skupštini i Vladi Kosova, kao i da budu zaštićene od majorizacije prilikom odlučivanja u Skupštini kada je reč o pitanjima koja su za njih od vitalnog interesa. Tako, recimo, Ahtisarijev predlog predviđa da od 120 poslaničkih mesta u Skupštini, 20 bude rezervisano ili garantovano za predstavnike „nealbanskih zajednica“ od čega bi 10 poslaničkih mesta pripalo predstavnicima Srba (Aneks I, čl. 3.2). Na isti način, prilikom donošenja određenih zakona potrebno je da za zakonski predlog glasa kako većina prisutnih poslanika, tako i većina poslanika koji predstavljaju sve „nealbanske zajednice“ (čl. 3.7). Lako je uočiti da se ovim putem potpuno relativizuje zaštita srpskog naroda u pokrajini od albanske majorizacije, jer pravo veta u određenim slučajevima nemaju predstavnici Srba već samo, zajednički, predstavnici Srba i drugih „nealbanskih zajednica“, za koje je dobro poznato da su na jedan ili drugi način pod političkom kontrolom Albanaca. Istovremeno, potpuno je neprihvatljivo da se Srbi u ustavu Kosova i Metohije politički izjednačavaju sa drugim „nealbanskim zajednicama“: na ovaj način oni se prećutno tretiraju kao manjina, što može biti opravdano jedino pod pretpostavkom da je reč o ustavu nezavisne države.

Naša delegacija podnela je niz amandmana na predložena ustavna rešenja u Ahtisarijevom predlogu, s ciljem da se (a) načelno obezbedi odgovarajući ustavno-pravni položaj srpskog naroda u političkom ustrojstvu pokrajine i da se (b) srpski narod u pokrajini bar u vitalnim pitanjima zaštititi od albanske majorizacije.

(a) Ahtisarijev predlog predviđa da se formira „Ustavna komisija koja će izraditi nacrt ustava, konsultujući se sa Međunarodnim civilnim predstavnikom (MCP), a u skladu sa ovim Sporazumom“ („Opšta načela“, čl. 10.1). Naša delegacija je svojim amandmanima zahtevala da 5 od 21 člana Ustavne komisije imenuju politički predstavnici srpskog naroda u postojećim i novim opštinama sa srpskom većinom („Opšta načela“, čl. 10.2) i, što je još važnije, da nacrt ustava uopšte ne uđe u skupštinsku proceduru ukoliko za to ne bude glasala većina srpskih predstavnika u Ustavnoj komisiji („Opšta načela“, čl. 10.4). Kada je reč o izmenama i dopunama ustava, naša delegacija je svojim amandmanom zatražila da „Ustav ne može biti izmenjen ili stavljen van snage, niti se može usvojiti novi Ustav bez dvotrećinske (2/3) većine glasova skupštinskih poslanika, s tim da ta većina uključuje i dvotrećinsku (2/3) većinu glasova skupštinskih poslanika“ koji

predstavljaju Srbe, „kao i dvotrećinsku (2/3) većinu glasova skupštinskih poslanika“ koji predstavljaju manjinske, nealbanske zajednice (Aneks I, čl. 10.1). Iz istih razloga naša delegacija je podnela i amandman kojim se usvojena ustavna rešenja ne mogu menjati referendumom (Aneks I, čl. 3.9).

(b) Prema našem amandmanu na Aneks I, čl. 3.7 Ahtisarijevog predloga, sledeći zakoni se mogu „usvojiti, izmeniti ili staviti van snage“ samo većinom glasova poslanika u Skupštini Kosova i Metohije koja „istovremeno uključuje i većinu glasova“ svih srpskih poslanika, „kao i većinu glasova“ svih poslanika manjinskih, nealbanskih zajednica: „zakoni kojima se ostvaruju prava zajednica i njihovih pripadnika, pored onih prava već sadržanih u Ustavu; zakoni o upotrebi jezika; zakoni o lokalnim izborima; zakoni o zaštiti kulturnog nasleđa; zakoni o slobodi veroispovesti odnosno o sporazumima sa verskim zajednicama; zakoni o obrazovanju; zakoni o upotrebi simbola, uključujući simbole zajednica i o javnim praznicima; zakoni o socijalnoj politici; zakoni o kulturi; zakoni o medijima, uključujući zakone koji sadrže odredbe o dodeli frekvencija za elektronske medije; zakoni o policiji; i zakoni o lokalnom finansiranju“ (čl. 3.7). Drugim rečima, za donošenje ovih zakona potrebna je trostruka većina: većina od ukupnog broja glasova u Skupštini, većina glasova srpskih poslanika i većina glasova poslanika manjinskih, nealbanskih zajednica. Ovo ustavno rešenje predstavlja važno jemstvo da će okvirno zakonodavstvo u oblastima ključnim za srpski predlog decentralizacije biti u skladu sa vitalnim interesima i potrebama srpskog naroda u pokrajini: bez njega ne bi bilo moguće ostvariti suštinsku decentralizaciju, koja treba da vrati osnovna prava i normalne uslove života Srbima na Kosovu i Metohiji, kao i da obezbedi povratak što većeg broja izbeglica i interno raseljenih lica u pokrajini.

Važan amandman naše delegacije tiče se i načina izbora predsednika Kosova i Metohije. U Ahtisarijevom predlogu uopšte nije naznačeno kako će se vršiti izbor za ovu važnu funkciju. Prema našem amandmanu, kao i za donošenje gore nabrojanih zakona, za izbor predsednika Kosova i Metohije biće potrebna trostruka parlamentarna većina. On će biti „biran u Skupštini Kosova i Metohije većinom glasova skupštinskih poslanika, s tim da ta većina uključuje i većinu glasova skupštinskih poslanika“ koji predstavljaju Srbe, kao i „većinu glasova skupštinskih poslanika“ koji predstavljaju manjinske, nealbanske zajednice (Aneks I, čl. 4.1). Na ovaj način, Srbi će biti zaštićeni od majorizacije prilikom izbora najvažnije političke ličnosti u pokrajini.

Decentralizacija. Odredbe Ahtisarijevog predloga koje se odnose na decentralizaciju (pre svega u Aneksu III, „Decentralizacija“) rukovode se samo željom da se kroz sistem lokalne samouprave osigura aktivno učešće Srba i pripadnika manjinskih, nealbanskih zajednica u javnim ustanovama od lokalnog

značaja, kao i potrebom da se poboljša funkcionisanje javnih službi na lokalnom nivou. Ovako skromni ciljevi decentralizacije u pokrajini nisu bili prihvatljivi za našu delegaciju tokom brojnih pregovora u Beču, pa samim tim ni kada su formulisani u Ahtisarijevom predlogu. Naša delegacija je, nasuprot tome, i tokom čitavog pregovaračkog procesa i brojnim amandmanima na Ahtisarijev predlog zahtevala da se suštinskom decentralizacijom srpskom stanovništvu obezbede institucionalne garantije za opstanak, bezbednost i povratak u pokrajinu. Polazeći od tih ciljeva decentralizacije, već su u Osnovne odredbe ovog Aneksa uneta dva neophodna amandmana: „Lokalna samouprava na Kosovu i Metohiji temeljiće se na potrebi za dodatnim institucionalnim jemstvima i mehanizmima zaštite srpske zajednice i drugih nealbanskih zajednica na Kosovu i Metohiji“ (čl. 1.1a), odnosno „Opštine će imati finansijsku autonomiju zasnovanu na sopstvenim slobodno utvrđenim budžetima i značajnim sopstvenim prihodima“ (čl. 1.2a).

Imajući u vidu značaj decentralizacije za srpsko stanovništvo na Kosovu i Metohiji – bilo da je reč o onom delu koji i danas živi u pokrajini, ili o još većem broju proteranog stanovništva koje želi da se vrati – naša delegacija je odlučno tražila da se čitav Aneks III uključi u budući Ustav Kosova i Metohije, čime bi pravo na decentralizaciju bilo najbolje zaštićeno kako od proizvoljnog tumačenja, tako i od pokušaja pokrajinskih institucija pod albanskom dominacijom da ga direktno krše i ugrožavaju. Ovo je učinjeno odgovarajućim amandmanom na čl. 8 Aneksa I („Ustavne odredbe“).

Na aneks o decentralizaciji naša delegacija je podnela veći broj amandmana, ili, pak, zahtevala brisanje niza odredaba u njemu, s ciljem da novi ustavni oblik decentralizacije zaista osigura ne samo bezbednost i opstanak, već i brz i što masovniji povratak srpskog stanovništva u pokrajinu. Reč je o delovima budućeg Sporazuma koji se tiču (a) proširenih nadležnosti opština i njihove ustavnosudske kontrole; (b) lokalnih finansija; (v) međuopštinske saradnje i obrazovanja Srpskog entiteta; (g) povezanosti većinskih srpskih opština sa institucijama u centralnoj Srbiji; i (d) stvaranja novih opština sa srpskom većinom.

(a) Naša delegacija podnela je veći broj amandmana (na Aneks III, čl. 4 i 7), koji se odnose na proširene nadležnosti opština sa većinskim srpskim stanovništvom. Reč je o nadležnostima u oblastima obrazovanja, kulture, zdravstvene zaštite, socijalnih službi i socijalnih davanja. Ovome treba priključiti i proširene nadležnosti srpskih opština u pokrajini u oblasti pravosuđa (Aneks IV, čl. 3) i policije (Aneks VIII, čl. 2).

Kada je reč o prve četiri od ukupno šest oblasti proširenih nadležnosti, amandmani naše delegacije obezbeđuju potpunu autonomiju srpskih opština u upravljanju ovim delatnostima, bez bilo kakvog zakonskog ili administrativnog ograničenja od strane pokrajinskih organa. Te oblasti samo se načelno uređuju

okvirnim zakonodavstvom pokrajine koje, prvo, utvrđuje isključivo opšte smernice uređenja i, drugo, potpada pod klauzulu o zaštiti vitalnih interesa zajednica utvrđenu našim već pomenutim amandmanom (na Aneks I, čl. 3.7). To, drugim rečima, znači da konkretno i detaljno uređenje tih oblasti i praktično upravljanje njima potpuno samostalno vrše opštine sa srpskom većinom. Jedini oblik pokrajinske kontrole opštinskog uređenja i upravljanja u ovim oblastima sadržan je u mogućnosti ustavnosudskog nadzora nad odlukama opštinskih organa, koje moraju biti u saglasnosti sa odgovarajućim okvirnim zakonodavstvom pokrajine (Aneks III, čl. 6.1a).

Ovakvo određenje proširenih nadležnosti srpskih opština u oblasti obrazovanja, kulture, zdravstvene zaštite, socijalnih službi i socijalnih davanja imalo je za posledicu brisanje niza odredaba u Ahtisarijevom predlogu, gde se pod vidom proširenih nadležnosti u stvari predviđaju samo ograničena i višestruko uslovljena ovlašćenja pojedinih srpskih opština. Naša delegacija zahtevala je i brisanje odredaba u kojima se predviđa upravni nadzor nad ionako ograničenim nadležnostima srpskih opština.

Proširene nadležnosti srpskih opština u oblastima pravosuđa i policije specifične su u odnosu na prethodno navedene. Prema našim amandmanima, skupštine opština sa srpskom većinom nadležne su za izbor sudija opštinskih sudova i opštinskih javnih tužilaca (Aneks IV, čl. 3a). One su, takođe, nadležne za izbor komandira lokalnih policijskih stanica (Aneks VIII, čl. 2.6). Osim toga, prema našem amandmanu na čl. 2.5 ovog Aneksa, „pokrajinske ili specijalne policijske snage Kosova i Metohije imaće pravo da uđu na teritoriju većinskih srpskih opština samo u tačno naznačenim okolnostima koje će biti utvrđene okvirnim zakonom o policiji, navedenim u Aneksu I, čl. 3.7“.

(b) U oblasti lokalnih finansija naši amandmani su bili rukovođeni idejom o što većoj budžetskoj autonomiji većinskih srpskih opština što, s jedne strane, podrazumeva njihovo pravo na slobodno utvrđivanje veličine opštinskog budžeta (Aneks III, čl. 8.1), a s druge strane, njihovo pravo na raspolaganje većim brojem izvora oporezivanja u odnosu na Ahtisarijev predlog (Aneks III, čl. 8.2).

(v) Budući da Evropska povelja o lokalnoj samoupravi predviđa mogućnost osnivanja međuopštinskih udruženja, naša delegacija se založila da se ovakav vid institucionalizovane saradnje među srpskim opštinama u pokrajini svakako nađe u ovom delu Sporazuma. U ovom slučaju nije bilo većeg protivljenja ni sa albanske strane ni sa strane Specijalnog izaslanika GS UN. Međutim, na njihovo složno protivljenje naišao je naš predlog o osnivanju Srpskog entiteta, tako da je on morao da bude uveden putem posebnog amandmana. Prema tom amandmanu (sadržanom u dodatnom članu 9a Aneksa III), pravo na osnivanje Srpskog entiteta zasnovano je na potrebi obezbeđenja

jedinstvenog načina zaštite, zastupanja i unapređenja srpskih interesa u pokrajini. Srpski entitet sastojao bi se od četrnaest većinskih srpskih opština, kao i od zaštitnih zona oko manastira i crkava Srpske pravoslavne crkve definisanih u Aneksu V („Versko i kulturno nasleđe“). Predviđeno je i osnivanje Veća Srpskog entiteta, koje bi neposredno zastupalo osnovne interese srpske zajednice u pokrajini.

(g) Ahtisarijev predlog predvideo je samo veoma kontrolisanu saradnju srpskih većinskih opština sa institucijama Republike Srbije, gde svaki oblik saradnje podleže političkoj ili sudskoj kontroli odgovarajućih institucija u pokrajini. Time se ovakvoj saradnji daje forma ograničene finansijske i tehničke pomoći koju jedna država može da pruži nekim opštinama u drugoj državi. Amandmanima naše delegacije (koji su samo ponovili naš stav dosledno zastupan u svim fazama bečkih pregovora) ovaj vid saradnje, svojstven današnjim međudržavnim odnosima, preoblikovan je u normalnu pomoć države određenim opštinama u njenoj autonomnoj pokrajini, i to ne samo u oblasti finansijske i tehničke, već i u oblasti stručne i kadrovske pomoći (Aneks III, čl. 10.1). Što se tiče organa Kosova i Metohije, predviđeno je jedino da pokrajinsko ministarstvo za lokalnu upravu dobija redovne izveštaje većinskih srpskih opština o obavljenoj saradnji sa institucijama Republike Srbije (Aneks III, čl. 10.2).

(d) Već je pomenuto da je naša delegacija tokom bečkih pregovora o decentralizaciji, a zatim i u odgovarajućim amandmanima na tekst Ahtisarijevog predloga predvidela postojanje četrnaest (14) opština sa većinskim srpskim stanovništvom. Pored pet (5) već postojećih (Zubin Potok, Zvečan-Mitrovica – tj. Zvečan proširen Severnom Mitrovicom, Leposavić, Štrpce, Novo Brdo – prošireno jednim brojem katastarskih jedinica), treba osnovati još devet (9) takvih opština (Kusce-Ranilug, Parteš i Klokot-Vrbovac u Kosovskom Pomoravlju; Gračanicu, Lipljan i Obilić na centralnom Kosovu; Osojane, Goraždevac i Veliku Hoću u Metohiji). Uz opravdane izuzetke Goraždevac i Veliku Hoću, svi ovi predlozi zasnovani su na preciznim i na pregovorima prihvaćenim kriterijima za osnivanje novih opština, koji podrazumevaju najmanje 5000 stanovnika, normalnu geografsku povezanost, ekonomsku i socijalnu održivost, kao i oko 75% većinskog stanovništva. Osim toga, naša delegacija predložila je i mnogo jednostavniju proceduru i kraće vreme za osnivanje novih srpskih opština od onih koji se nalaze u Ahtisarijevom predlogu (Aneks III, čl. 12.1 i 12.2). Najzad, naša delegacija izložila je i konkretan predlog za uspostavljanje novih opštinskih granica, sadržan u Prilogu uz Aneks III. Tu su pobrojane ne samo sve većinske srpske opštine – postojeće, postojeće i proširene, i nove – već i sve katastarske jedinice koje bi ušle u sastav tih opština.

Prava zajednica. Ahtisarijev predlog se u posebnom Aneksu bavi pitanjem prava zajednica i njihovih pripadnika. Ovaj Aneks sadrži niz načelno prihvatljivih odredaba koje treba da štite pripadnike pojedinih zajednica od diskriminacije i asimilacije. Na primer: „Svaki pripadnik zajednice imaće pravo da slobodno izabere da se prema njemu postupa ili ne postupa kao prema pripadniku te zajednice, i neće biti nikakve diskriminacije zbog tog izbora ili ostvarivanja prava povezanih sa tim izborom.“, odnosno „pripadnici zajednica imaće pravo da slobodno izražavaju, neguju i razvijaju svoj identitet i odlike pripadnosti zajednici.“ (Aneks II, čl. 1.2 i čl. 1.3). Ovakvim i sličnim odredbama u načelu se nema šta zameriti, pa ih je naša delegacija stoga i prihvatila, ali treba reći da takva potpuno apstraktna jemstva određenih prava i sloboda u prilikama kakve vladaju, i još će dugo vladati na Kosovu i Metohiji neće moći da ispune svoju svrhu bez mnogo opipljivijih institucionalnih garantija za srpski narod u pokrajini i druge nealbanske zajednice. Takve institucionalne garantije predviđene su amandmanima naše delegacije na Aneks I („Ustavne odredbe“) i Aneks III („Decentralizacija“), i samo uz njih prava zajednica i njihovih pripadnika o kojima se govori u ovom Aneksu imaće stvarnu važnost.

Pravosudni sistem. Pored zahteva vezanih za opštinsko sudstvo i tužilaštvo, o kojima je već bilo reči, naša delegacija je u Beču podnela i niz drugih amandmana na Aneks I, čl. 6 („Ustavni sud i pravosudni sistem“) i Aneks IV („Pravosudni sistem“), koji se tiču sudija i tužilaca okružnih sudova i okružnih javnih tužilaštava u pokrajini, sudija Vrhovnog suda odnosno Ustavnog suda Kosova i Metohije i Pravosudnog saveta Kosova i Metohije. Svrha tih amandmana je da se u svim ovim telima obezbedi ravnopravna zastupljenost predstavnika srpskog naroda u pokrajini, kako bi se – koliko je tim putem moguće – sprečila dosadašnja diskriminacija prema Srbima u pravosudnom sistemu u pokrajini.

Svojina i privatizacija. Naporedo sa proterivanjem srpskog stanovništva sa Kosova i Metohije tekao je i proces bespravnog oduzimanja javne i privatne imovine na svim nivoima. Nepokretna i pokretna imovina proteranih Srba jednostavno je otimana – u srpske kuće i stanove useljavali su se Albanci, a pokretna imovina pljačkana je ili uništavana. Privremene institucije samouprave i međunarodna uprava, sa svoje strane, preuzele su kontrolu nad svom javnom i društvenom svojinom u pokrajini i, služeći se različitim sredstvima sumnjive legalnosti, pokušali su da faktički ukinu svojinska prava zakonitih vlasnika. Reagujući na ovakvo stanje stvari, naša delegacija podnela je sledeća dva amandmana na Aneks VII („Svojina i arhivi“), koja se tiču zaštite zakonito stečene svojine: „Zakonitost sticanja svojine na Kosovu i Metohiji utvrđuje se na osnovu zakonodavstva važećeg u trenutku sticanja. Zakonito stečena svojina na Kosovu i Metohiji biće zaštićena u skladu s međunarodnim standardima i praksom koja

uključuje praksu Evropskog suda za ljudska prava, ali se ne ograničava na nju.“ (čl. 0.1), odnosno „Tamo gde je svojina vlasnika sa Kosova i Metohije zaštićena Evropskim sudom za ljudska prava, naknada nanete štete biće obaveza Kosova i Metohije. Međunarodni civilni predstavnik (MCP) će, gde je to neophodno, obezbediti da vlasti Kosova i Metohije efikasno sprovedu odluke međunarodnog suda.“ (čl. 0.2).

Kada je reč o delovima javnih preduzeća Republike Srbije na teritoriji pokrajine, UNMIK ih je bespravno izdvojio i od njih obrazovao nova javna preduzeća Kosova, bez ikakvog valjanog pravnog obrazloženja. Ahtisarijevim predlogom u punoj meri se prihvata ova situacija, pa je naša delegacija – braneći javnu svojinu čiji status ničim nije izmenjen uvođenjem međunarodne uprave u pokrajinu – tražila da se Ahtisarijeve odredbe o javnim preduzećima brišu i zamene sledećim amandmanima: „Sve odluke na osnovu kojih su na Kosovu i Metohiji javna preduzeća osnovana odvajanjem delova javnih preduzeća Republike Srbije biće pravno ništavne.“ (čl. 1.1), odnosno „Kompanijama delom u javnom a delom u privatnom vlasništvu (na primer, Telekom Srbija A.D.), a koje su bez pravnog osnova i naknade bile lišene svojine i prava poslovanja u oblastima poput telekomunikacija, ta svojina i pravo biće vraćeni. U slučajevima gde povraćaj nije moguće izvršiti, biće data puna naknada.“ (čl. 1.2).

Na potpuno isti način naša delegacija se založila da se isprave rezultati dosadašnje privatizacije u pokrajini, kojom je niz društvenih preduzeća privatizovan ispod svoje stvarne tržišne vrednosti, pa je u tom smislu podnela sledeći amandman: „Društvenim preduzećima (DP) i preduzećima u javnom vlasništvu (PJV) iz Centralne Srbije i Vojvodine, kao i sa Kosova i Metohije, biće data puna naknada za njihov akcijski kapital u društvenim preduzećima na Kosovu i Metohiji koja su privatizovana preko PAK-a. U ovakvim slučajevima, pitanjima svojine i presuđivanja zahteva u vezi s njom baviće se Specijalno veće u Vrhovnom sudu Kosova i Metohije.“ (čl. 2.1a). Dodatnim amandmanima (na čl. 2.2) zatraženo je da u dalji proces privatizacije u pokrajini bude uključena i Agencija za privatizaciju Republike Srbije, kao i predstavnici lokalne samouprave iz opština na čijoj se teritoriji nalaze data preduzeća.

Najzad, da bi se zaštitila nepokretna imovina proteranih vlasnika, koji nisu imali i još uvek nemaju uslova da traže njen povraćaj zakonskim putem, naša delegacija podnela je i sledeća dva amandmana na Aneks VII: „Održaj kao način sticanja prava svojine nad nepokretnom imovinom neće biti dozvoljen u slučajevima kada su vlasnici bili lišeni imovine bez svoje saglasnosti posle 10. juna 1999. godine.“ (čl. 4a.1), odnosno „Rok zastarevanja u sudskom, upravnom i drugom sličnom postupku neće važiti nigde gde nije postojao slobodan pristup relevantnim institucijama.“ (čl. 4a.2).

Međunarodni dug. Imajući u vidu veoma široku suštinsku autonomiju koju Republika Srbija predlaže kao rešenje statusa, naš pregovarački tim je u načelu prihvatio da se deo međunarodnog duga naše zemlje vezan za pokrajinu prenese na Kosovo i Metohiju. To se, međutim, može učiniti samo u skladu sa načelima raspodele duga koja ne dovode u pitanje suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije. U tom smislu je naša delegacija u Beču odbacila odredbu Ahtisarijevog predloga po kojoj bi se deo relevantnog duga raspodelio uzimajući u obzir „načela primenjena prilikom alokacije suverenog duga SFR Jugoslavije“ (Aneks VI, čl. 1.1b). Umesto toga, našim amandmanima je predloženo da se raspodela duga izvrši u skladu sa sledećim načelima: „Alocirani spoljni dug će postati obaveza Kosova i Metohije kad god se krajnji korisnik nalazi na Kosovu i Metohiji“, odnosno „Nealocirani spoljni dug će biti raspodeljen između strana po ključu koji će se utvrditi dogovorom dveju strana u saglasnosti sa MMF-om“ (amandmani na čl. 1.1a i 1.1b). U konačnoj verziji Ahtisarijevog predloga ovi naši amandmani su prihvaćeni. Treba ipak reći da je naša delegacija predložila još nekoliko amandmana kojima se preciziraju obaveze prilikom servisiranja duga (čl. 2.1a, 2.1b i 2.1v) i modaliteti plaćanja obaveza Kosova i Metohije prema budžetu Republike Srbije (čl. 4), koji nisu prihvaćeni, ali na kojima će naša strana svakako insistirati u svim daljim dogovorima o ovom pitanju.

Položaj Srpske pravoslavne crkve i zaštita srpskog verskog i kulturnog nasleđa. Od juna 1999. godine do danas, na Kosovu i Metohiji spaljeno je ili porušeno 150 pravoslavnih crkava i manastira, potpuno ili delimično je uništeno 165 grobalja, a s proterivanjem većeg dela srpskog naroda iz pokrajine i Srpska pravoslavna crkva morala je da napusti mnoga mesta svog vekovnog postojanja. Ipak, uprkos progonu stanovništva, monahinje i monasi – živeći pod izuzetno teškim uslovima i stalno izloženi opasnosti albanskog nasilja – ostali su i tamo gde Srba više nema, pre svega u Pečkoj Patrijaršiji i Visokim Dečanima, više zahvaljujući svojoj hrabrosti i požrtvovanju nego nesigurnoj zaštiti međunarodne uprave u pokrajini. Ahtisarijev predlog (Aneks V, „Versko i kulturno nasleđe“) sadrži niz odredaba koje bi u načelu trebalo da omogućе da se Srpskoj pravoslavnoj crkvi na Kosovu i Metohiji vrate normalni uslovi života i rada.¹⁴² Na primer: „Kosovo će priznati Srpsku pravoslavnu crkvu na Kosovu, uključujući manastire, crkve i ostale objekte koji se koriste u verske svrhe kao integralni delo Srpske pravoslavne crkve sa sedištem u Beogradu.“ (čl. 1.2); „Kosovo će poštovati naziv i unutrašnju organizaciju Srpske pravoslavne crkve uključujući njenu hijerarhiju i aktivnosti.“

¹⁴² To su sve odredbe čije se važenje u današnjim civilizovanim društvima podrazumeva: sama činjenica da ih je bilo potrebno izričito formulisati rečito svedoči o položaju SPC u pokrajini posle 1999. godine.

(čl. 1.3); „Kosovo će jamčiti da će sva pokretna i nepokretna imovina, kao i sva druga sredstva Srpske pravoslavne crkve biti nepovrediva i da neće podlegati eksproprijaciji.“ (čl. 1.4); „Srpska pravoslavna crkva na Kosovu potpuno neometano će upravljati svojom imovinom i kontrolisati pristup svojim objektima.“ (čl. 1.5). Uz odgovarajuće amandmane, koji se tiče naziva pokrajine („Kosovo i Metohija“), sedišta SPC („u Beogradu i Peći“), i zamene termina „priznati“ terminom „poštovati“ u čl. 1.2, naša delegacija prihvatila je ove odredbe.

Kada je međutim, trebalo formulirati konkretna rešenja koja bi omogućila da se dobre namere sadržane u tim odredbama prevedu u delo, Ahtisarijev predlog pokazao se sasvim neadekvatan. Ova ocena se, na žalost, odnosi na sva ključna pitanja čije je rešenje neophodno da bi Srpska pravoslavna crkva mogla neometano da deluje u pokrajini, da istinski upravlja svojom imovinom, i da njene crkve i manastiri u punoj meri budu zaštićeni. Ovde ćemo se posebno zadržati na (a) režimu bezbednosti za najznačajnije crkve, manastire i kulturne spomenike, (b) uspostavljanju zaštitnih zona oko takvih objekata, (v) broju i veličini tih zaštitnih zona, (g) povraćaju imovine Srpskoj pravoslavnoj crkvi i (d) pitanju stvarnog poštovanja jemstava datih Srpskoj pravoslavnoj crkvi i sprovođenja u delo svih dogovorenih mera zaštite njenih crkava i manastira.

(a) Prema Ahtisarijevom predlogu, „glavnu odgovornost za bezbednost verskog i kulturnog nasleđa Kosova“, uključujući i srpsko versko i kulturno nasleđe, imaće Kosovska policijska služba (KPS). Međunarodne vojne snage obezbeđivale bi, i to samo na neko vreme, svega osam pravoslavnih manastira (Gračanicu, Devič, Zočište, Svete Arhangele, Budisavce, Gorioč i Pečku Patrijaršiju) i memorijalni kompleks na Gazimestanu. Umesto ovog potpuno neadekvatnog rešenja, naša delegacija iznela je u formi amandmana sledeći predlog:

„Glavnu odgovornost za bezbednost verskog i kulturnog nasleđa na Kosovu i Metohiji imaće Međunarodno vojno prisustvo (MVP). MVP će na ovom zadatku tesno saradivati sa Osobljem iz Republike Srbije (ORS), koje će se vratiti da bi bilo prisutno na mestima srpskog verskog i kulturnog nasleđa, u skladu sa rezolucijom 1244 (1999) Saveta bezbednosti UN, Aneks II, tačka 6. ORS će u svom sastavu imati samo policajce posebno obučene da obezbeđuju crkve, manastire, kulturne i istorijske spomenike.“ (Aneks V, čl. 3.1.1)

Sledećim amandmanom naše delegacije (čl. 3.1.2) precizirano je da će, „za sve vreme trajanja mandata Međunarodnog vojnog prisustva“, međunarodne vojne snage zajedno sa našim policijskim osobljem obezbeđivati „manastir Gračanicu, manastir Devič, manastir Zočište, crkvu Bogorodice Ljeviške, manastir Sveti Arhangele, crkvu Svetog Spasa, Vladičanski Dvor sa crkvom Svetog Đorđa

(Prizren), Pravoslavnu Bogosloviju Svetog Ćirila i Metodija (Prizren), manastir Budisavce, manastir Gorioč, manastir Sokolicu, manastir Draganac, manastir Visoki Dečani, Pečku patrijaršiju i memorijalni kompleks na Gazimestanu“. Naša delegacija isto tako je tražila (čl. 3.1.2a), imajući u vidu da „SPC namerava da obnovi najvažnije crkve i manastire najvećim delom uništene 1999. godine, kao i da je za njihovu obnovu neophodno da prestane dalje vandalsko sknavljenje tih objekata“, da međunarodne vojne snage i naše policijsko osoblje „na adekvatan način obezbeđuju i manastir Svetog Marka sa Isposnicom Svetog Petra Koriškog, manastir Svete Trojice u Mušutištu, crkvu Bogorodice Odigitrije u Mušutištu, manastir Binač, manastir Dolac, manastir Svetog Uroša u Gornjem Nerodimlju i crkvu Svetog Nikole u Đurakovcu“.

(b) Tokom bečkih pregovora, i predstavnici Privremenih institucija samouprave u pokrajini i Specijalni izaslanik GS UN Ahtisari izrazili su spremnost da se oko najvažnijih pravoslavnih crkava i manastira i srpskih kulturnih spomenika obrazuju zaštitne zone čiji bi cilj bio da se „obezbedi mirno postojanje i funkcionisanje zaštićenih objekata; očuva njihovo istorijsko, kulturno i prirodno okruženje, uključujući monaški način života sveštenstva i monaštva“; i da se „spreče negativne pojave oko njih, a da se istovremeno obezbede najbolji mogući uslovi za harmoničan i održiv razvoj zajednica na područjima oko tih objekata“ (Aneks V, čl. 4.1). Ovako formulisanim ciljevima nema se mnogo šta zameriti, ali su ograničenja komercijalnih i drugih aktivnosti (naročito izgradnje) u zaštitnim zonama nedovoljna da bi ti ciljevi zaista bili ostvareni. Dovoljno je navesti samo jedan primer. Umesto da se predvidi (kao što je to učinila naša delegacija svojim amandmanima na čl. 4.1.1-4.1.2) da se u zaštitnim zonama zabrani svaka veća, a pogotovu komercijalna izgradnja, u Ahtisarijevom predlogu dopušta se i komercijalna i privatna izgradnja pod uslovom da nije reč o „strukturama ili građevinama koje svojom visinom nadmašuju manastire, crkve i kulturne spomenike koji su pod zaštitom“ (čl. 4.1.2).

(v) Naša delegacija je na bečkim pregovorima u julu 2006. godine podnela sopstveni predlog za uspostavljanje zaštitnih zona oko crkava, manastira i kulturnih spomenika na Kosovu i Metohiji. Predlog je dat u obliku veoma preciznog i stručno uverljivo obrazloženog elaborata kojim se traži da se zaštitne zone uspostave oko nekoliko posebnih kategorija objekata (Lista svetske kulturne i prirodne baštine, Crkve i isposnice u roju, Manastiri, Crkve, Grad Prizren, ostalo kulturno i duhovno nasleđe). Samo deo objekata za zaštitu sa ovog veoma pažljivo pripremljenog spiska unet je u Ahtisarijev predlog, a da ničim nije obrazloženo zašto su bitno smanjeni i broj objekata i, naročito, veličina zaštitnih zona oko njih. Posebno treba podvući veliko i opravdano nezadovoljstvo Srpske

pravoslavne crkve ovakvim rešenjem, kojim se dovodi u pitanje opstanak nekih od najvažnijih mesta srpske vere i kulture na Kosovu i Metohiji.

(g) Naša delegacija je u svim fazama bečkih pregovora ukazivala na činjenicu da siguran život i nesmetano delovanje Srpske pravoslavne crkve na Kosovu i Metohiji traže da joj se vrati bar deo njene imovine koja je bila nacionalizovana ili na drugi način oduzeta posle 1945. godine. Uviđajući teškoće koje se u svim zemljama u tranziciji javljaju u vezi sa denacionalizacijom, naša strana je već na početku pregovora o zaštiti srpskog verskog i kulturnog nasleđa iznela jedan kompromisan predlog kojim bi se na obostrano prihvatljiv način rešilo ovo pitanje. Taj predlog, na žalost, nije bio prihvaćen, ali ga je – u dogovoru sa Srpskom pravoslavnom crkvom – naša delegacija obnovila i precizirala sledećim amandmanom na Ahtisarijev tekst:

„Pored zakona o povraćaju imovine, navedenog u Aneksu XII, čl. 2.13 ovog Sporazuma, koji će sadržati opšte odredbe o povraćaju imovine nacionalizovane ili na bilo koji drugi način eksproprisane od komunističkog režima, za nekadašnju imovinu Srpske pravoslavne crkve nacionalizovanu odnosno eksproprisane posle 1945. godine važiće sledeće: a) Pod uslovom da je ta imovina danas u javnom vlasništvu i da ulazi u zaštitne zone naznačene u čl. 4 ovog Aneksa, vlasti Kosova i Metohije će *ili* preduzeti mere da vrate tu imovinu Srpskoj pravoslavnoj crkvi, kao njenom zakonitom ranijem vlasniku, odmah po stupanju na snagu ovog Sporazuma; b) *Ili* će, ako odluče da to ne učine u roku od 30 dana po stupanju na snagu ovog Sporazuma, biti u obavezi da Srpskoj pravoslavnoj crkvi ponude da otkupi tu imovinu po njenoj sadašnjoj tržišnoj vrednosti, s tim što tu vrednost treba da u roku od dodatnih 45 dana proceni Specijalna komisija koju čine tri (3) stručnjaka, u konsultacijama sa MCP-om. Tu Specijalnu komisiju imenovaće Savet za sprovođenje i praćenje, koji se pominje u čl. 5 ovog Aneksa.“ (Aneks V, čl. 4a).

(d) Prema našem predlogu suštinske autonomije za Kosovo i Metohiju, zaštita srpskog verskog i kulturnog nasleđa jedna je od nadležnosti koje Republika Srbija zadržava za sebe, ne prepuštajući njeno vršenje pokrajinskim organima. Zbog toga su amandmanima naše delegacije (na čl. 5 Aneksa V) bitno izmenjene odredbe koje se tiču načina osnivanja, sastava, ovlašćenja i rada posebnog Saveta za sprovođenje i praćenje dogovorenih mera za zaštitu srpskog verskog i kulturnog nasleđa. To telo treba da bude formirano na osnovu Posebnog sporazuma između Republike Srbije i Međunarodnog civilnog predstavnika (amandman na čl. 5.1), jasnu većinu u njemu moraju činiti predstavnici Srpske pravoslavne crkve i institucija Republike Srbije (amandman na čl. 5.3), a njime bi predsedavao „funkcioner koga bude imenovala Vlada Republike Srbije“ (amandman na čl. 5.2). Samo na taj način biće moguće da se u

punoj meri obezbedi poštovanje opštih jemstava datih Srpskoj pravoslavnoj crkvi i sprovođenje dogovorenih a preko potrebnih mera zaštite njenih objekata.

Među izmenama koje je Ahtisari uneo u svoj predlog *posle* 2. marta 2007. godine, dakle po završetku bečkih pregovora, nalazi se i sledeća odredba uneta u Aneks V: „Kosovo će se konsultovati sa Srpskom pravoslavnom crkvom u pogledu promocije srpskog pravoslavnog nasleđa u turističke, naučne, obrazovne i druge javne svrhe“ (čl. 1.7). Ovakva formulacija, koja jasno daje do znanja da će vlasti u Prištini u nizu pitanja odlučivati o sudbini srpskog verskog i kulturnog nasleđa, a da će Srpska pravoslavna crkva pri tom biti samo „konsultovana“, suštinski je neprihvatljiva i za SPC i za Republiku Srbiju.

Zaključak. Uz Platformu Državnog pregovaračkog tima o budućem statusu Kosova i Metohije, Amandmani koje je naša delegacija podnela na bečkim pregovorima od 21. februara do 2. marta 2007. godine najobuhvatnija su i najpreciznija formulacija srpskih pogleda na buduću status pokrajine. Oni u sažetom obliku ponavljaju niz stavova koje je naša delegacija prethodno iznosila na bečkim pregovorima, kako u pismenom tako i u usmenom obliku, a u nekim važnim pitanjima kao što su sadržina budućeg ustava pokrajine, kosovski sektor bezbednosti ili međunarodno civilno i vojno prisustvo – koja je Ahtisari sve do 21. februara 2007. odbijao da stavi na dnevni red pregovora – prvi put formulišu stav Republike Srbije u datoj oblasti. Utoliko je osnovano zaključiti da je Državni pregovarački tim dobro iskoristio priliku koju mu je pružila ova poslednja i po mnogo čemu najozbiljnije organizovana runda bečkih pregovora. Naša delegacija je precizno iznela stav Republike Srbije o svim bitnim aspektima budućeg statusa Kosova i Metohije, kao autonomne pokrajine u sastavu Srbije, i time je postavila solidnu osnovu za dalju pregovaračku i diplomatsku aktivnost naše zemlje.

Ovome svakako treba dodati da su svojim istupanjima u Beču 10. marta 2007. godine, na sastanku kojim je okončana prva faza čitavog procesa pregovora o budućem statusu Kosova i Metohije, predsednik Republike Srbije Boris Tadić i predsednik Vlade Republike Srbije Vojislav Koštunica na autoritativan način još jednom potvrdili poziciju koju je naša delegacija zastupala u Beču od 21. februara do 2. marta.

Tu poziciju su koordinatori Državnog pregovaračkog tima, Leon Kojen i Slobodan Samardžić, direktno izneli i na sastancima koje su, od 19. do 22. marta, imali u Njujorku sa ambasadorima zemalja članica Saveta bezbednosti UN (Rusija, Kina, SAD, Velika Britanija, Indonezija, Južnoafrička Unija, Kongo Brazavil, Gana, Belgija, Slovačka i Peru), kao i na posebnom sastanku sa većim brojem ambasadora Afričke Unije, grupacije koja okuplja afričke zemlje članice UN. Ovi kontakti su jasno nagovestili ono što se ubrzo potvrdilo prilikom posete Misije Saveta bezbednosti UN našoj zemlji (26. do 28. aprila 2007) – da postoje

veoma ozbiljne razlike među članicama SB UN u odnosu na budući status Kosova i Metohije, tolike da je praktično isključeno da Ahtisarijev predlog rešenja postane osnova nove rezolucije SB koja bi zamenila važeću Rezoluciju 1244 (1999) i otvorila put nezavisnosti Kosova i Metohije. Ova činjenica, recimo to na kraju, pruža još jednu potvrdu ispravnosti osnovnog stava Rezolucije Narodne skupštine od 14. februara 2007, kao i stavova koje je, postupajući u skladu sa mandatom definisanim tom Rezolucijom, naša delegacija dosledno zastupala na pregovorima u Beču od 21. februara do 2. marta 2007. godine.

**GOVOR PREDSEDNIKA VLADE SRBIJE VOJISLAVA KOŠTUNICE NA
ZAVRŠNOJ RUNDI PREGOVORA U BEČU
10. MARTA 2007. GODINE**

Gospodine predsedavajući, poštovane gospođe i gospodo,

Uveren sam da je danas pred nama velika zajednička obaveza da pronađemo pravi put za rešenje uređenja pokrajine Kosovo i Metohija. Svaka pogrešna odluka neizbežno će imati dalekosežne posledice po Srbiju, ali i za čitav region Balkana. To drugim rečima znači da bi svaka pogrešna odluka predstavljala opasan presedan za celokupni međunarodni poredak.

Mi smo danas još u prilici da zajedničkom odlukom proces rešavanja kosmetskog pitanja usmerimo u pravcu pronalaženja kompromisnog i pravičnog rešenja koje će obezbediti mirnu i sigurnu budućnost svima na Kosovu, celoj Srbiji, ali i širem području.

Pred nama je predlog koji je sačinio specijalni izaslanik Marti Ahtisari. Današnji sastanak bi ispunio svoj najveći cilj ako bismo uspeali da se dogovorimo da daljim zajedničkim radom ponuđeni predlog prilagodimo postojećim temeljnim normama međunarodnog prava, Povelji UN, Ustavu Republike Srbije i, naravno, realnim interesima kako Albanaca tako i Srba na Kosovu i Metohiji. Svi smo svesni da to iziskuje veliki trud, izuzetno strpljenje, postojanje dobre volje, ali moramo znati i da nas jedino takav pristup vodi sporazumu, miru i stabilnosti.

Srbija ima obavezu da konstatuje činjenicu da, u formi u kojoj nam je predložen, predlog gospodina Ahtisarija u mnogim svojim odredbama neposredno krši suverenitet i teritorijalni integritet Srbije, prekraja njene međunarodne granice, deli njenu teritoriju i zapravo omogućava da se otimanjem 15 odsto teritorije Srbije stvori još jedna albanska država na Balkanu.

To znači da je ovim predlogom, umesto da se reši uređenje pokrajine Kosovo i Metohija, zapravo otvoreno pitanje državnog statusa Srbije, što smatramo potpuno protivpravnim i nelegitimnim postupkom. Zato je i Skupština Srbije donela odluku da se odbacuju svi stavovi iz predloga gospodina Ahtisarija kojima se krši suverenitet i teritorijalni integritet Srbije. Ta odluka Narodne skupštine je konačna i neopoziva.

Svesna svoje odgovornosti, Srbija i na ovom sastanku saopštava svoj stav i potvrđuje punu rešenost da ne odustane od upornog nastojanja da se dođe do pravog, sporazumnog i jedino održivog rešenja. Istovremeno, kao slobodna i suverena zemlja, Srbija saopštava da sa podjednakom čvrstinom odbacuje svako

nametnuto rešenje. Mi na vreme upozoravamo da je svaki pokušaj nametanja rešenja jednoj slobodnoj državi ravan pravnom nasilju i da predstavlja apsolutno nedopustiv način rešavanja postojećih problema.

Takođe, Srbija upozorava da je ona jedna od država osnivača UN i punopravna članica svetske organizacije, i da samim tim za nju bezrezervno važi Povelja UN, kao uostalom i Završni akt iz Helsinkija. Srbija ukazuje na činjenicu da se, od kada postoje UN i od kada je na snazi Povelja UN, još nikada nije dogodilo da se jednoj državi članici otme značajan deo njene teritorije. Otimanje Kosova od Srbije predstavljao bi najopasniji mogući presedan u istoriji UN.

Bez obzira na to koliko se puta bude ponavljalo da je slučaj Kosova jedinstven, elementarni realizam i, najzad, zdrav razum govore da to nije istina. Skoro da je i suviše govoriti da niko danas ne može do kraja da sagleda sve destruktivne posledice po stabilnost odnosa u savremenom svetu ukoliko bi se u ovom slučaju pribeglo ovakvom naopakom rešenju. Zato Srbija poziva sve države da daju svoj doprinos sprečavanju ovako opasnog razvoja događaja i da se odupru stvaranju presedana koji će sutra proizvesti nova prekranja granica i ugroziti temelje na kojima počiva celokupni međunarodni poredak.

Srbija ima obavezu da upozori i na još jednu izuzetno važnu činjenicu. Do sada nije bilo nijednog iole ozbiljnog pokušaja da se pruži obrazloženje i ponude argumenti zašto Kosovo treba da bude nezavisno, zašto bi se Srbiji otimala teritorija, zašto je neophodno da albanska nacionalna manjina stvara još jednu albansku državu, zašto se krše Povelja UN i Ustav Srbije, zašto se, najzad, stvara jedan tako opasan presedan u međunarodnim odnosima.

Umesto argumenata, sve češće se pominju pretnje separatista da će pribeći otvorenom nasilju ako pokrajina ne dobije nezavisnost. Cela međunarodna zajednica danas mora otvoreno da se suoči sa ovim izazovom. Njena je obaveza da, radi budućnosti sveta u kojem živimo, odlučno i beskompromisno odgovori da se pred pretnjom terorom nikada i ni po koju cenu ne sme ustuknuti. Takvi ustupci ne samo što nisu rešenje, čak ni na kratak rok, nego neizbežno promovišu nasilje kao sredstvo ostvarenja političkih ciljeva. I utoliko, poštovana gospodo, braneći svoj teritorijalni integritet, Srbija brani principe na kojima počiva ništa manje nego mir u svetu.

Svima je dobro poznato da je stotine hiljada Srba proterano sa Kosova i Metohije i da je u poslednjih pola veka radikalno promenjena struktura stanovništva u pokrajini. Poznato je da je ne baš tako davno, posle Drugog svetskog rata, u pokrajini živelo 30 odsto Srba i da je taj broj delovanjem separatista i proterivanjem Srba danas ekstremno smanjen. To najbolje svedoči da se u osnovi ideje nezavisnog Kosova nalazi projekat etnički čistog Kosova i

Metohije i to je ključni razlog zašto separatisti, i pored prisustva međunarodne misije u pokrajini, sistematski sprečavaju povratak stotine hiljada prognanika.

Umesto bilo kakvih nagoveštaja da bi pretnje, progoni i nasilje separatista mogli biti nagrađeni stvaranjem druge albanske države na teritoriji Srbije, danas mora biti usvojen zajednički stav da nasilje može proizvesti samo jednu jedinu posledicu, a to je da svako ko posegne za nasiljem, u ovom slučaju etnički motivisanim nasiljem, mora biti najstrože kažnjen. To kažem zato što to do sada nije bio slučaj i pored međunarodnog prisustva na Kosovu. A to opet znači i da međunarodna zajednica za ovakvo stanje snosi ne mali deo odgovornosti. O toj odgovornosti svedoči i specijalni izaslanik Kai Eide u svom izveštaju Savetu bezbednosti UN od 24. oktobra 2005.

Vama je svima dobro poznato da Srbi i Albanci vekovima žive zajedno na Kosovu i Metohiji. Duga istorija našeg zajedničkog života, iako teška u pojedinim periodima, ne može se pojednostaviti i svesti na jednostrane i brzoplete zaključke. U svakom slučaju, za Srbiju je i u moralnom i u političkom smislu nedopustiv zaključak da Srbi i Albanci ne mogu da žive zajedno i da se mora uvažiti ultimativni stav separatista da Albanci na Kosovu ne mogu da žive zajedno sa Srbima u Srbiji. I to je, gospodine predsedavajući, u drastičnoj suprotnosti sa vrednostima na kojima počiva savremeni svet, mislim pre svega na multietničnost.

Srbija zbog toga predlaže da gospodin Ahtisari i svi mi zajedno usmerimo sve snage na pronalaženje rešenja koje će prvi put uspostaviti uređenje pokrajine na istinskim demokratskim načelima. Ekstremna rešenja, presedani i eksperimenti moraju biti zaboravljeni i ustupiti mesto proverenim i evropskim modelima rešavanja manjinskih pitanja. Suštinska autonomija za pokrajinu Kosovo i Metohija nije prazna reč ni floskula, već najbolji i najsigurniji način da albanska nacionalna manjina u pokrajini upravlja svojim životom i svojom budućnošću onako kako smatra da je to u njenom najboljem interesu. Suštinska autonomija je realno rešenje i ono je usmereno protiv svakog ekstremnog rešenja. To je rešenje realno pre svega zato što je saglasno Povelji UN i najvažnijim načelima međunarodnog prava.

Nema boljeg trenutka od današnjeg da kosovsko pitanje najzad sagledamo onako kako nam nalaže Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, važeći dokument koji obavezuje svakoga od nas koji ovde razgovaramo. Poznato je da Rezolucija 1244 izričito potvrđuje suverenitet i teritorijalni integritet i nepovredivost međunarodnih granica Srbije. To je samo po sebi razumljivo, jer Rezolucija Saveta bezbednosti ne može biti u suprotnosti sa Poveljom UN. Ali pored ove očigledne istine, Rezolucija 1244 je utvrdila i jasne obaveze koje se moraju ispuniti, a to se pre svega odnosi na pitanje standarda, pre

svega prava Srba i ostalih nealbanaca na Kosovu. Neosporna i lako proverljiva istina glasi da se u svim suštinskim stvarima standardi jednostavno ne ispunjavaju.

U svetlosti te činjenice, u najmanju ruku cinično zvuči poruka da će Srbi u nezavisnom Kosovu biti sigurniji nego dok je Kosovo u sastavu Srbije. Bilo bi neuporedivo svrsishodnije da se umesto ovakvih poruka obezbedi ispunjavanje svih konkretnih obaveza iz Rezolucije 1244. Danas, kada se toliko govori o potrebi konstruktivnog odnosa, takav bi pristup bio najbolji dokaz konstruktivnosti, jer bi snažno ohrabrio prognane Srbe da se u većem broju vrate svojim kućama, čime bi suštinski počeo proces ispunjavanja standarda i obaveza iz Rezolucije 1244.

Srbija snažno insistira da Rezolucija 1244 i obaveze koje iz nje proizlaze budu temelj naših razgovora i osnov za pronalaženje sporazumnog rešenja. To je tokom jednogodišnjih razgovora, imajući u vidu i šestomesečnu pauzu, sasvim izostalo. Nasuprot tome, razgovori su vođeni pod senkom navodno poznatog rešenja, što je opterećivalo njihov tok i onemogućavalo traganje za kompromisnim rešenjem.

Smatramo da je od najvišeg interesa da gospodin Ahtisari uloži dodatni napor u daljem vođenju pregovora i da u središte svog predloga unese najbitnije elemente iz Rezolucije 1244. U tom smislu je posebno važno da gospodin Ahtisari model suštinske autonomije za pokrajinu uvede kao fundamentalno pitanje razgovora, što bi omogućilo da u konstruktivnom dijalogu ispitamo sve dobre i, ukoliko ih ima, loše strane ovog predloga. Ako na odgovoran i ozbiljan način ne isprobamo mogućnost da uređenje pokrajine bude zasnovano na istinskim demokratskim temeljima u vidu suštinske autonomije, već se posegne za ekstremnim i opasnim rešenjima, onda će odgovornost za sve posledice preuzeti isključivo onaj ko takvu odluku donese.

Srbija, poštovana gospodo, koristi i ovu priliku da pozove na nastavak pravih i temeljnih razgovora, koji će se u dobroj volji voditi na osnovu Rezolucije 1244, i koji će dovesti do sporazumnog rešenja, saglasnog Povelji UN i Ustavu Republike Srbije", navodi se u obraćanju predsednika Vlade Srbije.

GOVOR PREDSEDNIKA VLADE SRBIJE VOJISLAVA KOŠTINICE NA SEDNICI SAVETA BEZBEDNOSTI UN 3. APRILA 2007. GODINE

"Poštovani gospodine predsedniče,
poštovani predstavnici zemalja članica SB,
gospođe i gospodo,

Želim pre svega da izrazim posebno poštovanje prema ovom visokom telu svetske organizacije.

Verujem da je prisutnim uvažanim predstavnicima država članica Saveta bezbednosti dobro poznata činjenica da je Srbija stara evropska država. Ona je, pored ostalog, bila član još Lige naroda, a jedna je od zemalja osnivača Ujedinjenih nacija.

Sa svojom viševjekovnom državnom tradicijom Srbija je učestvovala u izgradnji evropske istorije i izgradnji trajnih i univerzalnih vrednosti sveta u kojem živimo. Tu pre svega mislim na suštinske vrednosti, kao što su vladavina prava i pravda.

Siguran sam da delimo zajedničko uverenje da svaka država ima neprikosnoveno pravo, zagarantovano Poveljom UN, da za nju važe opšta načela međunarodnog prava i elementarna pravda.

Do danas niko nije pokušao da ospori osnovni princip poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta međunarodno priznatih država, ili da prekrši princip nepovredivosti međunarodno priznatih granica. Naglašavam da je to tako bilo sve do predloga specijalnog izaslanika Martija Ahtisarija, koji u tom pogledu predstavlja istorijski presedan.

Srbija je već jasno saopštila da je specijalni izaslanik Ahtisari - suprotno načelima međunarodnog prava, suprotno Povelji UN, suprotno Rezoluciji SB 1244, suprotno Završnom helsinškom aktu, suprotno Ustavu Republike Srbije i suprotno elementarnoj pravdi - predložio da se otme 15 odsto teritorije Srbije.

Njegov predlog predviđa da se jednostrano prekroje međunarodno priznate granice Srbije i da na njenoj teritoriji albanska nacionalna manjina, u neposrednom susedstvu postojeće, stvori još jednu albansku državu.

Kada se jedna država i jedan narod suoče sa ovakvim pokušajem gaženja prava i pravde, tada svaki građanin i cela zemlja pouzdano znaju i najdublje osećaju da je u samim temeljima ugroženo njihovo državno i nacionalno dostojanstvo.

Zato Srbija, gospodine predsedniče, odlučno odbacuje Ahtisarijev predlog kao protivpravan i nelegitiman akt rasparčavanja države Srbije.

Nikada i niko nije specijalnom izaslaniku mogao dati mandat da prekrši princip suvereniteta i teritorijalnog integriteta i da promeni državne granice Srbije.

Istina je da je generalni sekretar UN Martiju Ahtisariju poverio mandat da bude posrednik u razgovorima za određivanje budućeg statusa srpske pokrajine Kosovo i Metohija. Kao što je i istina da SB nije, niti je mogao dati Ahtisariju mandat da otvori pitanje državnog statusa Srbije zato što to ne dozvoljava Povelja UN.

Savet bezbednosti je pravo mesto da se Martiju Ahtisariju postavi pitanje na čemu on zasniva svoj predlog da se prekrši princip suvereniteta i teritorijalnog integriteta međunarodno priznatih država i da se Srbiji, državi članici UN, na taj način otme značajan deo njene teritorije.

Pošto specijalni izaslanik do sada o tome nije rekao ni jednu jedinu reč, krajnje je vreme da saznamo pravni osnov ovakvog njegovog predloga. Naravno, gospođe i gospodo, da svi znamo da, sve dok je na snazi Povelja UN, za ovakav predlog ne može postojati pravni osnov. Kršenje prava ne može nikakvim objašnjenjem postati pravo, niti onaj koji raspolaže silom može pravno nasilje da pretvori u pravo.

Pitanje glasi: zašto Ahtisari nije delovao saglasno mandatu koji je dobio i zašto nije bio posrednik u vođenju razgovora koji su se morali kretati u okviru Rezolucije 1244, odnosno Povelje UN?

Umesto da bude posrednik, Ahtisari je odlučio da napravi ultimativni predlog koji nema ni najmanje dodirne tačke sa stanovištem Beograda i koji je direktno suprotan svim važećim međunarodnim normama.

Onog trenutka kada se specijalni izaslanik odlučio da radi suprotno Povelji UN pokazalo se da on i nema za cilj da pomogne da dve strane postignu kompromisno rešenje.

Nema sumnje da je Ahtisari svesno stao na jednu, albansku stranu, i ponudio predlog koji zadovoljava interese samo albanske strane. Kao dokaz najbolje može da posluži činjenica da je Srbija ovaj plan bez ostatka odbacila, a albanska strana bespogovorno prihvatila.

Srbija je, gospodine predsedniče, to hoću posebno da naglasim, od samog početka veoma strpljivo pokušavala da specijalnom izaslaniku ukaže da je za uspeh njegove misije ključno da se pridržava dve osnovne obaveze.

Prva je da se razgovori moraju voditi u okviru Povelje UN, a to znači puno poštovanje načela nepovredivosti međunarodnih granica i poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta postojećih država. A druga je obaveza bila

da bude posrednik u pronalaženju kompromisnog, obostrano prihvatljivog rešenja, a nikako zastupnik jedne, u ovom slučaju albanske strane.

Očigledno je da se Ahtisari, i pored našeg stalnog podsećanja, u potpunosti oglušio o ove dve ključne obaveze. Zato je njegov predlog u direktnoj suprotnosti sa Poveljom UN, zbog čega Srbija sa punim pravom insistira da Savet bezbednosti odbaci ovaj predlog kao protivpravan i nelegitiman.

Upravo zbog nedostatka bilo kakvog pravnog osnova da se Srbiji otme njena teritorija, sve češće se u poslednje vreme mogu čuti upozorenja da će albanski separatisti i teroristi, ukoliko Kosovo ne dobije nezavisnost, pribeci masovnom nasilju.

Srbija pita da li SB može da pređe preko otvorene pretnje nasiljem i, više od toga, da dozvoli da pretnja nasiljem bude argument za stvaranje nove države na teritoriji već postojeće i međunarodno priznate države.

Srbija je uverena da je autoritet SB neprikosnoven u odbacivanju svake pretnje i da će se ovo visoko telo najodlučnije suprotstaviti posezanju za nasiljem kao sredstvom rešavanja kosovskog pitanja, kao što bi to učinilo u slučaju bilo kog sličnog problema.

Koristim ovu priliku, gospodine predsedniče, da ponovo nedvosmisleno ukažem svim uvažanim državama članicama SB da je Srbija potpuno opredeljena da konstruktivno i odgovorno učestvuje u razgovorima za pronalaženje kompromisnog rešenja za južnu srpsku pokrajinu.

Od najveće je važnosti da se uoče svi nedostaci u prethodnom pregovaračkom procesu i da se novi međunarodni posrednik u potpunosti usredsredi na pronalaženje kompromisnog rešenja koje bi nužno moralo biti saglasno fundamentalnom principu očuvanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta države Srbije.

Srbija je potpuno uverena da je moguće pronaći takvo kompromisno i istorijski pravično rešenje. Srbi i Albanci vekovima žive zajedno i vekovima Kosovo i Metohija pripada Srbiji. Srbija ispoljava čvrstu i dobru volju da albanska nacionalna manjina saglasno Rezoluciji 1244 ostvari suštinsku autonomiju u pokrajini Kosovo i Metohija.

To znači da bi, s jedne strane, bilo omogućeno Albancima da u pokrajini sami upravljaju svojom vlastitom budućnošću i ostvaruju svoje interese, a Srbija bi, saglasno Povelji UN, zadržala svoj suverenitet i teritorijalni integritet. Te dve stvari je apsolutno moguće pomiriti. Za Srbiju bi u takvom slučaju bilo potpuno prihvatljivo da UN nadgledaju sprovođenje i ispunjavanje suštinske autonomije Kosova i Metohije unutar Srbije.

Koliko je ispravan ovaj pristup koji predlaže Srbija najbolje se može videti ako postavimo pitanje koja bi se nacionalna manjina danas u svetu usudila da odbaci ovako definisanu suštinsku autonomiju.

Verujem da smo svesni da će - ako se jednom napravi presedan, i ako se nacionalnim manjinama jednom da pravo da, razbijajući postojeće države, krše Povelju UN - to značiti da je svet prešao Rubikon. Nema sumnje da se iz ovakvog presedana mogu izroditi krajnje opasne posledice po mir u svetu.

Zato stav Srbije glasi da je nužno započeti novi pregovarački proces sa novim međunarodnim posrednikom, kao i da se moramo usredsrediti na raspravu o najboljem obliku suštinske autonomije za pokrajinu. Ponavljam da su Srbi i Albanci vekovima živeli zajedno i da je nedopustiv zaključak albanskih separatista da je nemoguć zajednički život.

Istinska demokratska načela i opšteprihvaćeni princip multietničnosti podrazumevaju podelu odgovornosti za zajednički život. U toj podeli odgovornosti albanska strana bi preuzela sve nadležnosti iz dogovorene suštinske autonomije.

Širom sveta su pronalazena različita rešenja za ostvarivanje autonomije nacionalnih manjina i nedopustivo je da, samo u jednom slučaju, samo jedna manjina dobije ekskluzivno pravo da stvori državu, i da samo za tu manjinu ne bude dovoljan ni najviši oblik autonomije.

Vreme je da stvari postavimo na pravi i valjan način i da započnemo neposredne razgovore Beograda i Prištine. Nažalost, do sada, i pored insistiranja Beograda, do takvih razgovora zapravo nije došlo.

Više puta je ponavljana činjenica da je dosadašnji međunarodni posrednik Marti Ahtisari, pre nego što je dao svoj predlog, organizovao samo jedan sastanak na kojem je razgovarano o statusu pokrajine. Ako se svi slažemo da je kosovski problem složen, podrazumeva se da se takvo pitanje ne može razrešiti na jednom jedinom sastanku.

Zato je potrebno iskazati čvrsto opredeljenje da kontinuirani dijalog dve strane do postizanja obostrano prihvatljivog sporazuma bude jedini način utvrđivanja budućeg uređenja pokrajine, i - što je posebno važno - da to bude put koji je obavezujući za sve strane. Ako jedna strana ne želi dijalogom da dođe do rešenja, već preti nasiljem, moraju se definisati jasni mehanizmi da se teror onemogućí, odnosno sankcioniše.

Poštovani gospodine predsedniče, Srbija danas konkretno predlaže da osnova za novi pregovarački proces bude sveobuhvatan razgovor o sprovođenju važeće Rezolucije 1244. Pravi je trenutak da objektivno sagledamo da li su i u kojoj meri do sada ostvareni obavezujući uslovi koji su jasno definisani ovom rezolucijom.

Još konkretnije, Beograd u punoj meri podržava inicijativu Rusije da SB odredi svoju misiju koja bi posetila Srbiju i na licu mesta se uverila u dosadašnji stepen ispunjenosti obaveznih standarda. Na prvom mestu bi misija SB mogla sama da se uveri koliko se prognanih Srba za ovih osam godina vratilo u pokrajinu.

Dobro je poznato da je od 1999. godine više od 200.000 Srba prognano iz pokrajine. Samo iz glavnog grada pokrajine Prištine je prognano više od 40.000 Srba i danas u Prištini živi svega oko 100 Srba.

Šta zapravo znači da u glavni grad pokrajine ne mogu da se vrate prognani Srbi? Da oni ne mogu da se vrate u neke krajnje nepristupačne sredine, možda bi neko i mogao da pronađe neki logičan razlog. Ali činjenica da prognanici ne mogu da se vrate zato što nisu bezbedni u glavnom gradu pokrajine i da oni nisu bezbedni u drugim velikim gradovima kao što su Peć, Prizren, Uroševac, Gnjilane, najbolje svedoči u kojoj su meri neispunjeni standardi koje je naložila Rezolucija 1244.

Uoči ove sednice SB teroristi su raketama gađali srpski manastir Dečani koji potiče iz 14. veka i koji se nalazi pod zaštitom Uneska. A Dečani nisu jedini manastir koji se našao na udaru terorista. Za poslednjih nepunih osam godina teroristi su srušili preko 150 takođe drevnih manastira i crkava, od kojih mnogi predstavljaju vredno srpsko i evropsko kulturno nasleđe.

Zbog svega toga naredni korak koji nas očekuje morao bi biti utvrđivanje stvarnog stanja u sprovođenju Rezolucije 1244, i Srbija je uverena da je to najbolji način da započnemo novi ciklus razgovora.

Posebno naglašavam da Rezolucija 1244 eksplicitno potvrđuje državni suverenitet i teritorijalni integritet Srbije na Kosovu i Metohiji i zahteva da se obezbedi suštinska autonomija za pokrajinu. To omogućava da ova važeća rezolucija SB zauzme centralno mesto u budućim razgovorima o uređenju pokrajine.

Srbija i ovom prilikom upozorava da Rezolucija 1244 SB ima obavezujuću snagu za vlade svih država članica UN. Nijedna država ne sme da prekrši ovu rezoluciju i da se jednostrano određuje prema budućem statusu pokrajine.

Svako jednostrano priznanje nezavisnosti Kosova predstavljalo bi najgrublje i naglašavam dvostruko kršenje normi UN. Bile bi prekršene i Povelja UN i važeća Rezolucija 1244, čime bi svaka država koja se odluči na takav protivpravni akt direktno pogazila autoritet svetske organizacije.

Podrazumeva se da bi Beograd u potpunosti kao ništavno odbacio svako priznanje nezavisnosti pokrajine, jer bi to predstavljalo direktno mešanje tih država u unutrašnje stvari Srbije. U tom slučaju Srbija bi insistirala da SB

poštujući sopstvenu Rezoluciju 1244, zaštititi i potvrditi nepovredivost suvereniteta i teritorijalne celovitosti Srbije i njenih međunarodno priznatih granica.

Želim posebno da vas upoznam da je Srbija krajem prošle godine donela novi Ustav. Mora se uvažiti činjenica da je na referendumu više od polovine ukupnog broja punoletnih građana iskazalo svoju slobodnu volju ponovno utvrđujući kao ustavnu kategoriju da je pokrajina Kosovo i Metohija neotuđivi deo teritorije Srbije.

Pitanje teritorijalne celovitosti Srbije u potpunoj je nadležnosti suverene volje naroda Srbije, a donošenjem novog Ustava nedvosmisleno i izričito su potvrđene sadašnje međunarodne državne granice Srbije.

Podsećam još jednom da je Srbija stara evropska država i da ona ne dozvoljava da se pravo i pravda gaze otimanjem njene teritorije. Dostojanstvo moje zemlje i mog naroda neodvojivo su povezani sa Kosovom i Metohijom na kome je nastala naša država, naša vera, naša kultura i naš nacionalni i državni identitet. To je pitanje istine, prava i pravde za Srbiju.

Kao i svaka suverena država Srbija svoju budućnost vidi u svojim međunarodno priznatim granicama, i svoju budućnost vidi u punoj celini svoje državne teritorije. Možete biti sasvim sigurni da srpski narod nikada neće dozvoliti da se njegova država komada, niti bi ikada mogao priznati postojanje nezavisne države na svojoj teritoriji.

Na samom kraju, gospodine predsedniče, zahvaljujem Vam na prilici da izložim stavove Srbije, da obavestim SB da je Srbija odbacila Ahtisarijev predlog, i da zatražim od SB da, uz novog međunarodnog posrednika, pokrene nove pregovore koji će ovoga puta važeću Rezoluciju 1244 uzeti za jasan i čvrst okvir pronalaženja sporazumnog rešenja", navodi se u obraćanju predsednika Vlade Srbije.

ZAVRŠNA REČ PREDSEDNIKA VLADE SRBIJE VOJISLAVA KOŠTUNICE NA RAZGOVORIMA U BEČU

10. MARTA
(stenogramaska beleška)

Poštovani gospodine Ahtisari,

Koristim ovu priliku da iznesem stav Srbije. Povodom jednog završenog kruga pregovora, reći ću vam uglavnom stvari koje su se mogle čuti danas, ali postoji potreba da to još jednom ponovim. Dakle, stav Srbije ostaje nepromenjen kada je reč o predlogu koji je poslužio kao osnova za pregovore u Beču od 21.

februara do 2. marta, a koji nam je zatim u nešto izmenjenom obliku predložen nekoliko dana kasnije, i osnov je za današnje pregovore.

Taj predlog je za Srbiju neprihvatljiv u svim onim svojim elementima u kojima se dovodi u pitanje teritorijalni integritet i suverenitet Srbije, samim tim krši Povelja Ujedinjenih nacija, krši Rezolucija 1244 i naravno Ustav Republike Srbije. U svim tim elementima, bilo da se radi o načelu u uvodnim delovima, bilo da se radi o pojedinim aneksima, ili nisu konkretnih tehničkih rešenja, taj predlog je za Srbiju neprihvatljiv i to je stav koji želim još jednom da ponovim. Završava se još jedna krug razgovora i nema razloga da bežimo od istine. Taj krug razgovora koji je okončan danas nije doneo rezultate. Izostalo je jednostavno kompromisno rešenje, a možda je i prilika ako smo zaboravili da se svi podsetimo, da je u vodećim principima Kontakt grupe bilo predviđeno da se rešenje mora zasnivati na kompromisu. Kompromisa nema ni kada je reč o statusno neutralnim pitanjima, takozvanim tehničkim pitanjima, ni kada je reč o samom statusu. Kompromis je izostao. Možda to nekoga neće ni iznenaditi, a pogotovu nas koji smo imali prilike da 24. jula u Beču čujem iz Vaših usta (obraća se Ahtisariju) kako ono za čime Vi tragate jeste rešenje, a ne kompromis. Kasnije ste to u više navrata ponovili hoteći da kažete zapravo, da postoji jedna vrsta Vašeg animoziteta prema kompromisu.

Dakle, došli smo do nečega, do jednog dokumeta koji posle pregovora, ili nečega što je trebalo da budu pregovori, ili nečega što je trebalo da ostavi utisak da su pregovori, nije zasnovan na kompromisu i nije teško uočiti da, kao što je rečeno u izlaganjima srpske delegacije, on ima dve mane, i to dve krupne značajne suštinske mane. On nije delo, nije proizašao iz razgovora dve strane, već izražava interes jedne strane. On izražava interes Kosovske delegacije, odnosno Prištine. Svi mi koji smo slušali danas i prisustvovali ovim razgovorima mogli smo to lepo da uočimo.

Dakle, nije ovaj dokument koji smo danas imali pred sobom delo i rezultat razgovora dve strane, već od izražava interes samo jedne strane. Samim tim predlog ne ispunjava formalne uslove, kao što je istaknuto u istupanjima članova srpske delegacije, ne ispunjava formalne uslove da se pojavi pred Savetom bezbednosti. Pored toga što ne ispunjava formalni uslov da se nađe pred Savetom bezbednosti, ovaj predlog ne ispunjava ni suštinske uslove, iz jednostavnog razloga zato što se kosi sa Poveljom Ujedinjenih nacija, ili drugačije rečeno, svetskim ustavom. Povelja Ujedinjenih nacija je svetski ustav.

U osnovi tog ustava se nalazi princip teritorijalnog integriteta i suvereniteta postojećih država. To je temelj tog svetskog ustava na isti način na koji su integritet svakog pojedinca i njegova prava temelj ustava pojedinačnih država. Za svetski ustav je pravilo prvo i poslednje, alfa i omega Povelje

Ujedinjenih nacija, jeste teritorijalni integritet i suverenitet postojećih država. Vi ste se (obraća se Ahtisariju) o to pravilo u Povelji Ujedinjenih nacija ogrešili. Vi ste to pravilo pogazili. A to pravilo je dodatno implementirano kroz Rezoluciju 1244.

Dakle teritorijalni integritet i suverenitet Srbije je dvostruko garantovan: Poveljom Ujedinjenih nacija i Rezolucijom 1244. Rekli smo i ponovili više puta da je Srbija članica Ujedinjenih nacija. Da je zemlja koja je osnivač Ujedinjenih nacija, i ja ne znam ni jednu jedinu zemlju, ne postoji ni jedan jedini primer da je neka zemlja članica Ujedinjenih nacija ušla u Ujedinjene nacije u celom svom sastavu, sa celim svojim teritorijalnim integritetom, a da zatim kao članica Ujedinjenih nacija bude lišena jednog ne malog dela svoje teritorije. Da li neko za ovim stolom može da navede neki takav primer, i to još demokratske države. Naravno da ne može.

Karakter ovog predloga je takav da on ne ispunjava formalne uslove da se nađe pred Savetom bezbednosti, i to i u užem formalnom smislu i u supstancijalnom, suštinskom smislu. Za ovih proteklih godinu dana, kao što sam rekao, nije postignut kompromis ni kada je reč o tehničkim pitanjima, odnosno o standardima, a o statusu se razgovaralo samo jednom 24. jula u Beču. I po onoj narodnoj da se po jutru dan poznaje, kako su ovi pregovori počeli pre godinu dana, tako su se morali i završiti. Pitanje statusa je najvažnije pitanje na ovim pregovorima, najosetljivije pitanje.

Stavili ste (obraća se Ahtisariju) na sto pitanje da li jedna država treba da sačuva svoju celovitost ili ne. To pitanje statusa je potpuno marginalizovano. Dakle jedan put, 24. jula, a onda šest meseci kasnije na ovim pregovorima koji su počeli 21. februara i trajali do 2. marta. Nije to slučajno, jer je trebalo doći do ovog predloga koji je podastrt sada pred nama, u kojem su dati svi detalji nečega što treba da bude nezavisna država, ali samo bez spominjanja tog imena. Mislim da su ti elementi koji su ugrađeni u ovaj predlog nezavisne države toliko brojni, čak i prekobrojni, da zapravo samo pominjanje statusa te države nije bilo potrebno.

Jednom rečju, na pregovorima koji su započeti u februaru i završeni 2. marta, Vašim predlogom jednoj demokratskoj slobodnoj državi, članici Ujedinjenih nacija oduzima se 15 odsto njene teritorije. Da ne govorimo o tome da u Vašem predlogu ima nekih drugih elemenata koji su posle godinu dana isplivali, ili tačnije rečeno, prvi put se pojavili pred nama, kao što su civilno i vojno prisustvo. O njemu nije bilo reči. I zatim čitavih nekoliko aneksa, jedan od učesnika u raspravi je pomenuo, čitavih pet aneksa, koji su potpuno novi. Radi se o temama o kojima se ranije nije raspravljalo.

Tako stoje stvari. Stav Srbije ostaje nepromenjen. Ako ima onih za koje ne važi Povelja Ujedinjenih nacija koja je još uvek na snazi, za Srbiju važi. I Srbija će

se toga držati. Ona je i dalje kao što je i do sada bila posvećena pregovorima i smatra da te pregovore treba voditi dalje. Apelujem za nastavak pregovora.

Na kraju krajeva da kažem, ovo jeste jedan čin u jednoj vrlo ozbiljnoj odluci, u koju se katkad ulazilo i površno i neodgovorno i krajnje pristrasno, ali će poslednji čin biti dobro poznat, i ona će se završiti tek odlukom Saveta bezbednosti. Duboko sam uveren da će to visoko telo Ujedinjenih nacija ostati privrženo tome da poštuje svoj najviši akt, nešto što sam nazvao svetskim ustavom, Povelju Ujedinjenih nacija.

**GOVOR PREDSEDNIKA REPUBLIKE SRBIJE BORISA TADIĆA
NA ZAVRŠNOJ RUNDI PREGOVORA U BEČU,
10. MARTA 2007.**

Vaše ekscelencije, g. Predsedniče, dame i gospodo,

Današnjim sastankom završava se jedna faza u procesu određivanja budućeg statusa Kosova i Metohije. Ne možemo, na žalost, reći da se ona završava uspešno - sporazum između Republike Srbije i Privremenih institucija samouprave na Kosovu i Metohiji nije postignut. Specijalni izaslanik Generalnog sekretara UN, gospodin Ahtisari, pre mesec dana nam je uputio svoj predlog rešenja budućeg statusa pokrajine, a posle dodatnih razgovora vođenih od 21. februara do 2. marta, njegov predlog pretrpeo je izvesne izmene, i u tom obliku on se sad nalazi pred nama.

Još od 2. februara, kada nam je gospodin Ahtisari u Beogradu predao svoj predlog, javnost je upoznata sa stavom Republike Srbije. Ovaj dokument za nas je suštinski neprihvatljiv, jer ne uvažava suverenitet Srbije nad Kosovom i Metohijom i, samim tim, dovodi u pitanje teritorijalni integritet naše zemlje. Nizom svojih odredaba taj predlog otvara put ka nezavisnosti Kosova i Metohije, i na taj način protivreči osnovnim načelima međunarodnog prava, koja bez ikakvih ograda štite suverenitet i teritorijalni integritet međunarodno priznatih država, sadržanih pre svega u dokumentima kao što su Povelja Ujedinjenih nacija i Završni akt iz Helsinkija.

Srbija je demokratska, međunarodno priznata država, članica Ujedinjenih nacija. U njoj se institucije vlasti formiraju isključivo na slobodnim izborima koji se održavaju u skladu sa važećim evropskim standardima. Srbija ima razvijene mehanizme za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. U Srbiji se izgrađuje sistem vladavine prava s ništa manje uspeha nego u većini drugih zemalja u tranziciji. U Srbiji manjine, sem na Kosovu i Metohiji, imaju dobre odnose sa većinskim stanovništvom i u punoj meri učestvuju u političkom životu zemlje, kako u centralnim institucijama tako i na nivou lokalne vlasti.

Od mirne smene vlasti oktobra 2000. godine, Srbija je pouzdan partner u regionalnoj saradnji i s drugim zemljama Zapadnog Balkana deli isti cilj što bržeg priključenja Evropskoj uniji. Ovakva spoljnopolićka orijentacija, uz trezvenu sklonost ka kompromisu i tradicionalno poverenje u Ujedinjene nacije, presudno je uticala da Srbija od prvog dana zauzme aktivan i konstruktivan stav u političkim razgovorima o budućem statusu Kosova i Metohije. U okolnostima koje nisu uvek bile povoljne, naša država je uložila izuzetan napor da u svim bitnim pitanjima ponudi kosovskim Albancima realističan, pravedan i trajan kompromis.

To se pre svega odnosi na osnovno pitanje ovih pregovora, sam budućí status Kosova i Metohije. Kompromis koji je predložila Srbija sastoji se u tome da Albanci u pokrajini dobiju veoma široku, suštinsku autonomiju, koja bi bila međunarodno garantovana. Pri tom bi Srbija zadržala za sebe samo mali broj izričito navedenih nadležnosti kao što su spoljna politika, odbrana (gde bi se izvršila puna demilitarizacija Kosova i Metohije) zaštita verskog i kulturnog nasleđa, itd. U isti mah bi se, na uzajamnu korist, obnovile ekonomske veze između pokrajine i centralne Srbije. Kao što smo više puta istakli na bečkim pregovorima, ako su kosovski Albanci spremni da učestvuju u centralnim institucijama, Srbija bi to rado prihvatila, naravno u tom slučaju uz nešto drukčije definisanje odnosa između centralne i pokrajinske vlasti.

Želim i ovde da ponovim da je ovakvo rešenje budućeg statusa Kosova i Metohije potpuno u skladu sa načelima međunarodnog prava i modernim evropskim standardima kada je reč o rešavanju položaja manjina. Na žalost, Specijalni izaslanik nije tom rešenju poklonio adekvatnu pažnju, već se opredelio za rešenje čije bi usvajanje moglo da dovede do dalekosežne destabilizacije prilika u regionu, a i šire. Ako bi Ahtisarijev predlog bio prihvaćen, to bi bilo prvi put u novijoj istoriji da se jednoj demokratskoj, miroljubivoj zemlji oduzima teritorija da bi se zadovoljile političke aspiracije određene etničke grupe, koja uz to u susedstvu ima svoju matičnu državu.

Srbija je bila aktivna i konstruktivna i u razmatranju svih drugih tema na bečkim razgovorima, a posebno kada je reč o decentralizaciji, zaštiti srpskog verskog i kulturnog nasleđa, svojinskim i finansijskim pitanjima. Zadovoljan sam što je bar u jednoj stvari, pitanju dela spoljnog duga naše zemlje vezanog za Kosovo i Metohiju, na kraju načinjen napredak. Međutim, ostali predlozi su daleko od uravnoteženog i održivog kompromisa KOJI se s pravom mogao očekivati posle više od godinu dana pregovora.

Posebno treba skrenuti pažnju na činjenicu da su svi predlozi naše strane, bilo da je reč o statusu ili o drugim pitanjima, uvek bili saglasni sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN i Rukovodećim principima Kontakt grupe, dakle onim dokumentima međunarodne zajednice koji su činili neku vrstu okvira za razgovore o budućem statusu i na koje se više puta pozivao i sam Specijalni izaslanik. Pažljiva analiza bečkih pregovora lako bi pokazala da su upravo ti dokumenti mogli biti iskorišćeni da se približimo rešenju mnogo više nego što se stvarno dogodilo, i u tom smislu nije pogrešna ocena da su bečki pregovori pre svega bili jedan niz propuštenih prilika. Međutim, sada je važno videti šta se može učiniti da se sadašnja etapa pregovaračkog procesa nastavi nećim što bi otvorilo put sporazumno, obostrano prihvatljivom rešenju.

Očigledno je da je pitanje Kosova i Metohije danas u punoj meri internacionalizovano, i da se o njemu raspravlja i u regionalnom, i u evropskom, i u

globalnom kontekstu. Nije tajna ni da o tom pitanju postoje vrlo različita gledišta, kako u svetu uopšte, tako i na onim mestima gde će se o njemu uskoro merodavno raspravljati ili se već raspravlja. Kada predlog Specijalnog izaslanika stigne u Njujork, o njemu će započeti konsultacije u Savetu bezbednosti. Sa predlogom je već upoznata Kontakt grupa, kao i zemlje Evropske unije, i sledećih nedelja očekujemo da se debata o Ahtisarijevom dokumentu nastavi s posebnom ozbiljnošću. Srbija, koja nije član Saveta bezbednosti, neće biti direktni učesnik u tim konsultacijama i raspravama, ali je uvek spremna da se konstruktivno angažuje u dodatnim razgovorima, za koje po našem mišljenju mogućnosti nisu iscrpene.

Dopustite mi da još jednom ponovim osnovne stavove koje je Srbija zastupala od prvog trenutka ovih pregovora. Suverenitet i teritorijalni integritet Srbije nepovredivi su, a Kosovo i Metohija može dobiti suštinsku autonomiju unutar Srbije, s međunarodnim garancijama. Srbija se zalaže za sporazumno, obostrano prihvatljivo rešenje, do kojeg treba doći pregovorima i dijalogom, uz spremnost na kompromis i uspostavljanje poverenja između dveju strana. Upravo iz tog razloga, Srbija se uzdržava i uzdržavaće se od bilo kakvog pribegavanja sili, ali istu uzdržanost zahteva od Privremenih institucija, samouprave i albanskog stanovništva na Kosovu i Metohiji. Zaštita srpskog naroda u pokrajini, pravoslavnih crkava i manastira, srpskih istorijskih i kulturnih spomenika obaveza je kako Privremenih institucija, tako i međunarodne uprave, oličene u UNMIK-u i KFOR-u. Srbija je spremna na istorijsko pomirenje Srba i Albanaca, i to je pokazala ne samo na bečkim pregovorima, već i na više načina tokom poslednjih sedam godina. Ali, do toga se ne može doći nametanjem nezavisnosti Kosova i Metohije. Bolje je strpljivo tragati za sporazumnim rešenjem nego presecati stvari jednim potezom. Bilo je previše primera i tragičnih posledica takvih odluka na Balkanu u poslednjoj deceniji dvadesetog veka.

Vaše ekscelencije, gospodine predsedniče, dame i gospodo,

Najznačajnija poruka građana Srbije je da smo nepokolebljivi u svom opredeljenju da budemo deo Evrope.

U tom duhu i sa takvom vizijom čvrsto verujem da Srbija može ući u Evropsku uniju a da ne odustane od svog dostojanstva i istorijskog identiteta.

Kažnjavanje i osveta nisu deo evropske politike. Pravda, vladavina prava i demokratske institucije jesu evropska politika. Iskreni dijalog i pomirenje jeste evropska politika.

Mogućnost da se u nekim stvarima slažemo a u nekima ne, kroz otvoreni dijalog, jeste evropska politika. Postizanje dugotrajnog mira i stabilnosti kroz pregovore i stvaranje partnerskih veza, jeste evropska politika u koju čvrsto verujem.

Evropske vrednosti omogućavaju i potpuno suprotstavljenim stranama da se približe. To nam, dakle, daje odgovor na pitanje kako prići problemu rešavanja budućeg statusa Kosova i Metohije i postići stabilnost Balkana.

Srbija iskreno želi da nastavi učešće u pregovaračkom procesu u nadi da će mudrost prevladati, u interesu Evrope čiji smo svi deo.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Avgust 2007.

Dalje odugovlačenje rešenja statusa Kosova pogubno je za samu Srbiju jer sprečava njeno konstituisanje kao države i odvraća pažnju od pitanja društvenih reformi, ekonomskog napretka i evroatlanskih integracija.

Još je neizvesno kako bi Vlada Srbije reagovala na međunarodno priznanje nezavisnosti Kosova i da li bi u tom slučaju preduzela akcije koje bi vodile njegovoj podeli. U tom smislu neizvesno je i hoće li primeniti „krajinski princip“ prema kosovskim Srbima i podstaći i organizovati njihovo premeštanje iz enklava u severni deo Kosova i Srbiju. Budući da bi premeštanje kosovskih Srba imalo nesagledive posledice po njih same neophodno je da međunarodna zajednica učini sve napore da podstakne njihov ostanak na Kosovu i izvrši pritisak na Beograd da ne podstiče izbeglištvo.

Rešenje statusa Kosova zavisi pre svega od međunarodne zajednice. Stoga, ona jedina može i da spreči eventualnu podelu Kosova. Koliko će daleko srpska strana ići u insistiranju na podeli Kosova po etničkom principu zavisi isključivo od toga koliko za to bude imala dozvolu međunarodne zajednice. U tom smislu, važno je tražiti rešenje polazeći od principa Kontakt grupe: da nema povratka na situaciju pre 1999, da nema podele i da nema pripajanja delova Kosova drugim državama.

Podela Kosova bila bi najpogubnije rešenje koje bi dovelo do ozbiljnih poremećaja, ne samo u regionu, već i u Evropi. Posebno bi moglo da naruši postignute dogovore u Makedoniji. U budućnosti bi moglo da vodi stvaranju etničkih država: velike Srbije, velike Albanije itd..

Veživanje Republike Srpske za status Kosova radikalizuje situaciju u Bosni i Hercegovini.

Vlada Srbije pokazala je da ne želi da bude deo rešenja kosovskog statusa već čeka da Rusija uloži veto na nezavisnost Kosova. Zvanični Beograd, koji ima ključni uticaj na kosovske Srbe, do sada je odbacivao svaku saradnju sa međunarodnom zajednicom, pre svega SAD i EU, u pogledu konkretnih pitanja u

vezi sa rešavanjem položaja kosovskih Srba. Helsinški odbor smatra da SAD i EU, i pored odbijanja zvaničnog Beograda, treba da ulože napor u saradnju sa Vladom Srbije. Ta saradnja je najbolji put da se nadju stabilna rešenja za Balkan.

Srbi u enklavama u centralnom Kosovu, za razliku od Srba koji gravitiraju ka severu Kosovske Mitrovice, pokazali su spremnost za dijalog, ali nemaju kapacitete da se odupru zvaničnom Beogradu i u saradnji sa Prištinom i Međunarodnom zajednicom rešavaju svoje probleme.

Neophodno je osnažiti i ohrabriti organizacije kosovskih Srba koje imaju senzibilitet za realne probleme, poput Socijaldemokratske partije Olivera Ivanovića ili Samostalne liberalne partije. Kosovski Srbi moraju, međutim, da pokažu snažnu volju za izlazak iz samoizolacije i da učini napore da se odupru manipulaciji i politici diktiranjoj iz Beograda koja cementira njihovu getoizaciju na Kosovu.

Međunarodna zajednica i kosovske institucije u saradnji sa civilnim društvom iz Srbije moraju da unaprede informisanje građana srpskog porekla na Kosovu kroz medije i sastanke na kojima će kosovski Srbi moći da dobiju informacije o širem kontekstu i društvu u kome žive.

Pitanje stradanja Albanaca u vreme režima Slobodana Miloševića neophodno je otvoriti jer je to deo objašnjenja za poziciju u kojoj se Srbija danas nalazi.

Polazeći od iskustva Helsinškog odbora za ljudska prava u radu sa kosovskim Srbima neophodno je nastaviti komunikaciju između mladih, ženskih organizacija i nevladinih grupa sa Kosova i iz Srbije. Oni najlakše ulaze u dijalog, spremni su na sagledavanje realnosti, korigovanje stereotipa, saradnju i širenje ideja zajedničkog života u regionu.

Potencijalni rizici:

Sudbina Srba u enklavama je još neizvesna i u završnici rešavanja kosovskog statusa tu leži najveći potencijal za krizu ljudskih prava.

Drugi rizici tiču se same Srbije: od odnosa i rešenja pitanja kosovskih Srba zavisice i rešavanje pitanja Madjara u Vojvodini i Albanaca na jugu Srbije. Obe zajednice zahtevaće da imaju ista prava koja dobiju kosovski Srbi.

Intenzivna kampanja kojom se želi dokazati rast vehabija u Sandžaku koje, prema pisanju medija, imaju za cilj terorističke akcije protiv Srbije vezuje se i za Kosovo. U tom smislu ne zna se kako bi to bilo iskorišćeno u slučaju proglašenja nezavisnosti Kosova.

Zloupotrebom situacije u vezi sa rešavanjem statusa Kosova, preko medija se vodi intenzivna kampanja protiv pojedinih nevladinih organizacija i Liberalnodemokratske partije. Postoji ozbiljan rizik da se medijsko nasilje pretovri u fizičko nasilje nad pojedincima iz ovih organizacija.

Zbog svih navedenih rizika neophodno je da međunarodna zajednica, pre svega Sjedinjene Američke Države, Evropska unija i OEBS intenziviraju svoje posmatračke misije i izvrše pritisak na Vladu Srbije da spreči neželjene posledice.

Summary

The edition "Moving towards a Sustainable Society in Kosovo" provides insight into the activities the Helsinki Committee for Human Rights in Serbia realized under the project of the same name. Serbia's policymakers have managed to prolong the resolution of the Kosovo status for more than a year and thus fuel the regional vulnerability. Encouraged by Russia's support and its embargo on the UN Security Council resolution that could have laid the foundations for Kosovo's future status, the official Belgrade has been toughening nationalistic rhetoric and focusing on Kosovo as the top priority of the agenda of national interest.

Such an attitude has turned the relations between Albanian and Serb communities in Kosovo even more delicate. For, the drawn-out status debate has overshadowed key issues of the Kosovo society, economy and interethnic relations between Albanians and Serbs and other minority communities.

Two panel discussions, "Human Security in Kosovo" and "Framed Trials of Kosovo Albanians," the Helsinki Committee organized with the assistance of partner organizations from Pristina probably best testify the need for interethnic dialogue. This edition carries integral proceedings of those gatherings.

The workshops – described in this edition – one in the Serb enclave of Plemetina and another in Pristina bringing together Serb and Albanian women are also illustrative of Belgrade's attempt to choke any rapprochement between Serbs and Albanians and of such policy's detrimental effects on Kosovo Serbs.

The rhetoric of confrontation and the emotion-fueled delusion that Kosovo would remain a part of Serbia have dominated Serbia's political and social scene for the past twelve months. This is why this edition also brings to the public eye relevant discussions in the Serbian parliament, the text of the "Resolution on the Need for Just Solution of the Question of the Autonomous Province of Kosovo Based on International Law" that was unanimously adopted in late July 2007, as well as major Kosovo-related addresses by highest state officials. However, Serbia does have a political alternative to such mainstream: the Liberal Democratic Party /LDP/, which entered the parliament following the January 2007 elections. The LDP alternative document on Kosovo, submitted for the parliamentary consideration, is also presented in this edition.

Last but not least, some illustrative commentaries, run in the Committee's magazine *The Helsinki Charter* – scrutinizing Kosovo developments along with other key issues of Serbia's modernization and Europeanization – are here available to readers as condensed reading matter.